

Università degli Studi di Trieste

Dipartimento di Studi Umanistici

Corso di Laurea Magistrale in Lingue e Letterature Straniere

Tesi di laurea magistrale in Lingua slovena

POGLED UČBENIKOV NA AVTOHTONE
SLOVENSKE MANJŠINE S POUĐARKOM
NA SLOVENCIIH V ITALIJI.

ANALIZA SREDNJEŠOLSKIH UČBENIKOV ZA
SLOVENSKI JEZIK, IZDANIH V REPUBLIKI
SLOVENIJI V OBDOBJU 1965–2018.

Laureanda: Tamara Peteani

Relatore: prof. Majda Kaučič Baša

Correlatore: prof. Miran Košuta

Anno accademico 2019/2020

Kazalo

1. Uvod	5
1.1 Predmet in metode raziskave	5
1.2 Sestavljanje bibliografije učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov za slovenski jezik 1965–2018.....	10
2. Cilj in pomen obravnave slovenskih manjšin za učence v Sloveniji	12
3. Analiza učbenikov	15
3.1 Kratek zgodovinski pregled učbenikov	15
3.2 Obravnavane avtohtone manjšine in njihova poimenovanja	20
3.3 Podatki o avtohtonih slovenskih manjšinah v učbenikih od leta 1965 do leta 2018 .	22
3.3.1 <i>Slovenska slovnica</i> (1956–1973).....	22
3.3.2 <i>Slovenski knjižni jezik 1</i> (1965–1979), <i>Slovenski jezik in sporočanje 1</i> (1994–1998)	23
3.3.3 <i>Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe</i> (1975–1981)	26
3.3.4 <i>Slovenski jezik in stilistika</i> (1977–1982)	28
3.3.5 <i>Slovenski jezik 1</i> (1981–1994), <i>Slovenski jezik 4</i> (1985–1998).....	30
3.3.6 <i>Slovenski jezik in književnost</i> (1984–1986).....	35
3.3.7 <i>Slovenska slovnica in jezikovna vadnica</i> (1985–2009), <i>Slovenska slovnica za vsak dan</i> (2010)	36
3.3.8 <i>Na pragu besedila 1</i> (1999–), <i>Na pragu besedila 3</i> (2000–)	39
3.3.9 <i>V območju jezika</i> (2000), <i>Z besedo na dan. Poslušamo, govorimo, beremo, pišemo</i> (2007)	49
3.3.10 <i>Veliki srednješolski priročnik</i> (2001–2009), <i>Pika 1</i> (2006)	50
3.3.11 <i>Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja</i> (2004–).....	52

3.3.12	<i>Preproste besede</i> (1999), <i>Besede 1</i> (2001–), <i>Besede 2</i> (2002–), <i>Besede 3</i> (2003–), <i>Besede 4</i> (2005–), <i>Besede 5</i> (2006–), <i>Mala slovnica slovenskega jezika</i> (2009–2019), <i>Mala vadnica slovenskega jezika</i> (2011–2019).....	54
3.3.13	<i>Slovenščina 1: z besedo do besede</i> (2007–), <i>Slovenščina 3: z besedo do besede</i> (2009–), <i>Slovenščina 4: z besedo do besede</i> (2010–)	67
3.3.14	<i>Govorica jezika 1</i> (2007), <i>Govorica jezika 4</i> (2010).....	74
3.3.15	<i>Žepna slovnica slovenskega jezika za vsakdanjo rabo: pravila in raba</i> (2008-2015), <i>Slovenska slovnica</i> (2010)	78
3.3.16	<i>Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole</i> (2012–2019), <i>Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole</i> (2013).....	79
3.3.17	<i>Barve jezika 1</i> (2016–)	85
3.3.18	<i>Slovenščina 1</i> (e-učbenik)	88
3.4	Sociolingvistični pojmi v učbenikih	92
3.5	Razvijanje vsebin skozi čas	103
4.	Pogled učbenikov na Slovence v Italiji	105
4.1	Jezikovne razmere Slovencev v Italiji: dejansko stanje.....	105
4.2	Slovinci v Italiji v učbenikih	116
4.2.1	Zgodovina in naselitev	116
4.2.2	Zaščita manjšin.....	124
4.2.3	Šolstvo.....	128
4.2.4	Ustanove.....	130
4.2.5	Gospodarstvo in politika	131
4.2.6	Mediji	132
4.2.7	Kultura, običaji in navade	134
4.2.8	Književnost	137
4.2.9	Cerkev	138
4.2.10	Intervjuji.....	139

5. Zaključek	145
6. Compendio/povzetek v italijanščini	149
7. Bibliografija	154
7.1 Viri	154
7.2 Literatura.....	161
8. Priloga	164
8.1 Seznam učbenikov od leta 1965 do leta 2018.....	164

1. Uvod

1.1 Predmet in metode raziskave

Vodilno vprašanje naše raziskave je bilo, kaj izvedo slovenski srednješolci o avtohtonih slovenskih manjšinah iz učnega gradiva, ki ga uporabljajo pri pouku slovenskega jezika. Zanimalo nas je, kako učbeniki, delovni zvezki, razni priročniki in slovnice za slovenski jezik v slovenskih srednjih šolah¹ opisujejo slovenske manjšine in kako se je njihov pogled na to snov spreminjal skozi zadnjih petdeset let. Skušali smo ugotoviti, katera poimenovanja za manjšine uporabljajo, ali opisujejo naseljitveno ozemlje manjšin, ali uporabljajo pojem avtohtonosti in kako ga razvijajo, ali omenjajo politično zgodovino manjšin, ali navajajo demografske podatke o njihovi številčnosti. Odgovoriti smo skušali na vprašanje, ali učbeniki opisujejo današnji položaj slovenščine pri manjšinah, in sicer kakšen je njen status in kako je z njeno rabo, če se slovenščina poučuje v šolah in kakšen je jezikovni model teh šol, kako manjšine ohranjajo slovenski jezik in razvijajo slovensko identiteto. Opazovali smo, če učbeniki uvajajo dijake v uporabo sociolingvističnih pojmov, npr. če uporabljajo izraze asimilacija, integracija, prvi jezik, jezik okolja itd.; pri tem nas je tudi zanimalo, kako so se v učbenikih uporabljeni sociolingvistični pojmi razvijali skozi čas.

V raziskavi uporabljamo termin avtohtona slovenska manjšina ali samo manjšina – redko zamejci ali Slovenci v zamejstvu –, ko označujemo na splošno Slovence v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem. S strokovnim terminom manjšina označujemo narodno skupnost, ki je zgodovinsko naseljena v določeni državi in ki govori jezik, ki ni jezik te države (Berruto 2004). Jože Toporišič razlaga, da je manjšinski jezik:

»jezik skupnosti, ki je v okviru določene upravopolitične (verske) skupnosti številčno šibkejša od druge, tudi funkcijsko omejena (npr. hrvaščina ali slovenščina v Avstriji ali madžarščina, italijanščina v Sloveniji), medtem ko je večina pripadnikov istega jezika

---

¹ »Srednja šola« v Sloveniji je enakovredna italijanski »srednji šoli II. stopnje« (v nestrokovnem jeziku »višji srednji šoli«); gre torej za nadaljevanje šolanja po dokončani obvezni šoli. Dijaki in dijakinje lahko izbirajo med splošno, poklicno in strokovno srednjo šolo, ki traja štiri do pet let.

v kaki drugi upravopolitični skupnosti (npr. Slovenci in Hrvati v Jugoslaviji, Italijani in Madžari v Italiji oz. na Madžarskem).«

(Toporišič 1992: 100)

Gaetano Berruto in Massimo Cerrutti (2019) definirata manjšinski jezik kot jezik »demografske manjšine«. Le-ta se razlikuje od uradnega jezika države ali od jezika, ki ga govori večina državljanov. Berruto (2004) opozarja, da nastajajo med večino in pripadniki manjšine konflikti, socialni in politični problemi zaradi večjezičnosti in jezikovnih stikov; med sociolingvistične probleme, ki jih imajo manjšinski jeziki, uvršča: skrb za ohranjanje, zaščito in promocijo manjšinskega jezika ter načrtovanje njegove rabe in ohranjanja tudi s pomočjo političnih in zakonskih ukrepov. Če manjšina ne bo načrtovala in ščitila rabe jezika, se bo s časom zmanjšalo število govorcev in ji v eni ali več generacijah preti izginotje (Berruto 2004).

V raziskavi smo primerjali informacije, ki jih učbeniki dajejo o posameznih manjšinah, da bi ugotovili, kaj o njih pišejo in če določenim temam in določenim manjšinam posvečajo več ali manj pozornosti kot drugim. Osrednji del raziskave pa je posvečen podrobni obravnavi podatkov o Slovencih v Italiji: analizirali smo podatke v učbenikih in preverjali, če so natančni in popolni in če opisujejo vse tiste lastnosti manjšine, ki bi jih po našem mnenju morali. Na koncu raziskave smo ugotovitve med seboj primerjali in podali splošno sliko, kako gledajo šolski učbeniki na Slovence v zamejstvu. Bili smo pozorni tudi na morebitne spodrsaljaje in pomanjkljivosti in smo nanje opozorili. Gradivo, ki smo ga analizirali, smo časovno omejili na obdobje 1965–2018.

Prvi mejnik, leto 1965, smo izbrali zato, ker je takrat izšel Toporišičev učbenik *Slovenski knjižni jezik 1*, v katerem je bil prvič po 2. svetovni vojni v učbeniku obravnavan jezik Slovencev v zamejstvu, in sicer v poglavju o narečjih. Drugi mejnik, leto 2018, smo izbrali zato, ker smo v letu 2019 začeli analizo. Preden smo začeli brskati po posameznih knjigah, smo sestavili bibliografijo, ki je v poglavju »8.1 Seznam učbenikov od leta 1965 do leta 2018«. V ta seznam smo vključili vse srednješolske učbenike, delovne zvezke, priročnike za učitelje in priročnike za vsakdanjo rabo, ki so na razpolago v knjižnicah in knjigarnah. Nismo pa vključili v seznam priprav na maturo, raznih testiranj in preglednic za slovenski jezik. Gradivo, ki ga upoštevamo, je namenjeno gimnazijam, strokovnim in poklicnim srednjim šolam. V tem obdobju je na Slovenskem izšlo kar 607 učbeniških knjig v papirnatem formatu in v elektronskih verzijah. Podrobnejše informacije o bibliografiji in

o metodologiji njenega sestavljanja bomo podali v naslednjem podpoglavju 1.2 »Sestavljanje bibliografije učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov za slovenski jezik 1965–2018«. Sklepali smo, da bo večina knjig nosila naslov *Slovenski jezik*. To se je za starejše učbenike tudi izkazalo za pravilno. Pogostost tega naslova lahko pripisujemo njegovi jasnosti, saj takoj pove, kaj bo knjiga obravnavala, npr. *Slovenski knjižni jezik 1* (1965), *Slovenski jezik I.* (1982), *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica* (1985) ... V zadnjem letu 20. stoletja in v 21. stoletju so se naslovi popolnoma spremenili in izgubili začetno strogo strokovno obliko, postali so bolj metaforični, kot je npr. v učbeniških kompletih *Na pragu besedila 1* (1999), *Besede 1* (2001), *Govorica jezika 1* (2007), *Barve jezika 1* (2016) itd.

Ko smo zbrano gradivo razvrstili kronološko in smo sestavili bibliografijo, smo pregledali učbenike in smo izbrali tista poglavja, v katerih so omenjeni t. i. »zamejski Slovenci«. Primerjali smo prvo in zadnjo izdajo gradiva, in če smo ugotovili, da se v poglavju, kjer so obravnavani Slovenci v zamejstvu, prva in zadnja izdaja razlikujeta, smo pregledali tudi vmesne izdaje. To se je redkokdaj zgodilo, saj so v ponovnih izdajah najpogosteje le posodobili podatke ali kaj malega dodali. Kot primer nespremenjene vsebine navajamo Toporišičev učbenik *Slovenski knjižni jezik 1* – prva izdaja iz leta 1965 je enaka sedmi izdaji iz leta 1979. Iz izbranih poglavij smo izpisali podatke o slovenskih manjšinah in jih analizirali. Pri proučevanju gradiva smo bili pozorni na to, če učbenik slovenske manjšine samo omenja, če jih prikazuje grafično ali opisuje, kje se nahajajo, če obravnava položaj slovenskega jezika in morebitne druge lastnosti manjšin. Najprej smo si ustvarili splošno sliko o navedenih informacijah, nato smo jih medmanjšinsko primerjali. Večkrat so avtohtone slovenske manjšine obravnavane le bežno, z nekaj skopimi podatki, npr. imena manjšin, kje se nahajajo, nekatere značilnosti ... Poleg tega so bili pod našim drobnogledom tudi sociolingvistični izrazi in pojmi (npr. izraz asimilacija, ki ga uporablja Dular v učbeniku *Slovenski jezik 1*, ko opisuje Slovence v zamejstvu). Opazili smo, da se pogosteje pojavljajo Slovenci v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, redko pa Slovenci na Hrvaškem. Zamejstvo zasledimo v poglavju o socialnih zvrsteh slovenskega jezika, pri obravnavi narečij. Ob razlagi je skoraj vedno tudi zemljevid, s katerim je prikazano, do kod sega slovenski jezik. Najpogosteje se pojavlja zemljevid, na katerem se slovenski jezik nadaljuje preko državnih meja Slovenije, saj je to avtohtono ozemlje slovenske naselitve, ki se zaradi zgodovinskih dogodkov nahaja onstran državne meje. Redko imamo zemljevid, ki upošteva le meje

Republike Slovenije. Sodobnejši učbeniki vključujejo poglavja, ki se nanašajo na zamejske Slovence in opisujejo stanje slovenskih manjšin. Če so ta poglavja prisotna, razen zamejcev obravnavajo tudi zdomce.

Predmet raziskave so najprej poimenovanja za slovenske manjšine – zanimalo nas je, če jih učbeniki označujejo z imeni slovenska manjšina, zamejci, Slovenci v ... ali kako drugače; zatem nas je zanimalo, katere izmed teh manjšin obravnavajo. V nadaljevanju primerjamo posamezne podatke in spoznanja o manjšinah, da bi ugotovili, katerim pojavom posvečajo učbeniki večjo pozornost in katere informacije o njih podajajo. Zanimalo nas je, kako opisujejo naseljitveno ozemlje manjšine – kje se nahaja, njegov obseg – in če pri tem razvijajo pojem avtohtonosti. Nekateri učbeniki navajajo tudi demografske podatke o pripadnikih posameznih manjšin (in kako se je njihovo število spreminjalo skozi čas). Iskali smo podatke o politični zgodovini manjšine, tudi v grobih obrisih, o položaju slovenščine pri posameznih manjšinah danes, o šolskem sistemu v zamejstvu in o jezikovnem modelu šol ter o ohranjanju slovenskega jezika in slovenske identitete. Pri tem smo posvetili pozornost tudi ožje sociolingvističnim vprašanjem, kot sta status in raba slovenskega jezika.

V drugem poglavju »Cilj in pomen obravnave slovenskih manjšin za učence v Sloveniji« citiramo in obravnavamo *Učni načrt. Slovenščina [elektronski vir], gimnazija, splošna, klasična, strokovna gimnazija, obvezni predmet in matura.*, ki sta ga izdali Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod RS za šolstvo leta 2008. V tem poglavju smo hoteli predstaviti, v kolikšni meri so slovenske manjšine upoštevane v *Učnem načrtu* ter izpostaviti, zakaj je pomembno, da slovenski učenci znotraj državnih mej Slovenije spoznajo slovenske manjšine, ki bivajo izven matice, da izvejo, kakšen je njihov jezikovni položaj, da so tam avtohtone in ne priseljene in da spoznajo, da so Slovenci v zamejstvu del slovenskega naroda. Za učence, ki so del slovenske manjšine, je tudi pomembno, da izvejo za druge manjšine in da okrepijo nacionalno zavest.

Tretje poglavje se osredotoča na analizo učbenikov; v njem poročamo o izsledkih raziskovanja izbranih vsebin v posameznih učbeniških besedilih. Poglavje smo razčlenili na pet podpoglavij. V 3.1 smo podali kratek zgodovinski pregled izdanih učbenikov, delovnih zvezkov, slovnic in priročnikov med letoma 1965 in 2018. Pri tem smo izpostavili, v katerih delih so obravnavane manjšine, v katerih so samo omenjene in v katerih sploh niso obravnavane. Od naslednjega podpoglavja analiziramo besedila učbenikov, in sicer vsebine o slovenskih manjšinah. V podpoglavju 3.2 »Obravnavane avtohtone manjšine in njihova

poimenovanja« ugotavljamo, katera poimenovanja za slovenske manjšine uporabljajo učbeniki, katera so pogostejša in katere teme obravnavajo. V podpoglavju 3.3 »Podatki o avtohtonih slovenskih manjšinah v učbenikih od leta 1965 do leta 2018« smo učbenike razvrstili kronološko po avtorjih oz. po učbeniških kompletih, če se je sestava avtorske skupine spreminjala. Zbrali smo in primerjali splošne podatke, ki jih navajajo avtorji v poglavjih o Slovencih v zamejstvu: če navajajo za vse manjšine demografske podatke, podatke o naselitvenem območju, o vlogi šole, drugih kulturnih ustanov in cerkve, kako je manjšina zaščiten, podatke o njenem literarnem življenju in tako dalje. To poglavje smo opremili tudi z zemljevidi, ki so bili v učbenikih, primerjali smo in komentirali pridobljene informacije o manjšinah. V podpoglavju 3.4 »Sociolingvistični pojmi v učbenikih« se osredotočamo na rabo sociolingvističnih terminov – kdaj so bili uporabljeni prvič, kako so se razvijali ... Podpoglavje 3.5 »Razvijanje vsebin skozi čas« je kronološki pregled tem, s katerim želimo predstaviti razvoj obravnavanih vsebin skozi čas.

Četrto poglavje naše raziskave je namenjeno samo Slovencem v Italiji. Ločili smo ga na dve podpoglavji. V 4.1 »Jezikovne razmere Slovencev v Italiji: dejansko stanje« je podana kratka zgodovinska slika Slovencev v Italiji in sedanje jezikovne razmere manjšine. Pri tem so omenjene njene najpomembnejše ustanove in kulturno življenje, ki prispevajo k vzdrževanju in razvijanju slovenskega jezika na njenem avtohtonem naselitvenem ozemlju. Namen tega podpoglavja je, da bi omogočili presojo učbeniških vsebin v naslednjem podpoglavju 4.2. »Slovenci v Italiji v učbenikih«. V tem podpoglavju podrobno analiziramo in komentiramo učbeniške informacije o slovenski manjšini ter presojamo njihovo ustreznost. Razdelili smo ga na podpoglavja: »4.2.1 Zgodovina in naselitev«, »4.2.2 Zaščita manjšin«, »4.2.3 Šolstvo«, »4.2.4 Ustanove«, »4.2.5 Gospodarstvo in politika«, »4.2.6 Mediji«, »4.2.7 Kultura, običaji in navade«, »4.2.8 Književnost«, »4.2.9 Cerkev« in »4.2.10 Intervjuji«. Hoteli smo nazorno prikazati, katerim tematikam se avtorji učbenikov bolj posvečajo, čemu se manj, če so informacije pravilne, če bi lahko kaj dodali itd. V slučaju, da smo naleteli na kako napako ali pomanjkljivost, smo na to opozorili in predlagali popravek.

V petem poglavju so sklepna razmišljanja in zaključki, v njem smo povzeli najvažnejše ugotovitve in napisali nekatere predloge. Da bi bila raziskava popolnejša, smo dodali tudi prilogo (glej 8.1), ki vsebuje seznam učbenikov od leta 1965 do 2018.

Bibliografija je kar obsežna, predvsem za zadnja dvajseta leta. Iz nje smo črpali podatke za analizo učbeniških besedil.

1.2 Sestavljanje bibliografije učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov za slovenski jezik 1965–2018

Pred začetkom pravega raziskovanja smo sestavili bibliografijo učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov za slovenski jezik, ki so v Sloveniji izšli od leta 1965 do 2018. Delo je bilo zelo dolgo, saj je bilo v izbranem obdobju natisnjenih veliko tovrstnih knjig. Seznam smo sestavili z brskanjem po bibliografskem sistemu Cobiss+ (Kooperativni bibliografski online sistem in servisi)² in s pomočjo Slovenske bibliografije³. Gradivo smo iskali po celotnem slovenskem bibliotečnem sistemu, nismo se omejili samo na eno knjižnico, ker seznam ne bi bil popoln, saj nobena knjižnica, ki je vpisana v sistem, ne hrani vseh učbenikov, za nekatere nima nobena knjižnica izvoda. Najprej smo iskali pod iskalnim nizom učbeniki slovenščine za srednje šole in smo izbrali predmet slovenščina, ker so se kljub besedi slovenščina v iskalnem nizu pojavili učbeniki tudi v drugih jezikih npr. v angleščini. Med prikazanim gradivom smo selekcionirali samo učbenike, delovne zvezke in priročnike, ki so bili namenjeni srednji šoli, prikazali so se tudi učbeniki za osnovno šolo in za tujce. Sistem Cobiss+ dovoljuje iskanje po ključnih besedah in uporabljali smo jih različne, npr. delovni zvezek za slovenščino, srednja šola, priročniki slovenščina itd. Večkrat se nam je porodil dvom, če je bil prikazani učbenik namenjen predmetu slovenski jezik ali pa književnosti, pri starejših izdajah pa tudi obema predmetoma hkrati. *Slovensko bibliografijo* smo pregledovali, ko smo bili v dvomu, katerega leta je bila izdana knjiga in

---

² Gl. spletno stran <https://www.cobiss.si/>

³ Gl. spletno stran <http://sb.nuk.uni-lj.si/AdvancedSearch.aspx>

če je bila natisnjena dvakrat v istem letu. Pri sestavi prvega osnutka »Bibliografije od leta 1965 do 2018« smo si pomagali tudi s *Katalogom učbenikov za srednjo šolo*, ki ga izdaja za vsako šolsko leto Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport na spletni strani Trubar – učbeniški skladi.

Učbeniki slovenskega jezika, ki smo jih vključili v bibliografijo, so morali zadostiti nekaterim kriterijem. V prvi vrsti so morali biti namenjeni dijakom ali učiteljem srednjih šol. Problem je nastal pri izbiranju, ali vključiti v seznam nekatere slovnice, ki so bile namenjene poljubnim uporabnikom, kot sta npr. *Žepna slovnica slovenskega jezika za vsakdanjo rabo* Jožeta Skaze in *Osnove slovenskega jezika* Rade Lečič. Odločili smo se, da bomo vključili tiste, v katerih v uvodu piše, da so namenjene tudi srednješolcem, ali tiste, ki so bile napisane od avtorjev, ki so že izdali učbenike za srednjo šolo. V seznam nismo vključili tistih knjig, ki so bile namenjene samo interni rabi, testiranju, pripravljanju na maturo ali pa slovničnih pripomočkov, kot so npr. slovnične tabele. Iz seznama smo tudi črtali učbenike, delovne zvezke in priročnike za dopisne šole, kot sta na primer učbenika Vere Gregorač *Slovenščina I. Jezikovne vaje za ekonomske srednje šole* (1973) in Branke Čižman *Slovenski jezik za 2. letnik srednjih šol* (1991). V začetni fazi smo učbenike za dopisno izobraževanje nameravali upoštevati, toda material ni bil zlahka dostopen, poleg tega pa smo predvidevali, da ne dodajajo novih informacij, saj so knjige namenjene večernemu šolanju. Zaradi teh razlogov smo jih zbrisali iz seznama. Naslednje merilo za vključitev učbenikov v bibliografijo je bilo, da so morali biti izdani v Sloveniji in ne v drugih državah, kot je npr. *Slovenska šolska slovnica* Franceta Žagarja in Jožeta Toporišiča, ki je bila izdana v Trstu. Ko smo ves ta material zbrali, smo bibliografijo uredili kronološko. Za vsako posamezno leto smo napisali seznam izdanih knjig, vključili smo tudi vse ponatise. Ker se je zbralo ogromno gradiva, smo opravili selekcijo in črtali iz seznama dela, ki niso ustrezala našim merilom.

Potem ko je bila bibliografija sestavljena, smo izbrano gradivo pregledali. Najprej smo primerjali prvo in zadnjo izdajo. Če smo ugotovili, da se v poglavju, kjer so obravnavani Slovenci v zamejstvu, prva in zadnja izdaja razlikujeta, smo pregledali tudi vmesne izdaje. To se je redkokdaj zgodilo, saj so v ponovnih izdajah najpogosteje le posodobili podatke ali kaj malega dodali. Kot primer nespremenjene vsebine navajamo Toporišičev učbenik *Slovenski knjižni jeziku I*, prva izdaja iz leta 1965 je enaka sedmi izdaji iz leta 1979.

2. Cilj in pomen obravnave slovenskih manjšin za učence v Sloveniji

Pri predmetu slovenski jezik v srednjih šolah v Republiki Sloveniji dijaki utrjujejo in poglobljajo jezikovna pravila z razlagami in vajami, spoznavajo različne ravni jezika, socialne in funkcijske zvrsti, naučijo se pisati različna besedila in uporabljati pravilno terminologijo itd. Eden izmed učnih sklopov predmeta so tudi Slovenci v zamejstvu. Temu naj bi posvečali nekaj ur vsa štiri leta, največ pa v prvem in tretjem letniku. Slovenci v zamejstvu se obravnavajo tudi pri pouku zgodovine, zemljepisa in slovenske književnosti. Učni načrt za slovenski jezik v gimnazijah⁴ (dalje: UN 2008) pojasnjuje, zakaj je obravnava te teme za dijake pomembna:

»Dijaki/dijakinje se zavedajo pomembne vloge slovenskega jezika v svojem osebnem, družbenem in poklicnem življenju.

•Zavedajo se, da je slovenski jezik državni in uradni jezik v Republiki Sloveniji, poznajo pa tudi položaj italijanskega in madžarskega jezika ter drugih jezikov v Republiki Sloveniji ter položaj slovenskega jezika v zamejstvu in izseljenstvu. Z razumevanjem izrazne in ustvarjalne enakovrednosti slovenščine v družbi evropskih jezikov razvijajo pomembne sestavine socialne zmožnosti.«

(UN 2008: 6)

V odlomku je poudarjena pomembnost poznanja in obvladanja slovenskega jezika za vse matere govorce. Poudarjeno je, da v to skupino spadajo tudi Slovenci v zamejstvu in izseljenstvu, saj je vezna nit med Slovenci v Sloveniji, ob njenih mejah in po svetu prav slovenščina (materni jezik). Pomembno je, da slovenski dijaki spoznajo sosede, ki pripadajo slovenski jezikovni skupnosti, saj si pri tem ustvarijo idejo slovenskega naroda kot celote. Odkrijejo meje slovenske skupnosti in slovenskega jezika, ki ne sovpadajo s političnimi. Dijaki razvijejo zavest, da so zamejski Slovenci sestavni del slovenskega naroda kljub temu, da živijo izven matice. Srednješolski učenci in učenke, ki obiskujejo pouk v Sloveniji,

---

⁴ Poznanovič Jezeršek, Mojca; Križaj Ortar, Martina; Krakar Vogel, Boža; Končina, Marija, Krvavica, Suzana; Hedžet Krkač, Mira; Virk, Tomo; Židan, Stanislava; Ambrož, Darinka: *Učni načrt. Slovenščina [elektronski vir], gimnazija, splošna, klasična, strokovna gimnazija, obvezni predmet in matura*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo: 2008.

odkrijejo, da manjšine ohranjajo materinščino, čeprav je zanje jezik okolja drugi državni jezik, in oblikujejo tudi narodno zavest, ker slovensko narodnostno identiteto širijo na vse slovenske matere govorce.

Učni načrt za slovenski jezik v gimnazijah predvideva tudi oblikovanje zavesti o jeziku, narodu in državi:

»Dijaki/dijakinje si uzaveščajo:

- vlogo prvega/maternega jezika in njegove prednosti pred tujimi jeziki ter oblikujejo poseben odnos do svojega prvega/maternega jezika, / ... /
- vlogo slovenščine v zamejstvu in izseljenstvu, / ... /«

(UN 2008: 8)

Učni načrt poudarja pomembnost tvorjenja pozitivnega odnosa do maternega jezika in do drugih in izpostavlja, da morajo dijaki spoznati vlogo slovenskega jezika pri ohranjanju slovenskih avtohtonih manjšin. Pričakovani dosežki ali rezultati jezikovnega pouka so, da dijak/dijakinja:

- »• poimenuje svoj prvi/materni jezik ter predstavi njegove prednosti pred drugimi jeziki in njegov položaj v Republiki Sloveniji;
- predstavi vlogo slovenskega jezika v svojem življenju (tj. prvi/materni jezik, drugi jezik/jezik okolja, tuji jezik), v Republiki Sloveniji, v delu slovenske Istre in Prekmurja, v organih EU ter v zamejstvu in izseljenstvu;
- našteje jezikovne zvrsti, predstavi zanje ustrezne okoliščine in nekaj njihovih značilnosti.«

(UN 2008: 34)

Učenci se seznanijo z zamejci tudi pri obravnavi jezikovnih zvrsti, in sicer takrat, ko obravnavajo narečja. V učbenikih je predstavljenih sedem glavnih narečnih skupin in opisana so narečja, ki jih sestavljajo. Večkrat je ob razlagi tudi zemljevid, na katerem so prikazane slovenske jezikovne meje.

Iz UN 2008 je razvidno, da najdemo podatke o slovenskih manjšinah predvsem v poglavjih, ki obravnavajo zvrsti slovenskega jezika. Veliko podatkov o jezikovnem stanju manjšin navajajo sodobnejši učbeniki, ki so bili izdani po letu 1999, ker posvetijo posamezno

poglavje ali podpoglavje izključno slovenskim zamejcem, večkrat so ti obravnavani skupaj z zdomci in Slovenci po svetu.⁵

Spoznavanje slovenskih manjšin ni pomembno samo za Slovence v matici, ampak tudi za same zamejce. Če bodo ti uporabljali učbenike, ki so izšli v Sloveniji, bodo tudi oni spoznali slovenski narod kot celoto, videli meje slovenske avtohtone jezikovne skupnosti. Odkrili bodo drugačne razmere jezikovnih manjšin in se z njimi primerjali. V poglavjih, posvečenih samo zamejcem, bodo videli, kako druge manjšine skrbijo za materni jezik, za njegov status, kako se učijo materni jezik itd. Slovenci, ki živijo onstran državne slovenske meje, bodo pri tem razvili zavest, do so tudi oni sestavni del slovenskega naroda in bodo tako oblikovali svojo narodno zavest.

---

⁵ Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu z ministrom Petrom Jožefom Česnikom se zavzema za to, da bi v slovenskih šolah še podrobneje in interdisciplinarno obravnavali tematiko avtohtonih slovenskih manjšin in izseljencev, »da bi se povečal občutek pripadnosti slovenskemu narodu«. Da bi to dosegli, bi morali še razširiti učne načrte. Minister tudi podpira izmenjavo učencev, dijakov, učiteljev in profesorjev nad Slovenijo ter zamejstvom in izseljenstvom. (»V šoli več znanja o izseljencih in zamejcih«, *Primorski dnevnik*, 13. december 2019)

3. Analiza učbenikov

3.1 Kratek zgodovinski pregled učbenikov

Bibliografija učbenikov od leta 1965 do 2018 je nastala po dolgi selekciji. Potem ko smo sestavili seznam, smo morali knjige prelistati, da bi preverili, če so primerne za našo raziskavo. Morali smo ugotoviti, če so namenjene dijakom, če so bile za predmet slovenski jezik ali za slovensko književnost. Tiste učbenike, ki so bili posvečeni samo književnosti, smo izločili, pustili pa smo tiste, ki so vsebovali književnost in slovnico. V seznam so vključena tudi tista učbeniška besedila, v katerih slovenske manjšine niso omenjene. Pozneje smo se odločili, da smo zbrisali učbenike za dopisne šole, preglednice, poskusne izdaje in učbenike za interno rabo. V nadaljevanju smo na kratko napisali, katere učbenike, delovne zvezke, priročnike in slovnice smo vključili v analizo in kje najdemo podatke o slovenskih manjšinah.

Prve informacije o slovenskih manjšinah so v učbeniku *Slovenski knjižni jezik 1* (1965), in sicer pri obravnavi narečij v poglavju o socialnih zvrsteh. Manjšine so prikazane kot sestavni del avtohtonega slovenskega ozemlja, to pa je shematsko predstavljeno s skico v obliki četverokotnika. Pozneje je Toporišič na podoben način predstavil manjšine tudi v učbeniku *Slovenski jezik in sporočanje 1* (1994). Toporišič je za srednješolce napisal tudi: *Slovenski knjižni jezik 2* (1966), *Slovenski knjižni jezik 3* (1967), *Slovenski knjižni jezik 4* (1970) in *Slovenski jezik in sporočanje 2* (1996). Prvič so natančno prikazani Slovenci v zamejstvu na zemljevidu prenovljene izdaje *Slovenske slovnice* (1968) Antona Bajca, Rudolfa Kolariča in Mirka Rupla – prva izdaja je izšla leta 1956. Deset let po Toporišiču Vera Remic-Jager bežno obravnava slovenske manjšine v svojem učbeniku *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe* v poglavju o socialnih zvrsteh slovenskega jezika.

Jožica Bibič, Janez Dular, Vena Kušljan, Alenka Okorn, Zinka Zorko, Janko Čar, Ivo Zrimšek, Rafka Kirn in Vera Mrdavšič so v obdobju več let (1977–1979) izdali štiri zvezke preizkusnega gradiva *Slovenski jezik in stilistika* (1980). Te snopiče je Janez Dular predelal z drugimi avtorji in je nastala učbeniška zbirka *Slovenski jezik*, ki jo sestavljajo učbenik, delovni zvezek in priročnik *Slovenski jezik I.* (1981), učbenik in delovni zvezek *Slovenski*

jezik II. (1983) in učbenika *Slovenski jezik 3* (1983) ter *Slovenski jezik 4* (1985). Od leta 1981 do leta 1982 je bil izdan tudi učbenik *Slovenski jezik I. Sporočanje. Poskusni učbenik* Marije Kolar in Brede Pogorelec. Zamejski Slovenci so omenjeni v poglavju o jeziku, natančneje, najdemo jih v podpoglavju o socialnih zvrsteh v prvem snopiču *Slovenski jezik in stilistika*, v *Slovenskem jeziku I.* in v *Slovenskem jeziku 4* v samostojnem poglavju o »družboslovnem jezikoslovju«.

Proti koncu 70. in v 80. letih dvajsetega stoletja imamo tudi učbenike, ki obravnavajo bodisi književnost bodisi jezik. Med njih spada *Slovenski jezik in književnost. Učbenik za 1. in 2. letnik skrajšanih programov* (1984), ki so ga napisali Mihael Glavan, Vera Gregorač in Marija Kolar, in je doživel dvakratno izdajo. Slovence v zamejstvu omenjajo, ko obravnavajo slovenščino kot materni jezik, nato še pri obravnavi narečij v okviru socialnih zvrsti. Drugi učbenik s književnostjo in slovnico je *Jezikovna vadnica z berilom za poklicne šole* (1969) Vere Remic-Jager, ki ga zaradi težke dostopnosti nismo analizirali.

Proti koncu 90. let dvajsetega stoletja in na začetku enaindvajsetega stoletja objavlja učbeniške komplete za gimnazije in srednje strokovne šole še več avtorjev kot v prejšnjih letih. V Sloveniji je tudi več založb, ki se posvečajo izdajanju učbeniških zbirk, npr. Obzorja, Državna Založba Slovenije (DZS), Mladinska knjiga, Rokus, zdaj Rokus Klett, Modrijan, Jutro, Mohorjeva družba ... V teh letih je tudi narasel obseg učbenikov in delovnih zvezkov.

Slovenskim manjšinam je prvič posvečeno samostojno poglavje v učbeniškem kompletu *Na pragu besedila*, ki vsebuje učbenike, delovne zvezke in priročnike za učitelje za gimnazije, strokovne in tehniške šole. Gradivo je namenjeno štirim letnikom – *Na pragu besedila 1* (2000), *Na pragu besedila 2* (2000), *Na pragu besedila 3* (2001) in *Na pragu besedila 4* (2002) – in je doživelo tri izdaje. O Slovencih v zamejstvu pišejo v poglavju o socialnih zvrsteh v učbeniku, delovnem zvezku in priročniku *Na pragu besedila 1*, medtem ko je komplet *Na pragu besedila 3* med prvimi, ki obravnava Slovence v zamejstvu v podpoglavju poglavja, ki je posvečeno Slovincem po svetu, med katere spadajo »slovenska manjšina, izseljenci in zdomci«.

Najbolj plodovita pisateljica učbenikov je Mateja Gomboc. Od leta 1999 do danes je izdala kar deset učbenikov, ki so bili večkrat ponatisnjeni. V bibliografiji je kar 140 knjig za srednje šole v njenem avtorstvu ali soavtorstvu. Prva knjiga, namenjena srednješolcem, je *Preproste besede. Pisno in ustno sporazumevanje. Priročnik za jezikovni pouk v srednjih*

šolah (1999). Nato je sestavila učbenike in delovne zvezke: *Besede 1* (2001), *Besede 2* (2002), *Besede 3* (2003), *Besede 4* (2005) in *Besede 5* (2006), v soavtorstvu z Anico Ačko in Mirjam Sterle je izdala delovna zvezka *Besede 4* (2005) in *Besede 5* (2006). Gomboc je napisala tudi slovnico in vadnico, ki sta namenjeni tudi dijakom, *Mala slovnica slovenskega jezika. Priročnik za šolo in vsakdanjo rabo* (2009) in *Mala vadnica slovenskega jezika. Vaje in naloge k Mali slovnici slovenskega jezika* (2011). V sodelovanju z Jožico Jožef-Beg je sestavila učbenika *Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole* (2012) in *Obvladam. Slovenščina 2 za drugi letnik srednje šole* (2012). Zbirko sta nadaljevali Jožef-Beg in Sanja Kostanjšek z učbenikoma *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* (2013) in *Obvladam. Slovenščina 4 za četrti letnik srednje šole* (2013). O Slovencih v zamejstvu piše v vseh učbenikih zbirke *Besede*, večkrat v poglavju o jeziku, in v poglavju o socialnih zvrsteh slovenskega jezika v *Mali slovnici slovenskega jezika* in *Mali vadnici slovenskega jezika*. V zbirki *Obvladam* so slovenske manjšine omenjene v *Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole*, v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* pa jim avtorici Jožef-Beg in Kostanjšek posvetita večjo pozornost v poglavju »Jezik v prostoru in času«.

Na začetku 21. stoletja je Jerca Vogel v soavtorstvu z drugimi napisala učbenike in delovne zvezke za srednješolce *Slovenščina 1: z besedo do besede* (2007–2008), *Slovenščina 2: z besedo do besede* (2008 – 2009), *Slovenščina 3: z besedo do besede* (2009–2010) in *Slovenščina 4: z besedo do besede* (2010–2011). Slovenci v zamejstvu so podrobno obravnavani v učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede* v poglavju »Slovenščina in jaz, slovenščina in svet – s slovenščino v svet« in so omenjeni v poglavju o socialnih zvrsteh in v učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede* v podpoglavju »Vloga in položaj slovenščine v Republiki Sloveniji in zunaj njenih meja«.

Naslednji učbeniški komplet je *Govorica jezika*, ki ga je Karla Zajc-Berzelak napisala tudi z drugimi avtorji. Sestavljajo ga učbeniki, delovni zvezki in priročniki za učitelje *Govorica jezika 1. Slovenščina za 1. letnik gimnazij* (2007), priročnik in delovni zvezek *Govorica jezika 2. Slovenščina za 2. letnik gimnazij* (2008), učbenik *Govorica jezika 2 in 3. Slovenščina za 2. in 3. letnik gimnazij* (2008), delovni zvezek in priročnik *Govorica jezika 3. Slovenščina za 3. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol* (2008), učbenik in delovni zvezek *Govorica jezika 4. Slovenščina za 4. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol* (2010). Kot zanimivost opozarjamo na to, da so od leta 2008 v podnaslov dodali blizu gimnazij »in srednjih strokovnih šol«. Dodatek se pojavi tudi v drugih izdajah *Govorica*

jezika 1 in *Govorica jezika 2*. Slovenske manjšine v zamejstvu so obravnavane v učbeniškem kompletu *Govorica jezika 1* v poglavju o jeziku, podpoglavje ima naslov »Slovenščina kot materni ali prvi jezik«, v *Govorici jezika 4* pa so na kratko obravnavani v poglavju »Slovenščina danes«, v podpoglavju »Slovenski zamejci, zdomci in izseljenci«.

Zadnji učbeniški komplet našega seznama, ki je delo avtorjev Dubravke Berc-Prah, Tanje Slemenjak, Katje Premru Kampuš in Saše Pergarja, je *Barve jezika*. Obsega učbenike, e-učbenike in samostojne delovne zvezke za gimnazije in štiriletne strokovne šole *Barve jezika 1* (2016), *Barve jezika 2* (2017) in *Barve jezika 3* (2008). Slovenci v zamejstvu so obravnavani v učbeniku *Barve jezika 1* v poglavju »Tvorjenje in spreminjanje besedil«, in sicer pri obravnavi neknjižnih zvrsti slovenskega jezika. Leta 2019 sta bila izdana učbenik in delovni zvezek *Barve jezika 4*, ki ju nismo pregledali in uvrstili v bibliografijo, ker nista izpolnjevala naših kriterijev.

Manjšine niso opisane ali omenjene samo v učbeniških kompletih, ampak tudi v posameznih učbenikih. Dragica Debeljak in Jožica Jožef-Beg pišeta o njih v knjigi *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja* (2004), ko obravnavata narečja in v poglavju »Slovenski jezik v Republiki Sloveniji, zamejstvu in izseljenstvu«. Blanka Erhartič je napisala priročnika *V območju jezika. Priročnik za srednješolce* (2000) – kot pojasnjuje, da je njen namen usmerjati »na poti pripravljanja« na maturo (Erhartič 2000: 3) – in *Z besedo na dan: poslušamo, govorimo, beremo, pišemo* (2007). Največ je o zamejcih pisala v priročniku *V območju jezika* v poglavjih »Družbeno jezikoslovje« in »Slovenski jezik in njegove zvrsti«. Zadnji pregledani učbenik je bil e-učbenik, ki je prosto dostopen na spletni strani (<https://eucbeniki.sio.si/>), *Slovenščina 1, i-učbenik za slovenščino v 1. letniku gimnazij*. V poglavju »Jezik« avtorji omenjajo zamejske Slovence, podrobneje opisujejo stanje manjšin v podpoglavju »Jezik okolja in tuji jezik«. Uporabniki lahko rešujejo tudi vaje v spletnem učbeniku in poslušajo posnetke.

Poleg učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov imamo tudi slovnici, ki omenjata Slovence v zamejstvu v poglavju o socialnih zvrsteh slovenskega jezika, *Slovenski slovnici* (2010) in *Žepni slovnici slovenskega jezika za vsakdanjo rabo* (2008) Jožeta Skaze. France Žagar v *Slovenski slovnici in jezikovni vadnici* (1985) od prve do devete izdaje ne omenja Slovencev v zamejstvu, ampak na njihov obstoj namiguje z zemljevidom, od desete izdaje pa je jasen zemljevid, ki prikazuje, kje se te nahajajo. Tudi v *Slovenski slovnici za vsak dan* (2010) je samo zemljevid.

Drugi slovnici priročniki pa so obravnavali le jezikovna pravila. Suzana Jakoša je sestavila neke vrste srednješolsko enciklopedijo *Veliki srednješolski priročnik* (2001), v katerem najdemo tudi nekatere podatke o slovenskih manjšinah. V delu *Pika 1. Zbirka nalog za slovenščino v 1. letniku gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja* (2006) pa je avtorica omenila nekatere manjšine, ko je obravnavala položaj in vlogo slovenskega jezika v Sloveniji in socialne zvrsti slovenskega jezika.

Manjšine sploh niso bile omenjene v nekaterih knjigah, ki smo jih kljub temu vključili v seznam, ker so izpolnjevale kriterij, da so namenjene srednješolcem. Med temi so: *Jezikovna vadnica* (1965) in *Kako je prav. Slovarček napak v slovenskem knjižnem jeziku* (1965) Ileana Kopčavar in Ceneta Kopčavarja, *Slovenska jezikovna vadnica za poklicne šole* (1966) Jožeta Kocbeka, *Kultura govorjene in zapisane besede ali Retorika za današnjo rabo* (2006) Darinke Marc in Katarine Torkar-Papež, *Pravipis, zbirka pogostih pravopisnih kavljev z nekaj napotki za brskanje po e-slovarjih* (2012) Aleksandre Kocmut, *Abeceda pravopisa* (1992) Marte Kocjan-Barle, *Oblikoslovje. Priročnik z vajami in Skladnja. Priročnik z vajami* (1992) in *Skladnja. Priročnik z vajami* (1993) Marte Pavlin-Povodnik, *Pravopis. Priročnik z vajami* (1994) Jožeta Skaze, *Priročnik za slovenščino, 3. letnik za programa srednjega strokovnega izobraževanja ekonomsko-komercialni in aranžerski tehnik* (1999) Aleksandre Belšak, *Slovenski jezik 1. Jezikovni priročnik* (2001) Zdenke Stergelj in *Slovnica na kvadrat. Slovenska slovnica za srednjo šolo* (2017) Kozme Ahačiča.

Iz seznama smo črtali učbenike, ki so bili namenjeni za dopisno izobraževanje, med temi naj omenimo avtorici Vero Gregorač in Branko Čižman. Zbrisali smo tudi priprave na maturo *Slovenski jezik* (1999), razna testiranja npr. *Slovenščina na poklicni maturi. Zbirka maturitetnih nalog z rešitvami 2003–2008* Mirjam Furlan Brec, slovnicih preglednice, kot sta npr. *Slovenščina. Jezik SŠ Mateje Gomboc in Odvozlanke, preglednice slovenske slovnice za osnovne in srednje šole* Dragice Kapko-Bakič, in učbenike za interno rabo npr. *Slovenski jezik. Besedoslovje, učno gradivo* Mire Rutar Arh.

3.2 Obravnavane avtohtone manjšine in njihova poimenovanja

Najprej smo skušali ugotoviti, katere avtohtone manjšine obravnavajo učbeniki, če upoštevajo vse štiri – Slovence v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem –, če pišejo o avtohtonem slovenskem ozemlju manjšin in če je razlaga opremljena z zemljevidom.

V učbeniških kompletih so poglobljeno opisani Slovenci v Italiji in Avstriji. Glede teh manjšin se poudarja, da skrbita za uporabo slovenskega jezika in jo spodbujata na različnih področjih. Pri tem igrajo pomembno vlogo nekatere ustanove, kot so npr. šola, društva, mediji, zamejski književniki in cerkev, upošteva pa se tudi vloga zaščitnih zakonov. Manj podatkov navajajo za Slovence na Madžarskem, ker dejansko nimajo tako razvitega sistema ustanov kot pri Slovencih v Italiji in Avstriji. Na Madžarskem delujejo šola s slovenščino kot učnim predmetom, društva, nekateri mediji, slovenščina se ohranja le na ravni narečja. Slovenci na Hrvaškem so redkokdaj omenjeni. V učbenikih so se pojavili šele v 90. letih dvajsetega stoletja, saj so pred osamosvojitvijo Slovenije spadali v isto državo kot matični narod; proti koncu 90. let jih omenjajo skoraj vsi učbeniki, večkrat so tudi prikazani na zemljevidu manjšin, a zraven ni dodatne razlage. Slovence na Hrvaškem najdemo leta 1999 v učbeniku *Na pragu besedila 1*, sicer so bili prvič omenjeni v poskusni izdaji tega učbenika *Poskusni učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazije. Del 1* (1998). Jožef Beg in Kostjanšek sta bili prvi, ki sta podrobno opisali stanje slovenske manjšine na Hrvaškem v učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednjih šol* (2013). Ta manjšina je opisana tudi v prosto dostopnem e-učbeniku *Slovenščina 1, i-učbenik za slovenščino v 1. letniku gimnazij*.

Pisci šolskih učbenikov uporabljajo za slovenske manjšine izraze zamejci, zamejski Slovenci, Slovenci v zamejstvu. Najpogosteje jih srečamo v učbenikih in slovnica v poglavjih o socialnih zvrsteh slovenskega jezika, kjer je ob razlagi tudi zemljevid narečij, ki prikazuje meje slovenskega jezika in slovenskega avtohtonega ozemlja. V poglavjih, ki obravnavajo Slovence izven matične države, so zamejski Slovenci obravnavani skupaj z zdomci ali s Slovenci po svetu. V teh poglavjih bi morali poudariti razlike med skupnostmi, da bi dijaki znali razločevati med pripadnikom avtohtone manjšine (npr. Slovencem v Italiji) in izseljencem (npr. Slovencem v Argentini). Prvi je Slovenec v zamejstvu, ker živi na

avtohtonem slovenskem ozemlju, drugi pa se je preselil v drugo državo zaradi zgodovinskih razmer in tam ohranja materni jezik in navade.

Izraz zamejci in zamejski Slovenci ali Slovenci v zamejstvu so uporabljeni v poglavju o jeziku, in sicer pri obravnavi slovenščine kot maternega jezika npr. v učbenikih *Besede 1* (2001), *Besede 2* (2002) Mateje Gomboc. Tudi v poglavjih, ki opisujejo stanje avtohtonih slovenskih manjšin, zdomcev in izseljencev, so v rabi te oznake, kar kažejo že naslovi teh poglavij: »Slovenščina kot prvi jezik v zamejstvu« v učbeniku *Na pragu besedila 3* (2010), »Položaj slovenščine v zamejstvu« v učbeniku *Besede 5* (2006), »Zamejci – del slovenskega kulturnega prostora?« v učbeniku *Slovenščini 3:z besedo do besede* (2009), »Slovenski jezik v Republiki Sloveniji, zamejstvu in izseljenstvu« v *Slovenskem jeziku. Učbeniku za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja* (2004).

Drugo najpogostejše poimenovanje je Slovenci v/na (državi) npr. Slovenci v Italiji, Slovenci v Avstriji, Slovenci na Madžarskem in Slovenci na Hrvaškem. Te oznake uporabljajo učbeniki predvsem v poglavjih, ki obravnavajo posamezne manjšine in opisujejo njihovo delovanje in uporabo slovenskega jezika. Ko analizirajo stanje zamejskih Slovencev, uporabljajo poimenovanje manjšina, kar kaže na bolj sociolingvistično razlago. Izraz manjšina ustvarja pri bralcu idejo, da obstaja tudi večina. Večinsko prebivalstvo po navadi ne govori manjšinskega jezika, in se mora manjšina boriti, da pridobi jezikovne pravice in da jih obdrži. Izraz manjšina je najmanj uporabljen in ga najpogosteje najdemo v poglavjih, ki so posvečena Slovincem v zamejstvu, bolj uporabljen pa je izraz zamejci, kar nakazuje, da si jih pisci predstavljajo kot Slovence, ki so izven mej matične države. Poimenovanje avtohtone slovenske manjšine je manj uporabljeno, čeprav so tako označeni zamejci v 5. členu *Ustave Republike Slovenije*. To poimenovanje uporabljata Jožef Beg in Kostjanšek v učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednjih šol* (2013).

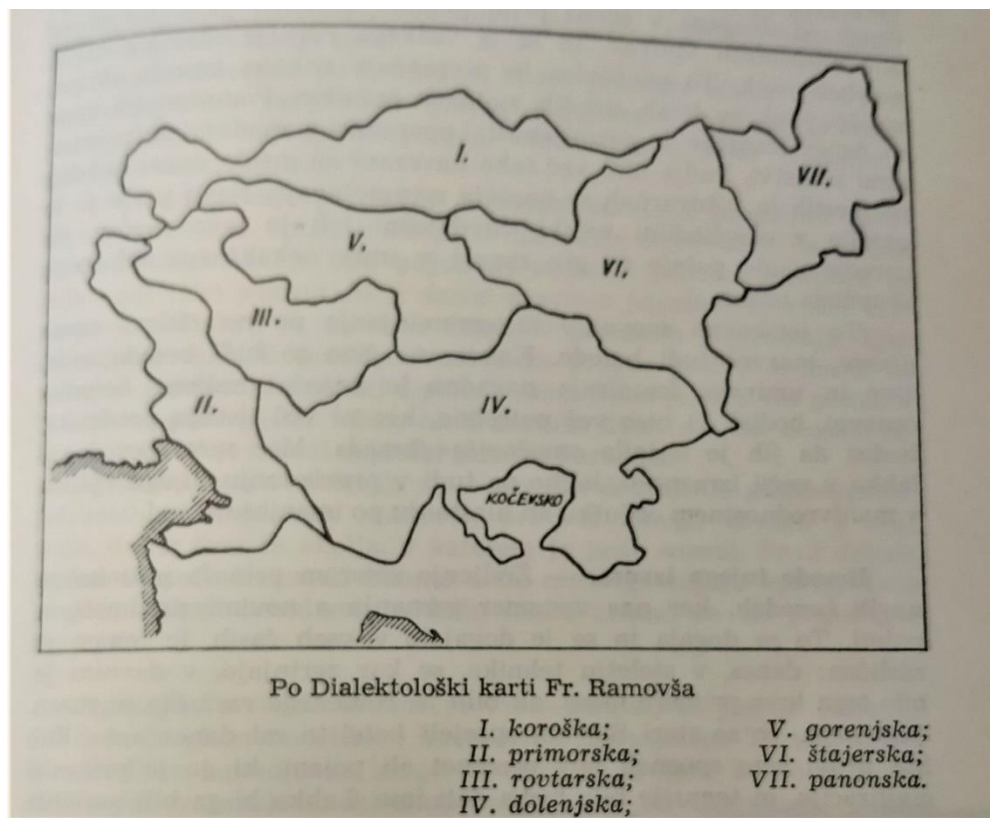
Redkokdaj smo naleteli na poimenovanje manjšine po kraju npr. koroški Slovenci. Prvič srečamo koroške Slovence v učbeniku *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe Vere Remic-Jager*, poleg te avtorica omenja še porabske in štajerske Slovence. V novejših učbenikih se najpogosteje pojavi oznaka koroški Slovenci, enkrat smo naleteli tudi na tržaške Slovence in na Beneške Slovence, in sicer v učbeniku *Slovenščina 3: z besedo do besede*. Ta poimenovanja so uporabljena, ko se pisci posvetijo eni sami manjšini in jo podrobneje opišejo, da bi ločili npr. stanje jezika koroških Slovencev od štajerskih.

3.3 Podatki o avtohtonih slovenskih manjšinah v učbenikih od leta 1965 do leta 2018

3.3.1 Slovenska slovnica (1956–1973)

Ozemlje naselitve avtohtonih slovenskih manjšin je prvič prikazano v *Slovenski slovnici* Bajca, Kolariča in Rupla, ki je izšla že leta 1956. Avtorji ne opisujejo manjšin, ampak prilagajo zemljevid slovenskih narečij po *Dialektološki karti* Frana Ramovša iz leta 1931 (Karta 1). Na zemljevidu lahko opazimo, da se slovenska narečja govorijo tudi v Italiji, Avstriji in na Madžarskem.

Karta 1

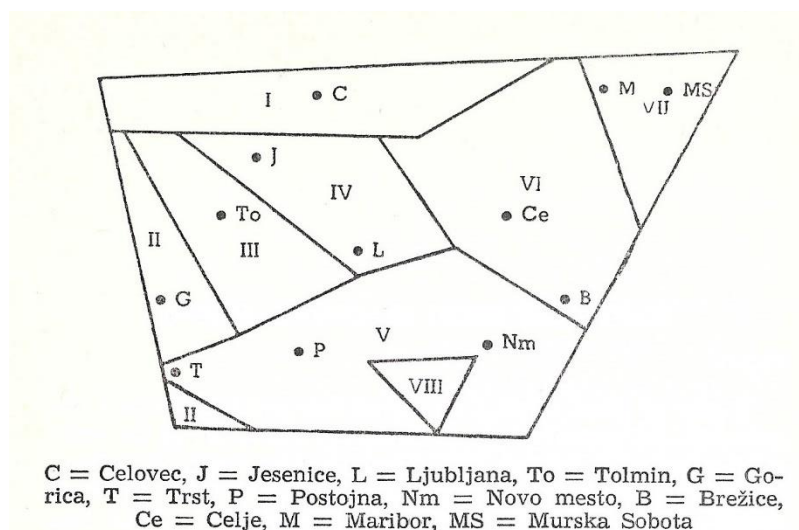

Zemljevid slovenskih narečij po skupinah, po *Dialektološki karti* Fr. Ramovša. (Vir: Bajec; Kolarič; Rupel 1973: 123)

3.3.2 Slovenski knjižni jezik 1 (1965–1979), Slovenski jezik in sporočanje 1 (1994–1998)

Na avtohtone slovenske manjšine prvi opozori Toporišič v svojem učbeniku *Slovenski knjižni jezik 1* (1965). Ko razlaga zemljepisna narečja v prvem poglavju »Slovenski jezik in zvrsti jezika«, prikaže na zemljevidu, ki ima obliko štirikotnega lika, osem narečnih skupin. Avtor poudarja, da te skupine ne sovpadajo vedno s pokrajinami. Z likom (Karta 2) je Toporišič shematsko prikazal, da tako kot narečne skupine presegajo pokrajinske meje – mišljene so kot neformalne meje slovenskih pokrajin – slovenski jezik presega tudi državne meje Slovenije.

Karta 2

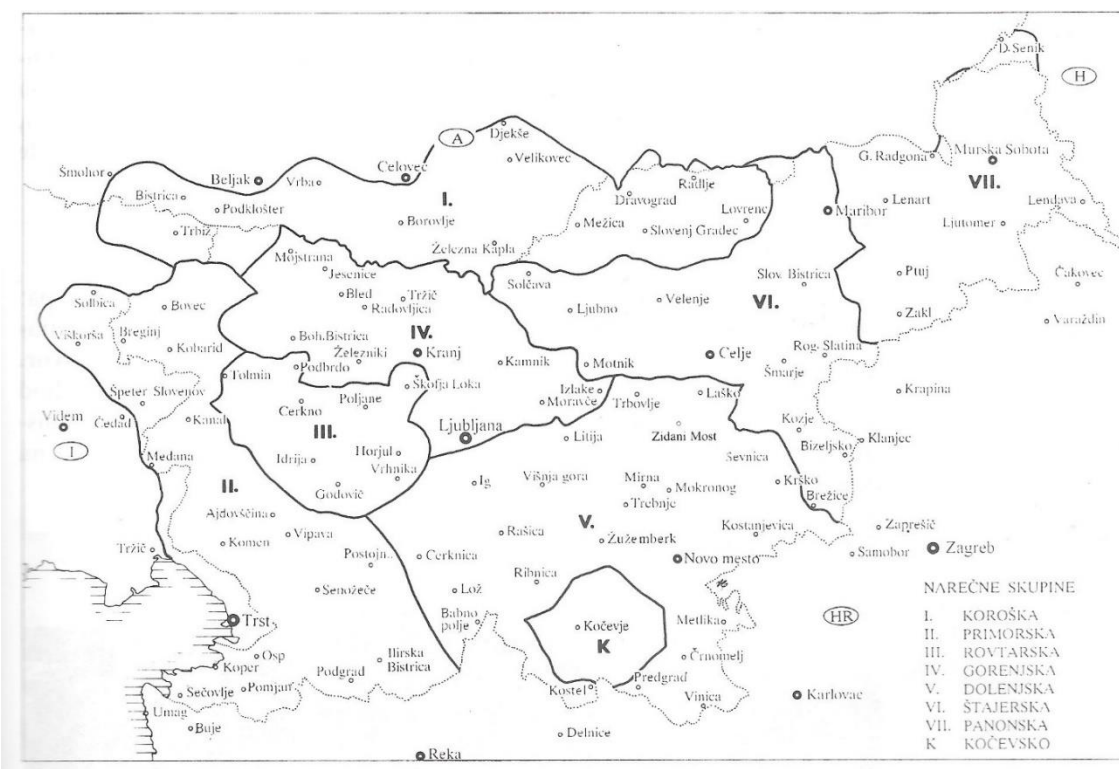
Zemljepisno področje slovenskega jezika (Vir: Toporišič 1979: 12)

Vsaka narečna skupina ima eno ali več središč. Skoraj vsa središča se nahajajo v matici, tri pa izven nje: Celovec, Gorica in Trst. Pomembno je, ker zemljevid shematsko prikazuje celotno avtohtono slovensko ozemlje. Avtor ne omenja slovenskih krajev na Madžarskem, ampak le središče prekmurskega narečja, Mursko Soboto. Razumljivo je, da ne izpostavlja slovenske manjšine na Hrvaškem, saj sta bili Slovenija in Hrvaška takrat še v skupni državi Jugoslaviji. Celovec je določil za središče koroške narečne skupine (I.), ki se razteza v Dravsko dolino skoraj do Maribora. Primorska narečja (II. skupino) govorijo: »ob morju v naši Istri in ob obali severno od Trsta, k njim pa prištevamo ves zahodni Kras, Brda in Beneško Slovenijo daleč gori na severu, medtem ko Soško dolino in porečje Soče do

Kanala prištevamo k drugim narečnima skupinama.« (Toporišič 1979: 12) V dolenjsko skupino med drugimi mesti prištevata tudi Trst. Za vsako narečno skupino navaja tudi primer govora, najpogosteje so ti primeri vzeti iz matice, samo za koroško skupino najdemo primer narečja izven meja Slovenije, in sicer za rožansko narečje, ki ga govorijo Slovenci v Avstriji.

Naslednji Toporišičev učbenik, ki upošteva slovenske manjšine, je *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Tudi v tem učbeniku najdemo slovenski jezik v zamejstvu v poglavju o socialnih zvrsteh slovenskega jezika tako kot v *Slovenskem knjižnem jeziku 1*, a v *Slovenskem jeziku in sporočanju 1* je avtor razširil razlago in vnesel nekaj sprememb. V tretjem poglavju »Slovenski jezik in njegove zvrsti« podrobno razlaga slovenska narečja in si pri tem pomaga z zemljevidom (Karta 3), na katerem prikazuje tudi slovenske manjšine v Italiji, v Avstriji, kjer upošteva tudi štajerske Slovence, in na Madžarskem, ni pa jezikovnih otokov Slovencev na Hrvaškem. Naslov podpoglavja spremeni tako, da izpusti pridevnik v oznaki zemljepisna narečja. Zemljevid je natančnejši in jasnejši.

Karta 3

Zemljevid narečij po Toporišiču (Vir: Toporišič 1995: 51)

Jože Toporišič za vsako narečno skupino pove, kje je razširjena, na katera narečja se deli, navaja vplive, posebnosti, pa tudi zglede narečnih besedil in njihove jezikovne

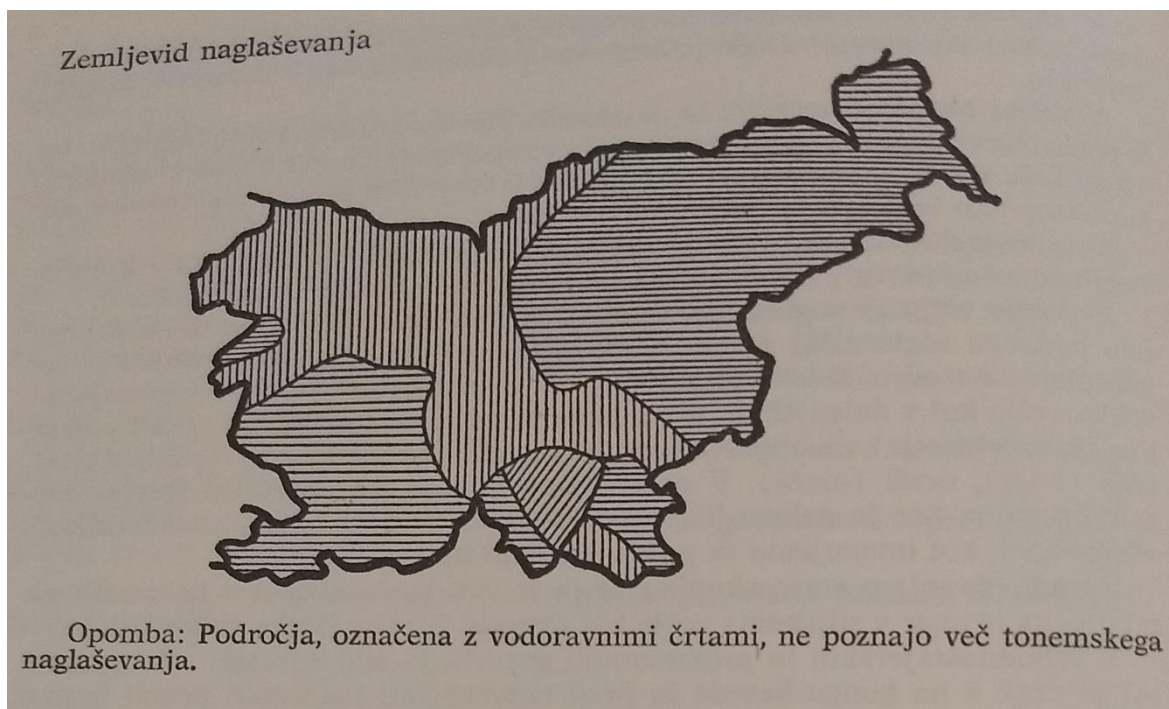

značilnosti. V *Slovenskem jeziku in sporočanju 1* podrobneje razčleni narečja kot v prejšnjem učbeniku. V koroško narečno skupino spadajo ziljsko, rožansko, podjunsko, obirsko, mežiško in remšniško narečje. Nekatera narečja govorijo avtohtone slovenske manjšine, in sicer ziljsko narečje govorijo Slovenci v Avstriji in deloma Slovenci v Italiji, rožansko, podjunsko in obirsko pa Slovenci v Avstriji; v Sloveniji se govori mežiško in remšniško narečje. Za primer narečja navaja rožansko narečje iz Št. Jakoba, ki se nahaja v Avstriji. Več podrobnejših podatkov navaja za primorsko narečno skupino, zdaj prišteva k njej tudi Posočje in Rezijo – v *Slovenskem knjižnem jeziku 1* je Posočje prišteval k drugima narečnima skupinama, Rezije pa sploh ni omenil. V primorsko narečno skupino spadajo: trije beneški govori, rezijanščina, obsoško narečje, področje Krasa in slovenske Istre. V Italiji se govorijo beneška narečja, rezijanščina, deloma obsoško in kraško narečje, v okolici Trsta se govori notranjsko narečje. Podrobno analizira in opisuje slovenska narečja, ki jih govorijo v Italiji. Za primorsko narečno skupino navaja dva primera narečij iz Italije: nadiško narečje iz Saržente pri Čedadu, za briško-kraški govor pa besedilo iz Sovodenj ob Soči. V kraško narečno enoto prišteva mesta in vasi v Sloveniji in Italiji. Obravnavo primorskih narečij bomo podrobneje analizirali v podpoglavju »4.2 Slovenci v Italiji v učbenikih«. Kljub natančnemu zemljevidu pa Toporišič ne poudarja v razlagi, da kozjaški govor, ki spada v štajersko narečno skupino, govorijo tudi Slovenci v Avstriji, in ne obrazloži, da panonska skupina sega izven meja Slovenije, saj se govori na Madžarskem. Slovenci na Madžarskem in štajerski Slovenci v Avstriji so samo prikazani na zemljevidu, v besedilu pa ni dodatne razlage ali pojasnila. Zelo podrobno pa so opisani govori koroških Slovencev in Slovencev v Italiji.

3.3.3 Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe (1975–1981)

Prva avtorica, ki omenja Slovence v zamejstvu, je Vera Remic-Jager v učbeniku *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. V poglavju »Socialne zvrsti slovenskega jezika« uporablja za Slovence v Avstriji oznako koroški Slovenci, Slovence v Italiji pa imenuje beneški, goriški in tržaški Slovenci. Za vsako narečno skupino razlaga, kje jo govorijo. Slovence v zamejstvu omeni pri koroški narečni skupini – »narečja te skupine govorijo koroški Slovenci v Avstriji, v Kanalski dolini v Italiji – okolica Trbiža in v Mežiški dolini« – in pri primorski skupini: »narečja te skupine govorijo goriški, beneški, tržaški in istrski Slovenci« (Remic-Jager 1981:13). Opis primorskega narečja je premalo natančen, ker ne izpostavi, da se ga govori v Sloveniji in ob meji, saj je npr. goriško območje bodisi v matici bodisi v Italiji. Pomanjkljivo je, da ne omenja, da štajersko narečje govorijo tudi v Avstriji in da se panonski dialekt govori tudi v slovenskem Porabju. Kot je pričakovano, ne omenja Slovencev na Hrvaškem. V nadaljevanju avtorica natančno razlaga posebnosti slovenskih narečnih skupin in tudi nekaterih posameznih narečij. Opozori na izgovarjavo glasov, na naglas, na oblike in na skladnjo. Pri glasoslovju podrobneje analizira govore koroških Slovencev, in sicer podjunsko, koroško, rožansko in ziljsko narečje, medtem ko pri Slovencih v Italiji razlaga fonetične značilnosti rezijanščine. Pri naglasu našteva posebnosti naglasnega mesta v beneški, rezijanski in rožanski govorici. Ob razlagi je tudi zemljevid naglaševanja (Karta 4). Pomanjkljivost tega zemljevida je, da prikazuje samo narečja v Republiki Sloveniji, kljub temu da so omenjena narečja slovenskih manjšin.

Karta 4

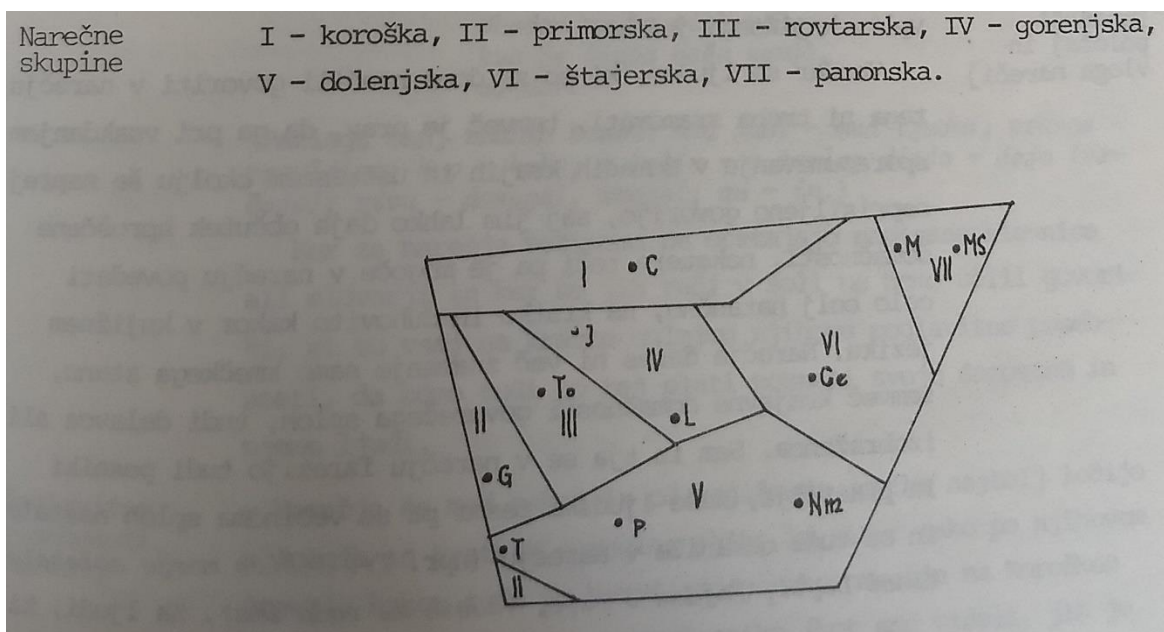
Zemljevid naglaševanja (Vir: Remic-Jager 1981: 16)

Pri besedišču med drugim omeni, da so na slovenski jezik vplivali jeziki v soseščini npr. srbohrvaščina, italijanščina, furlanščina, nemščina in madžarščina. Za oblike poudarja, da v koroških, beneških in nekaterih drugih narečjih naletimo na staro obliko mestnika ednine za samostalnike moškega in srednjega spola. Tudi pri skladnji našteje vpliv sosednjih jezikov, npr. na beneško, kraško in notranjsko narečje vplivajo romanski jeziki, na prekmursko vpliva madžarščina, na koroška pa nemščina. V *Slovenskem jeziku za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe* so analizirani samo govori koroških Slovencev in Slovencev v Italiji, ne pa Slovencev na Madžarskem in Hrvaškem.

3.3.4 Slovenski jezik in stilistika (1977–1982)

Bibič, Dular, Kušljan, Okorn, Zorko, Čar, Zrimšek, Kirn in Mrdavšič prvič uporabljajo besedo zamejci v prvem snopiču učbenika *Slovenski jezik in stilistika* v poglavju »Zvrsti slovenskega jezika«. Zamejce zasledimo v podpoglavju o narečju, ko avtorji razlagajo, da je dialekt edina oblika izražanja in umetniškega ustvarjanja tistih ljudi, »ki nimajo možnosti obiskovati rednih slovenskih šol (predvsem v našem zamejstvu)« (Bibič; Dular; Kušljan; Okorn; Zorko; Čar; Zrimšek; Kirn; Mrdavšič 1981: 31). Poudarjajo, da znanje narečja zelo pomembno vpliva na pripadnike manjšin, saj pri nekaterih izmed njih vzbuja občutek pripadanja slovenskemu narodu. Ob tej razlagi citirajo pesem v beneškem narečju, ki jo je napisala petnajstletnica Andreina Trusgnach. Treba je poudariti, da je bil poskusni učbenik izdan med letoma 1977 in 1980, ko Beneški Slovenci še niso imeli dvojezične šole in se torej še niso učili slovenščine v šoli. Ko naštevajo slovenske narečne skupine, priložijo zemljevid (Karta 5), ki je enak kot Toporišičev v učbeniku *Slovenski knjižni jezik 1*.

Karta 5

Slovenska narečja (Vir: Bibič; Dular; Kušljan; Okorn; Zorko; Čar; Zrimšek; Kirn; Mrdavšič 1981: 29)

Med Toporišičevem (Karta 2) in tem zemljevidom (Karta 5) so nekatere razlike. V zemljevidu učbenika *Slovenski jezik in stilistika* ni napisano, katera mesta predstavljajo

velike tiskane črke, in izpuščena je kočevska narečna skupina. V nadaljevanju so razložene glavne značilnosti narečij, podobno kot v Toporišičevem *Slovenskem knjižnem jeziku 1*. Za koroško narečje je natančno opredeljeno območje, na katerem se govori izven Slovenije, in sicer v Avstriji (ob reki Zili od Šmohorja do Beljaka, med Karavankami in Savinjskimi Alpami do Kostanje–Djekše–Dravograda) in v Italiji, v Kanalski dolini. Obrazložene so njegove fonemske posebnosti in poudarjene interference iz nemščine. Kot zgled narečij iz koroške narečne skupine navajajo besedili iz Brda pri Šmohorju za ziljsko narečje in iz Št. Jakoba v Rožu za rožansko. Za primorsko skupino sta zgled nadiško narečje iz Saržente pri Čedadu in briško-kraški govor iz Sovodenj pri Gorici⁶. V to skupino štejejo rezijanščino, tersko narečje, nadiško, briško-kraško in tudi del notranjskega narečja. Poudarjajo, da v Beneški Sloveniji poznajo tonemsko naglaševanje, druga primorska narečja pa ne, in da ima ta narečna skupina precej interferenc iz italijanščine in furlanščine. V razlagi štajerskega narečja ne povedo, da se ga govori tudi izven meja Slovenije. O panonski narečni skupini povedo, da se govorita v Sloveniji prekmursko (in sicer goričansko) in prleško narečje, razen tega pa se prekmursko narečje govori tudi izven Slovenije na Madžarskem do Monoštra in v Avstriji. Primer narečja za to skupino pa je vzet iz Slovenije in ne iz zamejstva kot pri koroških in primorskih narečjih. O posebnosti slovenskih manjšinskih narečij pišejo, da koroško narečje ohranja nosne samoglasnike, naglas je na koncu večzložnih besed, ki imajo v korenu polglasnik; da imajo rezijanščina, nadiško in rožansko narečje tonemsko naglaševanje; za koroško skupino je značilno tudi švapanje in posebnost, da se pred i in e soglasnike k, g, h izgovori kot č in š. Navajajo tudi posebnosti besedišča npr. v ziljskem narečju pravijo krompirju čompe. Vprašanja in vaje niso direktno povezane s Slovenci v zamejstvu. Vendar omogočajo učitelju, da o njih spregovori, npr. ob vprašanju, če so učenci razumeli vse slušne posnetke brez učiteljeve razlage, ali ob 19. vaji, ki zahteva naj »prevedejo« v zborni jezik narečno besedilo, ki je blizu njihovem narečju, s pomočjo učitelja pa besedilo, ki je bolj oddaljeno. Učenec torej posluša narečna besedila in spozna posebnosti narečij Slovencev v zamejstvu – predvsem Slovencev v Avstriji in Italiji.

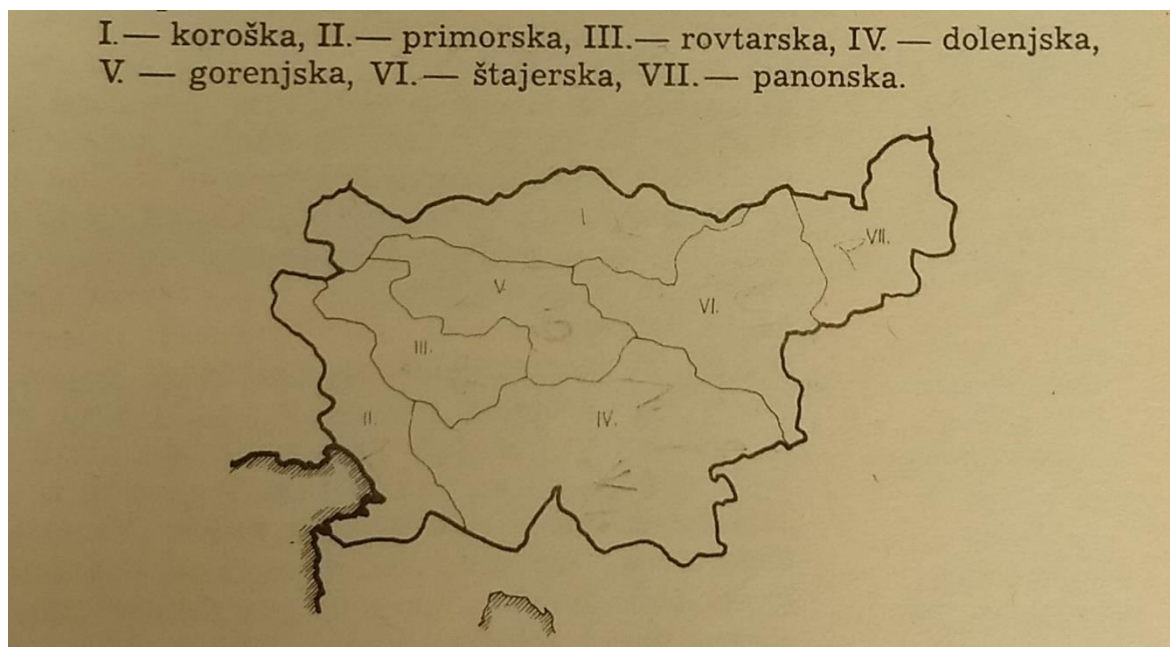
---

⁶ Uradno poimenovanje kraja je Sovodnje ob Soči.

3.3.5 Slovenski jezik 1 (1981–1994), Slovenski jezik 4 (1985–1998)

Tudi Dular, Kirn, Kolar, Pogorelec Zrimšek in Logar v učbeniku *Slovenski jezik 1* (1994) omenjajo slovenske manjšine v poglavju »Družbenost jezika«, in sicer v podpoglavju »Slovenski jezik – danes, v preteklosti«. Na kratko opisujejo zgodovino slovenskega jezika in izpostavljajo tudi stanje slovenskega jezika v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Poudarjajo, da se avtohtone slovenske manjšine trudijo za resnično uveljavitev pravic uporabe slovenskega jezika v javnem življenju, predvsem v upravi in sodstvu, nekatere manjšine pa jih nimajo, v oklepaju pišejo, da mora Beneška Slovenija te pravice še pridobiti. To nepriznanje jezikovnih pravic je neka vrsta »podjarmljenja z asimilacijo« (Dular; Kirn; Kolar; Pogorelec 1994: 9). V poglavju o socialnih zvrsteh srečamo omembo zamejcev v obravnavi argoja, kjer navajajo, da je Milko Matičetov zasledil skrivni jezik v govorici Rezijanov. V prvi izdaji učbenika *Slovenski jezik 1* (1981–1993) sta pri obravnavi mestnih govorov naštetata tudi zamejski mesti Trst in Celovec, v zadnji izdaji iz leta 1994 pa je dodana tudi Gorica. Narečne skupine so prikazane z zemljevidom (Karta 6), na katerem jasno vidimo, da se avtohtono slovensko ozemlje razteza izven državnih meja Republike Slovenije v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Zemljevid je ostal isti kot v prvi izdaji.

Karta 6

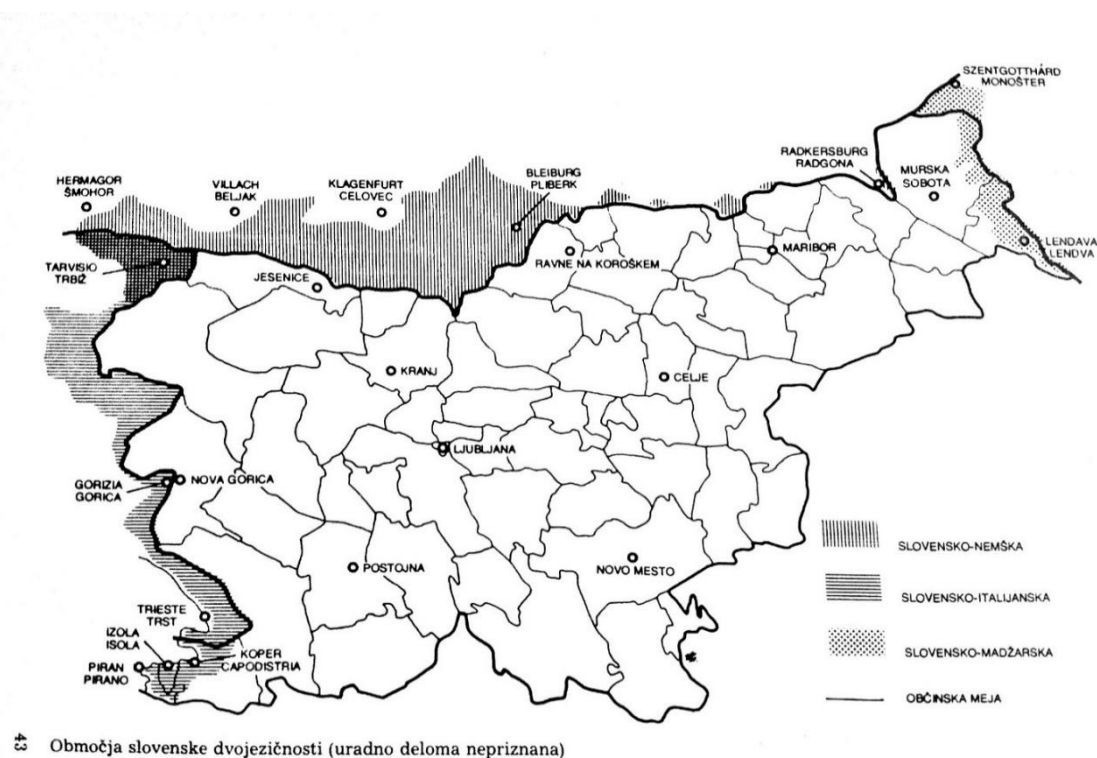

Narečne skupine (Vir: Dular; Kirn; Pogorelec; Zrimšek; Logar 1994: 27)

V tem poglavju poudarjajo pomembnost znanja narečja in njegovega pisanja. Narečno ustvarjanje ni le ljudsko, ampak tudi umetno in kot primer umetnega književnega ustvarjanja v narečnem jeziku navajajo tržaško pesnico Marijo Mijot in koroško Milko Hartman. Poudarjajo, da ima v Beneški Sloveniji narečje velik pomen, ker nimajo rednih slovenskih šol in je zato edino sredstvo za sporazumevanje v slovenščini, dokler se ne bodo naučili tudi zbornega jezika. Omenjena sta medija *Novi Matajur*, ki je deloma v narečju, in *Vartac moja vas*, v katerem so zbrana otroška besedila in izide enkrat letno. Na str. 29 citirajo pesem v beneškem narečju Andreine Trusgnach, ki je citirana že v *Slovenskem jeziku in stilistiki*. Kot že prej Toporišič, Remic-Jager in učbenik *Slovenski jezik in stilistika*, tudi ta učbenik podrobneje razlaga fonetične, besedne in skladenjske posebnosti. Ob razlagi navaja tudi primere govorov. Za koroško skupino je izbran primer ziljskega narečja iz Brd pri Šmohorju in rožanskega iz Št. Jakoba v Rožu; za primorsko skupino zgled nadiškega narečja iz Seržente pri Čedadu in briško-kraškega govora Sovodenj pri Soči; za panonsko skupino pa so navedeni govori iz Slovenije. Povedo tudi, na katere govore se narečne skupine delijo in kje jih govorijo. Koroško narečje uporabljajo v Avstriji ob reki Zili od Šmohorja do Beljaka, med Karavankami in Savinjskimi Alpami in severno slovensko narodnostno mejo (Kostanje – Djekše – Dravograd), v Kanalski dolini v Italiji in v Sloveniji. Spremeni se sestava primorske skupine, v katero štejejo naslednja narečja: rezijansko, tersko, nadiško, briško, ki ga ločijo od kraškega, obsoško, dodajo notranjsko, dekansko in pomjansko; pri tem ne omenjajo krajev. Poudarjajo pa, da Beneški Slovenci poznajo tonemsko naglaševanje. V vajah in vprašanjih ni posebnega poudarka na slovenskih avtohtonih manjšinah.

Korošec in Dular se v *Slovenskem jeziku 4* posvetita predvsem sociolingvistični tematiki. Slovenske avtohtone manjšine so obravnavane v poglavjih »Družboslovno jezikoslovje«, »Slovenska narečja in knjižni jetik« in »Jezikovna kultura in jezikovna politika«. Učbenik ne analizira samo stanja slovenskega jezika znotraj državnih meja Slovenije, ampak posveča nekaj razlag tudi Slovincem tik za mejo in omenja tudi slovenske izseljence. Podrobneje razlagata materni jezik, dvojezičnost in asimilacijo. Pred obravnavo dvojezičnosti je zemljevid »Območja slovenske dvojezičnosti (uradno deloma nepriznana)« (Karta 7), ki prikazuje območja avtohtone slovenske naselitve, na katerih se govori tudi slovenski jezik, izven državnih meja Slovenije, in dvojezična območja v matici.

Karta 7

Območja slovenske dvojezičnosti (uradno deloma nepriznana) (Vir: Korošec; Dular 1997: 43)

Iz zemljevida lahko jasno razberemo območje naselitve italijanske in madžarske manjšine v Sloveniji in slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Slovenska manjšina na Hrvaškem ni prikazana. V didaskalijah je tudi poudarjeno, da so dvojezična območja slovenskih manjšin deloma nepriznana, kljub temu da so slovenske manjšine na tistem ozemlju avtohtone (domače, nepriseljene). Avtorja poudarjata, da je pri Slovencih v Italiji, v Avstriji in na Madžarskem enostranska kolektivna dvojezičnost, saj se večinski narod redko uči slovenščine, medtem ko se v Sloveniji zavzamejo za dvostransko kolektivno dvojezičnost na območjih, kjer sta avtohtoni italijanska in madžarska manjšina. Da bi poskusili odpraviti kolektivno enojezičnost, predlagata dvojezične šole, ki bi morale biti zelo dobro organizirane in imeti odlične profesorje, nuditi bi morale predmete v dveh jezikih. Poleg uvajanja kolektivne dvojezičnosti bi taka vrsta šole odpravila tudi jezikovne interference (prinašanje terminov ali fraz iz enega jezika v drugi). To nezavedno prevajanje bi lahko odpravili tudi s tem, da bi imele slovenske manjšine čim več stikov s Slovenci v matici npr. »stiki tržaških in porabskih Slovencev s Slovenci v SR Sloveniji«, da bi poslušali slovensko televizijo, radio in brali slovenske medije, vabili kulturne skupine (Korošec; Dular 1997: 46).

Pozornost posvetita tudi jezikovni asimilaciji in diglosiji, oba pojava vodita k jezikovni enojezičnosti otrok, in sicer do izgube manjšinskega (materne) jezika. Večkrat pride do opuščanja jezika zaradi starševske odločitve: da bi otrok imel več možnosti v okolju, v katerem ni priznana dvojezičnost, se starši odločijo, da ga ne bodo naučili materne jezika. Take primere srečamo med zamejci in zdomci, poudarjata tudi, da jih ne smemo zaničevati zaradi te izbire, saj je posledica asimilacijske politike. Poleg te »starševske logike« obstajajo tudi druge oblike asimilacijskih pritiskov držav. Od primerov, ki jih navajata, bomo našteali samo tiste, v katerih so eksplicitno omenjene manjšine. Najhujši pritiski so se dogajali med drugo svetovno vojno, ko so Nemci ustrahovali in/ali ubijali, da bi zasedli slovenska posestva na Koroškem, Gorenjskem in Štajerskem. Naštejeta prepoved rabe slovenskega jezika v javnosti: na Koroškem so v 70. letih odstranjevali dvojezične napise, v 80. pa na Tržaškem; prepoved tiska, rabe manjšinskega jezika v šolah, po uradih, v cerkvah – omenita delo *Kaplan Martin Čedermac*, ki ga je napisal France Bevk. Kot primer uničenja slovenske kulturne dediščine in prikrivanja resničnih dogodkov omenjata požig Narodnega doma v Trstu. Kot primer zamolčanja zgodovinskih podatkov navajata, da je Koroški deželni muzej v Celovcu, ko je še hranil knežji kamen, izpustil podatek, da je ustoličevanje karantanskih knezov potekalo v slovenščini (Korošec; Dular 1997: 48). Večinski narod lahko izpodriva avtohtone manjšine tudi z zaničljivimi besedami: »Če vam tu ni prav pa pojdite čez Karavanke.« (*prav tam*) Druge oblike asimilacijskega pritiska so tudi obvezno posebno preštevanje skupnosti in priglašanje otrok k pouku materne jezika, ki je bilo razširjeno na Koroškem. Svetujeta, da se slovenske manjšine in zdomci uprejo gospodarsko, politično in kulturno asimilaciji, poudarita, da je poleg tega potrebna tudi »moralna podpora in dejavna pomoč nas vseh Slovencev« (Korošec; Dular 1997:49).

Vaje na strani 49 in 50 vodijo dijake k razmišljanju. Nekatera vprašanja 1., 4., 5. in 8. vaje so posvečena slovenskim manjšinam. Dijaki spoznajo ozemlje slovenske avtohtone naselitve. Vprašajo jih, če so kdaj obiskali kraje, kjer živijo slovenske manjšine: »1. V katerih državah živijo kot domači (avtohtoni, nepriseljeni) prebivalci pripadniki slovenske skupnosti?« in »4. Pokažite na velikem stenskem zemljevidu vsa območja slovenske kolektivne dvojezičnosti.« Pozanimati se morajo glede dogodkov v predvojnem obdobju na Primorskem: »So vam znane metode obračunavanja fašistov s Slovenci na Primorskem pred vojno?« (vprašanje iz 1. vaje). Odgovoriti morajo na vprašanje o poskusu asimilacije na Koroškem: »Zakaj imamo predpis o obveznem posebnem priglašanju otrok k pouku

slovenščine na koroških šolah za obliko asimilacijskega pritiska?«. Dijaki spoznajo, da se manjšine potegujejo za svoje pravice: »Kaj veste o današnjem boju za pravice slovenščine na avstrijskem Koroškem?« in »5. Spremljajte časniško poročanje o prizadevanju zamejskih Slovencev za jezikovno enakopravnost.« in da imajo politične organizacije: »Katere slovenske manjšinske politične organizacije v Italiji, v Avstriji in na Madžarskem poznate?« (vprašanje iz 1. vaje). Učbenik poziva dijake, naj spoznajo manjšine in se z njimi povežejo: »2. Organizirajte prek šolske dijaške organizacije dopisovanje in srečanja s svojimi vrstniki v zamejstvu.« in »Ali ste že kdaj bili v Beneški Sloveniji? Pa v Porabju?« (vprašanje iz 1. vaje). Dijaki spoznajo tudi, da so med zamejci tudi literati, saj je Janko Messner koroški Slovenec: »8. Preberite črtico *Dobro jutro* Prežihovega Voranca in *Gluha loza* Janka Messnerja ter premislite njune sociolingvistične razsežnosti.« (Korošec; Dular 1997: 50)

V podpoglavju »Družbeni položaj narečja in knjižnega jezika« poudarjata, da je treba ceniti trud Slovencev v Avstriji, Italiji in na Madžarskem, ki se sami naučijo knjižni jezik. Seveda ne bodo imeli istega znanja kot ljudje, ki so hodili v slovenske šole. Pri fonetičnem opisu poudarjajo jezičkov r, ki ga imajo nekateri govorci koroškega narečja in vaja 11 na str. 58 priporoča, da dijaki vadijo odpravo jezičkovega r in zvenečega mehkonebnega pripornika [ɾ] namesto glasu [g]. Med primeri zemljepisnih imen, ki imajo v knjižnem jeziku drugačno obliko, navedejo imena vasi: Dobrla ves v Podjuni je knjižno Dobrla vas in Bardo ima knjižno različico Brdo (ne povejo, kje je vas). V 15. vaji morajo učenci poiskati poimenovanja prebivalcev krajev, med katerimi so zamejski: Trst, Šmihel in Ravne.

V poglavju »Jezik, kultura in jezikovna politika« omenjata manjšine, ko obravnavata vpliv germanizmov na jezik koroških Slovencev v Avstriji in italijanizmov na jezik primorskih Slovencev v Italiji ter omejevanje jezikovnih pravic manjšine na avstrijskem Koroškem in nepriznanje manjšine v Beneški Sloveniji. Pišeta tudi o posvetovanju o slovenskem jeziku, ki je bilo maja leta 1979 v Portorožu in so se ga udeležili delegati iz matice in zamejstva. O slovenskih manjšinah pišeta, da morajo uveljaviti narodne zahteve, da gospodarstveni in družbeni razvoj ni podrejen večinskemu narodu, morajo biti kulturno samostojne in slovenščina mora biti v javnosti enakopravna večinskemu jeziku povsod, kjer živi slovenska manjšina.« (Korošec; Dular 1997: 77) Na strani 78 je spet vprašanje: »V katerih državah se govori slovenščina kot jezik domačega (avtohtonega) prebivalstva?« V vajah poudarjata pojem avtohtonosti slovenskih manjšin.

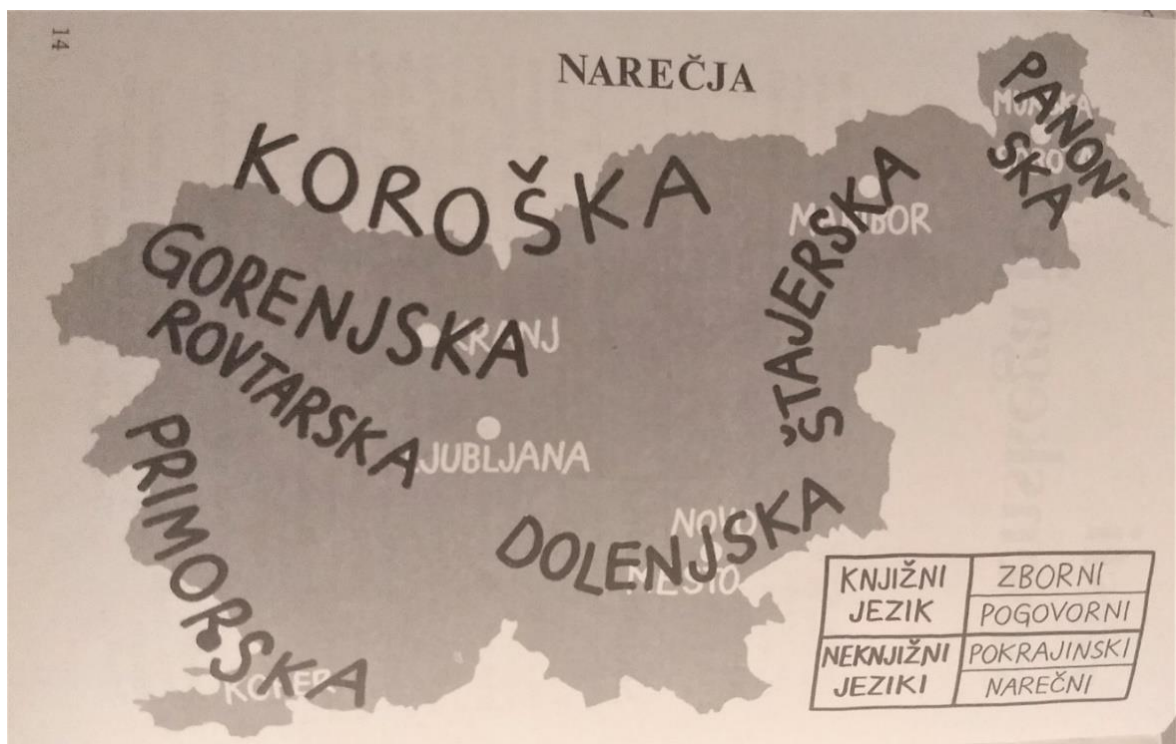
3.3.6 Slovenski jezik in književnost (1984–1986)

Glavan, Gregorač in Kolar v učbeniku *Slovenski jezik in književnost* (1984) omenjajo slovenske zamejce v Avstriji, Italiji in na Madžarskem, ko obravnavajo materni jezik. Poudarjajo, da prvi jezik istovetimo z narodno pripadnostjo in da je slovenščina materni jezik vseh Slovencev, tistih, ki živijo v matici, zamejskih Slovencev v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, zdomcev in izseljencev. Trdijo, da se slovenščina razvija samo znotraj (takrat Socialistične) Republike Slovenije: »Seveda slovenščina kot materni jezik lahko opravlja vse svoje naloge in se vsestransko razvija le znotraj naše matične domovine SR Slovenije. Nikjer drugod to ni mogoče.« (Glavan; Gregorač; Kolar 1984: 13) Izpostavijo pa, da je za slovenščino v zamejstvu položaj drugačen in se bliža stopnji razvoja, ki ga ima v matici: »Še najbliže temu je slovenščina kot materinščina slovenskih narodnostih skupnostih v sosednjih državah (zamejski Slovenci). Tu je slovenščina praviloma še vedno jezik prve življenjske izkušnje, jezik, v katerega se otrok rodi /.../ Toda hkrati s prvim jezikom vsak zamejski Slovenec že kmalu po rojstvu vsrkava tudi tuji jezik, ki ga govorijo pripadniki večinskega naroda, jezik okolja – drugi jezik.« (*prav tam*). Na strani 14 z 10. vprašanjem »Kje živijo večje skupine Slovencev?« vprašuje po Slovencih, ki so izven matice ali na avtohtonem slovenskem ozemlju ali pa po svetu. V poglavju o socialnih zvrsteh samo napišejo: »Starejša oblika narečij se ohranja med zamejskimi Slovenci, ki so manj pod vplivom slovenskega knjižnega jezika.« (Glavan; Gregorač; Kolar 1984: 27)

3.3.7 Slovenska slovnica in jezikovna vadnica (1985–2009), Slovenska slovnica za vsak dan (2010)

Žagar v *Slovenski slovnici in jezikovni vadnici* ne obravnava slovenskih manjšin, toda v poglavju »Zvrsti slovenskega jezika« je zemljevid, ki prikazuje slovenske narečne skupine (Karta 8), lahko opazimo, da je izven državnih meja Slovenije pika, ki predstavlja Trst. Lahko bi jo interpretirali kot ponazoritev dejstva, da se slovensko narečje govori tudi v Trstu. Vendar na zemljevidu ni drugih pik, ki bi nakazovale, da se slovensko narečje govori tudi izven državnih meja Slovenije.

Karta 8

Narečja (Vir: Žagar 1987: 14)

Ta zemljevid (Karta 8) se pojavlja od prve izdaje iz leta 1985 do devete izdaje iz leta 1996. V deseti izdaji iz leta 2001 sicer ni govora o Slovencih zamejstvu, ima pa posodobljen zemljevid, ki ga je že uporabljal Toporišič (Karta 9). Prikazuje dvojezična območja znotraj meja Slovenije in slovenske manjšine, torej tudi avtohtono slovensko naselitveno ozemlje zunaj Slovenije.

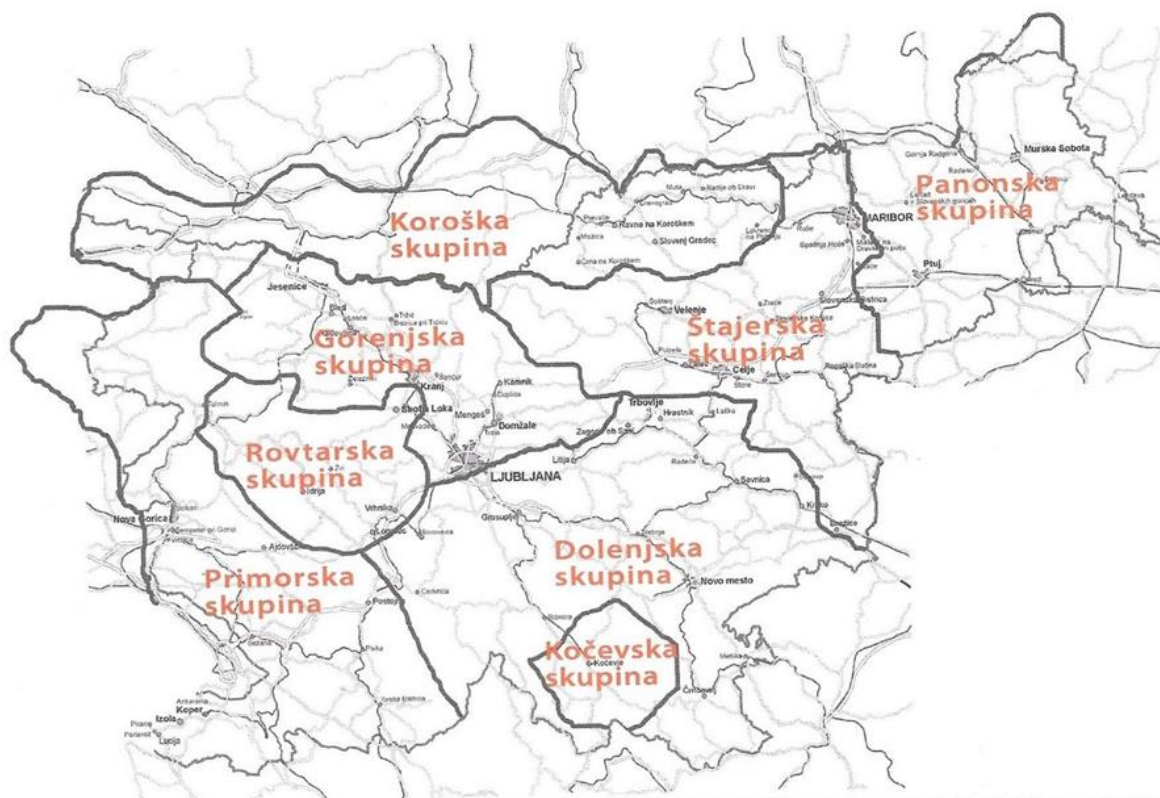
Karta 9

VIR: Jože Toporišič: *Slovenska slovnica*, Maribor 2000

Narečja (Vir: Žagar 2001: 14)

Žagar ne omenja avtohtonih slovenskih manjšin niti v *Slovenski slovnici za vsak dan* (2010), toda tudi tu je, enako kot v zadnji izdaji *Slovenske slovnice in jezikovne vadnice*, zemljevid slovenskih narečij, ki prikazuje meje slovenskega jezika (Karta 10). Pomanjkljivost tega zemljevida je, da Žagar ne omenja krajev v zamejstvu in ne prikazuje Slovencev na Hrvaškem.

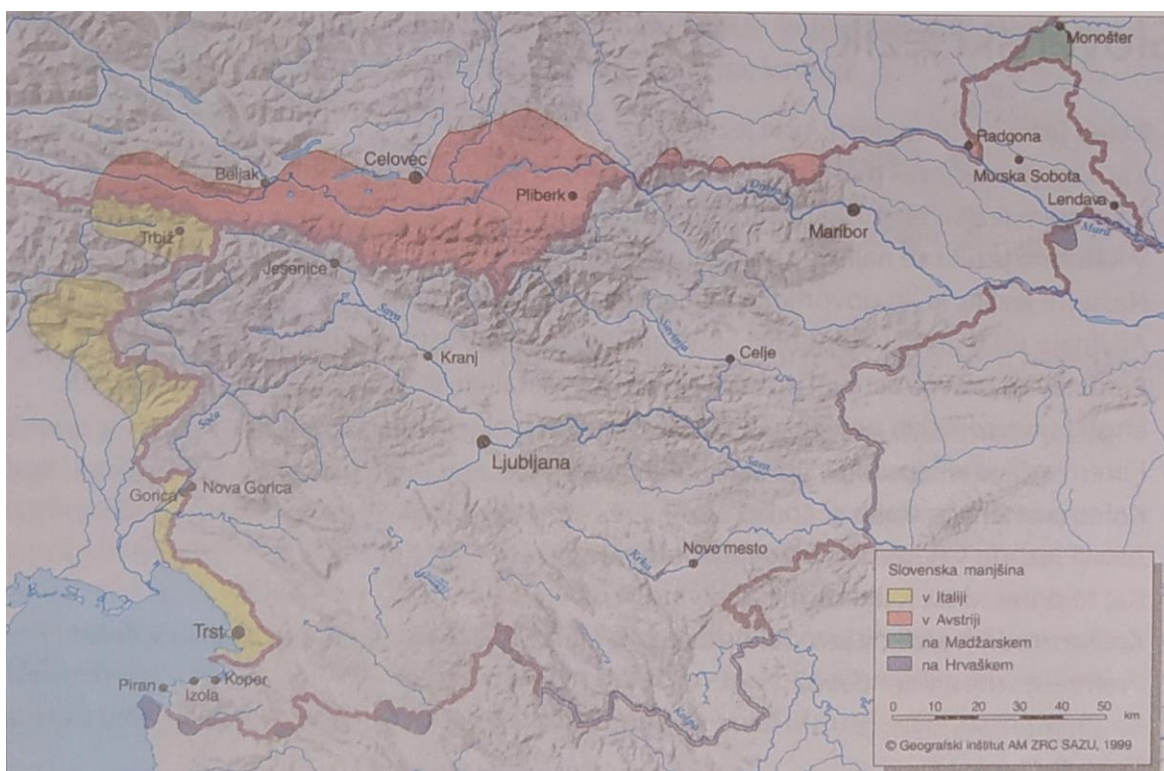

Narečne skupine (Vir: Žagar 2010: 22)

3.3.8 Na pragu besedila 1 (1999–), Na pragu besedila 3 (2000–)

V učbeniškem kompletu *Na pragu besedila* srečamo slovenske manjšine v prvem in v tretjem učbeniku, v delovnem zvezku in v priročniku. V učbeniku *Na pragu besedila 1* so omenjene v poglavju »Jezik« in sicer pri razlagi pojma materne jezika v podpoglavju »Slovenski jezik«. Med matere govorce slovenskega jezika prištevajo: Slovence znotraj državnih meja, slovenske zamejce in izseljence. Upoštevajo slovenske manjšine v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem. Da bi bolje prikazali, kje so slovenske manjšine, dodajo tudi zemljevid (Karta 11).

Karta 11

Zemljevid slovenskih manjšin (Vir: Križaj; Bešter; Končina; Bavdek; Poznanovič; Ambrož; Židan 2013: 14)

Na zemljevidu je prikazano avtohtono ozemlje vseh slovenskih manjšin. Razlaga pod zemljevidom poudarja, da so te manjšine »avtohtoni/domači prebivalci (t. i. zamejci)« (Križaj; Bešter; Končina; Bavdek; Poznanovič; Ambrož; Židan 2013: 14). O stanju teh manjšin poudarjajo, da so jezikovne pravice manjšinskega jezika delno priznane in da niso pri vseh manjšinah uveljavljene. Po razlagi sta fotografiji dveh manjšinskih medijev – tednika Slovencev v Italiji *Novega glasa* in časopisa Slovencev na Madžarskem *Porabja* –,

toda manjka razlaga. Dijaki spoznajo samo, da imajo Slovenci v Italiji in na Madžarskem svoje časopise. Boljša je fotografija v prvi izdaji učbenika (1999–2007), saj prikazuje: koroške medije *Slovenski vestnik* in *Naš tednik*, tednik *Novi Matajur* Slovencev v Italiji, *Porabje* in revijo *Rodna gruda*, ki je namenjena Slovincem po svetu. Obravnava socialnih zvrsti slovenskega jezika je priložen zemljevid slovenskih narečij (Karta 12), ki prikazuje tudi celotno slovensko avtohtono ozemlje, torej vključuje naselitvena ozemlja Slovencev v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in na Hrvaškem.

Karta 12

Narečne skupine (Vir: Križaj; Bešter; Končina; Bavdek; Poznanovič; Ambrož; Židan 2013: 19)

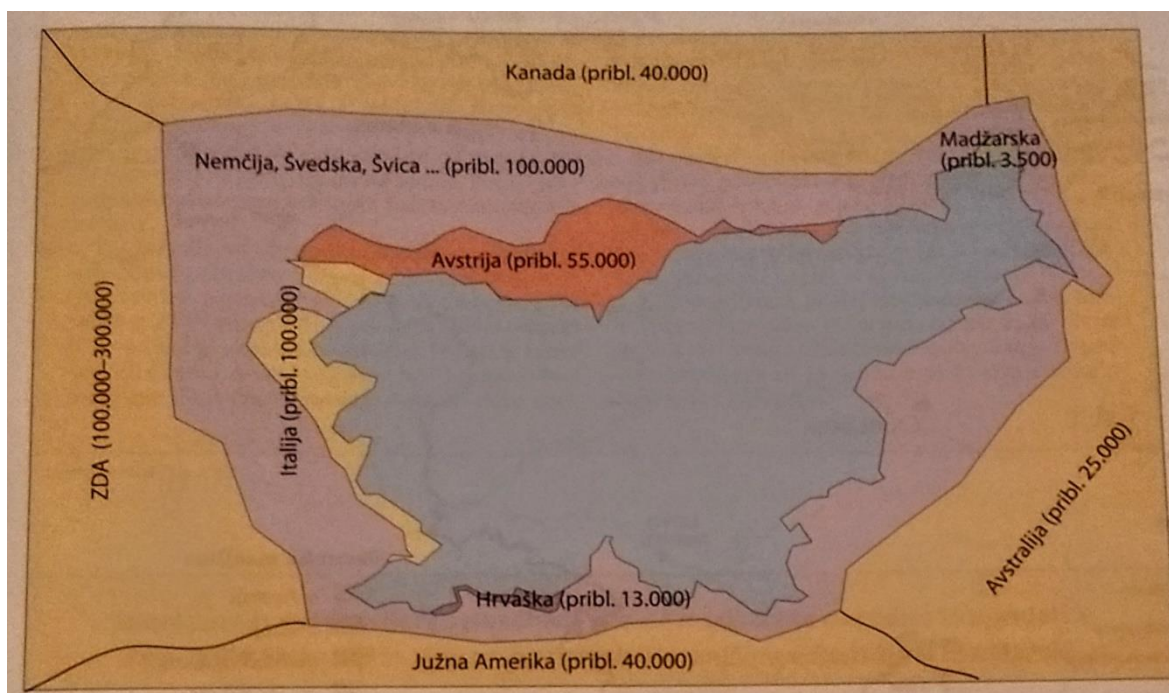
V delovnem zvezku se na avtohtone slovenske manjšine navezuje samo 3. vprašanje na strani 14: »Ste se udeležili katere prireditve zamejskih Slovencev? Kje? Imate osebne stike? Naštej nekaj krajev, v katerih živijo zamejci.« V rešitvah ni odgovora, saj svetujejo dijakom naj odgovorijo po smislu. Tudi v poglavju o pravopisu na strani 127 v 5. vaji srečamo kraje v zamejstvu, ki jih morajo dijaki prevesti v slovenščino. Navedli bomo takoj ob kraju slovensko ime, ki ga navajajo rešitve: Gorizia (Gorica), Klagenfurt (Celovec), Aquileia (Oglej), Monfalcone (Tržič), Trieste (Trst), Villach (Beljak), Udine (Videm) in Graz (Gradec). V tej vaji so omenjeni samo kraji v Avstriji in Italiji. 6. vaja na strani 128 pa

zahteva, da dijaki povežejo slovensko ime kraja z italijanskim, nemškim ali madžarskim. Dijaki spoznajo dvojezično ime kraja, kjer prebivajo Slovenci v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, ker morajo k vsaki tabeli pripisati, kje se nahajajo avtohtone slovenske manjšine. Za slovensko manjšino v Italiji naštejejo: Čedad, Doberdob, Nabrežino, Opčine, Sesljan, Špeter Slovenov, Štivan, Trčmun in Ukve. Za koroške Slovence navajajo: Bilčovs, Borovlje, Globasnica, Hodiše, Mokrine, Obirsko, Pliberk, Radiše, Tinje, Velikovec, Železna Kapla in Žitara vas. Za porabske Slovence pa: Dolnji Senik, Gornji Senik, Monošter in Števanovci.

V učbeniku *Na pragu besedila 3* iz prve izdaje učbeniškega kompleta so avtohtone slovenske manjšine obravnavane v poglavju »Slovenščina zunaj meja Republike Slovenije«, in sicer v podpoglavju »Slovenščina v zamejstvu«. V drugi izdaji pa obravnavajo položaj slovenskega jezika takoj na začetku v poglavju »Jezik«. Najprej sprašujejo dijake, naj razložijo besedi zamejec in izseljenec. Odgovor na to vprašanje je v rešitvah na str. 2: »Zamejec – 'avtohtoni prebivalec območja za državno mejo z Avstrijo, Italijo, Madžarsko in Hrvaško (slovenskega rodu)'; izseljenec – 'tisti, ki se je izselil iz svoje države'«.«

Karta 13

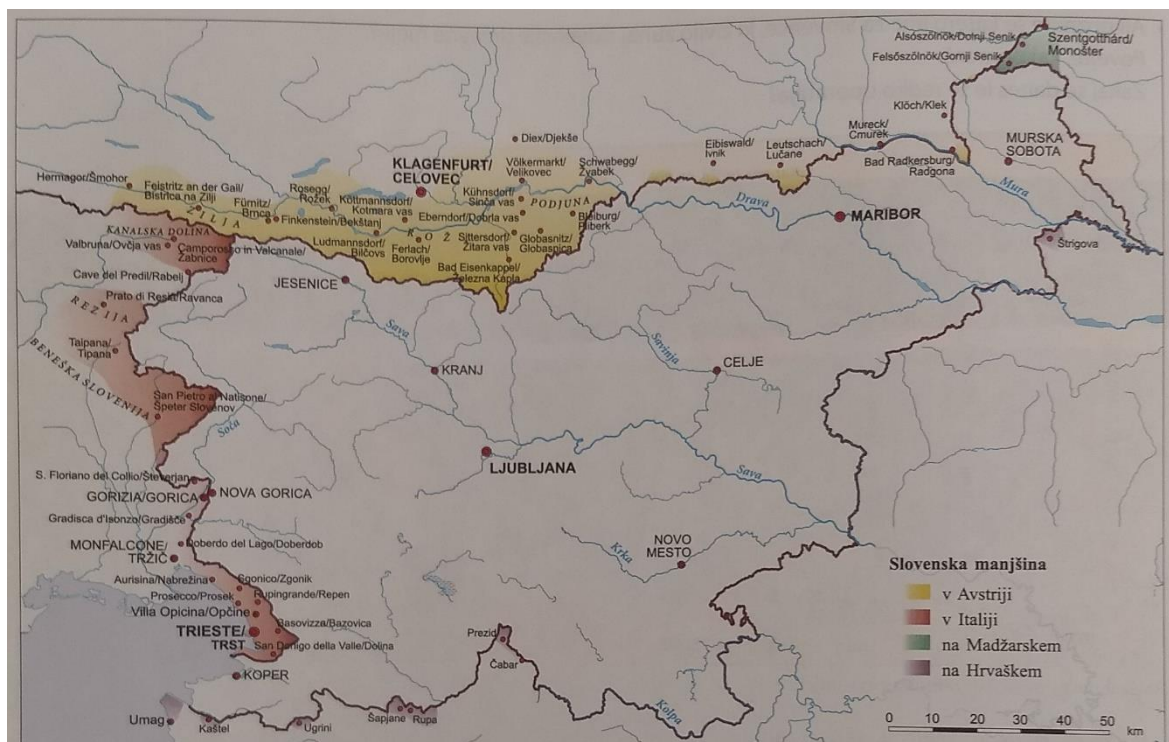
Razširjenost slovenskih zamejcev in izseljencev (Vir: Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 5)

Zemljevid (Karta 13) prikazuje demografske podatke Slovencev v zamejstvu in izseljenstvu. Med slovenskimi avtohtonimi manjšinami upoštevajo Slovence v Italiji,

Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem, prikazujejo tudi avtohtono slovensko ozemlje. Zemljevidu sledi vprašanje: »V katerih državah živijo slovenski zamejci? Zakaj so postali državljani teh držav?« Odgovor se glasi: »V Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem. So avtohtono prebivalstvo, tj. tam živijo od naselitve.« Dijaki razvijejo pojem avtohtonosti in izvejo tudi, da Slovenija skrbi za manjšine in izseljence, ker so »del slovenskega naroda«, npr. »s posebnimi zakoni jim daje posebne pravice v Republiki Sloveniji, finančno podpira njihove ustanove v sosednjih državah, na politični ravni se zavzema za njihove pravice v državah, v katerih živijo ...« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 2). Navajajo tudi 5. člen Slovenske ustave, v katerem so omenjeni avtohtone slovenske manjšine, izseljenci in zdomci. Dijake vprašajo tudi, kaj pomeni izraz slovenski kulturni prostor. Odgovor je v rešitvah na strani 2: »Pomeni, da smo Slovenci v Republiki Sloveniji ter Slovenci v zamejstvu in izseljenstvu, kljub temu da smo ločeni (z mejami), povezani s kulturo.«

V podpoglavju »Slovenščina kot prvi jezik v zamejstvu« pa je nov zemljevid (Karta 14), ki natančneje prikazuje avtohtono slovensko naselitev. Imena krajev v Avstriji, Italiji in na Madžarskem so napisana dvojezično.

Karta 14

Slovenske manjšine (Vir: Križaj Ortar, Bešter Turk, Končina, Poznanovič, Bavdek: 2010: 6)

Dijaki morajo s pomočjo zemljevida naštetih nekatere slovenske kraje, ki so v zamejstvu. S to vajo in z zemljevidom učenci razvijajo pojem avtohtonosti in priseljenosti slovenskih manjšin. Poiskati morajo tudi, kje živi največ zamejskih Slovencev in kje najmanj. V rešitvah na strani 2 je odgovor: »Največ jih je v Italiji, najmanj na Madžarskem ali na Hrvaškem.« Avtorji sprašujejo tudi, če so slovenske manjšine avtohtone ali priseljene in kaj pomenita izraza. Odgovora sta: »Avtohtoni. Da tam živijo že od naselitve.« Eno izmed vprašanj je, zakaj zamejske Slovence imenujemo manjšina; dijaki na to vprašanje lahko odgovorijo: »Ker tam živi večinsko prebivalstvo, v Italiji npr. Italijani, v Avstriji Avstrijci itn.« Spoznajo tudi zakone, ki zagotavljajo slovenskim manjšinam rabo slovenščine v javnosti. Rešitve navajajo sledeči odgovor: »V Avstriji 7. člen Avstrijske državne pogodbe iz l. 1955, v Italiji npr. mednarodne pogodbe, sklenjene po 2. sv. vojni, Zakon o globalni zaščiti slovenske manjšine iz l. 2001, na Madžarskem Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji in slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski iz l. 1992.« V učbeniku citirajo prvih pet členov *Avstrijske državne pogodbe* iz leta 1955, prirejeni članek iz *Dela*, v katerem razlagajo vsebino *Zaščitnega zakona* Slovencev v Italiji, in citirajo 1., 2., 3., 4., 5. in 17. člen *Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji in slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski*. Na strani 8 morajo dijaki odgovoriti na vprašanja, ki sta povezani z zaščito manjšin: »Ali se ti krovni zakoni upoštevajo/izvajajo/uresničujejo?« »Kaj so javne priče slovenske manjšine v Italiji, Avstriji, in na Madžarskem?« V rešitvah se dijakom svetuje, naj sledijo novicam o slovenskih manjšinah v medijih, da bodo seznanjeni z vsemi novostmi, ker zakoni niso vedno upoštevani. Pri odgovoru na drugo vprašanje pa si lahko pomagajo z dvojezičnimi napisi, najprej imamo kraje v Italiji, potem pa dvojezične napise ustanov na Madžarskem in kraj v Avstriji. V rešitvah pa je odgovor: »Po smislu, npr. javni (dvojezični) napisi, raba slovenskega jezika v uradih, na sodišču ... Knjižnice, gledališča, ponekod šole ...« Dijaki se morajo tudi aktivno angažirati, na spletni strani Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu morajo poiskati slovenske ustanove, nekaj jih je sicer že navedenih v učbeniku. V knjigi najdemo fotografije s spletnih strani slovenskih manjšin: Narodnega sveta koroških Slovencev, Zveze slovenskih organizacij na Koroškem, Pavlove hiše – Slovencev v Avstriji; Sveta slovenskih organizacij, Slovenske kulturno-gospodarske zveze, slomedia.it – Slovencev v Italiji; Zveze Slovencev na Madžarskem. Srednješolci spoznajo tudi manjšinske medije. Poiskati morajo, kolikokrat izhajajo časopisi in revije, dolžino televizijskega in radijskega sporeda. V pomoč so

fotografije časopisov in radijske postaje: *Novega glasa*, *Primorskega dnevnika*, *Novega Matajurja*, ki izhajajo v Italiji; tednik *Novice* in radijska postaja *Radio dva* za Slovence v Avstriji in časopis *Porabje* za Slovence na Madžarskem. Vprašanje na strani 10 vodi dijake k razmišljanju, kako lahko slovenske manjšine ohranjajo materni jezik: »Katera ustanova še posebej skrbi za ohranjanje slovenščine pri mladih zamejcih?« Odgovor se glasi: »Šola.« Finančno podporo pa jim nudita država, v kateri živijo kot manjšina, in Slovenija. Nazadnje pa jih vprašajo, če poznajo kakšnega književnika slovenske manjšine. V pomoč so jim fotografije platnic knjig koroških Slovencev, npr. *Zmote dijaka Tjaža* Florjana Lipuša, *V barve spremenjena beseda* Gustava Januša, *Pesmi in puščice* Janka Messnerja, *Sedim ob robu deževne kaplje* Janka Ferka in *Žalik pesmi* Maje Haderlap; Slovencev v Italiji: *Nokturno za Primorsko* Alojza Rebule, *V znamenju skržata* Marka Kravosa, *Mesto z molom San Carlo* Miroslava Košute, *Nekropola* Borisa Pahorja in *Blagor ženskam* Alenke Rebula Tuta.

V priročniku se poudarja, da je namen poglavja »Jezik«, da dijaki ponovijo, kar so že spoznali v učbeniku *Na pragu besedila 1*, in se seznanijo z življenjem slovenskih rojakov onstran meje. Podrobneje spoznajo položaj avtohtonih slovenskih manjšin, kje se nahajajo, kako skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika in kdo jih finansira. Profesorju svetujejo, naj opozori dijake, da so podatki o številu Slovencev zunaj meja približni, ker so le ocene »raznih strokovnjakov in se močno ločijo med seboj glede na merila "slovenskosti" (npr. slovenski predniki, živa narodna zavest, formalno članstvo v slovenskih društvih, znanje slovenskega jezika).« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Bavdek; Poznanovič; Berc Prah; Fedran 2010: 10) Dijaki si ogledajo tudi reportažo o Slovencih v zamejstvu, podrobneje nastopajo Slovenci v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, medtem ko so Slovenci na Hrvaškem samo omenjeni. Iz posnetka dijaki izvejo, kje je avtohtono slovensko ozemlje posamezne manjšine, spoznajo zakonsko zaščito in stanje dvojezičnosti, kako skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika, spoznajo društva, ki tam delujejo, ustanove, kot je npr. šola, medije, književnost in delovanje cerkve. Na ta način dijaki bolje spoznajo podobnosti in razlike med slovenskimi manjšinami. V priročniku svetujejo šolam, naj organizirajo izlet v zamejstvo.

V posnetku izvejo o Slovencih v Italiji, da živijo ob meji s Slovenijo v treh pokrajinah: Trst, Gorica in Videm. Zaradi zgodovinskih in političnih razmer se stanje slovenske manjšine in jezika iz pokrajine v pokrajino spreminja. Njihove pravice ščitijo mednarodni sporazumi, italijanska ustava in zaščitni zakon iz leta 2001. V nekaterih občinah je raba slovenskega jezika enakopravna italijanščini. Tudi nekatere banke poslujejo

dvojezično, glede tega se morajo odločiti same. V Italiji so v slovenskem jeziku tudi maše, kulturne prireditve, treningi v telovadnicah, pouk glasbenih šol, amaterska. Bogata je tudi literatura, delujejo založbe in različni mediji od časopisov do revij, od glasil do radia, od televizije do multimedijskega portala Slomedia. Skoraj v vsaki vasi deluje slovenska knjižnica, največja pa je Narodna in študijska knjižnica v Trstu. Za gospodarsko življenje so pomembni predvsem banke, trgovinske dejavnosti, slovenska podjetja. Za ohranjanje slovenskega jezika skrbi predvsem šola, na Goriškem in Tržaškem so šole vseh stopenj s slovenskim učnim jezikom, v Beneški Sloveniji je dvojezična osnovna šola (od 6. do 13. leta), v Reziji in Kanalski dolini pa šole še ni. Prirejajo tudi strokovne tečaje v slovenščini. Stroške krije predvsem matica, manj pa Italija. Drugače pa je s slovenščino v Kanalski dolini in Reziji. V Kanalski dolini se lahko še sliši slovensko narečje, starejša generacija obvlada tudi knjižni jezik, mlajša pa se ga uči enkrat na teden v Slovenskem kulturnem središču. V Reziji pa govorijo samo rezijansko narečje. Miran Košuta poudarja, da je pomembno gojiti in hraniti slovenski jezik in da je potrebno, da Slovenci v Italiji ohranijo stike z matičnimi Slovenci.

Slovenci v Avstriji se nahajajo predvsem na južnem Koroškem, nekaj pripadnikov je na Dunaju, v Avstriji je tudi avtohtona slovenska manjšina štajerskih Slovencev. Govorijo rožansko, ziljsko in podjunsko narečje. V skladu s popisom prebivalstva je pripadnikov slovenske manjšine 14.000, medtem ko je raziskava celovške univerze pokazala, da slovenščino razume in govori 50.000 slovenskih Korošcev (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 15). Uporaba slovenščine v javnosti ni zelo razširjena, kot na primer v Zilji, Rožu in Podjuni. Slovenščino uporabljajo v šolstvu, v kulturnih dejavnostih, pri maši, v medijih in gospodarstvu. Šole so dvojezične, zadnje čase rase tudi število vpisanih k dvojezičnemu nemško-slovenskemu pouku, v Celovcu je Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu s slovenskim učnim jezikom. Na Koroškem imajo ljudske šole, splošnoizobraževalne in poklicnoizobraževalne višje šole, trgovsko akademijo in dvojezično višjo šolo za gospodarske poklice. Slovenci v Avstriji imajo približno 70 dvojezičnih župnij, v katerih slišijo tudi slovensko besedo, izhaja tudi katoliški časopis *Nedelja* in še drugi. Najvažnejše slovenske župnije so v Podjuni in v farah Sele in Radiše. Deluje tudi Mohorjeva založba, ki izdaja tudi učbenike, šolske, mladinske, otroške, večerniške in druge knjige. Za slovenščino v kulturnem življenju skrbi Slovenska prosvetna zveza, aktivna je tudi Slovenska gospodarska zveza. Mediji so redki, slovenski spored na

avstrijski državni televizijski mreži ORF je skromen, tako kot radio, nimajo ne dnevnika ne revij. V posnetku predstavljajo tri koroške govore. Govorci opisujejo stanje slovenskega jezika v Rožu, Zilji in Podjuni. V Rožu so v Bilčovsu, Šentjakobu, Borovljah, Kotmari, v Svečah in v Šentilju slovenska kulturna društva, ki delujejo na področju petja in gledališča. Delujejo tudi dvojezične šole. Govorec iz Dola poroča, da se slovenščina v Zilji ohranja predvsem v družinah, v katerih dolgo časa po drugi svetovni vojni niso hoteli govoriti slovenščine. Govorka iz Šmihela v Podjuni pravi, da imajo slovenska društva, znanje slovenščine pri otrocih pa upada.

Slovencev na Madžarskem je približno 5000, od teh je večina v Porabju (okrog 3000). Avtohtoni Slovenci prebivajo v vaseh Gornji Senik, Dolnji Senik, Sakalovci, Slovenska ves, Števanovci, Andovci in Veliki Ritkarovci in v Monoštru. Aktivna so slovenska društva, slovenski časopis *Porabje*, imajo Radio Monošter in slovensko oddajo *Slovenski utrinki* na madžarski televiziji. Vrtci in šole skrbijo, da se ohranja slovenski jezik ne samo na nivoju narečja. V Porabju je šest vrtcev in so tri dvojezične šole. V Zvezo Slovencev na Madžarskem je včlanjenih sedemnajst skupin, približno 150/200 članov, od otrok do odraslih. Kulturne dejavnosti, ki jih gojijo, so različne, od petja do gledališča. V Gornjem Seniku je tudi slovenski otroški pevski zbor. Razvojna agencija Slovenska krajina prireja čezmejne projekte. Na ohranjanje slovenskega jezika pomembno vpliva tudi cerkev.

V delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* dijaki odgovarjajo na vprašanja, potem ko so poslušali posnetek. Vprašanja so naslednja: kje se nahaja avtohtono ozemlje slovenskih manjšin, njihov jezikovni položaj, kako delujejo slovenske šole, če so prisotne slovenske kulturne ustanove, če manjšine ščitijo zakoni, kdo jim nudi finančno podporo, če imajo knjižnice, društva. Za vsako manjšino dobijo dijaki vprašanje, če so imeli stike s pripadniki manjšine ali s kako slovensko ustanovo, ki tam deluje.

O Slovencih v Italiji kot temi učbenikov za slovenski jezik bomo podrobneje poročali v poglavju 4.2. V delovnem zvezku, ki ga obravnavamo, se prvi sklop vprašanj osredotoča na naseljitveno območje Slovencev v Italiji, na položaj slovenščine, ki se od pokrajine do pokrajine spreminja, katera socialna zvrst se govori v neuradnih okoliščinah in katera šola deluje v Špetru Slovenov. Rešitve pravijo, da prebivajo Slovenci v Kanalski dolini, Reziji, Beneški Sloveniji, na Goriškem in Tržaškem, da se slovenščina govori predvsem v neuradnih okoliščinah v Reziji, Kanalski dolini in v Beneški Sloveniji. Vprašanja v drugem sklopu se osredotočajo na Goriško in Tržaško, o dvojezičnosti v poslovanju v javnih

ustanovah, na kulturne ustanove in medije. Sklop c) je namenjen slovenskim šolam v Italiji. V sklopu č) učenci odgovarjajo na vprašanja o intervjuju z Miranom Košuto. Vprašanja v sklopu d) pa se nanašajo na zaščito slovenske manjšine v Italiji, na zaščitni zakon in na finančno podporo. Zadnji sklop e) je namenjen socialnim zvrstem slovenščine na območju Slovencev v Italiji. Poudarja se, da Slovenci v Italiji spadajo v primorsko narečno skupino, narečni posnetek, ki ga poslušajo dijaki, je v rezijanščini. Našteti morajo tudi slovenske književnike, ki pripadajo manjšini, in odgovoriti, če imajo osebne stike s pripadniki manjšine ali z ustanovo, »ki deluje v Avstriji«. Tukaj je napaka, mislili so na Slovence v Italiji.

Podobna kot za Slovence v Italiji so tudi vprašanja, ki se nanašajo na Slovence v Avstriji in na Madžarskem. V prvem sklopu dijaki odgovarjajo na vprašanja o Slovencih v Avstriji, najprej o njihovem naselitvenem območju. Prebivajo na Koroškem in Štajerskem, v Ziljski dolini, na Rožu in v Podjuni, štajerski Slovenci pa v okolici Radgone. Vprašanje zahteva od dijakov, naj navedejo vasi v teh dolinah. Vprašajo jih tudi po statističnih podatkih o številu prebivalcev (v skladu s popisom naj bi jih bilo 14.000, po oceni celovške univerze nad 50.000). Slovenščino spet govorijo v javnosti v Ziljski dolini. Sklop b) se nanaša na šole. Dijaki izvejo, da je večina šol dvojezičnih, vanje vpisujejo starši vedno več otrok; šola s slovenskim učnim jezikom je celovška gimnazija, slovenščina pa je učni jezik tudi v trgovski akademiji v Celovcu in v višji šoli za gospodarske poklice v Št. Petru. Poudarjajo tudi pomembnost obredov v slovenskem jeziku. Sklop č) je posvečen Mohorjevi založbi. Dijaki v tem sklopu odgovarjajo, da pri založbi izdajajo predvsem učbenike, knjige za mladino in zgodovinske knjige o prvi sv. vojni. Sklop d) je posvečen slovenskim društvom v Avstriji. Deluje jih več kot 50 in so dejavna predvsem v petju in gledališču. Skrbijo za »sozvočje med inovativnostjo in tradicijo« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 14). Sklop e) je o medijih. Slovenci v Avstriji nimajo dnevnika, tiskajo pa *Nedeljo*, tednik za Koroške Slovence, slovenske programe imata tudi radio in televizija. O gospodarstvu (sklop f) dijaki izvejo, da v Beljaku povpraševanje po delavcih, ki znajo slovenščino, narašča na »35 %«, zahteva po znanju italijanščine pa je »60 %« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 5). Mednarodna pogodba, ki ščiti slovensko manjšino na Koroškem, je Avstrijska državna pogodba (1955). Zadnji sklop vprašanj je o narečju. Slovenci v Ziljski dolini, Rožu in Podjuni govorijo koroško narečje, dijaki lahko prisluhnejo posnetku s temi tremi narečnimi govori. Našteti morajo tudi koroške književnike in njihova dela.

Slovincem na Madžarskem sta posvečena samo dva sklopa vprašanj. Prvi sklop se nanaša na slovensko avtohtono ozemlje, na to, koliko je pripadnikov slovenske skupnosti in kako skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika, drugi sklop pa je povezan s socialnimi zvrstmi slovenščine. Poimenovanje porabskih Slovencev izvira iz imena reke Rabe, ker so naseljeni ob njej. Pripadnikov je približno 3000; prebivajo v Gornjem Seniku, Dolnjem Seniku, Sakalovcih, Slovenski vesi, Števanovcih, Andovcih, Verici, Ritkarovcih in v Monoštru. Imajo šest slovenskih vrtcev, pri usvajanju slovenskega jezika jim pomaga vzgojiteljica in asistentka iz Slovenije. V Porabju so tri dvojezične osnovne šole, značilnost teh šol je, da pouk poteka v dveh jezikih, v madžarščini in slovenščini, sicer pa je slovenščina izbirni predmet. K ohranjanju slovenščine prispevajo tudi kulturne skupine. Mediji so: časopis *Porabje*, Radio Monošter in na madžarski televiziji televizijska oddaja *Slovenski utrinki*. Za čezmejne projekte skrbi Razvojna agencija Slovenska krajina. Duhovniki mašujejo v slovenščini in skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika pri mladih s pevskim zborom. Porabski Slovenci spadajo v panonsko narečno skupino. Eno izmed vprašanj za dijake je, kdo je Jožef Košič, po njem je imenovana osnovna šola. V rešitvah je odgovor: »Bil je pisatelj, pesnik, etnolog in jezikoslovec (1788–1867).« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 5) V delovnem zvezku je tudi zemljevid avtohtonega slovenskega ozemlja na Madžarskem (Karta 15).

Karta 15

Avtohtono slovensko ozemlje na Madžarskem. (Vir: Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2011: 17)

3.3.9 *V območju jezika (2000), Z besedo na dan. Poslušamo, govorimo, beremo, pišemo (2007)*

Erhartič izda leta 2000 priročnik za srednješolce *V območju jezika*. Kljub temu da v predgovoru avtorica piše, da bo učbenik pomagal dijakom pri pripravi mature, smo se odločili, da ga bomo obravnavali. V poglavju jezik in njegov razvoj, razlaga pojem maternega jezika, poudarja, da je slovenščina materni jezik Slovencev, ki živijo v matici, zamejcev, izseljencev in zdomcev in da: »slovenski jezik kot materni jezik opravlja svoje vloge in se razvija znotraj geografskih meja Slovenije. Pravice do rabe slovenskega jezika v javnosti so zamejskim Slovencem le deloma priznane. Njim je slovenski jezik praviloma še zmeraj jezik prve življenjske izkušnje, govorijo pa tudi jezik svojega okolja ...« (Erhartič 2000: 6). Dodaja, da so zemljepisno stični jeziki Slovencev, ki živijo znotraj Republike Slovenije, in slovenskih zamejcev madžarščina, nemščina, italijanščina in hrvaščina. Avtorica ne dodaja informacij, kje se nahajajo avtohtone slovenske manjšine in jih ne omeni. V poglavju o socialnih zvrsteh jezika pa podrobneje opisuje posamezne narečne skupine, pove, na katera narečja se ločijo in navede njihove značilnosti. Za koroško skupino našteje: severnopohorsko-remšniško narečje, mežiško, podjunsko, rožansko, obirsko in ziljsko, ne pove pa, kje se nahajajo. Za primorsko narečno skupino doda tudi krajevno oznako: kraško (po zahodnem Krasu in zahodni Vipavski dolini, istrsko narečje deli na rižanski in na šavrinski govor), obsoško (ob Soči in v Goriških brdih); tersko in nadiško narečje v Beneški Sloveniji, briško med Sočo in državno mejo z Italijo, rezijansko v slovenskih vaseh v Reziji. Pri štajerski skupini ne poudarja, da štajersko narečje govori tudi majhna skupina zamejskih Slovencev v Avstriji. Enako kot za koroško skupino, avtorica omenja samo razne govore panonske narečne skupine, ne pa tudi krajev. V to skupino spadajo: prekmursko, goričansko, prleško in haloško narečje.

Erhartič in Štih v učbeniku *Z besedo na dan. Poslušamo, govorimo, beremo, pišemo (2007)* v poglavju o jeziku pišeta, da je slovenščina tudi materni jezik slovenskih zamejcev, ne navedeta pa, kje ti živijo. Trdita tudi, da »slovenski jezik kot materni jezik opravlja svoje vloge in se razvija le znotraj geografskih meja Slovenije.« (Erhartič; Štih 2007: 41) »Kjer živi in se stika več različnih jezikovnih skupnosti (zemljepisno stični jeziki Slovencev so madžarščina, nemščina, italijanščina, hrvaščina), kar je pogost pojav in je naraven na zemljepisnih območjih, naj bi šlo za enakopravno rabo obeh jezikov v javnosti. Pojav

imenujemo dvojezičnost/bilingvizem.« (*prav tam*) Avtorici ne orišeta dejanskega stanja slovenskih manjšin, samo zapišeta, da bi morale biti razmere idealne, da bi bila jezika, ki se stikata, enakopravna. Ko opisujeta slovenske narečne skupine, napišeta »na našem narodnostnem ozemlju je nastalo sedem narečnih skupin«, med njimi naštejeta koroško, njeno središče je v Celovcu – in to je edini kraj v zamejstvu, ki ga učbenik omenja.

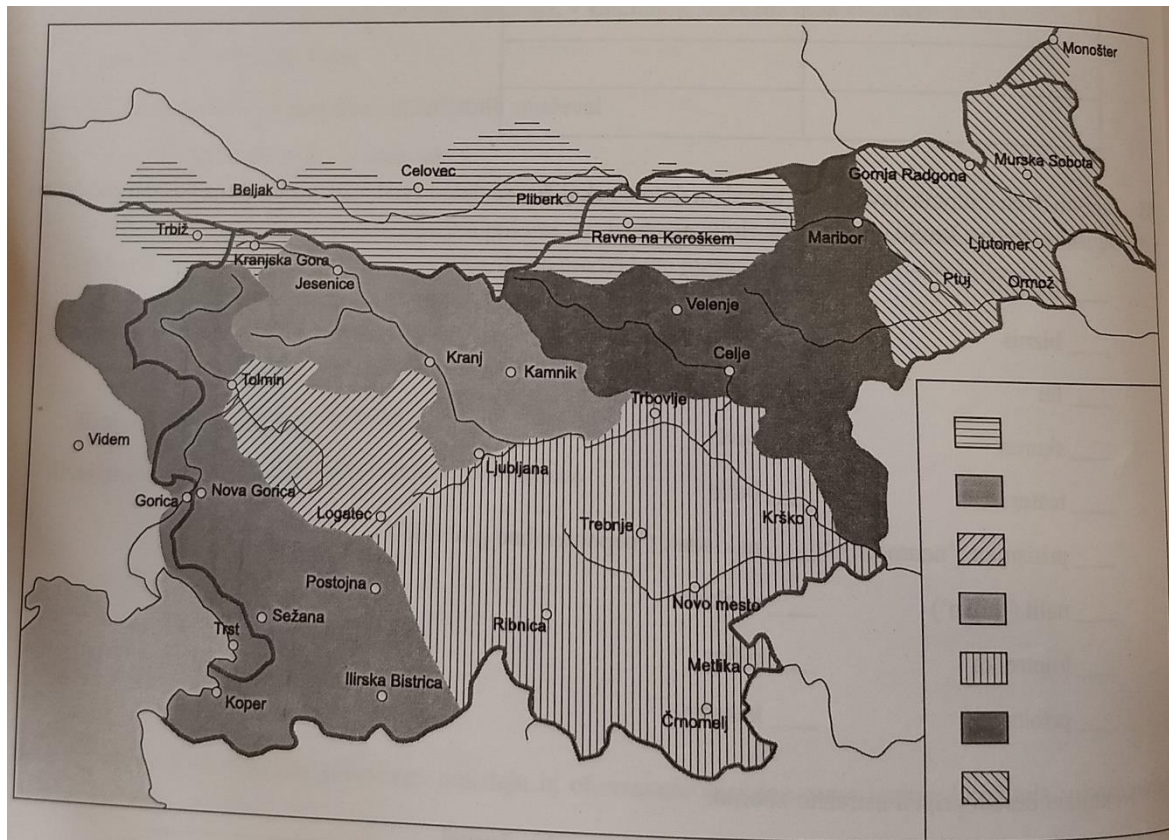
3.3.10 Veliki srednješolski priročnik (2001–2009), Pika 1 (2006)

Suzana Jakoša v *Velikem srednješolskem priročniku* (2001) na kratko in jasno razlaga vse predmete, ki jih poučujejo na srednjih šolah, saj je priročnik namenjen predvsem maturantom. Pod geslom »Slovenski jezik v zamejstvu« najdemo Slovence v Italiji, Avstriji in na Madžarskem; poudarja se, da je slovenščina jezik manjšin. V enem izmed naslednjih gesel je omenjeno, da je manjšinski jezik slovenščina v Avstriji, Italiji in na Madžarskem, neenakopraven jeziku večine in da na Slovence izvajajo asimilacijsko politiko. Navede tudi razloge za opuščanje maternega jezika: jezikovni pritiski, izbirna dvojezičnost in mešani zakon.

Poleg drugih knjig je Jakoša sestavila tudi zbirko nalog za 1. razrede srednje šole *Pika 1* (2006). V poglavju »Položaj in vloga slovenskega jezika v Republiki Sloveniji« pove, da živijo v državah, ki mejijo s Slovenijo, slovenske manjšine, ki govorijo slovenščino kot materni jezik. Slovence v zamejstvu deli na porabske, koroške in Beneške. Po razlagi v 80. vaji postavlja tudi vprašanja o slovenskih manjšinah: »a) Kje živijo zamejski Slovenci?«; »b) Ali so vsem zamejskim Slovincem glede rabe materinščine priznane enake pravice kot manjšinama, ki živita pri nas?«; »c) V časopisu ali v kakem drugem sredstvu javnega obveščanja spremljaj aktualne novice o položaju zamejskih Slovencev in opiši najpogostejše težave, s katerimi se srečujejo.« Na vprašanje (a) morajo dijaki odgovoriti brez priloženega zemljevida, zato bi lahko napačno sklepali iz samega besedila, da teče avtohtono slovensko ozemlje, ki ga naseljujejo manjšine, ob celi državni meji. Pri vprašanju (b) je treba obkrožiti, če je trditev pravilna ali ne, tudi tega odgovora ne najdemo v izhodiščni razlagi. Vprašanje (c) pa zahteva aktivno raziskovanje dijakov, da berejo slovenske časopise in medije, ki pišejo o stanju in o aktualnih novicah slovenskih manjšin. V poglavju o socialnih zvrsteh

slovenskega jezika je zemljevid slovenskih narečij (Karta 16), ki prikazuje meje slovenskega jezika in avtohtonega ozemlja.

Karta 16

Zemljevid narečij (Vir: Jakoša 2006 :32)

Zemljevid tako prikazuje tudi ozemlje avtohtone naselitve zamejskih Slovencev v Italiji, Avstriji (kjer ni označena naselitev Slovencev na Štajerskem) in na Madžarskem. Dijaki morajo izpopolniti legendo jezikovnih narečnih skupin. V delu *Pika 1. Izhodiščna besedila* (2006) Jakoša citira pesem tržaškega pesnika Miroslava Košute *Na Krasu je krasno*, ne obrazloži pa, da je zamejski ustvarjalec.

3.3.11 Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja (2004–)

Debeljak in Jožef Beg obravnavata slovenske manjšine v učbeniku *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*. V poglavju »Slovenski jezik v Republiki Sloveniji, zamejstvu in izseljenstvu« so samo vaje o jeziku in o zamejskih Slovencih. Najprej obravnavata položaj slovenskega jezika v Sloveniji in jezikovni položaj italijanske in madžarske manjšine. Pod vajami sta fotografiji, ena prikazuje dvojezično tablo Dobrovnik (Dobronak) in napis dobrodošli v slovenščini in madžarščini, medtem ko druga ne prikazuje italijanske manjšine v Sloveniji, ampak slovensko manjšino v Italiji, saj je vas na fotografiji Božje Polje, ki se nahaja v Trstu. Slovenski dijaki, ki ne pripadajo temu okolju, bi lahko zamešali manjšini in napačno sklepali, da so na slovenski obali samo enojezični napisi, in sicer italijanski. Sledi opis zamejskih Slovencev. Prebivajo na slovenskem narodnostnem ozemlju, ki se nahaja izven matice, v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem. Njihov materni jezik je slovenščina. Na strani 169 morajo dijaki odgovoriti na dve vprašanji: »6. V čem se razlikujeta pomena besed *zamejec* in *izseljenec*?« in v 7. vaji morajo dijaki pobarvati tisti del zemljevida, kjer živi slovenska manjšina. Odgovor na 6. vprašanje: »Zamejec živi ob meji svoje matične domovine, vendar v drugi državi. Izseljenci so tisti, ki so se izselili iz matične domovine.« (Debeljak; Jožef-Beg 2004: 188)

Karta 17

Slovensko avtohtono ozemlje. (Vir: Debeljak; Jožef Beg 2004: 169)

Kljub temu da v opisu naštejeta tudi slovensko manjšino na Hrvaškem, na zemljevidu (Karta 17) ni prikazana. Zamejstvo je na zemljevidu predstavljeno shematsko in nenatančno, med drugim pri slovenski manjšini na Koroškem ne vključuje Celovca. Pri razlagi slovenskih narečij je zemljevid boljši (Karta 18). Pomanjkljivost tega zemljevida je, da sicer prikazuje ozemlje Slovencev v Avstriji, Italiji in na Madžarskem, označeni pa so samo kraji v Avstriji.

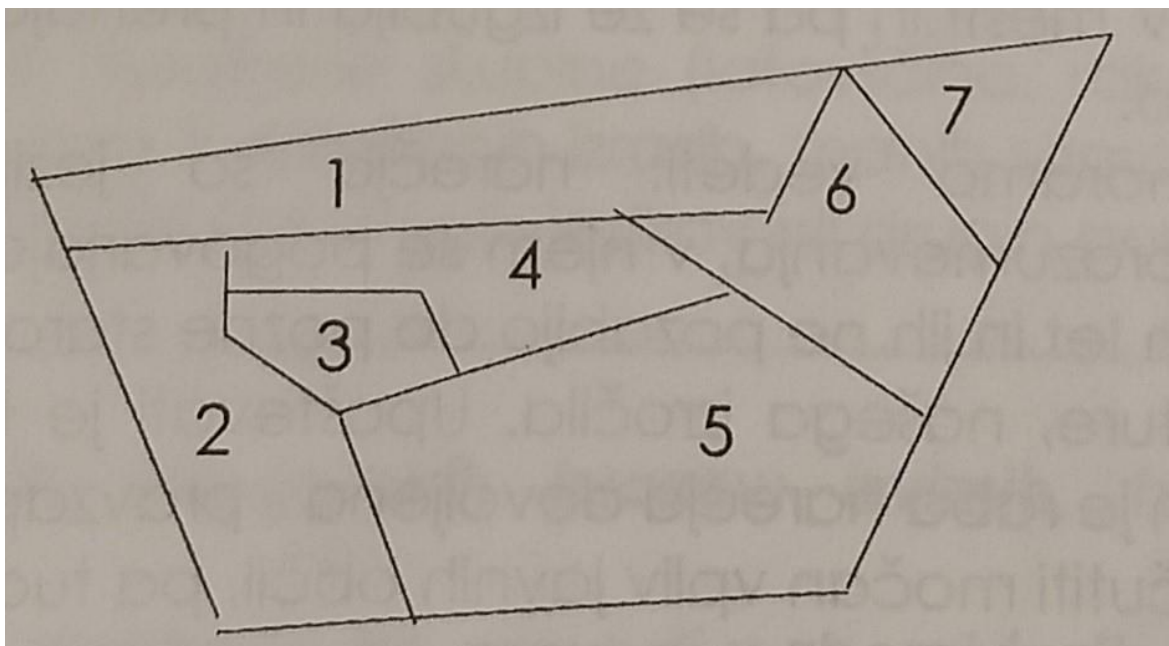
Karta 18

Slovenska narečja (Vir: Debeljak; Jožef Beg 2004: 24)

3.3.12 *Preproste besede* (1999), *Besede 1* (2001–), *Besede 2* (2002–), *Besede 3* (2003–), *Besede 4* (2005–), *Besede 5* (2006–), *Mala slovnica slovenskega jezika* (2009–2019), *Mala vadnica slovenskega jezika* (2011–2019)

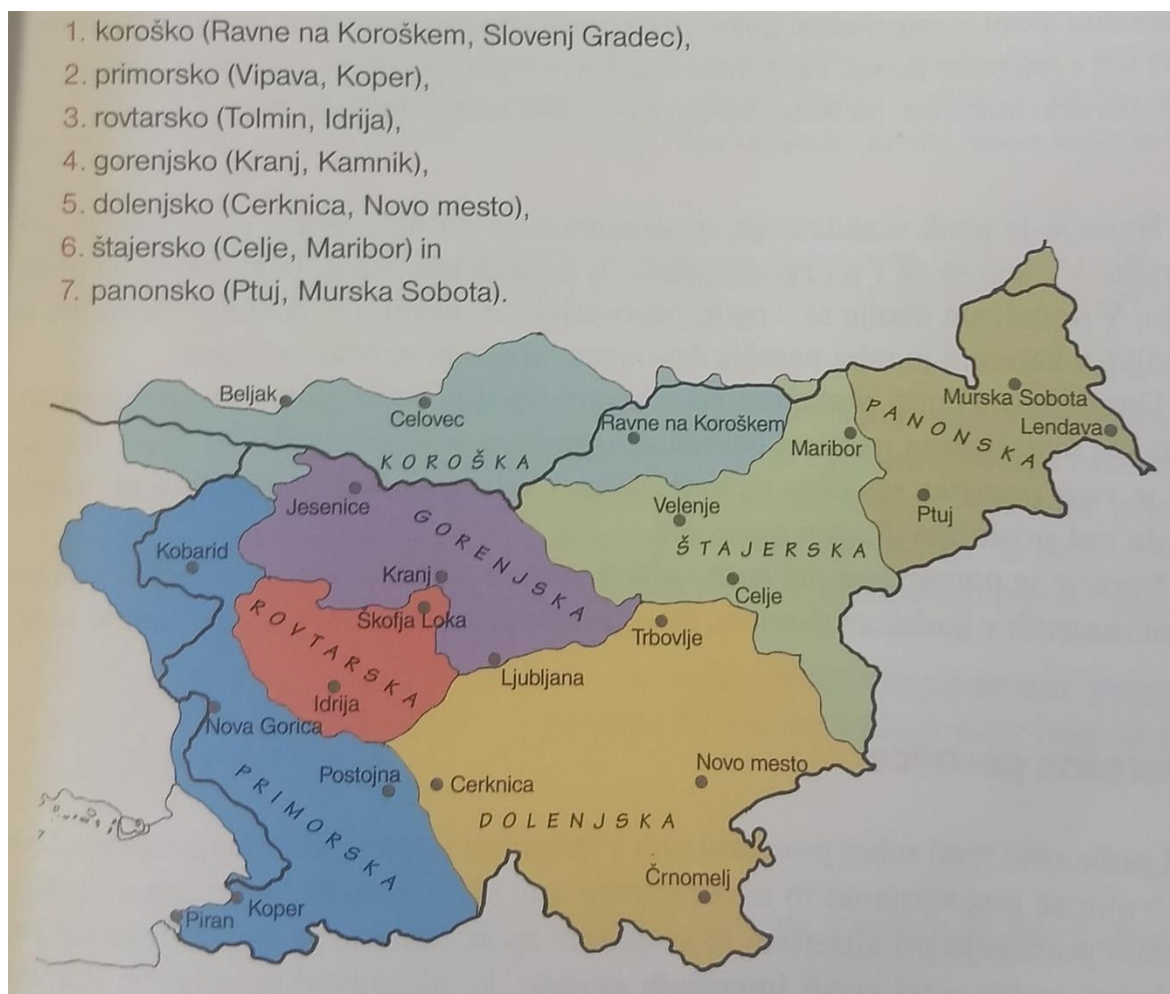
Gomboc je v prvem priročniku *Preproste besede* (1999), ki ga je namenila srednješolcem, obravnavala avtohtone slovenske manjšine. Slovence v zamejstvu šteje za materno govorce slovenskega jezika, ki živijo izven državnih meja Republike Slovenije. Vaje in naloge na strani 38, ki so povezane s tematiko slovenskih zamejcev, so zelo zahtevne, ker v besedilu ni razlage, zato mora profesor voditi pogovor. »1. Kako izgledajo dvojezični napisi na narodnostno mešanih področjih? Ali poznaš take oznake tudi v zamejstvu (Italiji, Avstriji)? Kaj veš o tem?« Dijaki morajo sami poiskati odgovor, v priročniku ni nobene fotografije in razlage. »2. Kakšen je položaj zamejskih Slovencev v Italiji in Avstriji? V čem so motene in kršene njihove pravice?« Spet morajo dijaki sami poiskati informacije ali pa jih pridobijo iz pogovora v razredu, ki ga vodi profesor. V poglavju o socialnih zvrsteh knjižnega jezika je pri obravnavi narečja samo zemljevid (Karta 19), ki prikazuje slovenske narečne skupine, podoben je Toporišičevemu večkotniku (Karta 2), sicer pa ne posveča pozornosti zamejskim Slovencem.

Slovenske narečne skupine (Vir: Gomboc 1999: 44)

V učbeniku *Besede 1* (2016) so zamejci kot materni govorci slovenskega jezika najprej omenjeni v podpoglavju »Jezik v različnih okoljih«. Citirani so tudi nekateri člani slovenske ustave, med temi je tudi 5., v katerih je izražena skrb za slovenske avtohtone manjšine. Pri obravnavi socialnih zvrsti jezika je zemljevid narečnih skupin (Karta 20), ki prikazuje, da se avtohtono slovensko ozemlje razteza izven državnih meja.

Karta 20

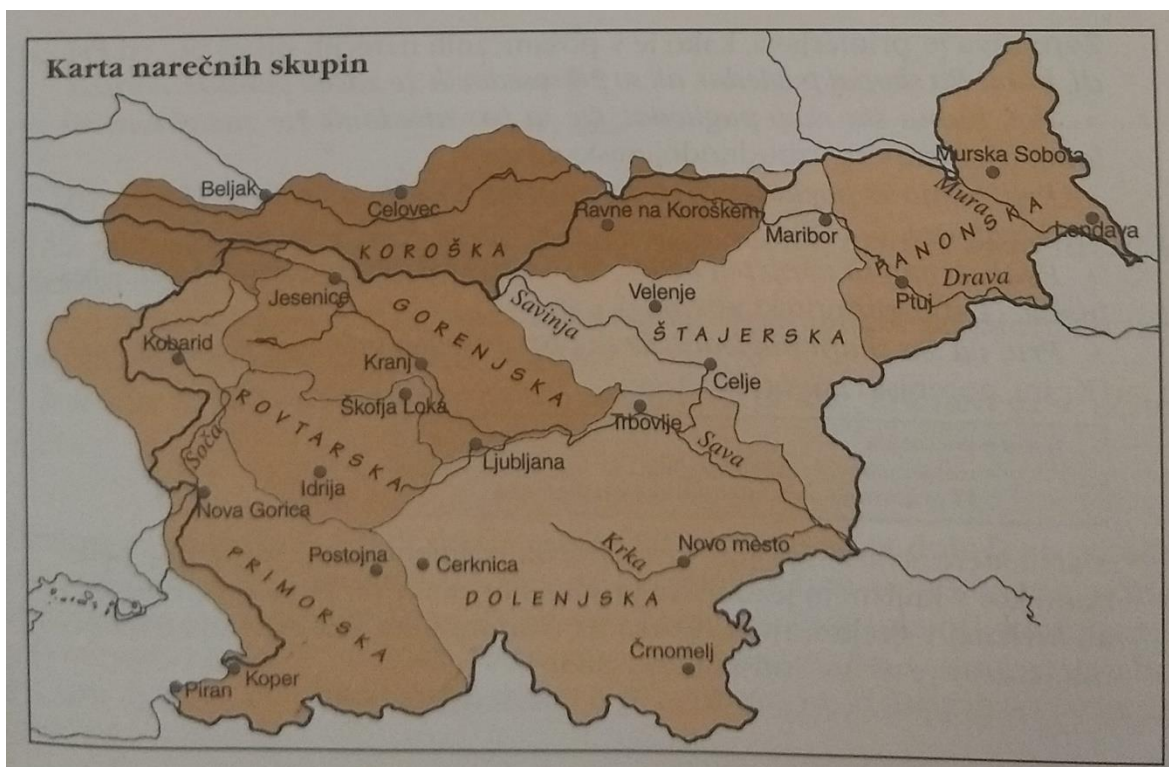
Zemljevid slovenskih narečnih skupin (Vir: Gomboc 2016: 23)

Na zemljevidu lahko opazimo, da se slovenski jezik govori v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Slovenci na Hrvaškem niso predstavljeni. Od zamejskih mest sta označena samo Beljak in Celovec, ki se nahajata v Avstriji.

Pri razlagi narečij so naštetu samo mesta znotraj državnih meja Slovenije, ne pa tista v zamejstvu. Če primerjamo zemljevid slovenskih narečij iz druge izdaje (Karta 20) z zemljevidom iz prve izdaje (Karta 21), lahko opazimo, da prva izdaja ne prikazuje Slovencev na Madžarskem, v drugi izdaji pa so bili dodani, Slovencev na Hrvaškem pa ne prikazuje nobena od obeh izdaj.

Karta 21

Karta narečnih skupin. (Vir: Gomboc 2002: 33)

V delovnem zvezku *Besede 1*, v podpoglavju »Jezik naš vsakdanji«, je zemljevid (Karta 22), na katerem so označeni kraji v zamejstvu, ki imajo dvojezično ime. Dijaki si lahko tako ogledajo, kje se nahaja avtohtono slovensko ozemlje, in lahko ugotovijo, da sta večinski in manjšinski jezik na tistem območju uradna.

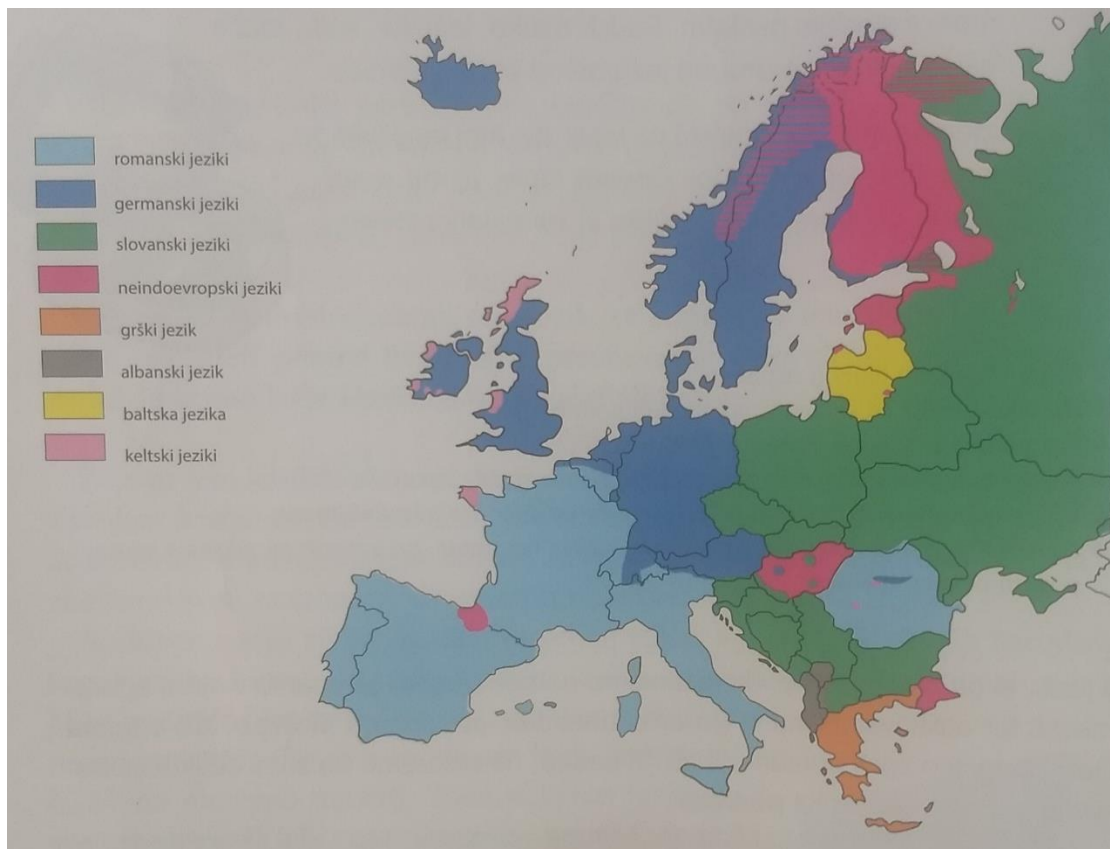

Karta dvojezičnih napisov v zamejstvu (Vir: Gomboc 2013: 13)

5. vaja na strani 13 sprašuje dijake »Zakaj so na označenih mestih dvojezični napisi?« (v delovnem zvezku iz leta 2013). Po zemljevidu bi lahko sklepali, da se nanaša na zamejstvo, medtem ko je 5. vaja povezana z italijansko in madžarsko manjšino v Sloveniji. Da bi bilo vprašanje razumljivejše, bi morali na zemljevidu dodati tudi dvojezične napise v Sloveniji. V 7. vaji so vprašanja, povezana z zamejci. »Ali obstajajo dvojezični napisi tudi v zamejstvu (Italija, Avstrija, Madžarska)? Kakšen je položaj zamejskih Slovencev? Kako so bile kršene njihove pravice v preteklosti? Ali se položaj slovenskih manjšin v zamejstvu izboljšuje?« (Gomboc 2013: 13) Ob vprašanjih je tudi fotografija dvojezičnega napisa kraja v Avstriji Unterort/Podkraj in ustanove Jugendzentrum Rechberg/Mladinski center Reberca. V rešitvah je predlagan sledeči odgovor: »Da. Zamejski Slovenci v Avstriji in Italiji imajo z zakonom določene pravice do uporabe slovenskega jezika v javnosti (šole, sredstva javnega obveščanja, uradno komuniciranje). Na Madžarskem je tega manj, ker je tudi Slovencev manj. Pravice zamejskih Slovencev so marsikdaj kršene, pripadniki slovenske manjšine pa so pogosto tudi žrtve pritiska večinskega naroda.« (Gomboc 2013: 127) Na strani 14 sta v okvirčku »Dejavnosti v razredu« še vprašanja: »Poznate koga, ki živi zunaj meja Slovenije in v svojem družinskem okolju ohranja slovenščino? Izmenjajte si izkušnje. Oglejte si spletne strani www.slovenija-danes.slovinci.si in se pogovorite o zamejskih Slovencih.«

V naslednjem učbeniku, *Besede 2*, je v prvi izdaji v podpoglavju »Materinščina in tuji jeziki«, ko se poudarja pomembnost poznavanja kakega tujega jezika, fotografija dvojezičnih tabel: Provincia di Trieste/Tržaška pokrajina, Consorzio per la tutela della D.O.C. dei vini »Carso«/Konzorcij za zaščito kontroliranega porekla vin »Kras« in Green planet Società di Sviluppo per l'Ambiente e l'Agro Alimentazione s. r. l./Družba za razvoj okolja in kmetijskoprehrambene dejavnosti d. o. o«. Ker ni izpostavljeno, da so dvojezični napisi v Italiji, bi dijaki lahko mislili, da se omenjeni kraji in ustanove nahajajo v Sloveniji. V drugi izdaji pa so zamenjali fotografijo dvojezičnih tabel s knjigami, na platnici so naslovi v različnih tujih jezikih v originalu. V podpoglavju »Slovenski jezik med drugimi jeziki« omenijo, da je večina maternih govorcev slovenščine v Sloveniji, zamejskih Slovencev in izseljencev. V tem poglavju je tudi sledeči zemljevid, ki prikazuje jezikovne družine, govorjene v Evropi.

Karta 23

Zemljevid jezikovnih skupin v Evropi. (Vir: Gomboc 2016: 12)

Na zemljevidu (Karta 23) lahko opazimo, da so evropske manjšine grobo prikazane. Avtohtone slovenske manjšine so prikazane v Avstriji in na Madžarskem, na pa v Italiji. Ker

zemljevid predstavlja jezikovne družine, prikaz slovenske manjšine na Hrvaškem ne pride v poštev, saj tudi tam govorijo slovanski jezik. V prvi izdaji učbenika je bil drugi zemljevid, prikazoval je politično podobo Evrope. V delovnem zvezku *Besede 2* manjšine niso obravnavane, obravnava jih samo vprašanje 9. vaje na strani 14: »Slovenščino govorijo: F) samo v Sloveniji, V) povsod, kjer živijo Slovenci, J) samo v Sloveniji in državah okoli nje.« Pravilen odgovor je V).

Učbenik *Besede 3* obravnava Slovence v zamejstvu v poglavju »Slovenski jezik zunaj meja Slovenije«. Piše, da se Slovenci v Italiji, Avstriji in na Madžarskem nahajajo na dvojezičnem območju. Na kratko bomo povzeli, kaj o njih piše avtorica.

Slovencev v Italiji je približno 100.000 v Tržaški, Goriški, Videmski pokrajini in v Kanalski dolini. Položaj slovenskega jezika se spreminja po pokrajinah, toda najboljše razmere za ohranjanje slovenščine so na Tržaškem in Goriškem. Slovensko manjšino ščitita italijanska ustava in zaščitni zakon iz leta 2001. V Tržaški in Goriški pokrajini so slovenske šole vseh stopenj. V nekaterih občinah je uradni jezik tudi slovenščina npr. v Sovodnjah, Števerjanu, Dolini in Nabrežini. V javnosti se manjšinski jezik ohranja zaradi društev, časopisov npr. *Primorski dnevnik* in *Novi glas* in revij (*Galeb*, *Mladika*), televizije in radia (Radio Trst), ustanov, npr. Slovensko stalno gledališče idr.

V Avstriji je slovenska manjšina na jugu Koroške v Zilji, Rožu, Podjuni in na Štajerskem v okolici Gornje Radgone. Pripadnikov je približno 20.000, njihove pravice so zapisane v *Avstrijski državni pogodbi* (1955), citiran je tudi 7. člen. V učbeniku je tudi napaka v zvezi z vidno dvojezičnostjo, saj na Štajerskem je ni: »Dvojezičnost (nemščina in slovenščina) se na Koroškem in Štajerskem ohranja z dvojezičnimi napisi krajev in ustanov, ter dvojezičnimi šolami (izjema je slovenska gimnazija v Celovcu, saj je učni jezik v njej samo slovenski).« (Gomboc 2015:14) Kot primer je fotografija table kraja St. Jakob im Rosental/Šentjakob v Rožu. Delujejo tudi kulturna in prosvetna društva, mediji (*Slovenski vestnik*, *Nedelja*, *Naš tednik*) in založba Mohorjeva družba. Besedilu *Avstrijske državne pogodbe* sledijo vprašanja: »O čigavih pravicah govori besedilo? V Vsaki točki podčrtajte pravice, ki jih imajo avstrijski državljani slovenske in hrvaške manjšine. Ali je po tem členu slovenščina na Koroškem in Štajerskem tudi uradni jezik? Kaj pomeni, če ima neka skupnost status manjšine? Kaj ste v sredstvih javnega obveščanja že slišali ali prebrali o kršitvah pravic, ki so omenjene v tej pogodbi?« (Gomboc 2015: 15)

O Slovencih na Madžarskem, ki jih imenuje tudi porabski Slovenci, pove, da jih približno 3000 prebiva ob reki Rabi, v pokrajini Porabje, večje mesto pa je Monošter. Mladi se lahko učijo slovenščino kot izbirni predmet v madžarskih šolah. Slovenščina se ohranja s čezmejnimi stiki, radiom in televizijo. Slovenci na Hrvaškem nimajo statusa narodne manjšine. V okvirčku na strani 15 razlaga pojma: »slovenska narodna skupnost – skupnost slovensko govorečih ljudi, ki živi ob meji s Slovenijo« in »zamejski Slovenci – Slovenci, ki živijo za mejo štirih držav, ki mejijo z Republiko Slovenijo.

V poglavju »Slovenski jezik zunaj meja« v delovnem zvezku je vprašanje o jeziku javnih napisov kraja, v katerem živijo dijaki. Drugo vprašanje 1. vaje sprašuje, kje so dvojezični napisi v Sloveniji, nanaša se torej na italijansko in madžarsko manjšino. V 2. vaji pa morajo s pomočjo zemljevida *Slovenske manjšine* (Karta 24) odgovoriti na razna vprašanja.

Karta 24

Slovenske manjšine (Vir: Gomboc 2015: 12)

Na zemljevidu je prikazano avtohtono slovensko ozemlje manjšin v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem. Imena krajev so napisana samo za ozemlje Slovencev v Italiji,

Avstriji in na Madžarskem; navedena so dvojezično. Vprašanja 2. vaje so: »Z zemljevida izpišite nekaj kraje v zamejstvu, v katerih živijo Slovenci. Kakšen status imajo Slovenci v teh sosednjih državah?« (Gomboc 2015: 12) Na zemljevidu morajo dijaki označiti, kje živijo Slovenci v Avstriji, Italiji in na Madžarskem. Naslednje vprašanje je, kako skrbita slovenska manjšina v Avstriji in v Italiji za ohranjanje slovenskega jezika. Pri Slovencih v Avstriji je vprašanje, če imajo podporo večinskega naroda. Ob vprašanjih je dvojezična tabla Bleiburg/Pliberk. Pri Slovencih v Italiji pa sta vprašanji, če je položaj slovenskega jezika enak v vseh pokrajinah in naj dijaki navedejo slovenske časopise in revije. Jezikovni položaj Slovencev na Madžarskem morajo primerjati s položajem Slovencev v Avstriji in Italiji.

V 3. vaji je prirejen članek iz *Primorskega dnevnika* o srečanju Slovencev iz Videmskega in Posočja za novo leto. Po članku sledijo vprašanja, vezana na besedilo. V 4. vaji spoznajo spletno stran slovenske manjšine v Avstriji www.slo.at, izpisati morajo kulturne dogodke, ki so aktualni. V 5. vaji se morajo pozanimati pri pripadnikih slovenske manjšine, kako skrbijo za ohranjanje slovenščine, če imajo z njimi stike.

V učbeniku *Besede 4* je s slovenskimi manjšinami povezan samo zemljevid slovenskih narečij (Karta 25) v poglavju o socialnih zvrsteh jezika. Na zemljevidu so prikazane meje slovenskega jezika in avtohtonega slovenskega ozemlja. V delovnem zvezku ni nobenih vaj o Slovencih v zamejstvu.

Slovenske narečne skupine (Vir: Gomboc 2015: 49)

Gomboc podrobneje opisuje stanje Slovencev v Italiji, Avstriji in na Madžarskem v podglavju »Položaj slovenščine v zamejstvu« učbenika *Besede 5*. Najprej izpostavi, da: »območja sosednjih držav, na katerih živi avtohtona slovenska narodna skupnost, in ozemlje Republike Slovenije sestavljajo skupni slovenski kulturni prostor« (Gomboc 2015: 107). Omeni tudi, da za zamejce skrbita Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu in Svet za Slovence v zamejstvu. Citiran je tudi 5. člen slovenske ustave.

O Slovencih v Italiji piše približno kot v *Besedah 3*. Podatke o številu pripadnikov manjšine so spremenjeni, navedenih je približno 80.000, v prvi izdaji učbenika *Besede 5* in v *Besedah 3* je bilo 100.000. Omenjene so nekatere slovenske vasi, zaščitni zakon, šolstvo, stanje slovenskega jezika na Videmskem, skrb za ohranjanje slovenskega jezika v društvih, medijih in v ustanovah. Pomembnost delovanja slovenskih duhovnikov ni omenjena.

Podatki za Slovence v Avstriji so skoraj enaki kot v učbeniku *Besede 3*. Spremenjeno je število pripadnikov manjšine, zdaj piše, da jih je približno 30.000. Naveden je primer kršenja manjšinskih pravic, ker nimajo povsod dvojezičnih krajevnih tabel. Dodani sta dve dvojezični srednji šoli: Zvezna trgovska akademija v Celovcu in Višja šola za gospodarske

poklice v Šentpetru. Med medije je dodan slovenski radijski program ÖRF, s sedežem v Celovcu.

O pripadnikih slovenske manjšine na Madžarskem je približno 4000 (1000 več kot v *Besedah 3*) in se nahajajo v Porabju, v vaseh Dolnji Senik, Gornji Senik in Monošter. V učbeniku piše, da: »slovenščine ne varuje noben državni zakon, zato se ohranja zgolj v neknjižni, narečni obliki« (Gomboc 2015: 108). Ta trditev ne drži, saj je manjšina pravno zaščitena, toda zakon se ne izvaja. Šole so v madžarskem jeziku, učenci pa lahko izberejo slovenščino kot učni predmet in slovenščino na maturi na gimnaziji. Slovenski jezik ohranjajo cerkev, mediji (kot primera navede: oddajo *Mostovi* RTV Slovenije in slovensko oddajo na radiu Győr), ker nimajo slovenskih knjižnic, jih prinaša potujoča knjižnica iz Murske Sobotе. Avtohtona slovenska manjšina na Hrvaškem ni obravnavana.

Nazadnje učbenik razlaga pojem asimilacije, ki preti avtohtonim slovenskim manjšinam. Najbolj podvrženi temu procesu so pripadniki manjšine, kjer »ni slovenskih šol, npr. v Porabju in v nekaterih delih avstrijske Koroške« (Gomboc 2015: 108). Slovenščina se ohranja zaradi slovenskih ustanov, društev in zavednih pripadnikov slovenske manjšine. Ob razlagi so tudi fotografije časopisov in revije: *Dom*, *Naš Vestnik*, *Novice*, *Nedelja*, *Mladika* in *Novi glas*; ni pa časopisa slovenske manjšine na Madžarskem.

V delovnem zvezku *Besede 5* morajo dijaki na zemljevidu (Karta 26) označiti, kje je avtohtono slovenske ozemlje manjšin v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem. Gomboc prikazuje na zemljevidih vse štiri slovenske manjšine, ne obravnava pa Slovencev na Hrvaškem.

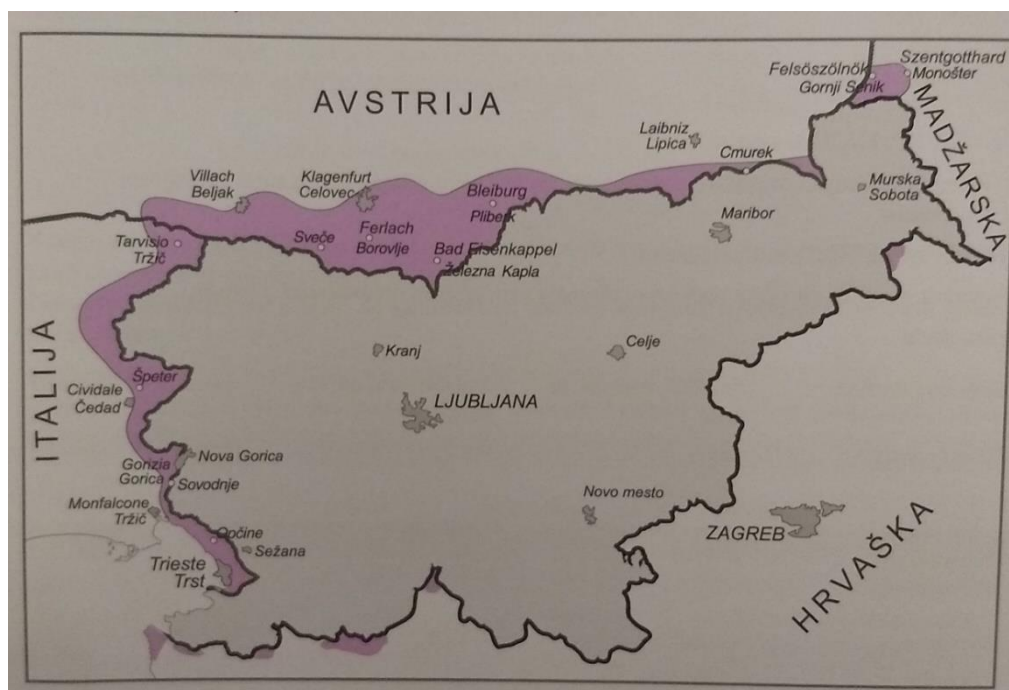
Karta 26

Zemljevid slovenskega avtohtonega ozemlja (Vir: Gomboc 2018: 99)

V rešitvah pa je pobarvano v vijoličasto barvo avtohtono ozemlje slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem (Karta 27).

Karta 27

Zemljevid slovenskega avtohtonega ozemlja – rešitve (Gomboc 2018:147)

V drugi vaji je odlomek 7. člena *Avstrijske državne pogodbe*, citiranih je 5 točk. Potem sledijo vprašanja, povezana z besedilom, o sedanjem položaju slovenske manjšine v Avstriji in o težavah pri postavljanju dvojezičnih tabel na avstrijskem Koroškem. V drugi vaji je tudi fotografija vasi Bleiburg/Pliberk. V 3. vprašanju sprašuje, kako zamejci ohranjajo slovenski jezik in kulturo. V rešitvah piše, da jo ohranjajo s slovenskimi vrtci, šolami, s kulturnimi in umetniškimi društvi, s slovenskimi cerkvenimi obredi, s časniki, revijami, televizijskimi in radijskimi oddajami.

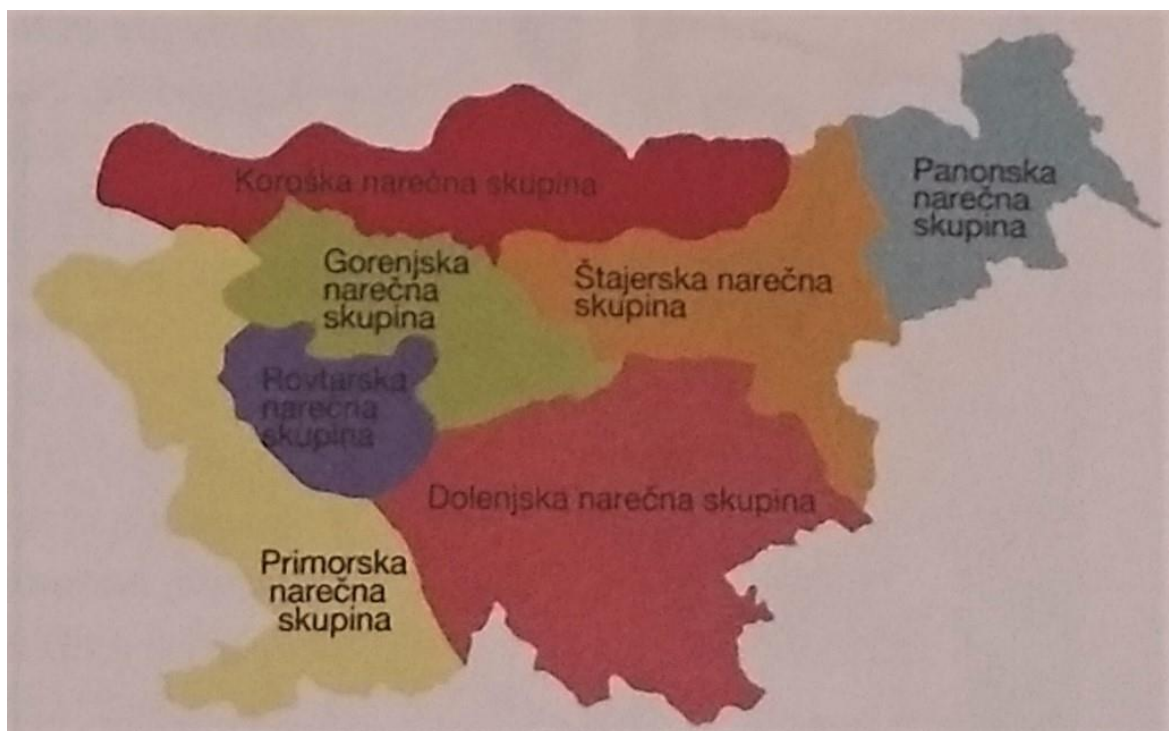
V *Mali slovnici slovenskega jezika* najdemo informacije, ki smo jih izpostavili že v *Besedah 3* in *Besedah 5*. Gomboc podrobneje obravnava slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem v podpoglavju »Položaj slovenščine v zamejstvu«. Ob razlagi je tudi enaka fotografija dvojezične table kot v učbeniku *Besede 1*. Pri obravnavi slovenskih narečij pa je isti zemljevid kot v učbeniku *Besede 4* (Karta 25). Tudi v slovnici omeni problematiko asimilacije.

Vaje v *Mali vadnici slovenskega jezika* so podobne kot v delovnih zvezkih *Besede 3* in *Besede 5*. Na zemljevidu, ki je enak kot Karta 26, morajo dijaki označiti, kje živijo Slovenci v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Tudi tukaj je vaja o *Avstrijski državni pogodbi*, vprašanja so enaka kot v *Besedah 5*. Pri obravnavi socialnih zvrsti morajo dijaki v 9. vaji na strani 21 izpisati dva kraja iz vsake narečne skupine, lahko si pomagajo z zemljevidom (Karta 25), ki prikazuje tudi kraje v zamejstvu.

3.3.13 Slovenščina 1: z besedo do besede (2007–), Slovenščina 3: z besedo do besede (2009–), Slovenščina 4: z besedo do besede (2010–)

V prvi izdaji učbenika *Slovenščina 1: z besedo do besede* obravnavajo Slovence v zamejstvu v 8. poglavju »Slovenščina in jaz, slovenščina in svet – S slovenščino v svet« v podpoglavju »Slovenci v zamejstvu in izseljenstvu«. Že v 2. poglavju pa naletimo na avtohtone slovenske manjšine, ko obravnavajo socialne zvrsti jezika. Dijaki lahko v učbeniku preberejo in poslušajo rezijansko ljudsko pesem *Da gora ta Škarbinina* in koroško pesem *Rož, Podjuna, Zila*. Ko razlagajo slovenske neknjižne zvrsti, morajo dijaki poiskati karto narečij. Odgovoriti morajo tudi na vprašanje, če vsi zamejski Slovenci v Avstriji spadajo v koroško govorno skupino in če vsi zamejski Slovenci v Italiji spadajo v primorsko. Pomagajo si lahko tudi z zemljevidom slovenskih narečnih skupin (Karta 28).

Karta 28

Zemljevid slovenskih narečnih skupin (Vir: Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 49)

Na strani 49 ena vaja zahteva, da dijaki poiščejo in predstavijo v razredu ljudske pripovedi v narečju, lahko si pomagajo z zbirko *Glasovi* in s časopisom *Novi Matajur*.

8. poglavje uvaja poezija Miroslava Košute *Nekje, a kje?* »Nekje, a kje?, sem jaz doma./Moj dom je kratek, dolg en sam utrip./Zna biti, da je tu, kjer sem ta hip, morda ne tu ne tam, kamor odhajam.« (Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 170) Ne obrazložijo, da je pesnik pripadnik slovenske manjšine v Italiji. Po poeziji je podpoglavje »Vloge in položaj slovenščine v Republiki Sloveniji«. Slovenščina je materni/prvi jezik državljanov Slovenije in Slovencev po svetu, med temi je za avtorje samoumevno, da spadajo tudi Slovenci v zamejstvu. V podpoglavju »Slovenščina v zamejstvu in izseljenstvu« najprej uvajajo tematiko z nekaterimi vprašanji: »Pojasnite, kakšna je razlika med zamejci in izseljenci (kje živijo eni in kje drugi, ali so se tja priselili, ali so tam od nekdej, ali tvorijo zaokroženo, »polno« skupnost z vsemi družbenimi funkcijami).« (Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 174) Obrazložiti morajo vlogo slovenščine za slovenske zamejce in izseljence, ena naloga zahteva, da predstavijo znanca, ki je zamejec ali izseljenec, in naj napišejo, kaj vedo o pravicah slovenske manjšine. Opišejo slovenske avtohtone skupnosti: »Zamejci so pripadniki slovenske manjšine oz. avtohtoni prebivalci območja za državno mejo z Avstrijo, Italijo, Madžarsko in s Hrvaško. Tam, kjer je delež slovenskega prebivalstva dovolj velik, je zakonsko zagotovljena dvojezičnost. To pomeni, da lahko na teh območjih Slovenci v slovenščini uradujejo, poslujejo, v njej govorijo v izvoljenih organih in da so dvojezični tudi javni napisi. Prav tako imajo pravico do šol s slovenskim učnim jezikom.« (Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 174) Pred vajami je tudi zemljevid (Karta 29), ki prikazuje ozemlje avtohtone slovenske nasetitve.

Slovenske manjšine (Vir: Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 174)

Dijaki poslušajo posnetek in lahko istočasno odgovarjajo na vprašanja. Intervjuvani so trije predstavniki slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Po poslušanju morajo poročati, kje govorijo slovenščino (geografsko območje) in njihov govorni položaji, kje in kdaj jo uporabljajo in naj primerjajo pravice posameznih manjšin med seboj, naj bodo pozorni na razlike. Najprej je intervju s predstavnikoma slovenske manjšine v Italiji s pisateljem Dušanom Jelinčičem in Živo Gruden, ravnateljico dvojezične večstopenjske šole v Špetru in kulturno delavko. Oba predstavitva stanje slovenske manjšine v Italiji, podrobneje bomo analizirali informacije v podpoglavju 4.2.

Pri slovenski manjšini v Avstriji morajo učenci prebrati 7. člen Avstrijske pogodbe, da ugotovijo, kaj določa za slovensko manjšino; v učbeniku je naveden 3. odstavek. Dijaki morajo primerjati, če imajo Slovenci vse z zakonom določene pravice. Po vajah je razlaga. Slovenci v Avstriji živijo na Koroškem (v Zilji, Rožu in Podjuni), in na Štajerskem, v okolici Radgone. Slovenščina je uradni jezik, krajevni napisi so dvojezični. Na Koroškem je več pripadnikov, zato imajo dvojezične osnovne in srednje šole (omenjene so gimnazija v

Celovcu, Trgovska akademija in gospodarska srednja šola). Slovenščina se ohranja tudi zaradi slovenskih televizijskih programov, radijskih postaj, založb (Mohorjeva in Wiesser) in časopisov. Deluje več društev: kulturnih, katoliško-prosvetnih, športnih in planinskih. Urad za slovensko narodno skupnost, Krščanska kulturna zveza in Slovenska prosvetna zveza organizirajo vsako leto kulturne dneve koroških Slovencev, da bi večina spoznala manjšino. Pod razlago sta fotografiji *Novic* in dvojezična napisna tabla celovške gimnazije. Sledi vaja, ki jo morajo rešiti s pomočjo spletnih strani slovenske manjšine v Avstriji.

Dijaki morajo najprej sami poiskati informacije o porabskih Slovencih, nato pa preberejo 4. člen *Zakona o ratifikaciji Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji*. Člen morajo primerjati s tem, kar so poslušali o Slovencih na Madžarskem. Primerjati morajo to manjšino s Slovenci v Avstriji in Italiji. Kot pri drugih dveh manjšinah učbenik navaja, da slovenska manjšina na Madžarskem živi v Porabju v Slovenski vesi, Dolnjem Seniku, Gornjem Seniku, Monoštru in Števanovcih. Kulturna društva, časopisi (Porabje) in cerkev skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika. Od leta 1990 deluje Zveza Slovencev na Madžarskem, ki izdaja štirinajstdnevnik *Porabje*. Vsaka dva tedna je televizijska oddaja *Slovenski utrinek*, ki traja 25 minut, od leta 2000 pa je vsak dan enourni program v slovenščini na Radiu Monošter. Ob obravnavi slovenske manjšine na Madžarskem učbenik prikazuje razlago besede asimilacija iz *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*.

V delovnem zvezku *Slovenščina 1: z besedo do besede* je v podpoglavju »Socialne zvrsti slovenskega jezika« enak zemljevid kot v učbeniku, ampak črno-bel. V 19. vaji na strani 28 morajo dijaki odgovoriti, h kateri narečni skupini spadajo posamezne številke na zemljevidu. Pri obravnavi Slovencev v zamejstvu so različne vaje, ki so povezane z ozemljem njihove naselitve in z njihovo zaščito. V 14. vaji morajo dijaki označiti, kje prebivajo avtohtone slovenske manjšine.

Rešitev Ozemlje slovenske manjšine. (Vir: Vogel; Kastelic; Ozimek 2015: 22)

Druge vaje sprašujejo dijake o vlogi slovenščine pri slovenskih manjšinah v Avstriji, Italiji in na Madžarskem, npr. kateri je jezik okolja teh manjšin. Napisati morajo, kateri zakoni ščitijo manjšine. V 17. vaji morajo povezati ime književnika z državo; slovenski književniki v Italiji so: Boris Pahor, Alojz Rebula, Marko Kravos, pripadnik slovenske manjšine v Avstriji pa je Florjan Lipuš. V vajah se poudarja, da ima pri ohranjanju slovenskega jezika pomembno vlogo tudi zavest o pripadnosti slovenskemu narodu.

V prvi izdaji učbenika *Slovenščina 3: z besedo do besede* so v tretjem poglavju »Ljudski običaji na slovenskem in po svetu« obravnavani tudi zamejci; tematiko uvaja naslov »Zamejci – del slovenskega kulturnega prostora?«, govor pa je tudi o asimilacijski politiki. V tem poglavju dijaki najprej prisluhnejo televizijski oddaji o pustovanju, v kateri je med drugimi opisano tudi pustovanje v Reziji in Kraški pust na Tržaškem. Vaje v učbeniku na strani 161 se navezujejo na posnetek in sprašujejo tudi samo o Slovencih v Italiji, ta vprašanja bomo obravnavali v poglavju 4.2. Dijaki obnovijo znanje o slovenskih manjšinah iz prvega letnika, razložiti morajo, kdo so Slovenci v zamejstvu. Druga vaja zahteva, naj predstavijo uspešnega zamejskega Slovenca. Izbrati morajo, katere sestavine določajo slovensko zamejsko kulturo, na izbiro imajo naslednje možnosti:

- »a) običaji, navade (npr. oblačila, hrana, preživljanje prostega časa),
- b) ljudsko izročilo (folklor),
- c) prepričanja/stališča, vrednote (vera, demokratičnost),
- č) stereotipi (npr. tipične predstave o sebi in pripadnikih drugih narodov) in predsodki;
- d) jezik,
- e) književnost,
- f) glasbena in likovna umetnost.«

(Hodak; Kastelic; Vogel 2009: 161)

Utemeljiti morajo, če so avtohtone manjšine del slovenskega kulturnega prostora in če ga sooblikujejo, če je v času globalizacije pomembno ohranjanje slovenskega jezika in kulture v matici in v zamejstvu. Napisati morajo, če poznajo kulturne prireditve Slovencev v Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem. Če jih ne poznajo, jih lahko poiščejo na spletu, citirane so tri strani Slovencev v Avstriji. Navesti morajo tudi težave, s katerimi se spopadajo zamejci, kljub temu da so kulturno, izobraževalno, znanstveno, publicistično aktivni, skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika, navad in običajev. V učbeniku je prirejen članek, ki je bil objavljen v »Sobotni prilogi« *Dela*, v katerem so opisane pravice Slovencev na Koroškem, ki pa niso vedno upošteevane. Po članku sledijo vaje, ki so povezane z besedilom, citirajo tudi 7. člen Avstrijske državne pogodbe. V novi izdaji so v delovnem zvezku obravnavani samo koroški Slovenci in njihovo delovanje v Svečah. Janko Zerzer opisuje galerije in muzeje na Koroškem.

V učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede* je v poglavju »Beseda ni konj ...« podpoglavje »Vloga in položaj slovenščine v Republiki Sloveniji in zunaj njenih meja«, v katerem razlagajo, kako se piše oglase. Na strani 83 (2010) je sklop vprašanj, v katerih so omenjeni zamejci: »Kako bi v oglasih pokazali, da se bo vaš kandidat ob pravicah, ki so povezane z vsemi študenti, posebej zavzel tudi za sodelovanje z zamejci in z njihovimi jezikovnimi pravicami na univerzah v Trstu, Vidmu in Celovcu? Kaj menite, ali bi z zavzemanjem za te pravice prepričali študente iz zamejstva, ki študirajo v Sloveniji, da bodo volili zanj?« Ob teh vprašanjih je tudi cestnoprometni znak, na katerem je napisan Trieste, ročno pa je bil dodan Trst. Opisu položaja slovenskega jezika v Sloveniji sledi ugotovitev, da je slovenščina materni jezik Slovencev, ki živijo v matici, in tistih, ki živijo po svetu. Pojem Slovenci po svetu vključuje zamejce in izseljence, torej vse Slovence, ki živijo izven državnih meja Republike Slovenije. Učbenik navaja, da je avtohtono naseljeno ozemlje slovenskih manjšin v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem. Zakoni ščitijo slovenske

manjšine na dvojezičnih območjih, kjer je manjšina številčnejša. Slovenščina je uradni jezik, zato imajo pravico do poslovanja in uradovanja v slovenskem jeziku, lahko izvolijo slovenske organe in ustanovijo šole s slovenskim učnim jezikom, lahko tudi zahtevajo dvojezične javne napise. Podrobno opisujejo položaj slovenščine pri Slovencih v Italiji, v Avstriji in na Madžarskem. Za vse tri manjšine navajajo, kje se nahajajo, omenjajo tudi slovenske vasice, zakone, ki ščitijo slovenske manjšine v Italiji in Avstriji; za Slovence v Italiji in na Madžarskem naštejejo, kako skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika preko ustanov, cerkve, društev in medijev. Obravnavo slovenske manjšine v Italiji bomo analizirali v poglavju 4.2. O Slovencih v Avstriji pišejo, da živijo na Koroškem, v treh dolinah, in na Štajerskem v okolici Radgone. 7. člen Avstrijske državne pogodbe zagotavlja slovenski manjšini, da sta uradna jezika slovenščina in nemščina in da ima dvojezične krajevne napise (na fotografiji sta dvojezični krajevni imeni Zell-Koschuta/Sele-Košuta in Koscutahaus/Koča pod Košuto, medtem ko je enojezični cestnoprometni znak Mautsraße). Slovenci na Madžarskem živijo v Porabju v Slovenski vesi, Dolnjem Seniku, Gornjem Seniku, Monoštru in v Števanovcih. Učbenik ne omenja, da jih ščiti zakon, opisuje pa, kako skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika. Slovenska manjšina ima kulturna društva, Zvezo Slovencev na Madžarskem, ki izdaja časopis *Porabje*, madžarska televizija predvaja 25-minutno oddajo *Slovenski utrinek* vsak drugi teden in od leta 2000 je na Radiu Monošter vsak dan slovenski program, ki traja eno uro. Cerkev ima tudi pomembno vlogo, saj se pripadniki manjšine lahko udeležijo obredov v slovenskem jeziku. V poglavju »Retorika skozi čas« je intervju z Borisom Pahorjem, v katerem pisatelj razlaga, kako je bilo v času fašizma v Italiji.

3.3.14 *Govorica jezika 1 (2007), Govorica jezika 4 (2010)*

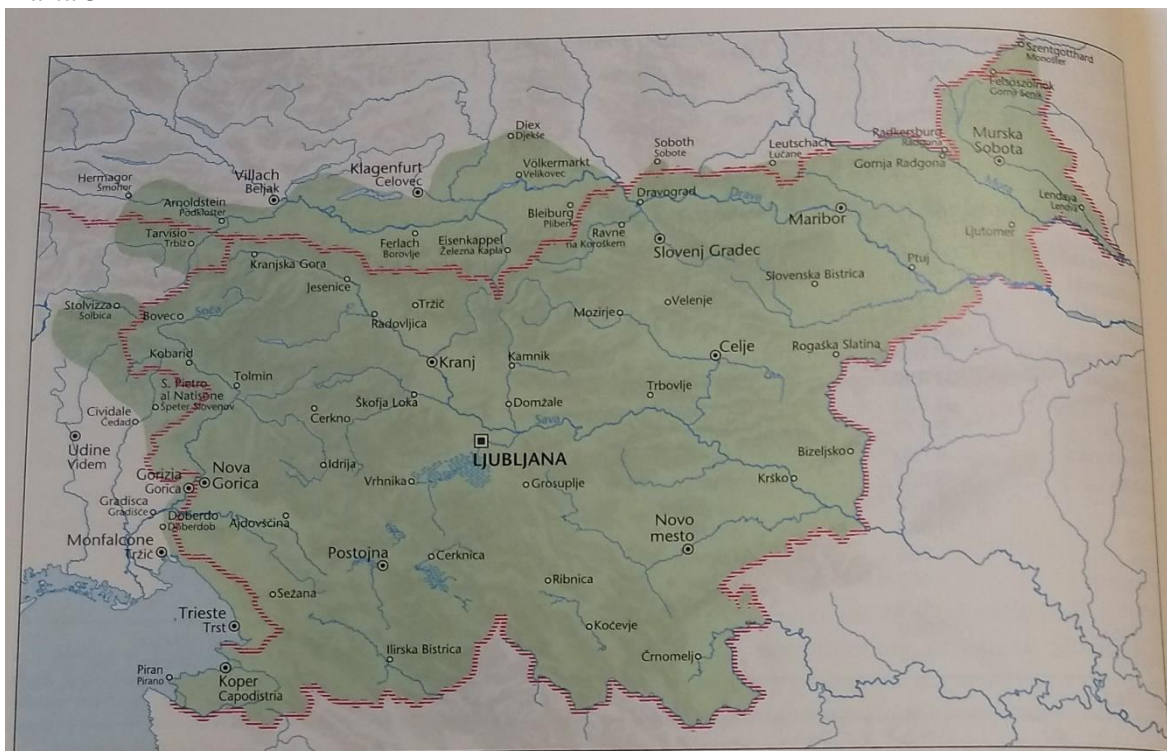
V učbeniškem kompletu *Govorica jezika 1 (2007)* dijaki spoznajo avtohtone slovenske manjšine. Avtorici poudarjata v priročniku, da bodo učenci v poglavju »Slovenščina danes« »kritično razmišljali o položaju jezikovnih manjšin ...« in da bodo v učbeniku spoznali »pojme: etnično ozemlje« (Zajc-Berzelak; Velikonja 2007: 18). V učbeniku so te vsebine razvite v 8. poglavju »Slovenščina danes«. Tam je navedeno, da je slovenščina materni jezik tudi »okoli 140.000 Slovincem v naših sosednjih državah, kamor sega **slovensko etnično ozemlje**« (poudarjeno v učbeniku) (Zajc-Berzelak; Velikonja 2007: 43). Avtorici opišeta, da:

»Slovensko etnično ozemlje poleg Republike Slovenije obsega tudi nekatera obmejna območja Avstrije, Italije, Madžarske in Hrvaške. Slovenci živijo v južnem delu avstrijske dežele Koroške, v vzhodnem delu italijanske dežele Furlanije-Julijske krajine in v zahodnem delu madžarske Železne županije.«

(Zajc-Berzelak; Velikonja 2007: 44)

Slovenske manjšine so dvojezične, ker govorijo materni jezik in jezik okolja, na tistem območju so avtohtoni prebivalci in imajo status narodnih manjšin, ker so bili zaradi političnih dogovorov ločeni od matice zaradi meje. Položaj slovenskih manjšin je v državah zelo različen, vse so zaščitene po mednarodnem pravu. Zemljevid (Karta 31) prikazuje slovensko etnično ozemlje.

Karta 31

Slovensko etnično ozemlje (Vir: Zajc-Berzelak; Velikonja 2007: 44)

Na strani 44 so tudi vprašanja povezana z zamejci: » 4. V katere sosednje države sega slovensko etnično ozemlje?«, »5. Naštejte nekaj dvojezičnih krajev v teh državah.«, »6. Poiščite vzroke za neujemanje etničnih in državnih meja.« Dijaki si pomagajo z zemljevidom, ki jasno prikazuje slovenske avtohtone manjšine, edina šibka točka zemljevida je, da ne prikazuje slovenske manjšine na Hrvaškem, ki pa je v besedilu omenjena. O stanju slovenske manjšine na Koroškem izvemo tudi iz prirejenega članka iz *Dela*, v katerem predstavijo problematiko dvojezičnih napisov, ki so po zakonu na avstrijskem Koroškem edini zakoniti. Problem se je zastavil, ko je deželni glavar hotel spremeniti dotlejšnje dvojezične krajevne napise v samo nemške enojezične, toda ravnal je nezakonito. Besedilu sledita dve vprašanji, ki sta povezani z razumevanjem besedila.

Tudi v delovnem zvezku so nekatere vaje, ki obravnavajo manjšine. Na strani 23 je 1. vaja, v katero morajo dijaki vstaviti ustrezne izraze: »Za Slovence v Italiji, Avstriji in na Madžarskem je slovenščina _____ jezik, italijanščina, nemščina oziroma madžarščina pa _____ jezik ali jezik okolja. /.../«. Rešitve so prvi/materni in drugi. V 2. vaji dijaki spoznajo, da imajo slovenske manjšine v Avstriji, Italiji in na Madžarskem šole, v katerih poučujejo tudi slovenščino. V vaji so predstavljene tudi šole na

narodno mešanih območjih v Sloveniji npr. Gimnazijo Koper, Srednjo šolo Pietro Coppo v Izoli in Dvojezično srednjo šolo Lendavo. Opažajo lahko podobnosti in razlike, saj lahko primerjajo tabelo, v kateri je predstavljen predmetnik šol. Vaja zahteva, da napišejo ime šole pod vsako trditvijo. Navajamo samo slovenske manjšinske šole: »Šola je na avstrijskem Koroškem. Pouk poteka v slovenščini, dijaki pa se obvezno učijo tudi nemščino.« Šola je Zvezna gimnazija v Celovcu. »Šola je v Italiji. Pouk poteka v slovenščini, dijaki pa se obvezno učijo tudi italijanščino.« Šola je Državni znanstveni licej F. Prešeren v Trstu. »Šola je na Madžarskem. Pouk poteka v madžarščini, dijaki pa se učijo tudi slovenščino.« Citiran je članek o porabskih šolah. Dijaki izvejo, da je šolski sistem in učenje slovenščine različno. Najbolj razvidno je, da imajo Slovenci v Avstriji in Italiji šole s slovenskim učnim jezikom, medtem ko imajo Slovenci na Madžarskem šole z madžarskim učnim jezikom, čeprav bi morale biti dvojezične. V slovenskih osnovnih šolah v Porabju je slovenščina učni predmet, ne pa učni jezik, navedene so ure od 1. do 8. razreda. V predstavitvi Zvezne gimnazije v Celovcu opazimo, da je pouk štirijezičen (v slovenščini, nemščini, italijanščini in angleščini), ampak je »glavni jezik slovenščina.« Predstavijo tudi licej Prešeren v Trstu. V tretji vaji morajo določiti, če so trditve pravilne ali narobe: »V Porabju, kjer živi slovenska manjšina, pouk poteka v slovenščini.« To ne drži. »V Celovcu in Trstu sta srednji šoli, kjer pouk poteka v slovenščini.« To pa drži. V četrti vaji morajo dijaki poiskati oddaje, ki so namenjene slovenskim manjšinam.

Učbenik *Govorica jezika 4* obravnava Slovence v zamejstvu v poglavju »Slovenščina danes«, v podpoglavju »Slovenci v zamejstvu in po svetu. Uporablja oznake Slovenci v zamejstvu ali zamejski Slovenci, avtohtona slovenska manjšina ali manjšina in jih opisuje kot avtohtono slovensko narodno skupnost. Manjšine in Slovenci v matici sestavljajo »skupni slovenski kulturni prostor«. Republika Slovenija je »matična domovina in država zaščitnica«, manjšine in matica so tesno povezane na kulturnem, gospodarskem in političnem področju. Za njih skrbi Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu in Svet za Slovence v zamejstvu, ki je sestavljen tudi iz predstavnikov manjšin. Opisano je, kje se nahajajo manjšine. Slovenci v Italiji so v treh pokrajinah Furlanije Julijske krajine: Trst, Gorica in Videm. Navedena je tudi ocena pripadnikov manjšine med 70.000 in 80.000. Na Tržaškem in Goriškem je slovenska manjšina bolj zaščitena kot na Videmskem, kjer se še bori za osnovne manjšinske pravice. Omenjen je Zaščitni zakon iz leta 2001, a da

je v glavnem nerealiziran. Opisu slovenske manjšine v Italiji sledi fotografija »tržaškega pisatelja Borisa Pahorja«.

V Avstriji je avtohtona slovenska narodna skupnost v južnih predelih Zvezne dežele Koroške in manjši del v Zvezni deželi Štajerski (v Radgonskem kotu, Soboti, Arnežu, Ivniku, Lučanah ...). Po oceni naj bi bilo pripadnikov slovenske manjšine na Koroškem med 20.000 in 30.000, na Štajerskem pa 1.500. Avtohtona manjšina na Madžarskem živi v Porabju, severno mejo predstavlja reka Raba, središče je Monošter. Po oceni se število pripadnikov slovenske manjšine na Madžarskem giblje okoli 3000. Porabski Slovenci so dobro organizirani in se v zadnjem obdobju razvijajo, toda predel, v katerem živijo, je gospodarsko nerazvit in se prebivalci izseljujejo. Manjšina na Hrvaškem prebiva v severni Istri, v reškem zaledju, na Gorskem kotarju, v Med(ži)murju, v Obkolpju in Obsotelju. Ocenjujejo, da je pripadnikov avtohtone slovenske manjšine na Hrvaškem približno 3500 in nimajo kolektivnih manjšinskih pravic, več pa je slovenskih izseljencev, približno 10.000.

Na strani 57 so vprašanja o zamejskih Slovencih: »1. Razložite pojme zamejci, zdomci in izseljenci«; »2. Razložite, kaj pomeni avtohtona slovenska narodna skupnost.«; »3. Naštete države in pokrajine, v katerih živijo avtohtone slovenske narodne skupnosti.«; »4. Primerjajte njihov položaj po posameznih državah.«; »5. V tisku ali na spletu poiščite aktualno besedilo o slovenski narodni skupnosti ter ga preberite in povzemite.«; »6. Obiščite spletno stran Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu ter raziščite področja njegovega delovanja.« Poudarjajo, da je slovenščina materni jezik zamejcev in da Slovenija skrbi za ohranjanje slovenščine izven meja z različnimi ustanovami in denarnimi spodbudami. V zamejstvu se morajo pripadniki slovenske skupnosti boriti proti jezikovni asimilaciji, to je proti »pritiskom večinskega naroda, da bi rabo slovenščine v čim večji meri izločil iz javnosti, šol in vrtcev ter tako dolgoročno zmanjšal število govorcev slovenščine« (Zajc-Berzelak; Ahačič 2010: 58).

V delovnem zvezku *Govorica jezika 4* je članek o jezikovnem preklapljanju slovenske manjšine v Italiji. Ker je v članku obravnavana samo slovenska manjšina v Italiji, ga bomo analizirali v poglavju 4.2. 13. vaja na strani 79 zahteva, da morajo dijaki določiti, v katerih krajih živijo pripadniki slovenskih manjšin: Zvezna dežela Štajerska, severna Istra, Obsotelje, Tržaška pokrajina, Goriška pokrajina, Zvezna dežela Koroška, Obkolpje, Videmska pokrajina, Porabje, Medžimurje, vpisati morajo tudi število pripadnikov vsake

manjšine: 70.000–80.000, okoli 50.000, okoli 3000, okoli 3500. Zanikati morajo trditev v 14. vaji: »Pojem dvojezičnosti se pojavlja samo med Slovenci v zamejstvu.«

3.3.15 *Žepna slovnica slovenskega jezika za vsakdanjo rabo: pravila in raba (2008-2015), Slovenska slovnica (2010)*

V poglavju »Kaj je jezik?« *Žepne slovnice slovenskega jezika za vsakdanjo rabo: pravila in raba* so omenjeni kraji, v katerih živijo Slovenci v zamejstvu, manjšine pa niso imenovane in niti označene. Piše samo, da so govorniki »zunaj matične države (pa) v Beneški Sloveniji, na Tržaškem in Goriškem, na avstrijskem Koroškem, v hrvaški Istri, madžarskem Porabju« (Skaza 2008: 7). V poglavju o socialnih zvrsteh pri obravnavi pokrajinskega pogovornega jezika je omenjena samo Koroška izven Republike Slovenije, druga območja pa so v matici.

Skaza v *Slovenski slovnici* (2010) omeni, da slovenski jezik govorijo v Sloveniji, pa tudi zunaj njenih meja »predvsem v Avstriji in Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem« in izseljenci (Skaza 2010: 7). Razlaga je pomanjkljiva, ker jo lahko interpretiramo na več načinov: da imajo našteje države, ki mejijo s Slovenijo, zaradi bližine s Slovenijo veliko slovenskega prebivalstva, ki se je tja preselilo, ali pa da so to države, v katerih živijo slovenske avtohtone manjšine. V razlagi bi moralo biti izpostavljeno, da gre za slovenske manjšine in ne za slovenske izseljence.

3.3.16 Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole (2012–2019), Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole (2013)

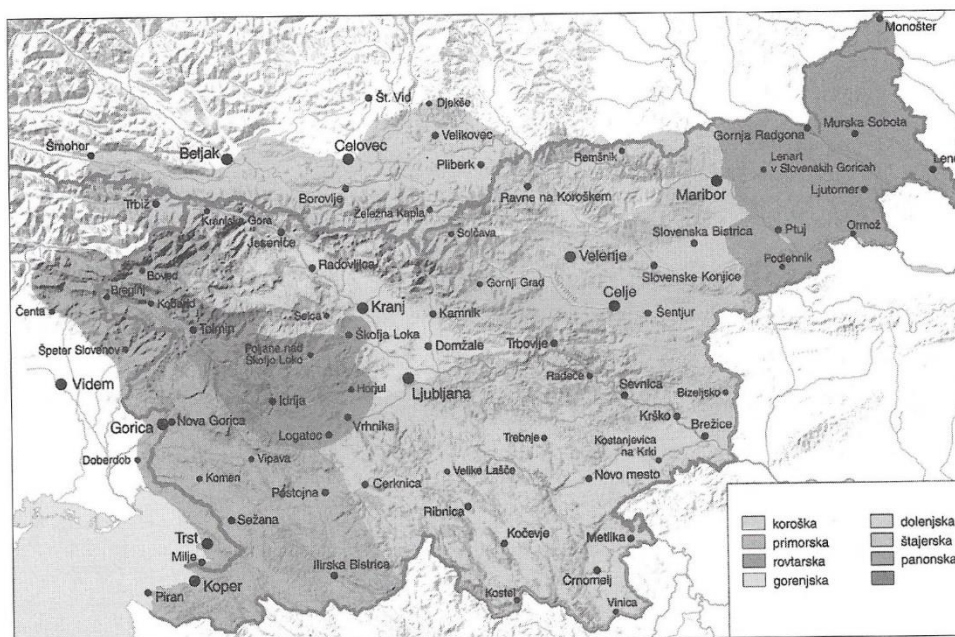
Učbenik *Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole* (2012) pri obravnavi slovenščine kot maternega jezika poudarja, da jo govorijo tudi zamejski Slovenci. Na strani 9 so dvakrat omenjene avtohtone slovenske manjšine. V 1. vaji morajo dijaki obkrožiti pravilne trditve, med temi je tudi: »Za Slovence, ki živijo na avstrijskem Koroškem, je materni jezik slovenščina.« Druge manjšine niso omenjene. V 4. vaji pa morajo označiti na zemljevidu (Karta 32), kje so: »b) zamejski Slovenci v Italiji, Avstriji in na Madžarskem.

Karta 32

Zemljevid avtohtonega slovenskega ozemlja (še za dopolniti) (Vir: Gomboc; Jožef-Beg 2012: 9)

Zemljevid avtohtone slovenske naselitve srečamo tudi v poglavju o socialnih zvrsteh pri obravnavi narečij (Karta 33); prikazuje narečja in ob tem naselitveno ozemlje Slovencev v Italiji, Avstriji in na Madžarskem.

Zemljevid slovenskih narečij (Vir: Gomboc; Jožef-Beg 2012: 11)

Na strani 10 v 14. vaji morajo dijaki določiti, če sledeča trditev drži ali ne: »Narečja govorijo tudi zunaj meja Slovenije.« V rešitvah je pravilni odgovor DA. Na strani 21 morajo obkrožiti pravilen odgovor na vprašanje, kje se govori slovenščina; v rešitvah je pravilni odgovor: »Povsod, kjer živijo Slovenci.« Ena izmed rešitev je tudi: »samo v državah okoli nje«, kar se nanaša samo na avtohtone slovenske manjšine. Na strani 25 v 4. vaji morajo izbrati pravilen odgovor med tremi možnostmi. Rešitev prvega vprašanja je: »Slovenščina je materni jezik: pripadnikom slovenske manjšine, ki živijo v zamejstvu.« Drugi stavek »Slovenščina je drugi jezik ali jezik okolja« pa je treba dopolniti in med možnimi izbirami nadaljevanj je tudi: »Slovencem, ki živijo v zamejstvu.« Slednja trditev ne drži, ker je v zamejstvu jezik okolja jezik države, medtem ko je slovenščina materni jezik manjšine.

Učbenik *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* (2013) obravnava avtohtone slovenske manjšine v poglavju »Jezik v prostoru in času«. V podpoglavju na kratko povzema snov iz 1. letnika, npr. pojme: materni jezik, jezik okolja itd. Podpoglavje »Družbena vloga slovenskega jezika« uvajajo tudi stavki o slovenskih manjšinah:

»Poznam vlogo slovenskega jezika v zamejstvu in izseljenstvu.«

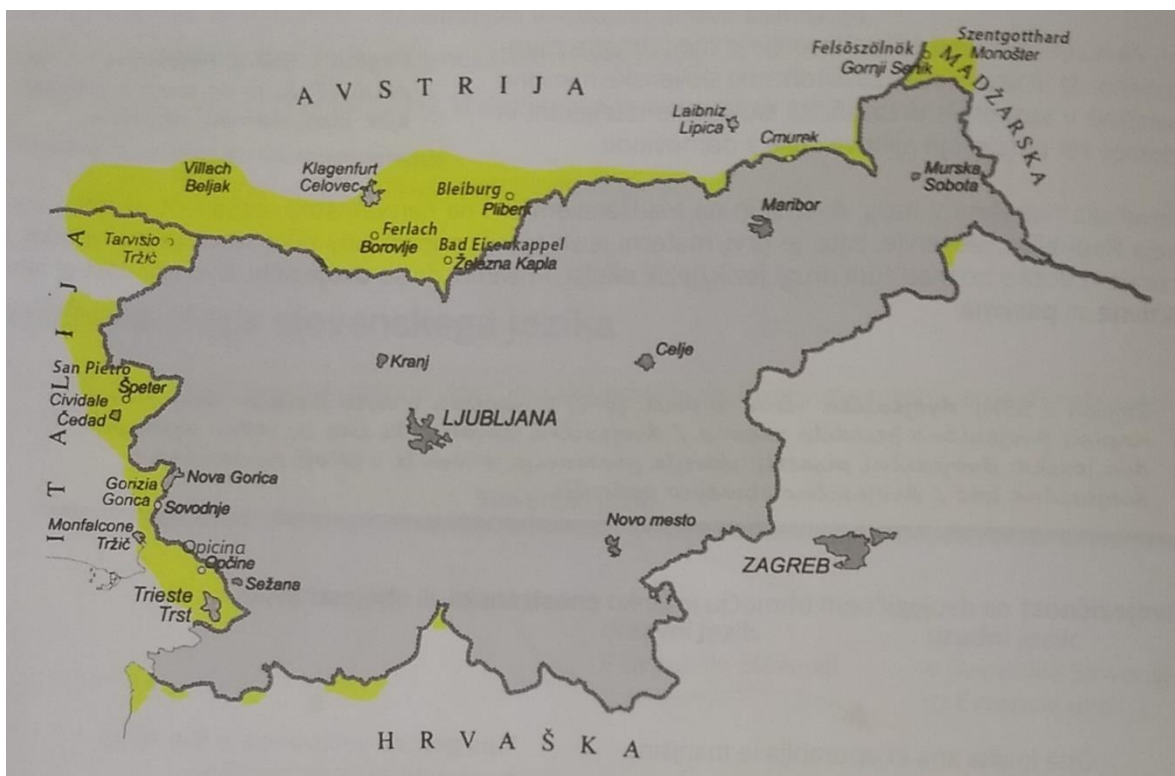
»Poznam ustanove v Republiki Sloveniji, ki skrbijo za Slovence zunaj meja Republike Slovenije.«

(Jožef-Beg; Kostanjšek 2013: 6)

Po uvodnem razmišljanju sledi razlaga, da je slovenščina prvi/materni jezik Slovencev, ki živijo v matici, »za predstavnike avtohtone slovenske manjšine (v Italiji, Avstriji in na Madžarskem), za Slovence po svetu (zdomce in izseljence)« (Jožef-Beg; Kostanjšek 2013: 6). Po tem se avtorici posvetita nadaljevanju razlage o stanju slovenskih manjšin. Citirata odstavek 5. člena Ustave Republike Slovenije, v katerem piše, da država skrbi za manjšine in za izseljence, da ohranjajo stike z matico. Razlagata tudi pojme avtohtonosti, dvojezičnosti, asimilacije – citirata definicije iz *SSKJ*. Poudarjata, da je dvojezičnost pri avtohtonih slovenskih manjšinah enostranska in da so zato manjšine podvržene asimilaciji. Položaj slovenskega jezika je pri Slovencih v Italiji, Avstriji in na Madžarskem različen, zato je za vsako manjšino posebej predstavljeno stanje in prizadevanja, da bi ohranile slovenski jezik in narodno zavest. Pred obravnavo stanja slovenske manjšine v Italiji je zemljevid, ki prikazuje avtohtono slovensko ozemlje manjšin v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem (Karta 34).

Karta 34

Avtohtone slovenske manjšine. (Vir: Jožef-Beg; Kostanjšek 2013: 8)

Najprej je opisana slovenska manjšina v Italiji: naštete so pokrajine, kjer živijo njeni pripadniki, v katero narečno skupino spada njihovo narečje, na kratko je opisan zaščitni zakon iz leta 2001, kako skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika s šolami, z različnimi

ustanovami, kot so npr. gledališče, knjižnice, v cerkvi, z mediji in založbami. V razlagi ne navedeta števila pripadnikov slovenske manjšine v Italiji, ocene pa najdemo na strani 11 v 3. vaji. Naveden je podatek 70.000-80.000 Slovencev.

Slovenci v Avstriji živijo na jugu Zvezne dežele Koroške (v Rožu, Zili in Podjuni), manjši del Zvezni deželi Štajerski (v Radgonskem kotu in ob državni meji v Soboti, Arnežu, Ivniku, Lučanih. Poleg avtohtonega ozemlja se obravnava tudi številčnost pripadnikov, podatki so s spletne strani Urada vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu. Na Koroškem je od 20.000 do 30.000 Slovencev, na Štajerskem pa 1500. Citirata 7. člen *Avstrijske državne pogodbe*, ki štiti manjšino na Koroškem in zagotavlja pravico do osnovnih šol v slovenskem jeziku in do srednjih šol. Na Koroškem so 4-letne dvojezične osnovne šole, potem pa je slovenščina izbirni predmet; v Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu je slovenščina učni jezik.

Na Koroškem skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika s šolami, društvi, cerkev, mediji (npr. spored ORF), zvezi Slovenska prosvetna zveza in Slovenska gospodarska zveza. Mohorjeva zveza izdaja učbenike, mladinske, otroške in zgodovinske knjige. Njihovo narečje spada v koroško narečno skupino. Na Štajerskem pa so razmere slabše, nimajo šol s slovenskim učnim jezikom, učenci lahko imajo samo dve uri slovenščine na teden v osnovni šoli, in njihove pravice niso zaščitene. Od leta 1988 deluje na Štajerskem Kulturno društvo 7. člen, ki se zavzema, da bi bile njihove pravice zaščitene in da bi dovolili pouk v slovenskem jeziku.

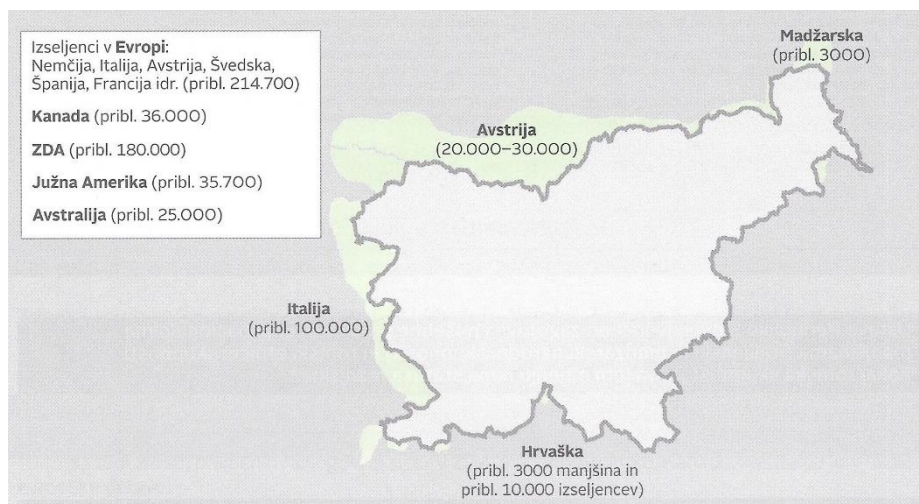
Na Madžarskem je približno 3000 pripadnikov slovenske narodne skupnosti, ki se nahajajo v Porabju med reko Rabo in slovensko državno mejo. Njihovo središče je v Monoštru, govorijo porabsko narečje, ki spada v panonsko skupino. Poudarjata, da se je slovenščina ohranila v narečni rabi (v diglosiji). Leta 1992 je bil sklenjen *Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji* (1992), ki naj bi štital pravice do pouka v slovenskem jeziku, delovanja kulturnih društev in tiskanja slovenskih del. Sporazum še ni zakonsko urejen na Madžarskem. Kljub temu pa skrbijo za ohranjanje slovenščine cerkev, kulturna društva in organizacije, izhaja časopis *Porabje* in ogledajo si lahko slovensko televizijsko oddajo *Slovenski utrinki* ter poslušajo slovenski radio, ki ima sedež v Monoštru.

Slovenci na Hrvaškem živijo v Severni Istri, reškem zaledju, Gorskem kotarju, Med(ži)murju, Obkolpju in Obsotelju. K tej manjšini se prišteva približno 3500 pripadnikov. Učbenik poudarja, da za ohranjanje slovenskega jezika in kulture skrbijo društva, v katera so včlanjeni tudi slovenski izseljenci, ki jih je približno 10.000. Ob razlagi je tudi naveden spletni naslov o delovanju slovenskih manjšin (http://www.uszs.gov.si/si/delovna_podrocja/slovenci_v_zamejstvu).

Po razlagi sledijo vaje na strani 11. V 3. vaji po branju sestavka, citiranega s spletne strani Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu, izraziti mnenje, zakaj se Slovenci v Italiji ne pustijo preštovati. Učenci morajo odgovor podpreti s pojavom nasilne asimilacije. Predlagana rešitev v učbeniku je: »Preštevanje manjšine lahko večina izkoristi v politične namene. V primeru nižanja števila lahko zmanjšujejo pravice manjšine ali pa ji celo odrekajo priznanje obstoja.« (Jožef-Beg; Kostanjšek 2013:16)

Na strani 12 so vaje, ki se nanašajo na italijansko in madžarsko manjšino v Sloveniji, na zamejce in izseljence, citirali bomo samo dele o avtohtonih slovenskih manjšinah. V 6. vaji morajo učenci razložiti sledeči zemljevid (Karta 35):

Karta 35

Slovenci v zamejstvu in po svetu. (Vir: Jožef-Beg; Kostanjšek 2013:12)

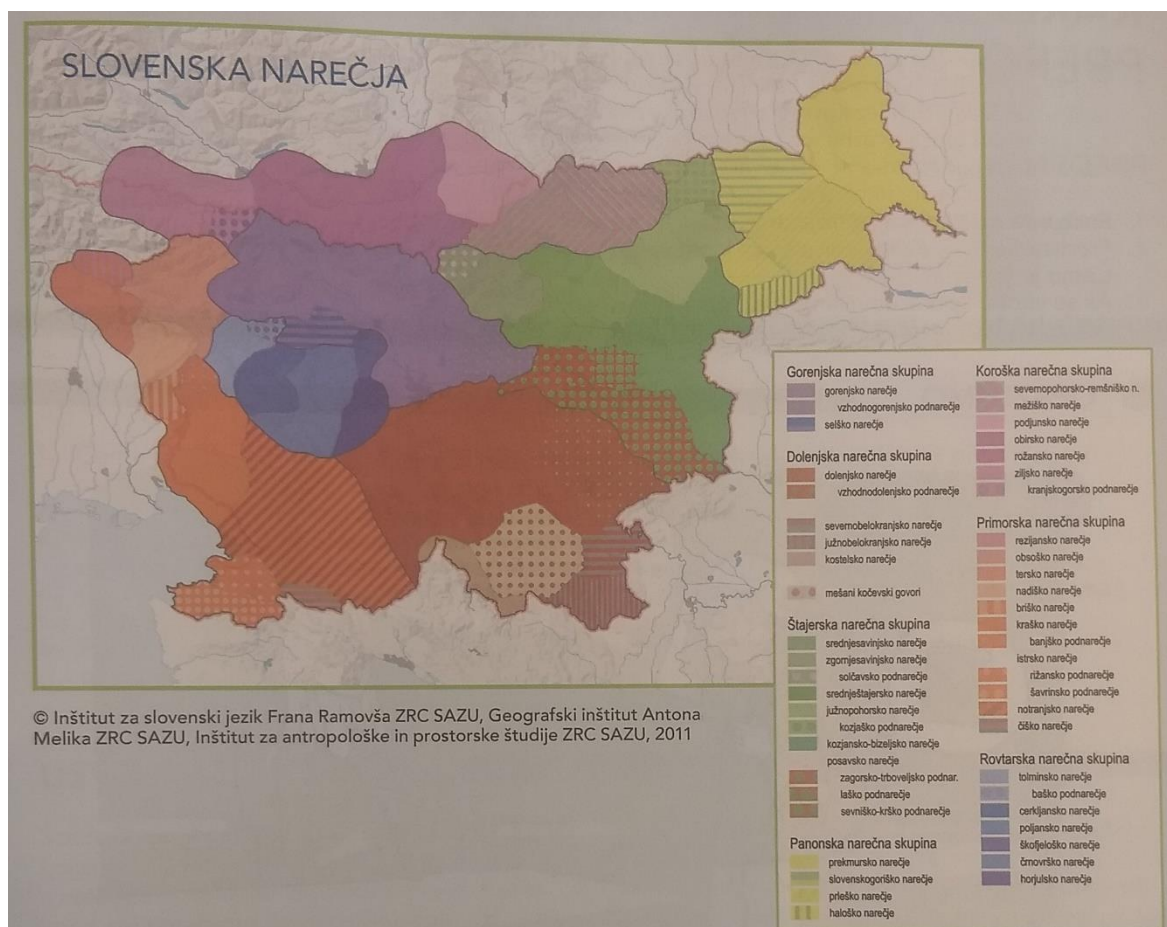
Kot rešitev predlagata »V zamejstvu živi največ Slovencev v Italiji (ok. 100.000), v Avstriji jih živi od 20.000 do 30.000, ok. 3000 na Madžarskem ravno toliko na Hrvaškem.« (prav tam)

V 7. vaji morajo učenci napisati, v katero narečno skupino spada narečje, ki ga govorijo v omenjenih krajih. Navedli bomo imena krajev in predlagane rešitve v oklepaju: Pliberk (koroška), Čedad (primorska), Monošter (panonska), Ravanca (primorska), Celovec (koroška), Dolnji Senik (panonska) in Trst (primorska). Sprašujejo tudi, katere avtohtone manjšine živijo v teh krajih; pravilen odgovor je, da živi tu slovenska manjšina. V 8. vaji morajo dijaki povezati pisatelja z državo, navedli bomo samo slovenske manjšinske književnike in odgovore v oklepaju: Janko Messner (Avstrija), Boris Pahor (Italija), Maja Haderlap (Avstrija), Marko Kravos (Italija). Vsako poglavje ima tudi testiranje. V testu je besedilo o Rezijanih in rezijanščini z naslovom in podnaslovom »Rezijani in rezijanščina: Le redki se trudijo »dyržet orë noše rëči«/ Vsaka vas ima še vedno svoj glas, toda rezijski jezik počasi izumira. Starejšim v mislih, mladim del tradicije.« Tematika članka je današnje stanje rezijanščine. Po prirejenem članku sledijo vprašanja, vezana na razumevanje besedila, ki obravnava pomembnost ohranjanja jezika.

3.3.17 Barve jezika 1 (2016–)

Slovenske manjšine so obravnavane tudi v učbeniškem kompletu *Barve jezika*. V učbeniku *Barve jezika 1*, v poglavju o neknjižnih jezikovnih zvrsteh, je opisano, da se slovenska narečja govorijo po celem narodnostnem ozemlju, ne samo znotraj meja Slovenije, ampak tudi v zamejstvu, in sicer na Madžarskem, v Avstriji, Italiji in na Hrvaškem. Priložen je zemljevid slovenskih narečij (Karta 36).

Karta 36

Slovenska narečja (Vir: Berc-Prah; Slemenjak; Pergar 2016: 23)

Poglavje »Kdaj se je izoblikoval slovenski jezik?« ne govori izrecno o zamejskih Slovencih, vsebuje pa zemljevid (Karta 37), na katerem so prikazane tudi etnične meje.

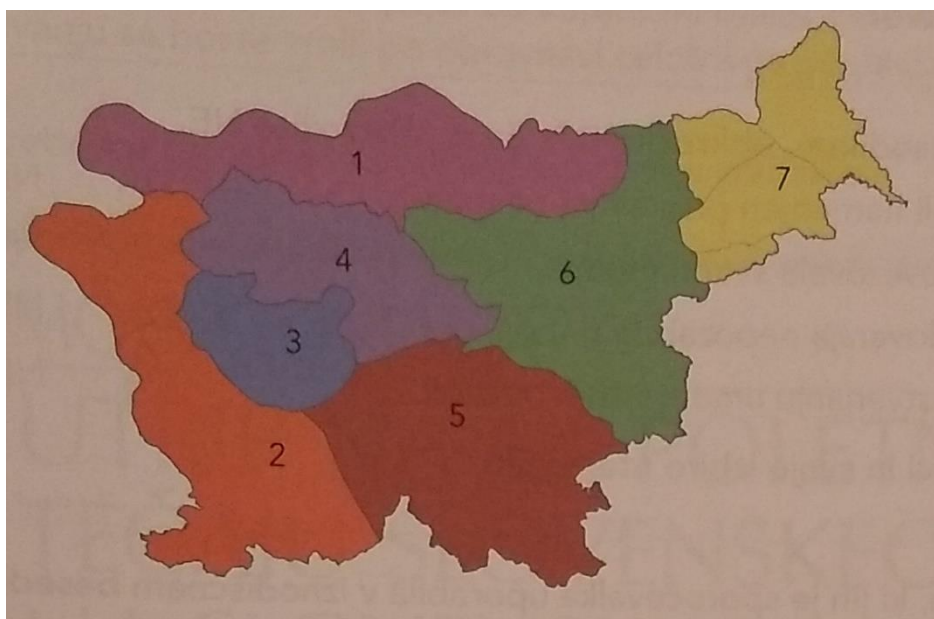
Karta 37

Prvotna poselitev Slovencev (Vir: Berc Prah; Slemenjak; Pergar 2016: 123)

V delovnem zvezku je v poglavju »Tvorjenje in sprejemanje besedil« zemljevid (Karta 38), ki prikazuje slovenska narečja, ki se govorijo tudi onstran državnih mej; predstavljajo slovensko avtohtono ozemlje.

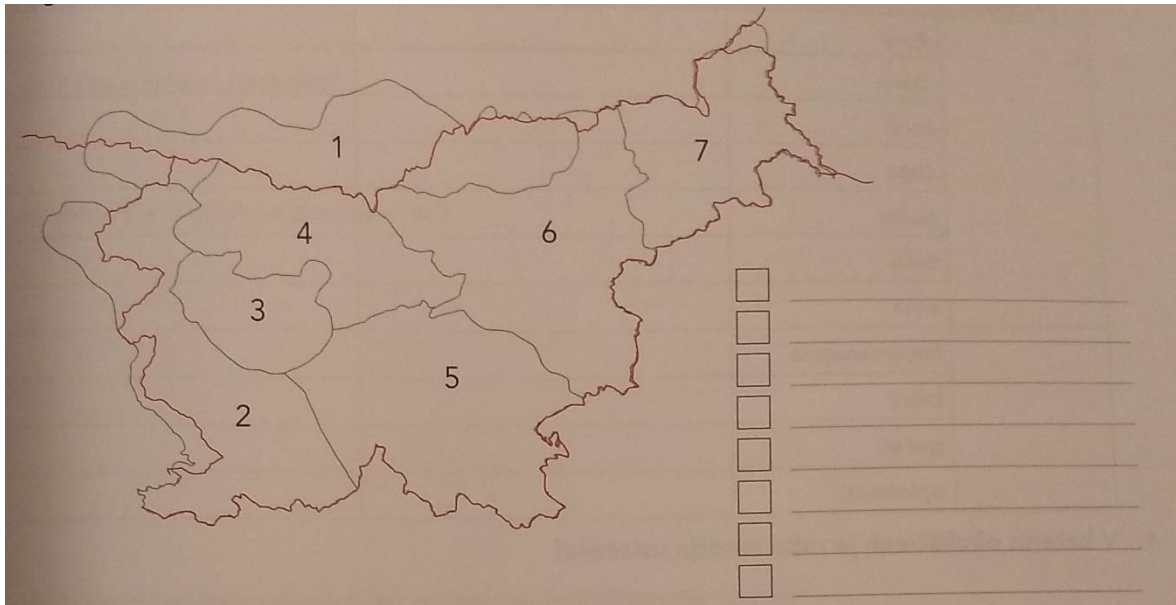
Karta 38

Slovenska narečja (Vir: Berc Prah; Slemenjak; Pergar 2016: 36)

V poglavju o socialnih zvrsteh knjižnega jezika je razlaga, da se knjižni jezik govori po celem slovenskem narodnostnem ozemlju, neknjižni jezik in interesne govornice »so prostorsko, starostno ali poklicno omejene« (Berc-Prah; Slemenjak; Pergar 2016: 47). Dijaki morajo napisati legendo narečnih skupin za nemi zemljevid slovenskih narečij (Karta 39).

Karta 39

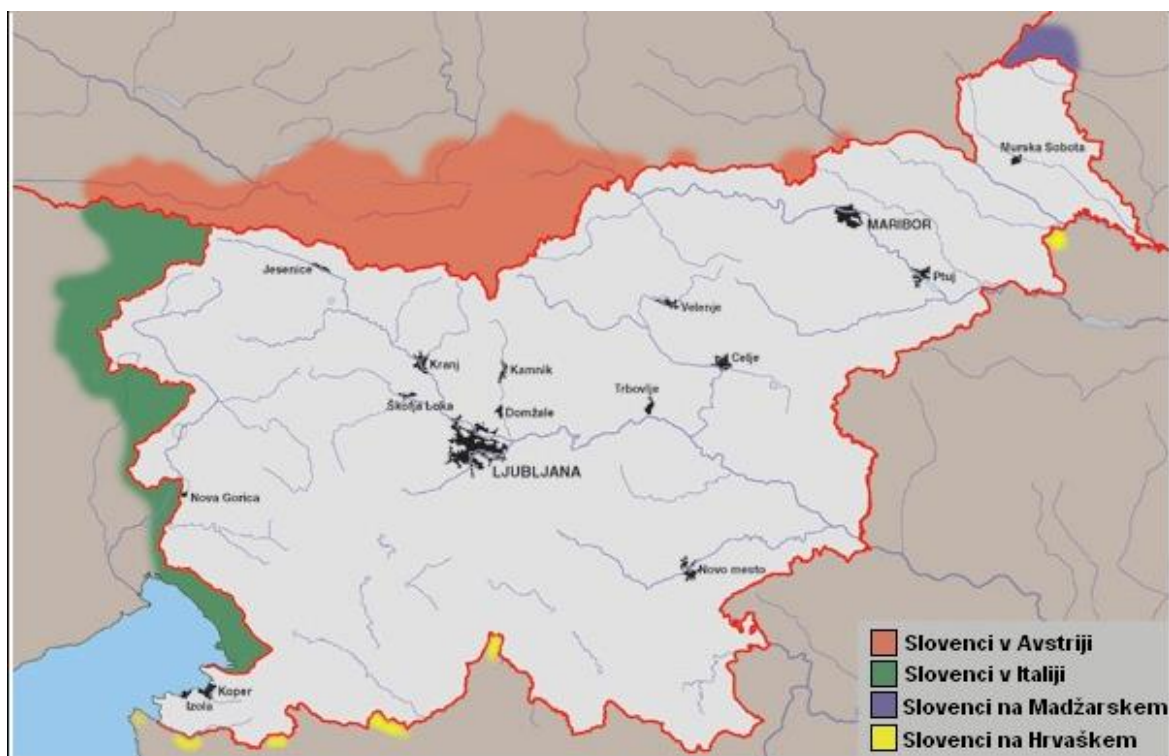
Zemljevid narečnih skupin (Vir Berc-Prah; Slemenjak; Pergar 2016:49)

Na zemljevidu je prikazano avtohtono ozemlje Slovencev v Italiji, v Avstriji in na Madžarskem.

3.3.18 Slovenščina 1 (e-učbenik)

V e-učbeniku *Slovenščina 1* srečamo Slovence v zamejstvu pri temi materni jezik: slovenščina je materni jezik vseh Slovencev, tudi zamejskih Slovencev, izseljencev in zdomcev. Pod razlago maternega jezika je zemljevid, na katerem so prikazane vse štiri avtohtone slovenske manjšine in njihov naselitveni prostor. Dijaki morajo napisati, kje se nahajajo Slovenci v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem.

Karta 40

Slovenske manjšine (Vir: Podvršnik; Klemenčič Glavica; Kralj; Črv Sužnik: 8)

V učbeniku je tudi poglavje, posvečeno zamejskim Slovincem, z istoimenskim naslovom. Prislunemo lahko posnetku, ki opisuje stanje slovenskih manjšin. O slovenski manjšini v Italiji zremo, da se nahaja v Furlaniji Julijski krajini, v Videmski, Tržaški in Goriški pokrajini. Znani kraji te manjšine so Kanalska dolina, Rezija in Beneška Slovenija, Trst je kulturno, gospodarsko in politično središče. Slovensko manjšino v Italiji ščiti *Zaščitni zakon* (2001). Poudarja se, da je ta manjšina zelo povezana, da prirejajo kulturne prireditve – v Trstu je tudi Slovensko stalno gledališče – in imajo bogato folklorno tradicijo. Slovenci v Avstriji živijo v Rožu, Podjuni in Zilji in Celovcu, ki je tudi največje. Slovensko manjšino ščiti 7. člen *Avstrijske državne pogodbe*. Omenjeno je šolanje v slovenskem jeziku: na

Koroškem je dvojezična osnovna šola, v Celovcu sta dvojezična gimnazija in trgovska akademija. Prišlo je do napake, v Celovcu je gimnazija s slovenskim učnim jezikom. Imajo svoje organizacije, kot je npr. Narodni svet koroških Slovencev, medije: Radio 2 in *Slovenski tednik*. Slovenci na Hrvaškem so bili obravnavani dalj časa kot pripadniki enega naroda – Jugoslovanskega – po osamosvojitvi Slovenije so bili priznani kot manjšina. Leta 1992 je bila ustanovljena Zveza slovenskih društev na Hrvaškem, njen sedež je bil najprej v Reki, zdaj pa je v Zagrebu. Manjšina je zaščiten z *Ustavnim zakonom republike Hrvaške*. Slovenci na Madžarskem se imenujejo tudi porabski Slovenci; njihovo naseljitveno ozemlje je v pokrajini južno od Monoštra, to ozemlje imenujejo slovensko Porabje; govorijo narečje, ki je zelo arhaično. Zelo aktivni so na kulturnem področju, organizirajo kulturne prireditve, imajo medije v slovenskem jeziku: časopis *Porabje*, radijski in televizijski program. Poudarjeno je, da Urad Republike Slovenije za zamejce in izseljence po svetu politično skrbi za zamejce in izseljence.

Predstavitev zamejskih Slovencev je zelo pomanjkljiva. Če primerjamo podatke o manjšinah, lahko razberemo, da naj bi slovenske šole imeli samo koroški Slovenci, medtem ko ni tako, saj so tudi v Italiji in na Madžarskem. Za vse štiri manjšine povejo, kje so zapisane njihove pravice in kako so zaščitene, ne pa če jih kdo politično predstavlja. Ne izpostavljajo zvez, ki skrbijo za politično, kulturno in gospodarsko življenje, omenijo zvezo samo za Slovence na Koroškem. Izpustijo veliko pomembnost cerkve pri ohranjanju slovenščine. Medije omenijo samo za slovensko manjšino v Avstriji in na Madžarskem, za druge manjšine pa ne.

V tem poglavju so tudi vaje. Vprašanje: »V katerih državah živijo pripadniki slovenskih narodnih manjšin?« je naveden odgovor: »Pripadniki narodnih manjšin živijo v Avstriji, Italiji, Madžarski in Hrvaški.« (napaka pri predlogu). Pri naslednjem vprašanju je potrebna dodatna razlaga, saj ni odgovora v posnetku: »V kateri državi imajo največ težav glede na doseženo raven uveljavitve uradno zagotovljenih pravic?« »Na Madžarskem.« V prazne prostorčke, ki smo jih mi podčrtali morajo napisati sledeče: »V Rožu, Podjuni in Zilji živijo koroški Slovenci. Slovenska narodna manjšina v Avstriji živi tudi na Štajerskem. Porabski Slovenci živijo na Madžarskem. Največ Slovencev v Italiji živi v pokrajini Furlaniji – Julijski krajini.« (Podvršnik; Klemenčič Glavica; Kralj; Črv Sužnik: 9)

Na strani 9 je tudi vprašanje: »V kateri italijanski manjšinski pokrajini govorijo Slovenci najbolj arhaično slovensko narečje?« Odgovor je: »Najbolj arhaično narečje

govorijo v Reziji.« Odgovor, ki ga svetuje e-učbenik, ni popolnoma pravilen. Pokrajina ni Rezijska, ampak videmska, Rezijska pa je vasica. Dijaki bi težko odgovorili pravilno na prvi del vprašanja, saj je bil v posnetku omenjen kot najbolj arhaično narečje govor Slovencev na Madžarskem, ne pa v Italiji. Na str. 11 piše v povzetku, da slovenščino uporabljajo tudi Slovenci v zamejstvu in izseljenci poleg ljudi v Republiki Sloveniji: »Slovenščina sega prek državnih meja in je tudi materni jezik zamejskih Slovencev v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem ter izseljencev.«

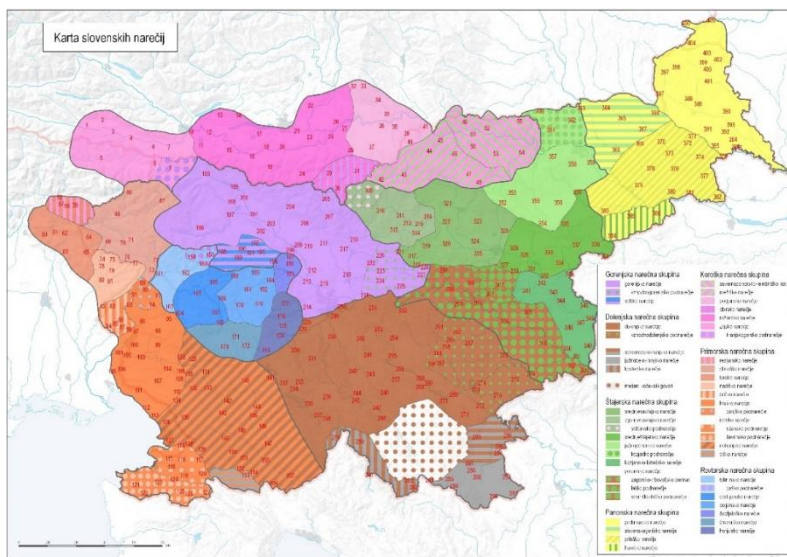
Na strani 12 so tudi vprašanja povezana z manjšinami. Prvo vprašanje je o maternem jeziku: »Kateri jezik je materni jezik za Slovence na avstrijskem Koroškem? Za Slovence na avstrijskem Koroškem je materni jezik slovenski.« 4.vaja zahteva od dijaka, da: »označi države, v katerih Slovenci živijo kot zamejci.« Možnosti so: Hrvaška, Kanada, Avstralija, Italija, Nemčija, Avstrija, Madžarska, Južna Amerika. V prejšnjem stavku so podčrtane rešitve. V 5. in 6. vaji e-učbenik ločuje med jezikom okolja in tujim jezikom: »Nemščina je za koroške Slovence tuji jezik. Odgovor: Ne drži.« »6. Italijanščina je za Beneške Slovence jezik okolja. Odgovor: Drži.« Dijaki odkrijejo imena slovenskih krajev pri Slovencih v Italiji in v Avstriji, vaja je interaktivna: »9. Prenesi slovenska imena zamejskih krajev in večjih območij na ustrezno tablo. Slovenci v Italiji: Trst, Rezijska, Furlanija – Julijska krajina, Videmska pokrajina, Beneška Slovenija, Goriška pokrajina. Slovenci v Avstriji živijo v: Rož, Podjuna, Zilja, Celovec.« Na strani 13 je 12. vprašanje o zaščiti: »Kateri državni organ skrbi za pravice tujcev, narodnih manjšin in izseljencev? Za pravice tujcev, manjšin in izseljencev skrbi Urad RS za zamejce in izseljence po svetu.« V 13. vaji na prej omenjeni strani morajo dijaki v prazna polja vtiskati rešitev (so v mastnem tisku): »Slovenščina je za pripadnike slovenskih manjšin **materni** jezik, italijanščina, nemščina in madžarščina pa so zanje na dvojezičnih območjih jeziki **okolja** oziroma **drugi** jeziki. Kadar se Slovenec na avstrijskem Koroškem nauči angleščine in francoščine, sta ta dva jezika zanj **tuja** jezika. Če si Slovenec ureja dokumente v Celovcu, lahko dokumentacijo izpolni v slovenščini, saj je slovenščina na dvojezičnih območjih eden od **uradih** jezikov.«

Druge vaje vodijo dijake k razmišljanju in spoznanju, če so slovenske manjšine zaščitene. V 16. vprašanju omenijo 7. člen Avstrijske državne pogodbe. V 17. vaji morajo poiskati v dnevnikih novice »o kršitvah dvojezičnih pravic pri zamejcih«. Pripraviti morajo govorni nastop in se opredeliti do kršitve. V 18. vaji pa spoznajo njihovo realnost, pripraviti morajo predstavitev, v kateri bodo sledeči podatki: statistični podatki, oblike in načine

druženja, organizacije, skupne dejavnosti, če deluje kak medij. 19. vprašanje zahteva od dijakov, da povedo, če poznajo kakega izseljenca ali zamejca, ki gre na dopust v matico.

V poglavju o socialnih zvrsteh, in sicer pri obravnavi neknižnih zvrsti jezika, naletimo na dva zemljevida slovenskih narečij, v katerih je prikazano avtohtono slovensko ozemlje. Kot primer narečja navajajo koroško besedilo iz Drašče na Zili.

Karta 41

Karta slovenskih narečij. (Vir: Podvršnik; Klemenčič Glavica; Kralj; Črv Sužnik: 26)

V 13. vaji je spet isti zemljevid (Karta 42), a v prazna polja morajo napisati ime narečnih skupin.

Karta 42

Karta slovenskih narečij (Vir: Podvršnik; Klemenčič Glavica; Kralj; Črv Sužnik :26)

3.4 Sociolingvistični pojmi v učbenikih

Prve sociolingvistične termine srečamo v učbenikih in slovnica, ko razlagajo, kaj je jezik, in sicer prvi jezik/materinščina, drugi jezik/jezik okolja. Drugi termini, na katere naletimo v učbenikih, so dvojezičnost, asimilacija, avtohtonost in avtohtono ozemlje, redkeje pa se pojavljata diglosija in interference. Pisci razlagajo te termine v učbenikih za 1., 3. in 4. razred. Prvič naletimo na sociolingvistične termine v učbeniškem kompletu *Slovenski jezik 1* (1981–1994), najpodrobneje so obravnavani v *Slovenskem jeziku 4* (1985–1998), ki je prava zakladnica sociolingvističnih terminov, in v delovnem zvezku *Govorica jezika 4* (2010–).

Vedo, ki preučuje vpliv družbe na jezik, imenujejo sociolingvistika ali družboslovno jezikoslovje. Najpogosteje uporabljajo kar oba termina v *Slovenskem jeziku 4*, *V območju jezika* in v *Velikem srednješolskem priročniku*. V učbeniku *Slovenski jezik 4* je eno izmed poglavij naslovljeno »Družboslovno jezikoslovje«. Avtorja razlagata termin, ki je prvič v učbenikih razloženo tako:

»Človekova jezikovna dejavnost je torej oblika človekovega družbenega življenja (družbene prakse). Posebno vedo, ki raziskuje družbene razsežnosti jezikovnih pojavov, imenujemo **družboslovno jezikoslovje ali sociolingvistika**.«

(Korošec; Dular 1997: 42)

V učbeniku *V območju jezika* je razlaga podobna zgornji. V *Velikem srednješolskem priročniku* je »Družboslovno jezikoslovje ali sociolingvistika« naslov poglavja, v katerem povzamejo sociolingvistične termine, npr. jezikovna skupnost itd. V *Slovenskem jeziku 1* je poglavje naslovljeno »Družbenost jezika«. Erhartič uporablja termine družbenostno jezikoslovje⁷, družbeno jezikoslovje ali sociolingvistika.

Skoraj v vseh učbenikih so avtohtone slovenske manjšine označene kot narodna skupnost. Pojem avtohtonosti razvijajo vsi učbeniki, ko razlagajo slovenski jezik in ko obravnavajo slovenske manjšine. Gomboc razlaga v učbeniku *Besede 3*, da se slovenska narodna skupnost nahaja ob meji s Slovenijo. V *Slovenskem jeziku 4* razlagajo, da je

---

⁷ Po Toporišičevem delu *Družbenostno jezikoslovje*.

slovenščina materni jezik »domačega (avtohtonega) prebivalstva« – mislijo na zamejce. Oba izraza uporabljajo tudi v učbeniku *Na pragu besedila 1*. V učbeniku *Govorica jezika 4* napišejo kar tri sopomenke za zamejce: »avtohtona slovenska narodna skupnost/avtohtona slovenska manjšina/slovenska manjšina«. V učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* je razlaga termina avtohton vzeta iz *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ). Pojem avtohtonosti omenjajo tudi v učbenikih *Slovenščina 1: z besedo do besede* in *Slovenščina 4: z besedo do besede*, in sicer v zvezi z avtohtonim območjem Slovencev v zamejstvu. V učbeniku *Govorica jezika 1* označijo avtohtono slovensko ozemlje kot »slovensko etnično ozemlje«, narodne manjšine pa, da so: »avtohtoni (prvotni) prebivalci območij, ki jih zaradi političnih dogovorov v preteklosti od matičnega naroda loči državna meja« (Zajc-Berzelak; Velikonja 2007: 44).

Da ima jezik povezovalno vlogo pri občutku pripadnosti, izpostavljajo vsi učbeniki, ki smo jih zajeli v raziskavo, od Toporišiča (*Slovenski knjižni jezik 1, Slovenski jezik in sporočanje 1*) dalje. Navajamo citat iz *Slovenskega jezika za poklicne šole* (Remic – Jager 1981: 13): »Slovenski jezik je občilo, ki druží vse Slovence v enoten narod.«

V poglavju o jeziku srečamo najpogosteje izraze, kot so prvi jezik/materni jezik, drugi jezik/jezik okolja, tuji jeziki, uradni jezik in državni jezik. Slovnice redkeje razlagajo te termine, največkrat so razloženi v učbenikih za 1. in 3. razred srednjih šol, Gomboc jih v zbirki *Besede* omenja vseh pet let, v učbenikih *Slovenščina: z besedo do besede* pa so ti izrazi obravnavani v 1. in 4. letniku.

Pojem prvi jezik se pojavlja v učbenikih ob oznaki materni jezik ali materinščina, ki se manj uporablja. Prvič uporabljajo izraz materinščina v *Slovenskem jeziku 1* (uporabljen je tudi izraz materni jezik), v *Slovenskem jeziku. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*, v *Besedah 2* in v *Slovenski slovnici* (Skaza 2010), kjer je v oklepaju ob tem izrazu tudi materni jezik. Slednji izraz je pogostejši, uporabljajo ga v *Slovenskem jeziku in književnosti*, *Preprostih besedah*, *Velikem srednješolskem priročniku Piki 1*, *Z besedo na dan*, *V območju jezika*, *Slovenski slovnici*, *Mali slovnici slovenskega jezika*, *Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole* in v e-učbeniku *Slovenščina 1*. Termina prvi jezik/materni jezik skupaj srečamo v učbenikih *Na pragu besedila 1*, *Slovenski jezik 4* – ob tem uporabljata tudi jezik A –, *Besede 1*, *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*, *Žepna slovnica slovenskega jezika za vsakdanjo rabo*, *Slovenščina 1: z besedo*

do besede, *Slovenščina 4: z besedo do besede* in *Govorica jezika 1*, ki uporablja tudi izraz materinščina.

Prvi jezik/materni jezik se v učbenikih različno razlaga. Korošec in Dular razlagata v *Slovenskem jeziku 4*, da je prvi (materni) jezik ali jezik A jezik skupnosti, v kateri so se ljudje rodili in so bili v njej vzgojeni. Gomboc v *Preprostih besedah* razlaga, da smo se ga »naučili /.../ v rani mladosti v domačem okolju. Spremlja nas v našem razmišljanju, govoru, branju in pisanju« (Gomboc 1999: 37), in podobno v učbeniku *Besede 2*, da je »jezik človekovega prvega, najbližjega okolja (Gomboc 2016: 11). Podobna razlaga je v *Žepni slovnici slovenskega jezika*, Skaza piše, da ga »osvajamo /.../ v naravnem okolju« (Skaza 2008: 7), v *Slovenski slovnici* pa doda, da najprej osvojimo materni jezik, »zato je za nas izražanje v njem najlažje« (Skaza 2010: 7). V *Govorici jezika 1* piše, da je prvi/materni jezik »prvotna govorica, ki jo spozna otrok v okolju, v katerem odrašča« (Zajc-Berzelak; Velikonja 2007:43). V *Slovenskem jeziku. Učbeniku za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja* poudarjajo, da se človek nauči maternega jezika v družini. Razlaga v učbeniku *V območju jezika* je popolnejša:

»V njem lahko razvijemo svoje ustvarjalne sposobnosti v največji meri. Materni jezik je tesno povezan z narodno zavestjo. V življenju vsakega naroda ima osrednjo vlogo v znanstvenem, kulturnem in političnem življenju.«

(Erhartič 2000: 6)

V e-učbeniku *Slovenščina 1* izpostavijo, da: »se ga začnemo učiti v zgodnjem otroštvu. V njem razmišljamo, čustvujemo, doživljamo, govorimo, beremo in pišemo. Materni jezik najbolj poznamo in se z njim identificiramo.« (Podvršnik; Klemenčič Glavica; Kralj; Črv Sužnik: 8)

V prvi izdaji učbenika *Slovenščina 1: z besedo do besede* je razlaga o prvem/maternem jeziku najbolj izčrpna:

»Za večino državljanov Republike Slovenije in za Slovence po svetu je slovenščina materni ali prvi jezik. To pomeni, da se je večina državljanov slovenščine naučila najprej, že doma oz. v družini, da slovenščino najpogosteje uporablja, da jo uporablja v najrazličnejših položajih (v njej na primer tvori ali sprejema tako praktičnosporazumevalna kot uradovalna, publicistična, strokovna in umetnostna besedila) najlažje (v slovenščini, denimo, veliko redkeje razmišljamo o tem, v katero obliko bomo postavili besedo ali katero besedno zvezo bomo izbrali, da sogovorec ne

bo užaljen, kot v drugih jezikih) ter da se z njo identificira, tj., da ima do nje čustveni odnos (ni nam vseeno, kakšen odnos ima kdo do našega jezika).«

(Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 171)

Pri opisu prvega jezika nekateri pisci izpostavijo, da je tesno povezan z občutkom narodne pripadnosti. Vsi se strinjajo, da se prvi/materni jezik naučimo v družini. Drugi jezik/jezik okolja pa je oznaka, ki jo uporabljajo učbeniki za jezik, ki ni materni, in ga govorijo pripadniki manjšin, npr. materni jezik Slovencev v Italiji je slovenščina, jezik okolja pa italijanščina. Ta izraza najdemo v *Preprostih besedah*, *Na pragu besedila 1*, *V območju jezika*, *Besedah 1*, *Slovenski slovnici*. Avtorji lahko uporabljajo samo drugi jezik, npr. v *Govorici jezika 1*, ali jezik okolja, npr. v *Slovenski slovnici*, redkeje pa uporabljajo ob teh dveh še nematerni jezik, kot je npr. v učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*. Najpopolnejša razlaga termina drugi jezik/jezik okolja je v e-učbeniku:

»Za pripadnike narodnih manjšin (italijanske in madžarske), priseljence in Rome, ki živijo v Sloveniji, je slovenščina drugi jezik ali jezik okolja. V domačem okolju se sporazumevajo v svojem maternem jeziku, v družbi, šoli, službi, v javnosti in pri urejanju uradnih zadev pa se morajo sporazumevati v slovenskem jeziku, če želijo biti enakopravni člani družbe. Podobno velja za Slovence zunaj slovenskih meja: tudi oni se morajo za kakovostno udejstvovanje v tuji državi naučiti tamkajšnjega uradnega in državnega jezika, ki je zanje jezik okolja, čeprav se med seboj sporazumevajo v slovenskem maternem jeziku.«

(Podvršnik; Klemenčič Glavica; Kralj; Črv Sužnik: 8)

Nekateri učbeniki ob izrazu drugi jezik uporabljajo tudi termin tuji jezik, npr. *Slovenski jezik 4*, *Slovenščini 1: z besedo do besede* in *Slovenščini 4: z besedo do besede*. V *Slovenskem jeziku 4* je pojem drugi (nematerni), ki vključuje tudi tuji jezik, opisan tako:

»če se pozneje – potem ko že bolj ali manj obvlada svoj materni jezik – nauči še sosednjega jezika; ta jezik tako postane njegov drugi (nematerni) jezik (B). Z dodatnim učenjem si človek seveda lahko pridobi še več drugih jezikov (B₁, B₂, B₃ itd.), vendar je njegova pripadnost drugim jezikovnim skupnostim samo gostujoča.«

(Korošec; Dular 1997: 42)

Drugi učbeniki pa ločijo tuji jezik od jezika okolja npr. *Slovenska slovnica*, *Govorica jezika 1*, *Pika 1*, *Slovenščina 1*, *Slovenska slovnica*; v *Velikem srednješolskem priročniku* je tudi izraz nematerni jezik. V e-učbeniku tako razlagajo ta termin:

»Ljudje, ki pridejo v Republiko Slovenijo za krajši ali daljši čas z različnimi nameni (začasno delo, študentska izmenjava, predstavniki tujih družb, ki imajo sedež v Sloveniji), se slovenščine naučijo kot tujega jezika. Slovenščine se je kot tujega jezika možno naučiti tudi na nekaterih fakultetah v tujini, na tečajih in e-tečajih ipd. Tuji jezik se običajno učimo v okolju, kjer ta jezik ni v uporabi. Z njim vzpostavljamo stike zunaj lastne jezikovne skupnosti.«

(Podvršnik; Klemenčič Glavica; Kralj; Črv Sužnik: 9)

O statusu jezika učbeniki pišejo, da je slovenščina uradni in državni jezik. Večkrat ta termina obravnavajo skupaj, nekateri pa obravnavajo samo enega izmed dveh. Oba termina uporabljajo v učbenikih *Preproste besede*, *Veliki srednješolski priročnik*, *Besede 1*, *Na pragu besedila 1*, *Mala slovnica slovenskega jezika*, *Govorica jezika 1*, *Slovenščina 1: z besedo do besede*, *Pika 1*, *V območju jezika*, *Z besedo na dan*, *Slovenščina 4: z besedo do besede 4*, *Slovenski slovnici*, *Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole*, *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* in *Slovenščina 1*. Samo o uradnem jeziku pišejo v: *Slovenskem jeziku 1*, *Žepni slovnici*, *Slovenskem jeziku in književnosti*, *Besedah 2*.

O dvojezičnosti zelo obširno in podrobno pišeta Korošec in Dular v *Slovenskem jeziku 4* in poudarjata, da je dvojezičnost prednost, saj bo imel dvojezičen človek več možnosti v svetu dela, poznal bo več ljudi ... Dvojezičnost je obravnavana kot znanje dveh jezikov in kot dvojezično območje. Skaza v *Slovenski slovnici* uporablja termin »narodnostno mešano oz. dvojezično področje« (Skaza 2010: 7).

Pogosteje učbeniki uporabljajo samo termin dvojezičnost, npr. v *Slovenskem jeziku 1*, *Preprostih besedah*, *Besedah 1*, *Govorici jezika 1*, *Govorici jezika 4*, *Slovenščini 1: z besedo do besede* in *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*. Dvojno oznako dvojezičnost/bilingvizem uporabljajo v *Slovenskem jeziku 4*, *Velikem srednješolskem priročniku*, *V območju jezika*, *Z besedo na dan*. *Poslušamo, govorimo, beremo, pišemo*. Ta pojem najdemo v poglavjih, ki so posvečeni jeziku, lahko opisujejo stanje dvojezičnih območij v Republiki Sloveniji (npr. v *Z besedo na dan*. *Poslušamo, govorimo, beremo, pišemo*) in stanje slovenskih manjšin (npr. *Besede 5*). Ko je obravnavana ta tematika, so omenjeni tudi stični jeziki (npr. v *Velikem srednješolskem priročniku*, *Z besedo na dan*. *Poslušamo, govorimo, beremo, pišemo*, *Preprostih besedah* in v *Besedah 1* ...).

Razlage termina dvojezičnost so si med seboj podobne. Ko človek obvlada dva jezika, ker pripada dvema jezikovnim skupnostma, je dvojezičen/večejezičen. Bilingvizem

je lahko aktiven, ko obvlada jezika, ali pa pasiven, ko človek jezik razume, a ga ne zna govoriti. Ta pojav ni zelo pogost, največkrat se pojavi v narodno mešanih zakonih, na območju, kjer živi več jezikovnih skupnosti, in pri ljudeh, ki se za dalj časa naselijo v tujino (Korošec; Dular 1997). Leta 2007 je v učbeniku *Z besedo na dan. Poslušamo, govorimo, beremo, pišemo* tako opisan:

»Kjer živi in se stika več različnih jezikovnih skupnosti (zemljepisno stični jeziki Slovencev so madžarščina, nemščina, italijanščina, hrvaščina), kar je pogost pojav in je naraven na zemljepisnih območjih, naj bi šlo za enakopravno rabo obeh jezikov v javnosti. Pojav imenujemo dvojezičnost/bilingvizem.«

(Erhartič; Štih 2007: 41)

Delovni zvezek *Govorica jezika 4* pa ne razlaga pojma, ampak posledico, ki jo ima dvojezičnost za človeka: »dvojezičen govorec je tisti govorec, ki je sposoben komunicirati v dveh jezikih, pri čemer je stopnja obvladovanja enega ali drugega lahko zelo različna« (Zajc-Berzelak; Arbiter; Marc; Doljak; Velikonja 2010: 75). Ko govorec zna oba jezika, se lahko odloči, katerega bo uporabil:

»Izbira, raba in znanje jezika sta pri dvojezičnem govorniku odvisna od položaja jezikovne skupnosti ter od dejavnikov, ki so vezani na posameznika: od njegovega odnosa do posameznega jezika, sposobnosti izražanja, poznavanja zvrstnosti jezika ter poznavanje obeh jezikov.«

(Zajc-Berzelak; Arbiter; Marc; Doljak; Velikonja 2010: 75, po Weinreich 1979: 4, Titone 1977: 143)

O izbiri jezika piše tudi, da je odvisna od »vezanost(i) jezika na osebo«; naveden je primer dvojezičnega govornika, ki je z mamo govoril italijansko, kljub temu da je znala slovensko, z očetom pa se je pogovarjal po slovensko. Govorec je enkrat poskusil zamenjati pogovorni jezik z mamo, a se je z njo zelo težko sporazumeval, ker se nista bila vajena pogovarjati v slovenščini (*prav tam*).

Slovenski jezik 4 loči dvojezičnost na posamično (individualno, izolirano) in družbeno (kolektivno). Kolektivna dvojezičnost se deli na enostransko – ko se večinski narod na mešanem območju ne uči jezika manjšine – npr. Slovenci v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in na dvostransko – ko se pripadniki večine naučijo jezika manjšinske skupnosti – npr. Italijani in Madžari v Sloveniji. Če sta jezika na uradih in v javnem življenju enakovredna, da se lahko prebivalci pogovarjajo v obeh jezikih, je to javna (uradna,

institucionalna) dvojezičnost (Korošec; Dular 1997). O tem pišejo tudi drugi učbeniki, npr. *V območju jezika*, kjer je omenjena posamična/individualna/izolirana dvojezičnost, družbena/kolektivna dvojezičnost in javna/uradna/institucionalna dvojezičnost. Učbenik *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* pa obravnava aktivno in pasivno dvojezičnost. O enostranski piše, da: »oba jezika zna in uporablja le manjšina. Primer: narodnostno mešano ozemlje v Italiji, Avstriji in na Madžarskem«, o obojestranski: »Tudi govorniki večinskega jezika znajo in uporabljajo jezik manjšine. Primer: narodnostno mešano ozemlje v Sloveniji, Primorska (nekatera območja v občinah Koper, Izola, Piran) in Prekmurje (občine Lendava, Dobrovnik, Moravske Toplice, Šalovci in Hodoš)« (Jožef-Beg; Kostanjšek 2013: 7).

V delovnem zvezku *Govorica jezika 4* je prilagojen prispevek Danile Zuljan Kumar, ki ga je napisala za Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša iz Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici. V tem besedilu je podrobneje obravnavan pojav jezikovnega preklapljanja, tj. »izmenična raba dveh ali več jezikov v istem diskurzu. Zlasti pogosto je v spontani konverzaciji med dvema ali več dvo- ali večjezičnimi govorniki v večjezičnih skupnostih ali družinah« (Zajc-Berzelak; Arbiter; Marc; Doljak; Velikonja 2010: 76). Avtorica intervjuva dva pripadnika slovenske manjšine iz Italije, ki sta dvojezična govornika že od rojstva, saj sta iz mešanih zakonov, in ki živita s svojima družinama v Novi Gorici. Pogovor je bil posnet z metodo vodenega pogovora, analizirali pa so ga z metodo »interakcijske sociolingvistične analize« (*prav tam*). Avtorica opaža, da sta se govornika jezikovno mešanega zakona na začetku težko prilagodila slovenski strokovni in žargonski terminologiji, npr. en govorec na začetku ni fonetično ločeval jezika npr. slovenski »herpes« in italijanski »erpes«. Zakaj pride do jezikovnega preklapljanja, pa poskusi razložiti tudi eden od dveh govorcev:

»se zgodi, kaj, se zgodi, da ti je lažje, v tistem trenutku se izraziti v enem jeziku kot v drugem, se dogaja, ne, in med zamejci se pogosto zgodi, da se magari pogovarjaš 70 procentov po slovensko in potem hočeš povedati en stavek na en določen način in rečeš v italijanščini. To se pogosto dogaja.«

(Zajc-Berzelak; Arbiter; Marc; Doljak; Velikonja 2010: 76)

Avtorica pa strokovno opisuje pojav: »Kadar se govorec ni sposoben izraziti v jeziku A, preklopi v jezik B. V tem primeru je preklon strategija, ki jo uporabi kot sredstvo za nadomestitev svoje zmanjšane zmožnosti v jeziku A.« (*prav tam*) Kot primer podzavestnega

jezikovnega preklapljanja so našteje italijanske kletvice: »dio can, cavolli [*cavoli*], porka [*porca*] vacca, jebemti, fan culo [*fanculo*]« (*prav tam*).

Besedilo spregovori tudi o jezikovnih interferencah. V delovnem zvezku je jezikovna interferenca definirana kot: »sprejem prvine iz jezikovnega sistema A v jezikovni sistem B. Poteka lahko na ravni besed, njihovih oblik, glasov, naglasov, tvorbe povedi, intonacije ali celo na pisnih znamenjih« (*prav tam*). Učbeniki pišejo o jezikovnih interferencah, ko obravnavajo razvoj slovenskega jezika ali socialne zvrsti jezika, npr. v *Slovenskem jeziku in stilistiki*, *Slovenskem jeziku za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe* ... V učbeniku *V območju jezika* je ob terminu interferenca uporabljena sopomenka vpletanje.

Podrobneje so interference opisane v *Slovenskem jeziku 4*. Učbenik razlaga, da so interference lahko besede iz maternega jezika, ki jih uporabimo v drugih jezikih, ali pa besede iz tujih jezikov, ki jih vpletamo v materni jezik. Kot je pozneje razloženo v delovnem zvezku *Govorica jezika 4*, so interference različnih vrst: glasoslovne, pravopisne, oblikoslovne, skladenjske, besedne in pomske. Navedeni so primeri interferenc iz reklamne naročilnice, *Totega lista*, odlomka Miška Kranjca. Za odpravo interferenc na dvojezičnem območju svetuje dobro organizirane dvojezične šole z odličnim učnim osebjem, kot primer odlične dvojezične šole navaja Lendavo; za zamejce priporoča, da imajo čim več stikov z matico – bodisi osebnih bodisi preko televizijskih ali radijskih sporedov.

V učbenikih *Slovenski jezik 4*, *Veliki srednješolski priročnik*, *V območju jezika* in v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* je omenjena diglosija. Definiciji pojava sta v *Slovenskem jeziku 4* in v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* zelo podobni. Definicijo iz *Slovenskega jezika 4* bomo navedli znotraj razlage dvojezičnosti in asimilacijskega procesa, tu pa bomo citirali sodobnejšo razlago iz učbenika *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*:

»Slovenščina se je ohranila v narečju (diglosija), kar pomeni, da pripadniki manjšine materni jezik obvladajo v narečni obliki in ga uporabljajo v vsakdanjih, domačih okoliščinah, ob uradnih priložnostih pa uporabljajo jezik okolja oziroma večine.«

(Jožef-Beg; Kostanjšek 2013: 9)

V učbenikih se pogosto pojavlja tematika asimilacije – prisotna je v vseh učbenikih, ko obravnavajo slovenski jezik ali slovenske manjšine. Večkrat je ta pojem razložen, v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* je citirana tudi razlaga iz SSKJ, v

učbeniških kompletih *Na pragu besedila 3* in *Slovenščina 1: z besedo do besede* pa dijaki prisluhnejo opisu asimilacije ob gledanju DVD.

V starejših učbenikih je bil termin razložen na drug način, npr. v *Slovenskem jeziku 4* je poudarjeno nasilje večinske narodne skupnosti:

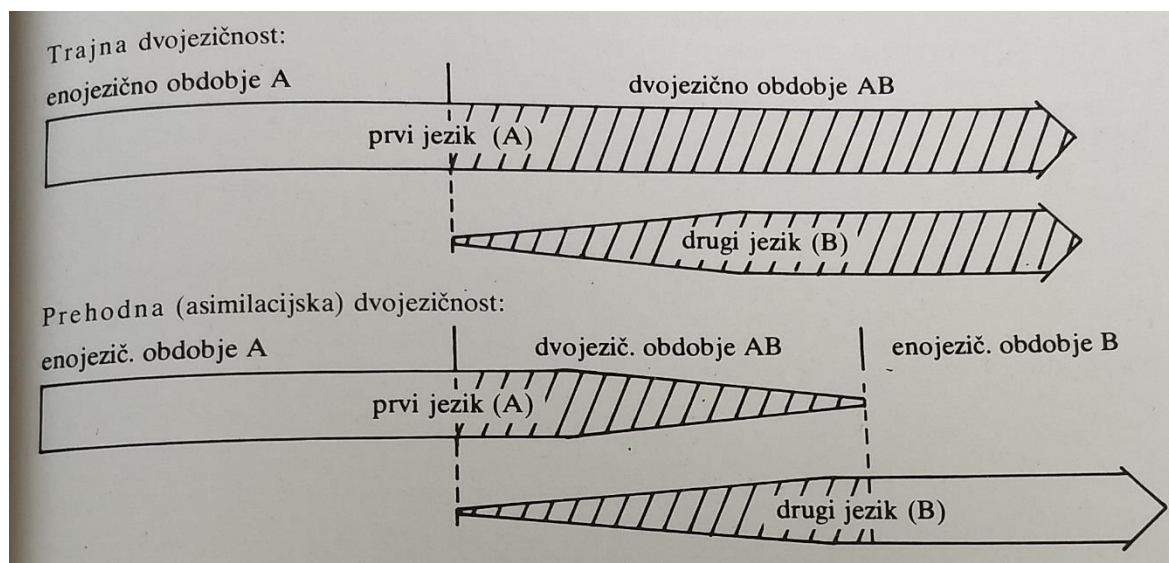
»V neugodnih političnih razmerah (spori in vojne med državami, izbruhi šovinizma, prizadevanje za izenačevanje pojmov narod in država ipd.) pa je kolektivna dvojezičnost – posebno če je enostranska- lahko nevarna za ohranitev jezikovne (in narodne) pripadnosti dvojezičnih članov jezikovne skupnosti. Tedaj se namreč v dominantni (politično močnejši, z jedrom državne oblasti povezani) jezikovni skupnosti lahko okrepijo tiste silnice, ki pripadnike politično, gospodarsko, vojaško idr. šibkejše jezikovne skupnosti ali dela take skupnosti ženejo v asimilacijo; jezikovna asimilacija pomeni opustitev svojega maternega jezika ter popolni prestop v drugo jezikovno skupnost.«

(Korošec; Dular 1997: 46–47)

V *Besedah 5* je asimilacija opisana kot »počasna opustitev maternega jezika, ki ji sledi prestop v jezikovno skupnost večinskega naroda« (Gomboc 2015: 108), v učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* pa je sledeča razlaga: »ko pripadnik manjšinskega naroda opusti materni jezik in prestopi v jezikovno skupnost večinskega naroda« (Jožef-Beg; Kostanjšek 2013: 7). V *Slovenskem jeziku in književnosti* asimilacija ni omenjena, ampak je opisana: »kljub dolgotrajnemu političnemu, gospodarskemu in jezikovnemu nasilju, ki je slovenščino izrinjalo iz javnega družbenega življenja ali bistveno omejevalo, se je naš materni jezik ohranjal in tudi razvijal« (Glavan; Gregorač; Kolar 1984: 14).

Dvojezičnost in asimilacijski proces sta prikazana v *Slovenskem jeziku 4* s sledečo shemo (Karta 43):

Karta 43

Dvojezično obdobje (Vir: Korošec; Dular 1997: 47)

V prvem primeru je prikazano idealno stanje dvojezičnosti, kjer sobivata jezik A (materni) in jezik B (jezik okolja). Jezika A in B sta uradna in se uporabljata v javnem življenju. V drugem primeru pa je shematsko prikazano, kako bodo generacije po dvojezičnem obdobju opustile materni jezik (A) in govorile samo jezik B. V enojezičnem govorcu jezika B je prišlo do jezikovne asimilacije, sčasoma se naslednje generacije ne bodo čutile del naroda, ki govori jezik A (*prav tam*).

Ko manjšina ne občuti več svoje drugačnosti kot pomembno vrednoto, ki jo je treba ohraniti, je bolj podvržena tihi asimilacijski politiki. Hitreje bo sprejela, kar veleva večinski narod. Do te tihe asimilacije privede več faktorjev eden izmed teh je pomanjkanje izobraževanja v manjšinskem jeziku. Pojav, ko pripadniki manjšine govorijo samo narečje, obvladajo pa knjižni jezik večine, imenujemo diglosija. Človek bo še dvojezičen, ampak ne bo obvladal maternega knjižnega jezika. Družine se bodo torej raje odločale, da bodo otroci obiskovali šole večine ali da jih ne bodo učili maternega jezika, ker ni tako prestižen kot jezik večine (dominantne skupnosti). Taki primeri so med zamejci in zdomci (*prav tam*).

Podrobno so opisani pritiski na manjšino, da opusti materni jezik; to je odkrita asimilacija. Avtorja naštevata: fizično in psihološko nasilje, gospodarske ukrepe, npr. davčno politiko, prepoved manjšinskega jezika v javnosti, uničevanje manjšinske kulture in

politike, vzbujanje občutka manjvrednosti in druge pritiske, preštevanje manjšine in zahteva po priglaševanju otrok k pouku slovenskega jezika (na avstrijskem Koroškem), vindišarske teorije.

Proti tihi ali odkriti asimilaciji se lahko manjšine upirajo, podporo imajo tudi pri Organizaciji združenih narodov in pri matici, če jo skupnost ima. Upirajo se lahko na različne načine, med temi so najbolj ekstremni napadi, ubijanja in terorizem. Slovenske manjšine se upirajo asimilaciji gospodarsko, politično in kulturno, pomaga jim tudi matica.

Slovenski jezik 1 loči asimilacijo na zunanjo in notranjo. Piše, da je zunanja asimilacija pojav, ko večinska skupnost skuša podjarmiti manjšino, npr. slovenska germanizacija v 19. stoletju, v istem stoletju so začeli italijanizirati Beneško Slovenijo, po 1. in 2. vojni so Italijani priseljevali svoje pripadnike iz Jugoslavije v strnjena slovenska naselja, po osvoboditvi pa so bili pritiski na slovenski jezik Slovencev v Avstriji, Italiji in na Madžarskem. Poudarjeno je, da pri zdomcih pride do asimilacije zaradi tujega okolja. Učinek asimilacije je pri vsaki manjšini različen, toda »obseg rabe maternega jezika v javnosti je občutno zmanjšan, kolikor je jezik manjšine v javnosti sploh dovoljen. /.../ To povzroča, da marsikateri član take narodne skupnosti svojega jezika v raznih sodobnih govornih položajih sploh ne zna, ker nima ustreznih šol z materinščino kot učnim jezikom, slabše pozna kulturo lastnega jezika, pa tudi njegovo zgodovino; kadar so pritiski na jezik povezani z gospodarskimi pritiski, ogrožajo življenjski obstoj.« (Dular, Kirn, Kolar, Pogorelec 1994: 16) Naveden je tudi primer uspešnega upora grških sužnjev v Rimskem imperiju, prevladovala je višja stopnja kulture manjšine. O notranji asimilaciji pa piše, da se v mestih govori zborni ali splošno pogovorni jezik, ne pa narečja. To lahko privede do tega, da se nam zdi en jezik (knjižni) »lep in pravilen«, narečje in pokrajinski jezik pa »grda in nepravilna« (*prav tam*). V učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* piše, da je asimilacija lahko prostovoljna, ker pripadniki manjšine vidijo nekatere prednosti, če zapustijo svoj materni jezik, predvsem glede delovnega mesta. Poudarjeno je tudi, da se asimilacija na narodnostno mešanem ozemlju pojavi zaradi bolj ali manj nasilne raznarodovalne politike.

3.5 Razvijanje vsebin skozi čas

Slovence v zamejstvu srečamo v učbenikih najprej v poglavjih o socialnih zvrsteh slovenskega jezika. V teh poglavjih je skoraj vedno prisoten zemljevid narečij, ki prikazuje meje slovenskega jezika onkraj državnih mej. Že pri Toporišiču so narečja podrobno razčlenjena, omenjene so posebnosti slovenskih narečij v zamejstvu in so večkrat navedene kot zgled prav fonetične transkripcije narečij izven meja Republike Slovenije. Nato so slovenske manjšine omenjene pri obravnavi slovenskega jezika s sociolingvističnega vidika, in sicer pri razlagi, kaj je materni jezik, jezik okolja, itd. npr. v *Slovenskem jeziku 4, Besedah 1 ...* Učbeniki in slovnice poudarjajo, da so Slovenci v zamejstvu avtohtoni prebivalci območja in da so del slovenskega naroda.

Učbeniki pred letom 1999 o stanju slovenskih manjšin povejo zelo malo, skopi so tudi podatki v slovnica, saj se tam posvečajo jezikovnim normam. Največ podatkov o zgodovini, dvojezičnem območju in o asimilaciji je v *Slovenskem jeziku 4* (1985). Po letu 1999 se z učbenikom *Na pragu besedila 1* začne podrobneje opisovati dejansko stanje slovenskih manjšin, in sicer v poglavju, ki obravnava zamejce in izseljence. Obravnava manjšin ima v učbenikih večkrat podoben naslov kot v učbeniku *Na pragu besedila 3* – »Slovenščina kot prvi jezik v zamejstvu« – ali kot v *Slovenščini 1: z besedo do besede* – »Slovenščina v zamejstvu in izseljenstvu«.

V poglavjih, posvečenim slovenskim manjšinam, so prisotne nekatere pogostejše teme. Vsi učbeniki opisujejo, kje se slovenske manjšine nahajajo, ob razlagi pa so zemljevidi, ki predstavljajo njihov naselitveni prostor – kot so ga prikazovali tudi zemljevidi o slovenskih narečjih. Nekateri učbeniki navajajo tudi demografske podatke za posamezne manjšine, npr. učbenik *Na pragu besedila 3, Govorica jezika 4 ...* Pišejo tudi o pravni zaščiti slovenskega jezika in navajajo celo nekatere člene zakonov – npr. učbenik *Besede 3* in delovni zvezek *Besede 5* citirata izvleček Državne avstrijske pogodbe. Zgodovinskih podatkov skorajda ni, razen v učbenikih *Slovenski jezik 1, Slovenski jezik 4, Slovenščina 1: z besedo do besede* in *Slovenščina 4: z besedo do besede*, ki opisujeta razmere med fašizmom in njihove posledice v povojnem obdobju, in v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*, ki opisuje sistem slovenskih šol v Italiji in ob tem podaja tudi kratek

zgodovinski opis šolstva od časa Marije Terezije do konca druge svetovne vojne, ko so slovenske šole spet odprli Anglo-Američani.

V osemdesetih letih 20. stoletja pišejo o potrebi po jezikovni zaščiti slovenskih manjšin, o njihovi dejanski zaščiti pa pišejo predvsem proti koncu 20. stoletja in na začetku naslednjega. Pri tem upoštevajo, da manjšine ščitita matična država in država, v kateri imajo status manjšine. Omenja se, da za zamejce skrbijo razna društva, krovne organizacije, Urad vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu in Evropska unija.

Vsi učbeniki po letu 1999 poročajo, kako manjšine skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika. Ko to razlagajo, opisujejo model šol, ustanove, ki skrbijo za delovanje slovenske manjšine, npr. gledališče, društva ... Večkrat so omenjeni mediji, kot so časopisi, radio in televizija, ob razlagi lahko najdemo tudi fotografije časopisov in revij. O gospodarski dejavnosti piše samo učbenik *Na pragu besedila 3*. V učbenikih poudarjajo tudi pomembnost cerkve kot graditeljice in ohranjevalke slovenske narodne identitete, a praviloma samo za Slovence v Avstriji in na Madžarskem. Prava redkost je, da poudarijo njeno pomembnost za Slovence v Italiji in pomembno vlogo, ki jo je imela predvsem za Beneško Slovenijo.

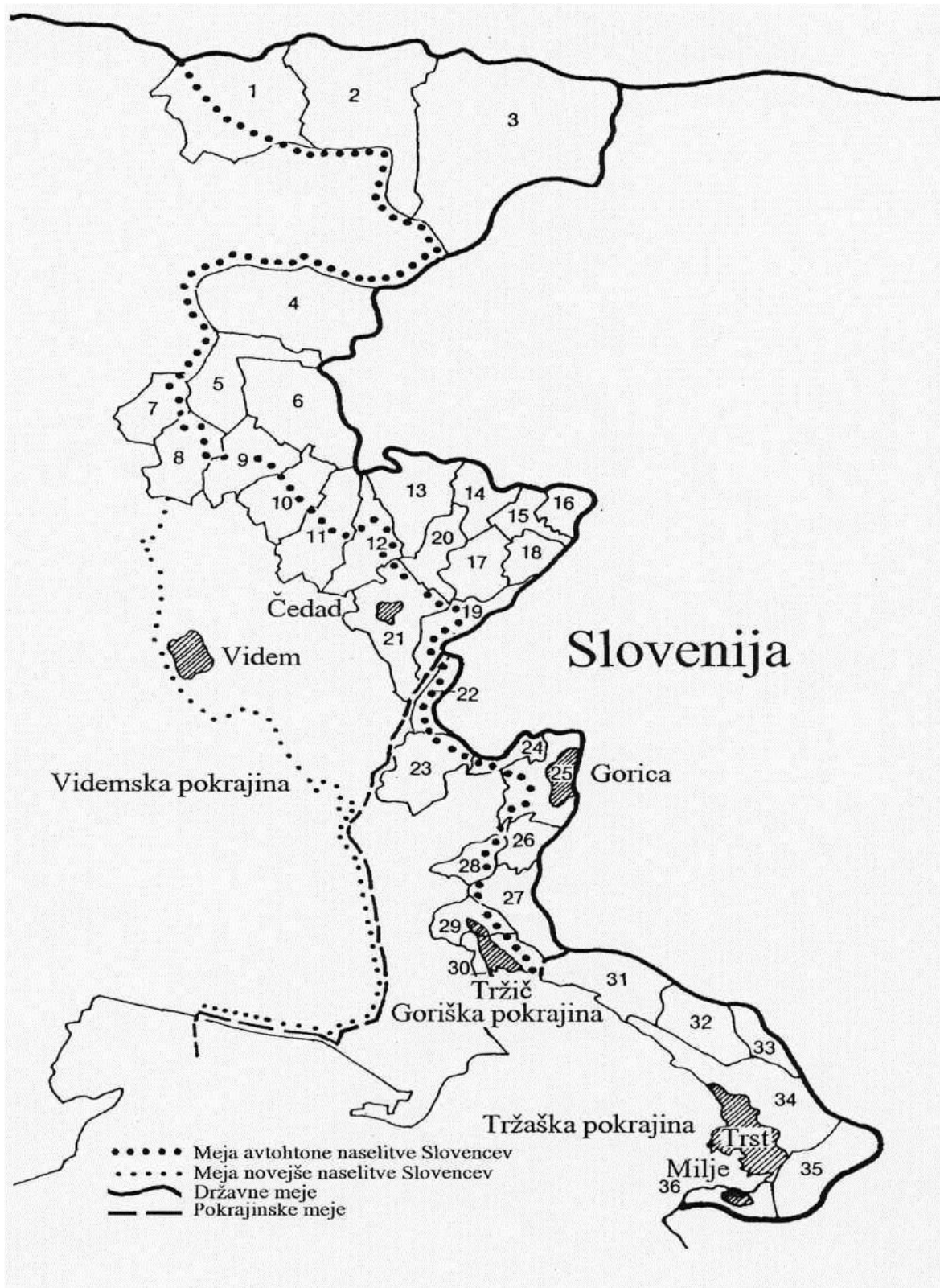
V nekaterih učbenikih naletimo na podatke o slovenski manjšinski folklori, pri Slovencih v Italiji poudarjajo arhaični rezijanski dialekt, rezijanske navade in običaje, npr. v učbeniku *Slovenščina 3: z besedo do besede*. Ta knjiga omenja pustovanje na Tržaškem, v Beneški Sloveniji in v Reziji, ker ima v teh krajih pust pomen bodisi ohranjanja ljudskih običajev bodisi druženja. V učbeniku *Na pragu besedila 3* je na kratko opisano literarno življenje Slovencev v zamejstvu. Književnike, ki ustvarjajo v manjšinskem prostoru, omenja že *Slovenski jezik 1*, npr. tržaško pesnico Marijo Mijot in koroško Milko Hartman, najpogosteje pa sta omenjena Boris Pahor in Alojz Rebula. V učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede* je v poglavju o retoriki tudi kratek prispevek Borisa Pahorja, ki razlaga zgodovino slovenske manjšine v Italiji med drugo svetovno vojno in poudarja požig Narodnega doma. Novost v učbeniku *Na pragu besedila 3* je, da nam omogoča poslušanje intervjujev z zamejci, kar prevzemajo tudi nekateri poznejši učbeniki.

4. Pogled učbenikov na Slovence v Italiji

4.1 Jezikovne razmere Slovencev v Italiji: dejansko stanje

Avtohtono ozemlje Slovencev v Italiji se razprostira vzdolž politične meje med Avstrijo (na severu) in Slovenijo (na jugovzhodu), dolgo je približno 1524 km in široko 30 km (Kaučič Baša 2004). Slovenska manjšina se nahaja v avtonomni deželi Furlaniji Julijski krajini, in sicer v Tržaški, Goriški in Videmski pokrajini, ne pa v zahodni Pordenonski. Pred nekaj leti so bile pokrajine formalno ukinjene. Slovenci v Benečiji, na Goriškem in Tržaškem spadajo v primorsko narečno skupino, v Kanalski dolini pa govorijo ziljsko narečje, ki spada v koroško skupino. Spodnja karta (Karta 44) prikazuje ozemlje avtohtone naselitve slovenskega prebivalstva v 36 občinah.

Upravna razdelitev avtohtonega slovenskega ozemlja v Italiji. (Vir: Stranj 1992: 34)

Občine zgodovinske naselitve Slovencev po nekdanjih pokrajinah (po Stranju 1992)

Videmska pokrajina	Goriška pokrajina	Tržaška pokrajina
1 Tablja	22 Dolenje	31 Devin-Nabrežina
2 Naborjet-Ovčja vas	23 Krmin	32 Zgonik
3 Trbiž	24 Števerjan	33 Repentabor
4 Rezija	25 Gorica	34 Trst
5 Bardo	26 Sovodnje ob Soči	35 Dolina
6 Tipana	27 Doberdob	36 Milje
7 Gorjani	28 Zagraj	
8 Čenta	29 Ronke	
9 Neme	30 Tržič	
10 Ahten		
11 Fojda		
12 Tavorjana		
13 Podbonesec		
14 Sovodnje		
15 Grmek		
16 Dreka		
17 Sv. Lenart		
18 Srednje		
19 Praprotno		
20 Špeter Slovenov		
21 Čedad		

Natančnega števila Slovencev v Italiji ne poznamo, ker se manjšina izogiba popisovanju. Razlogov za nasprotovanje preštevanju je več. Po mnenju Devana Jagodica (2017) je vzrok za to strah, da bi lahko bil natančen podatek o številu njenih pripadnikov manjšini v škodo, saj ni imela še upravno-formalne zaščite. Majda Kaučič Baša (2004) navaja tudi drug razlog za nezaupanje v popis prebivalstva, ko opisuje popis iz leta 1971, po katerem je bilo število pripadnikov slovenske manjšine manjše od resničnega. Napaka v tem popisu je bila, da so pripadnost nekemu narodu enačili z jezikom, ki ga je posameznik govoril v domačem okolju. Problem se je pojavil v mešanih zakonih, ki so večkrat izbrali italijanščino kot jezik, v katerem se je družina sporazumevala – redkokdaj bo pripadnik večinskega naroda izbral manjšinski jezik – in v upadanju znanja slovenščine. Jagodic (2017) navaja kot razlog upadanja znanja materinščine zaprtje slovenskih šol med fašističnim režimom, ki je preprečil učenje in sporazumevanje v maternem jeziku.

Čeprav natančnih popisov Slovencev v Italiji ni, obstajajo ocene. Manjšina je v raziskavi iz leta 1981 ocenila, da ima približno 85.000 pripadnikov. Na spletni strani Republike Slovenije (www.gov.si) navajajo, da se število Slovencev v Italiji giblje okoli 80.000.

Slovenci v Kanalski dolini, Goriški in Tržaški pokrajini so delili isto zgodovino in imeli iste pravice kot druge dežele Slovenije do konca prve svetovne vojne. Benečija je bila že dalj časa del Italije, ker je bila že v prejšnjih stoletjih tarča osvajalne politike Italijanov. Najprej je pripadala Beneški republiki (Serenissima), nato pa od leta 1866 Italiji. Novonastala Kraljevina Italija je Beneškim Slovincem obljubljala, da bo ščitila slovenski jezik. Izkazalo se je, da so bile to le prazne obljube. Uradni jezik je bila samo italijanščina, niso uvedli slovenskih šol in niso podpirali ohranjanja manjšinskega jezika, celo topografska imena so poitalijančevali (Kaučič Baša 2004). Kljub nasprotovanju oblasti slovenskemu jeziku ljudje niso opustili svojega narečja. V bivši Videmski pokrajini imamo tudi primer zelo arhaičnega rezijanskega narečja, ki se v teku stoletij ni veliko spremenilo zaradi odmaknjenosti kraja. Rezijani so ohranili tudi šege, navade in bogato ljudsko slovstvo. Njihov jezik in kultura sta bila zelo privlačna za številne dialektologe in folkloriste.

Drugačno zgodbo od Beneške Slovenije so imeli Slovenci v Kanalski dolini, na Goriškem in Tržaškem. V teh krajih je bila slovenščina v času Avstro-Ogrskega cesarstva na istem nivoju kot na ozemlju današnje Slovenije, premogla je poleg narečne rabe tudi knjižno in je bila tudi uradni jezik. V Kanalski dolini sta bila uradna nemščina in slovenščina,

v Gorici in Trstu pa nemščina, italijanščina in slovenščina. K ohranjanju maternega jezika je zelo pripomogla cesarica Marija Terezija, ki je leta 1774 uvedla pomembno šolsko reformo, s katero je v prvih razredih dovoljevala pouk v krajevnih jezikih. Njen cilj je bil, da bi se otroci čimprej naučili večinskega jezika (Kaučič Baša 2004). Na Goriškem in v Kanalski dolini je bila slovensko-nemška osnovna šola, na Tržaškem pa italijansko-slovensko-nemška. Dokaj strpno so sobivali različni narodi v Avstro-Ogrski, dokler ni napočila prva svetovna vojna in je državna tvorba razpadla. Z Rapalsko pogodbo (1920) so bile Tržaška, Goriška in Kanalska dolina priključene Italiji in vse te pravice so bile ukinjene.

Razmere so se v teh krajih dokončno poslabšale s fašističnim režimom. Fašisti so uvedli ustrahovalno politiko in agresivno asimilacijo italijanskemu narodu. Njihov cilj je bil popolno poitalijančenje vsega, kar je bilo neitalijanskega. Ukinili so šolstvo v slovenskem jeziku, rabo slovenščine v javnih prostorih, razpustili so vse javne ustanove, premestili v notranjost Italije slovenske učitelje in politične nasprotnike, nasilno ravnali s pripadniki manjšine in uvedli cenzuro. Slovencem so poskusili zamenjati identiteto s poitalijančenjem priimkov in zemljepisnih imen, preprečili so jim, da bi otrokom dajali slovenska imena. Manjšina je takrat trpela hude čase. Po padcu režima in po koncu druge svetovne vojne je slovenska beseda spet zaživela, a ne povsod tako intenzivno kot prej. Fizične in duševne rane se niso takoj zacelile.

Po drugi svetovni vojni so se razmere počasi izboljšale. Ustanovili so šole s slovenskim jezikom, najprej na Tržaškem in Goriškem. Zasebna podjetja so zaposlila ljudi, ki so znali slovenščino. Manjšina je počasi ustvarjala pogoje, da bi se vrnilo stanje, kot je bilo pred prvo svetovno vojno. Ustanavljali so in spet odpirali društva, športne klube, knjižnice, kulturne ustanove, banke, medije ... Nekateri pripadniki slovenske manjšine so se aktivno angažirali, da bi pridobili, kar so med vojnama izgubili, drugi pa so se zaradi asimilacije čutili manjvredne in se sramovali slovenskega jezika. Ker so spremenili svoje govorne navade, so se odvrčali od slovenščine in niso vpisovali svojih otrok v šole s slovenskim učnim jezikom. S časom je pri nekaterih ta občutek sramu minil in ga je nadomestila zavedna pripadnost slovenskemu narodu.

Slovenci v Italiji so po drugi svetovni vojni za svoj obstoj potrebovali tudi pravno zaščito in priznanje, da so jezikovna manjšina. 6. člen italijanske Ustave šteti od leta 1948 vse jezikovne manjšine v državi. Londonski sporazum iz leta 1954 je s Posebnim statutom določal položaj manjšin na Svobodnem Tržaškem ozemlju – slovenske v coni A in

italijanske v coni B. Leta 1999 je bil sprejet Zakon o zaščiti jezikovnih manjšin v Italiji (482/1999), ki je bil za Slovence v Italiji nepopoln, ker ni upošteval Slovencev v Videmski pokrajini. Leta 2001 so sprejeli Zakon o zaščiti slovenske jezikovne manjšine (38/2001). Ta zakon predvideva postopke za določitev ozemlja, na katerem naj se izvaja zaščita in jezikovne pravice in dvojezičnost v javnem življenju v vseh treh pokrajinah, kjer biva avtohtona slovenska manjšina. Zakon omogoča uporabo slovenskih imen in priimkov in določa pogoje za rabo slovenščine v javnih napisih vseh vrst in v krajevnih imenih. V Trstu in Gorici so na osnovi tega zakona uvedli rabo dvojezičnih napisov na krajevnih tablah, kjer so navedeni tudi stari toponimi, in na cestnoprometnih znakih. Dovoljuje tudi uporabo dvojezičnih obrazcev na občinah in v nekaterih uradih se lahko stranke z uslužbencem sporazumevajo v slovenščini. Zagotavlja delovanje šol s slovenskim učnim jezikom, dvojezičnih šol in šolskim organov. Določa, kako se financirajo javne ustanove, društva in organizacije. Poleg tega predvideva tudi, da se slovenski manjšini povrne škoda, ki so jo povzročili fašisti, z vrnitvijo Narodnega doma v Trstu, Trgovskega doma v Gorici in Narodnega doma pri Sv. Ivanu v Trstu.

Leta 2007 je dežela Furlanija Julijska krajina sprejela zakon Deželna določila za zaščito slovenske jezikovne manjšine (deželni zakon št. 26/2007), s katerim se zavezuje, da bo skrbela za ohranitev in razvoj večjezičnosti dežele (Vidau 2017) in v katerem je priznava raznolikost videmske pokrajine (Jagodic; Kaučič Baša; Dapit: 2017). Manjšino ščitijo tudi evropski in mednarodni zakoni.

Življenje Slovencev v Italiji je zaščiteno z zakoni, ampak to ni dovolj, da se manjšinski jezik ohrani, pomembno je ustvarjati tudi nove priložnosti, v katerih je sporazumevalni jezik slovenščina. Važno je, da pripadnik uporablja vse socialne zvrsti jezika, ki jih pozna. Načeloma Slovenci v Italiji obvladajo narečni govor, pokrajinski pogovorni jezik in knjižno zvrst. Znanje knjižnega pogovornega in zbornega jezika je odvisno od stopnje izobrazbe. Naučijo se ga v šoli, po končani maturi postanejo suvereni govorniki. Poleg učenja jezika je pomembno, da manjšina spodbuja govorne navade manjšinskega jezika, ker še ni dosegel uradnosti, kljub zakonom manjšina nima popolne institucionalne dvojezičnosti. (Jagodic; Kaučič Baša; Dapit: 2017). V javnosti je raba slovenščine prisotna le v slovenskih ustanovah, v družinskih podjetjih, krožkih, društvih, šolah ... Slovenec bo težko neznanca nagovoril v slovenskem jeziku, če ne bo v slovenski ustanovi ali društvu, raje bo izbral italijanščino. Po mnenju Kaučič Baša (2017/2018) bo

govorec slovenskega jezika izbral slovenščino samo, če pozna sogovorca ali pa če se udeleži kakega slovenskega dogodka. Težko bo neznanca nagovoril v slovenščini na primer na cesti. Pomembno je, da Slovenci vedo, kje se lahko sporazumevajo v maternem jeziku. Za to vedenje je zelo pomembna vidna dvojezičnost. Če bo na določeni stavbi izobešen dvojezični napis, bodo vsi razumeli, da se tam govorita oba jezika in da ni eden več vreden od drugega. Primer vidne dvojezičnosti so obrazci, ki so prevedeni v slovenščino, posamezniki se jih lahko poslužujejo v slovenskih bankah (Kmečka banka, Zadružna kraška banka, Čedajska ljudska banka). Drugi razlog za to, da Slovenci v sporazumevanju izberejo italijanščino, pa je dejstvo, da Italijani, razen redkih posameznikov, ne obvladajo slovenskega jezika, ker se ga ne učijo v šolah.

Zelo je pomembno, da slovenska manjšina ohrani materni jezik in da se spodbujajo govorne navade, kajti jezik okolja zelo vpliva na sporazumevanje manjšine. Ker je Slovenec v Italiji dvojezičen, bo skoraj enakovredno znal italijanščino in slovenščino. Zgodí se, da zaradi italijanskega okolja nekateri Slovenci v Italiji bolje obvladajo večinski jezik kot materni, saj je v javnem življenju izven družine, slovenskih ustanov in društev uradni in sporazumevalni jezik italijanščina. Slovenščina ni samo v tesnem stiku z italijanščino, ampak tudi s furlanščino v Videmski in Goriški pokrajini, v Kanalski dolini pa z nemščino. Ker so zamejci potopljeni v italijansko okolje, je slovenski jezik obarvan z italijanskimi interferencami, opazne so narečne in regionalne posebnosti pri besedišču in v fonetiki. Tudi stvarnost, v kateri živi slovenska manjšina, je deloma drugačna od osrednjeslovenske, zato se slovenski jezik v Italiji spreminja in se prilagaja italijanski stvarnosti, npr. v šolskem prostoru se na Goriškem uporablja besedo postrežnica, na Tržaškem pa sluginja, da bi opisali vlogo šolske pomočnice, ki skrbi za čistočo idr. v šoli. K tej leksikalni diferenciaciji med slovensko manjšino v Italiji in osrednjeslovenskim prostorom so privedli zgodovinski usodni dogodki in politične razmere, npr. so hoteli zavzeti slovensko ozemlje do Postojne in hrvaško Istro, razpad Avstro-Ogrske, opuščanje manjšinskega jezika, interne selitve, emigracija – predvsem v Benečiji. Dodatni udarec s strani italijanske vlade je bila namerna naselitev istrskih optantov, ki so prekinili kontinuiteto strnjene slovenske naselitve. V sodobnosti pa je vedno več Italijanov, ki se selijo v zaledje in tako ukinjajo slovensko homogenost vasi (Jagodic; Kaučič Baša; Dapit: 2017).

Pogosto vprašanje je, kako spodbujati med ljudmi slovenske govorne navade, ki so povezane tudi z zavednostjo pripadanja slovenskemu narodu. Med graditelji slovenske

identitete so poleg družine šola, razne ustanove, društva, kulturni dogodki in šport. Med najpomembnejšimi ustanovami, ki prispevajo k razvijanju slovenske narodne zavesti, je šola. Slovensko izobraževanje pokriva vse stopnje od vrtca do mature, humanistični fakulteti v Vidmu in Trstu nudita kot izbirni predmet slovenščino. Na Goriškem in Tržaškem so šole s slovenskim učnim jezikom. A medtem ko je učni jezik slovenščina, so učni načrti italijanski; za nekatere predmete, kot sta npr. zgodovina in zemljepis, profesorji dodajo vsebine, ki so bolj vezane na Slovenijo. V Benečiji je dvojezična večstopenjska šola. Dvojezično šolo so uvedli, ker so sklepali, da je bila najbolj primerna za razmere v Benečiji, kjer so ljudje poznali samo slovensko narečje. Redkost pa je, da se večinski narod kurikularno uči slovenščino, izjema je srednja šola prve stopnje Nazario Sauro (Bogatec 2017: 106). Učbeniki, ki jih uporabljajo učenci v slovenskih šolah, so izdani v Republiki Sloveniji ali pa so prilagojeni in sestavljeni samo za te šole (Bogatec 2017). V Kanalski dolini pa je slovenski jezik v šolah samo izbirni predmet (Kaučič Baša 2016/17), domače prebivalstvo pa si prizadeva, da bi jo vključili v kurikularni pouk. Zasebni manjšinski ustanovi, ki dodatno skrbita za izobraževanje Slovencev v Furlaniji Julijski krajini, sta Ad formandum in Slovik. Za učence nudijo pošolski pouk dijaški dom Srečko Kosovel v Trstu, Slovenski dijaški dom Simon Gregorčič in Mladinski dom v Gorici.

Slovenci v Italiji imajo dve krovni organizaciji: Svet slovenskih organizacij (SSO) in Slovensko kulturno gospodarsko zvezo (SKGZ), v kateri so včlanjeni ustanove, društva in zveze. SSO je bolj krščansko usmerjena, njen cilj je »ohranitev in razvoj slovenske skupnosti v Italiji v vseh vidikih političnega, socialnega, kulturnega, športno-rekreacijskega, ekonomskega in znanstvenega življenja na temeljih pluralizma, demokratične zavesti, krščanskih vrednot in avtonomije« (spletna stran SSO). Slovenska kulturno-gospodarska zveza (SKGZ) se miselno in versko ne opredeljuje. Njen cilj je »zaščita pravic in interesov slovenske narodne skupnosti in njenih pripadnikov na vseh področjih družbenega udejstvovanja kot tudi spodbujanje vrednot in načel sožitja in vzajemnega spoznavanja ljudi na meji. SKGZ združuje, podpira in usklajuje dejavnosti številnih društev, organizacij in ustanov.« (po spletni strani SKGZ) Ustanovi pomagata pri financiranju lokalnih društev in ustanov. Finančne prispevke dobi manjšina od matice in od Italije.

Na avtohtonem slovenskem ozemlju delujejo razne ustanove, ki prispevajo k ohranjanju in razvoju manjšinskega jezika: Slovensko stalno gledališče v Trstu, Narodna in študijska knjižnica, Slovenski raziskovalni inštitut (Košuta 2002). Poleg teh so tudi društva

Zveza slovenskih kulturnih društev (ZSKD), Slovenska prosveta, Zveza Slovenske Katoliške Prosvete (ZSKP) in Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (ZSŠDI). V teh so včlanjena društva, ki delujejo v posameznih vaseh in mestih.

Kulturno življenje Slovencev v Italiji je zelo živahno. Aktivna so kulturna, športna, prosvetna in druga društva in ustanove. Vsaka vas ima svoj kulturni dom in vsaj eno društvo, večkrat pa ima ena sama vas več društev – od pevskega do gledališkega, od kulturnega do športnega. Slovenska društva so tudi v mestih.

Pomembne ustanove na Tržaškem so Kulturni dom, kjer je sedež Slovenskega stalnega gledališča, Narodni dom, kjer gostijo predavanja in druge manjše dogodke, Peterlinova dvorana in Gregorčičeva dvorana; v Gorici je Kulturni dom in Kulturni center Lojze Bratuž; v Benečiji potekajo večje prireditve v gledališču Ristori v Čedadu, gradijo se kulturno umetniški centri (Sosič; Kafol; Cossutta 2017). V Špetru Slovenov je muzej SMO (Slovensko multimedialno okno/Finestra multimediale slovena). Aktivni so tudi na filmskem področju z ustanovo Kinoateljje (1977), ki podeljuje nagrado *Darko Bratina. Poklon viziji*. Zelo aktivni so fotografski krožki Fotovideo Trst 80, Fotoklub skupina 75 Gorica. Umetniki razstavljajo v Kulturnem društvu Kons, v Beneški galeriji. Organizirajo tudi umetne svetovno znane umetniške dogodke, kot sta Postaja Topolove v Beneški Sloveniji in Arteden v Trstu.

Glasba je pomembna vez med Slovenci v Italiji. Ustanovili so dve glasbeni šoli, Emil Komel in Glasbena matica, ki deluje na vsem avtohtonem slovenskem ozemlju. Na Tržaškem, v Križu, je Mednarodna operna akademija. Nekatere vasi premorejo tudi svojo slovensko godbo. Med najpomembnejšimi glasbenimi dogodki so Festival narodno zabavne glasbe v Števerjanu in Senjam beneške pesmi, festival beneške glasbe. Zborovsko petje je zelo razširjeno, skoraj vsaka vas ima svoje pevsko društvo, ki je včlanjeno ali v Zvezo slovenskih kulturnih društev, v Zvezo cerkvenih pevskih zborov (ZCPZ) ali v Zvezo slovenske katoliške prosvete (ZSKP).

Literarno življenje je precej živahno. Avtorji se posvečajo liriki in prozi, v manjši meri tudi dramatik. Pišejo predvsem v knjižni slovenščini, najdemo pa tudi dela v narečju. Nekateri avtorji so vključeni v učbenike za slovensko književnost. Slovenci v Italiji promovirajo izdajo novih del, prirejajo predstavitve knjig, literarne večere, srečanja z avtorji, okrogle mize. Podeljujejo nagrado za književnost Vstajenje in druga priznanja. V Furlaniji

Julijski krajini so tudi založbe Mladika, Goriška Mohorjeva družba, Zadruga lipa, Založništvo tržaškega tiska (Košuta 2002). V Beneški Sloveniji izdajata slovenske knjige Kulturno društvo Dom in Kulturno društvo Ivan Trinko.

Kulturna dediščina je za Slovence v Italiji zelo pomembna, saj ohranjajo navade in jezik. Med starejše običaje spadajo Kraška ohcet, koledovanje, kresovanje, ljudske šege v Reziji in Beneški Sloveniji. Pustovanje privablja vsako leto veliko ljudi iz sosednjih krajev, največja sta Kraški in Sovodenjski pust, stare običaje pa ohranja rezijanski pust. Tudi tržaška folklorna skupina Stu ledi ohranja stare običaje. Slovenska kulturna dediščina je predstavljena v različnih muzejih, npr. v Kraški hiši v Repnu ali v etnografskem muzeju v Bardu. Manjšina organizira tudi kulturne dogodke, na katerih predstavlja svoje delovanje, to je npr. Slofest ...

Tudi mediji so zelo pomembni za razvoj jezika. Radijske in televizijske oddaje v slovenščini predvaja javna italijanska radio-televizija RAI za Furlanijo Julijsko krajino. Njena radijska postaja Radio Trst A nudi različne oddaje, da zadovolji vse okuse, imajo pa tudi stalne rubrike v narečju za Benečijo in Rezijo. RAI Furlanije Julijske krajine sodeluje tudi z Regionalnim centrom TV Koper/Capodistria. Radio Trst A ni edini radio, obstajajo tudi druge manjše zasebne radijske postaje, kot je npr. katoliška Radio Spazio s sedežem v Vidmu, ki oddajajo slovenski enourni kulturni spored in obvestila vsak dan (Tuta 2017). Javno pisno obveščanje je zelo bogato. V Italiji izhaja časopis *Primorski dnevnik*, katoliški tednik *Novi glas*, dvo- ali trojezični tednik *Novi Matajur*, cerkveni list *Dom*, revija *Emigrant*, literarna revija *Mladika*, otroški reviji *Pastirček* in *Galeb*. Izhajajo tudi druga glasila: mesečnik *Isonzo/Soča*, *Náš glas* (glasilo društva Rozajanski dum), politična glasila stranke Slovenska skupnost (SSk) *Skupnost* in list *Novo delo* levih demokratov. Dnevno objavlja na spletu prvi spletni zamejski časopis *Slomedia* (Tuta 2017). In kako so Slovenci v zamejstvu obravnavani v matičnih medijih? Jerca Vogel (2007) ugotavlja, da osrednjeslovenski mediji v glavnih novicah le malo poročajo o manjšinah, te so omenjene samo ob posebnih primerih. O kulturnih dogodkih, kot so slovenske poletne šole, tiskanje knjig, sodelovanje med manjšino in matico, športni dogodki itd., pa je mogoče več brati in poslušati v poletnih mesecih.

Slovenska skupnost v Italiji ima tudi politično zastopstvo, in sicer stranko Slovenska skupnost (SSk). Ker se manjšina vključuje tudi v druge stranke, lahko Slovenci volijo tudi posameznike, ki kandidirajo na listah teh strank. Izvolitev Slovencev ni zajamčena, deželni

zakon iz leta 2007 pa jo olajša. V državni parlament je bilo izvoljenih že več Slovencev, prav tako v deželni svet Furlanije Julijske krajine. Občine z večinskim slovenskim prebivalstvom izbirajo med slovenskimi kandidati.

Poleg jezikovnega, kulturnega, gospodarskega, športnega in političnega življenja ima pri ohranjanju jezika pomembno vlogo tudi cerkev. V Benečiji in Kanalski dolini, na Goriškem in Tržaškem duhovniki mašujejo tudi v slovenskem jeziku in med slovensko mašo poje slovenski zbor. Cerkev je pri ohranjanju jezika imela pomembno vlogo predvsem med fašizmom in v Beneški Sloveniji že stoletja prej.

4.2 Slovenci v Italiji v učbenikih

V tem podpoglavju bomo posvetili večjo pozornost Slovincem v Italiji. Podrobneje bomo izpisali in komentirali podatke, ki jih navajajo učbeniki, in če bo potrebno, bomo svetovali tudi popravke. Najprej bomo primerjali informacije o zgodovini in o naselitvenem prostoru. Zanimalo nas je, če učbeniki navajajo zgodovinske podatke o manjšini, če prikažejo avtohtono naselitveno ozemlje Slovencev z zemljevidom ali samo omenijo večje kraje in če dodajo oceno števila Slovencev v Italiji. V učbenikih je natančno opisan zaščitni zakon iz leta 2001, ki ga obravnavamo v podpoglavju 4.2.2. Nato smo iskali podatke o šolskem sistemu (in če je bila citirana kaka šola slovenske manjšine), o gospodarstvu in politiki, če so omenjene ustanove, mediji, literarno in umetnostno delovanje in če je omenjeno delovanje cerkve pri ohranjanju slovenskega jezika pri pripadnikih avtohtone slovenske manjšine. V podpoglavju 4.2.10 smo posvetili pozornost samo intervjujem na priloženih DVD, ki smo jih lahko poslušali.

4.2.1 Zgodovina in naselitev

V učbenikih za slovenski jezik je malo podatkov o zgodovini avtohtonih slovenskih manjšin. Nekaj učbenikov razlaga (npr. priročnik *Na pragu besedila 3*), da se avtohtono slovensko ozemlje, na katerem prebivajo slovenske manjšine, nahaja za državno mejo Republike Slovenije zaradi zgodovinskih razmer. V učbeniku *Slovenski jezik 1* se navaja kot zgodovinski podatek, da so Italijani med fašizmom mislili, da: »del slovenskega ozemlja, Beneška Slovenija, pa sploh ni bil priznan za slovenskega« (Dular; Kirn; Kolar; Pogorelec; Zrimšek; Logar 1994: 9). V *Slovenskem jeziku 4* avtorja omenita dogodke pred drugo svetovno vojno in med njo, npr. požig »kulturnega doma v Trstu« – mišljen je Narodni dom – in druge krutosti, ki so jih počeli fašisti in nacisti na Koroškem in pri slovenski manjšini v Italiji, npr. prepoved slovenskega tiska, branja knjig in časopisov v slovenskem jeziku, govorjenja slovenskega jezika v javnosti, šoli, uradih in cerkvah. Avtorja citirata tudi Bevkovo delo *Kaplan Martin Čedermac*, ki opisuje prizadevanje slovenskega župnika za ohranjanje slovenske besede v Beneški Sloveniji med fašističnim režimom. To delo citirajo

tudi drugi učbeniki, npr. *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. V tej slovnici je v poglavju o razvoju slovenskega jezika citiran Bevkov roman, ko avtor razlaga, da »najbolj so se za svoje naravne jezikovne pravice zavzemali primorski Slovenci«, ki so se po prvi svetovni vojni znašli pod Italijo (Žagar 1987: 9).

Slovenski jezik 4 omenja tudi, da so na Tržaškem v 80. letih 20. stoletja prepovedali dvojezične krajevne napise. V učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* je kratka zgodovina slovenskih šol na Tržaškem in Goriškem: »Prve šole s slovenskim učnim jezikom je uvedla cesarica Marija Terezija leta 1774. Delovale so do leta 1927, ko so jih ukinile fašistične oblasti. V povojnem obdobju jih je ponovno uvedla anglo-ameriška uprava (1945)« (Jožef-Beg; Kostanjšek 2013: 8). Dušan Jelinčič razlaga stanje slovenske manjšine v Trstu v posnetku, ki je priložen učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede*; navaja, da je nasilna politika Italije hotela spremeniti tržaško socialno in jezikovno podobo v 50. letih 20. stoletja, ko je na Kras priselila več kot 10.000 istrskih beguncev. V učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede* je na DVD posnetek intervjuja z Borisom Pahorjem, ki opisuje začetek fašizma v Trstu, ko so leta 1920 črnosrajčniki požgali Narodni dom in drugi dve stavbi ter slovenske knjige. Pahor pove tudi, da je bil deportiran, omenja Tribunale speciale, taborišče na Rabu in fojbe. Na zemljevidu v posnetku je dvojezični napis Trst/Trieste.

Zgodovinske podatke najdemo tudi v poglavjih o razvoju slovenskega jezika. Ob Bevkovem zgodovinskem romanu omenjajo učbeniki tudi druga dela, ki so nastala na slovenskem avtohtonem ozemlju. Med najstarejšimi deli so rokopisi *Starogorski* in *Čedajski rokopis* (npr. v *Slovenski slovnici in jezikovni vadnici*, *Slovenskem jeziku in sporočanju 1*), italijansko-slovenski slovar Alasie da Sommaripa (v *Slovenskem jeziku in sporočanju 2*) in korespondenca v slovenskem jeziku med plemkinjama Coraduzzi-Marenzi (npr. v *Slovenski slovnici in jezikovni vadnici*, *Slovenskem jeziku in sporočanju 2*, *Na pragu besedila 3*). Drugih podatkov o zgodovini nimamo.

Skoraj vsi učbeniki in nekatere slovnice razlagajo, kje se nahaja avtohtono ozemlje Slovencev v Italiji. Večina učbenikov piše, da je manjšinsko ozemlje ob državni meji v treh pokrajinah⁸: v Tržaški, Goriški in Videmski, npr. učbeniški komplet *Na pragu besedila 3*,

---

⁸ Dežela Furlanija Julijska krajina je od leta 2017 ukinila pokrajine.

učbenik *Govorica jezika 4, Besede 3 in Besede 5*, e-učbenik *Slovenščina 1 ...* V učbenikih *Govorica jezika 1, Govorica jezika 4 in Slovenščina 1* je tudi informacija, da Slovenci v Italiji živijo v deželi Furlaniji Julijski krajini. Nekateri pisci ločijo Videmsko pokrajino na tri predele: Kanalsko dolino, Rezijo in Beneško Slovenijo; Beneško Slovenijo lahko še nadalje ločijo na Nadiško in Tersko dolino. V e-učbeniku *Slovenščina 1* naštejejo znane kraje slovenske manjšine v Italiji, med temi so: Kanalska dolina, Rezija in Beneška Slovenija. Poudarjajo, da je Trst kulturno, gospodarsko in politično središče. Iz učbeniškega kompleta *Na pragu besedila 3* dijaki izvejo, da so zgodovinske in politične razmere vplivale na razvoj in ohranjanje slovenskega jezika, zato se Slovenci v Italiji razlikujejo iz pokrajine v pokrajino, v priročniku je na primer izpostavljeno, da je v Kanalski dolini in v Reziji razširjeno predvsem narečje.

Ko učbeniki razlagajo socialne zvrsti slovenskega jezika in obravnavajo slovenska narečja, navedejo tudi, v kateri narečni skupini spadajo slovenska narečja v Italiji. Slovenska manjšina, ki živi v Kanalski dolini, govori koroško narečje, točneje ziljsko, medtem ko preostali del slovenske manjšine govori narečja, ki spadajo v primorsko narečno skupino. Primorska narečja, ki jih govorijo Slovenci v Italiji, se delijo na: kraško, briško, beneško in rezijansko. Te informacije najdemo v naslednjih učbenikih in delovnih zvezkih: *Slovenski knjižni jezik 1, Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe, Slovenski jezik in sporočanje 1, Slovenski jezik 1, Slovenski jezik 4, Na pragu besedila 1, Na pragu besedila 3, V območju jezika, Besede 3, Slovenščina:1 z besedo do besede, Slovenščina 4: z besedo do besede, Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole, Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole ...*

Starejši učbeniki (od leta 1965 do približno leta 1999) so podrobneje razlagali fonetične, oblikoslovne in skladenske značilnosti primorske narečne skupine in tonemsko naglaševanje v beneških narečjih in rezijanščini, ter izpostavljali vpliv italijanščine na skladnjo in besedišče primorskih narečij. Novejši učbeniki se ne spuščajo v analizo značilnosti narečnih govorov, vedno pa imajo tudi zemljevid narečnih skupin, ki prikazuje meje slovenskih narečij in torej slovenske etnične meje. V *Slovenskem knjižnem jeziku 1, Slovenskem jeziku in sporočanju 1, Slovenskem jeziku in stilistiki in Slovenskem jeziku 1* je ob razlagi narečij navedena pesem v beneškem narečju, ki jo je napisala petnajstletnica Andreina Trusgnach iz Malega Grmeka, primer govora iz nadiškega narečja Saržente pri Čedadu in iz briško-kraškega narečja Sovodenj ob Soči, za koroško skupino pa sta primera

iz govorov Slovencev v Avstriji. Včasih se pisci osredotočajo na arhaično rezijansko narečje, npr. v *Slovenskem jeziku za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. Dijaki preberejo in poslušajo rezijansko ljudsko pesem *Da gora ta Škarbinina* v prvi izdaji učbenika *Slovenščina 1: z besedo do besede*, tudi v delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* prisluhnejo pesmi v rezijanščini. Učbeniki *Na pragu besedila 3*, *Slovenščina 1: z besedo do besede* in *Slovenščina 4: z besedo do besede* imajo priložen DVD, na katerem so posnetki intervjujev Slovencev v Italiji; tako lahko dijaki med drugim poslušajo njihovo govorico. V delovnem zvezku *Govorica jezika 4* lahko preberejo intervju o jezikovnem preklapljanju, ki je napisan v briško-kraškem narečju.

Učbeniki prikazujejo avtohtono ozemlje slovenskih manjšin v poglavjih o socialnih zvrsteh slovenskega jezika, pri obravnavi slovenskih narečnih skupin, in v poglavjih, ki so posvečena samo obravnavi zamejskih Slovencev. Večkrat so razlage slovenskih narečij ali stanja Slovencev v zamejstvu opremljene tudi z zemljevidi, ki prikazujejo meje slovenskega jezika, posledično tudi meje avtohtone slovenske naselitve. V učbenikih so štiri vrste zemljevidov: v prvih ni nobenega krajevnega imena, v drugih so samo kraji v Sloveniji, v tretjih je poimenovanje zamejskih krajev enojezično, v četrtih pa so poimenovanja teh krajev dvojezična.

Zemljevidi slovenskih narečij v poglavjih o socialnih zvrsteh so po navadi brez označenih krajev; tako je v *Slovenski slovnici* Bajca, Kolariča in Rupla, v učbeniku *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe* Remic-Jager, zemljevid v *Slovenskem jeziku 1*, v priročniku *Preproste besede*, v učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede*, v učbeniku in delovnem zvezku *Barve jezika 1* in v e-učbeniku *Slovenščina 1*. Naletimo tudi na zemljevide, na katerih ni krajevnih imen v zamejstvu, medtem ko so označeni kraji v Sloveniji, kot npr. v: Žagarjevi *Slovenski slovnici in jezikovni vadnici* in *Slovenski slovnici za vsak dan*, v učbeniku in delovnem zvezku *Barve jezika 1*, v e-učbeniku *Slovenščina 1*. V učbeniku *Besede 1* so prikazani kraji v zamejstvu samo za Slovence v Avstriji.

Nekateri zemljevidi imajo za kraje, kjer prebivajo Slovenci v zamejstvu, enojezična krajevna imena. Tudi te karte srečamo v učbenikih v poglavju o socialnih zvrsteh slovenskega jezika. Učbeniki, delovni zvezki in slovnice, ki imajo enojezično poimenovanje krajev v Italiji, so: *Slovenski knjižni jezik 1*, *Slovenski jezik in sporočanje 1*, *Slovenski jezik in stilistika*, *Na pragu besedila 1*, *Pika 1*, *Besede 4* in *Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik*

srednje šole. Med najpogostejšimi krajevnimi imeni Slovencev v Italiji so: Trst, Gorica, Videm in Trbiž. Proti koncu 20. stoletja so učbeniki dodali še druge slovenske kraje. Toporišič v učbeniku *Slovenski jezik in sporočanje 1* od zgoraj naštetih krajev izpusti Gorico, doda pa Solbico, Viškoršo, Špeter Slovenov in izven avtohtonega slovenskega ozemlja Čedad in Tržič. V prvi izdaji učbenika *Na pragu besedila 1* so dodani drugi kraji: Milje, Doberdob, Špeter Slovenov in Čenta; v učbeniku *Besede 4* najdemo iste kraje.

Zemljevidi, ki označujejo kraje v zamejstvu z dvojezičnimi imeni, so po navadi v poglavjih, posvečenih Slovcem v zamejstvu. Najdemo jih v učbenikih in delovnih zvezkih: *Slovenski jezik 4*, v drugi izdaji *Na pragu besedila 1*, *Na pragu besedila 3*, *Besede 1*, *Besede 3*, *Besede 5*, *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*, *Slovenščina 1: z besedo do besede*, *Govorica jezika 1*, *Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole* in *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*. Skoraj vsi učbeniki navajajo dvojezična imena za mesta: Trieste/Trst, Gorizia/Gorica in Tarvisio/Trbiž. Učbenik *Na pragu besedila 1* označuje še: kraje Muggia/Milje, Doberdo/Doberdob⁹, San Pietro al Natisone/Špeter Slovenov in Tarcento/Čenta. Največ krajev je označenih na zemljevidu v učbeniku *Na pragu besedila 3*: na severu, v Kanalski dolini, so vasi Valbruna/Ovčja vas, Camporosso in Val Canale/Žabnice in Cave del Predil/Rajbelj, v smeri proti jugu je Rezija z vasico Prato di Resia/Ravanca in Beneška Slovenija z vasmi Taipana/Tipana in San Pietro al Natisone/Špeter Slovenov; proti morju, ob slovensko-italijanski meji, pa so: San Floriano del Collio/Števerjan, Gorizia/Gorica; Gradisca d'Isonzo/Gradišče, Monfalcone/Tržič, Doberdò del Lago/Doberdob, Aurisina/Nabrežina, Sgonico/Zgonik, Prosecco/Prosek, Rupingrande/Repen, Villa Opicina/Opčine, Trieste/Trst, Basovizza/Basovica, San Dorligo della Valle/Dolina; Vidma ni na zemljevidu, ker ni na avtohtonem slovenskem ozemlju. Učbeniki *Besede 1*, *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*, *Besede 5*, *Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole* in *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* in v delovnem zvezku *Besede 3* prikazujejo skoraj vsi iste kraje, dodali so enojezično oznako Sovodnje, nekateri imajo tudi samo enojezično oznako Špeter. Pri vseh

---

⁹ Uradno poimenovanje kraja v italijanščini je Doberdò del Lago.

zemljevidih v zgoraj omenjenih učbenikih se pojavlja ista napaka: napisali so Tržič namesto Trbiž, napaka ostaja tudi v drugih izdajah. V učbeniku *Govorica jezika 1* omenijo Trieste/Trst, Doberdo/Doberdob, Gradisca d'Isonzo/Gradišče, Gorizia/Gorica, Udine/Videm, Cividale/Čedad, San Pietro al Natisone/Špeter Slovenov, Tarvisio/Trbiž in dodajo še Stolvizzo/Stolvizza.

V nekaterih učbenikih so omenjeni še nekateri kraji in vasi, ki na zemljevidih niso prikazani, npr.: Devin (v *Slovenskem jeziku in sporočanju 1*), Oglej, Sesljan, Štivan, Trčmun in Ukve (v delovnem zvezku *Na pragu besedila 1*), Podgora in Boljunec (v prvi izdaji učbenika *Besede 3*, v učbeniku *Besede 5*).

Ponekod so tudi fotografije dvojezičnih tabel. V prvi izdaji učbenika *Besede 2* so tri table: Provincia di Trieste/Tržaška pokrajina, Consorzio per la tutela della D.O.C. dei vini »Carso«/Konzorcij za zaščito kontroliranega porekla vin »Kras« in Green planet Società di Sviluppo per l'Ambiente e l'Agro Alimentazione s. r. l./Družba za razvoj okolja in kmetijskoprehranske dejavnosti d. o. o«. Fotografija je ob opisu italijanske in madžarske manjšine v Sloveniji, medtem ko so dvojezične table v Italiji, to bi lahko ustvarjalo zmedo pri dijakih, ki ne poznajo realnosti slovenske manjšine v Italiji in italijanske manjšine v Sloveniji. Drugi podoben primer je v učbeniku *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*: ob slovensko-madžarski tabli Dobrovnik/Dobronak s področja madžarske manjšine v Sloveniji je fotografija dvojezičnih napisov Campo Sacro/Božje Polje, Comune di Sgonico/Občina Zgonik, Grilanc, Trattoria/Gostilna, Gabrovizza/Gabrovec, Sgonico/Zgonik, Precenico/Prečnik in dvojezičen lepak vaškega praznika. V drugi izdaji učbenika *Besede 5* so naslednje dvojezične table: stazione Visogliano/postaja Vižovlje, Venezia/Benetke, Monfalcone/Tržič, Castello di Duino/Devinski grad in Sentiero Rilke/Rilkejeva pot. V učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede* je pri opisu slovenske manjšine v Italiji fotografija enojezične krajevne table Trieste, ročno pa je bil dodan Trst. Ista tabela je v *Slovenščini 3: z besedo do besede*, ko je opisan kraški pust na Opčinah V učbeniku *Na pragu besedila 3* so smerokazi: San Martino del C./Martinščina, Sagrado/Zagraj, Monte San Michele/Mont S. Michel/Debela Griža in Gorizia/Gorica.

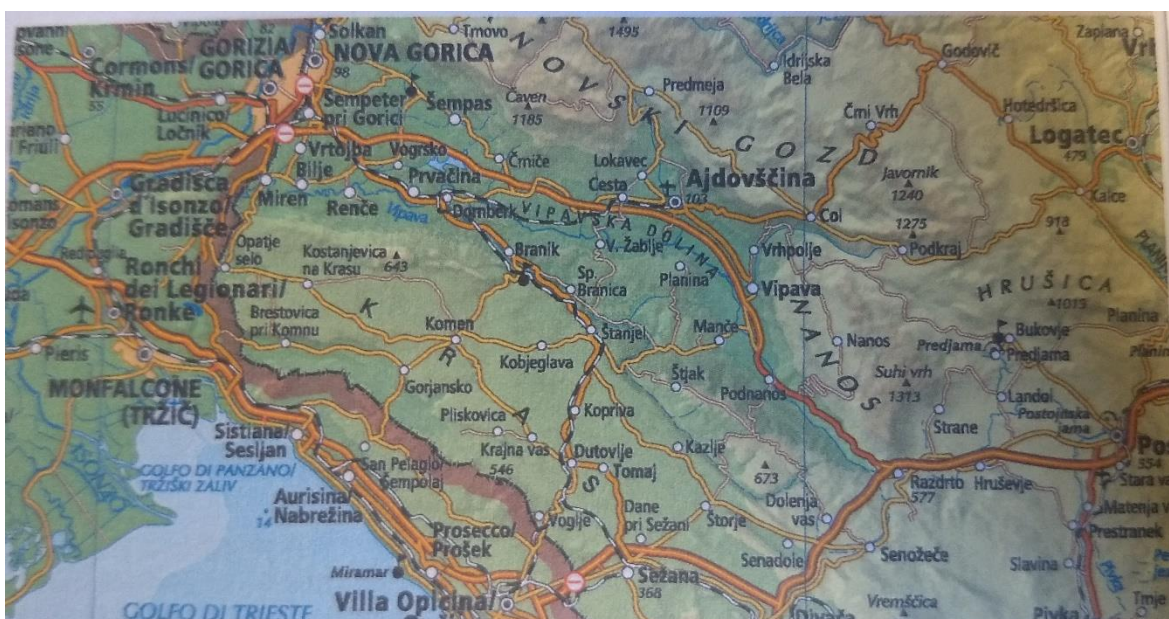
Učbeniki in delovni zvezki navajajo različne ocene števila pripadnikov avtohtone slovenske manjšine v Italiji. Skoraj vsi učbeniki iz prvega desetletja 21. stoletja so navajali podatek, da je Slovencev v Italiji 100.000, v zadnjem desetletju oz. druge izdaje teh

učbenikov pa navajajo od 80.000 do 70.000. Ocene Slovencev v Italiji najdemo v učbenikih *Na pragu besedila 3, Besede 3, Besede 5, Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*, v učbeniku in delovnem zvezku *Govorica jezika 4*.

V učbenikih in delovnih zvezkih so tudi vaje o avtohtonem slovenskem ozemlju Slovencev v Italiji in o njihovi narečni skupini. Skoraj v vseh učbenikih, predvsem od leta 2000 dalje, morajo dijaki označiti na zemljevidu, kje živijo slovenske manjšine. V nekaterih učbenikih morajo izpisati kraje, kjer živi manjšina, večkrat si lahko pomagajo z zemljevidom, npr. v delovnem zvezku *Besede 3*, v učbeniku *Govorica jezika 1*. Na strani 9 e-učbenika *Slovenščina 1* je tudi stavek »Največ Slovencev v Italiji živi v pokrajini Furlaniji – Julijski krajini.« Tukaj je napaka, Furlanija Julijska krajina ni pokrajina, ampak dežela. Bivše pokrajine so Videmska, Goriška in Tržaška. V delovnem zvezku *Besede 3* morajo dijaki odgovoriti na vprašanje, katere so razlike med pokrajinami v Italiji. Dijaki odgovarjajo tudi na vprašanje, če so bili v kakem kraju, kjer živijo Slovenci v Italiji, npr. v *Slovenskem jeziku 4* je vprašanje: »Ali ste že kdaj bili v Beneški Sloveniji?« (Korošec; Dular 1994: 49)

V poglavju »Lepo je biti ...« učbenika *Slovenščina 3: z besedo do besede* je besedilo o lovu na zaklad, ki se vrši na slovenskem Krasu, mimo Tomaja – rojstne vasice Srečka Kosovela. Ob besedilu je zemljevid (Karta 45), ki prikazuje tudi slovenske kraje v Italiji; zapisani so dvojezično.

Karta 45

Zemljevid za lov na zaklad (Vir: Hodak; Kastelic; Vogel 2009: 125)

Na avtohtono naselitveno ozemlje, na narečne skupine in govore se nanašajo tudi vprašanja v delovnih zvezkih. Npr. v delovnem zvezku *Slovenščina 1: z besedo do besede* sta vprašanji, ali vsi Slovenci v Avstriji spadajo v koroško govorno skupino in ali vsi Slovenci v Italiji spadajo v primorsko skupino. V nekaterih vajah morajo dijaki povezati kraj v zamejstvu z narečno skupino, npr. v vaji 7 na strani 12 v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*. V učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede* je vprašanje, v kateri italijanski pokrajini je najbolj arhaično slovensko narečje, seveda je pravilni odgovor Rezija. V delovnem zvezku *Besede 3* je vprašanje, če je v vseh pokrajinah položaj slovenskega jezika enak. V delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* je prvi sklop vprašanj o naselitvenem ozemlju, o položaju slovenščine in katera socialna zvrst se najpogosteje uporablja v neuradnih okoliščinah. V rešitvah je odgovor, na vprašanje o socialni zvrsti, da govorijo v neuradnih okoliščinah narečje v Reziji, Kanalski dolini in v Beneški Sloveniji.

Vprašanja so povezana tudi z vidno dvojezičnostjo, npr. na strani 38 priročnika *Preproste besede* (1999): »1. Kako izgledajo dvojezični napisi na narodnostno mešanih področjih? Ali poznaš take oznake tudi v zamejstvu (Italiji, Avstriji)? Kaj veš o tem?« Podobno vajo srečamo tudi v delovnem zvezku *Besede 1*. Nenazadnje pa so tudi vaje o številu pripadnikov slovenske manjšine v Italiji. V učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* vprašajo dijake, zakaj se Slovenci v Italiji ne pustijo preštovati. Predlagana rešitev v učbeniku je: »Preštevanje manjšine lahko večina izkoristi v politične namene. V primeru nižanja števila lahko zmanjšujejo pravice manjšine ali pa ji celo odrekajo priznanje obstoja.« (Jožef-Beg; Kostanjšek 2013: 16)

4.2.2 Zaščita manjšin

Učbeniki od leta 2000 dalje navajajo zakone, ki ščitijo pripadnike avtohtone slovenske manjšine v Italiji. Večji del učbenikov navaja ali celo citira 5. člen *Ustave Republike Slovenije*. Manjšino štiti tudi italijanska ustava (prvič je omenjena v učbeniku *Besede 1*), *Zaščitni zakon iz leta 2001*¹⁰ (omenjajo ga vsi učbeniki) in mednarodne pogodbe, sklenjene po drugi svetovni vojni (npr. v učbeniku in priročniku *Na pragu besedila 3, Govorica jezika 1*). Za vse manjšine skrbita Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu (učbenik *Govorica jezika 4*, e-učbenik *Slovenščina 1*). Učbenik *Govorica jezika 4* pojasnjuje, da obstaja tudi »Svet za Slovence v zamejstvu, ki vključuje tudi predstavnike zamejskih Slovencev in je zadolžen za sooblikovanje slovenske nacionalne politike na področju sodelovanja in skrbi za Slovence v zamejstvu« (Zajc-Berzelak; Ahačič 2010: 56). Priročnik za profesorje *Na pragu besedila 3* doda informacijo, da manjšino financira predvsem Slovenija, manj pa Italija, in da je v nekaterih občinah dovoljena javna raba slovenskega in italijanskega jezika. To informacijo navajajo tudi drugi učbeniki.

Zaščita Slovencev v Italiji se na območjih bivših pokrajin – Videmske, Goriške in Tržaške – zaradi zgodovinskih razmer razlikuje. Na razlike med zaostalo Videmsko (Beneško Slovenijo) in med Goriško in Tržaško opozarjajo tudi nekateri učbeniki, npr. *Govorica jezika 4, Besede 3*. Večkrat je v učbenikih poudarjeno, da je Rezija zaradi odmaknjenosti bolj zaostala in da so ohranili arhaično narečje in navade.

Nekateri učbeniki obravnavajo podrobneje *Zaščitni zakon za Slovence v Italiji (Zakon 38/2001)*. V učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede* povzemajo in razlagajo 1., 2., 7., 8., 9., 11., 12. in 13. člen. Pri 1. členu so pozabili omeniti, da manjšino ščitijo 2., 3., in 6. člen italijanske ustave, Posebni statut dežele Furlanije-Juljske krajine in zakona števil. 482 iz leta 1999. V razlagi 8. člena trdijo, da: »Drugi odstavek odreka pravico do rabe slovenskega jezika Slovincem, ki so pripadniki vojske in policije v odnosih do nadrejenih.« (Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 175) Ta razlaga ni pravilna, saj drugi odstavek 8. člena

---

¹⁰ Legge 38/2001: Norme a tutela della minoranza linguistica slovena della Regione Friuli – Venezia Giulia. *Gazzetta Ufficiale* 8. 3. 2001. (*Zakon 38/2001*)

odreka pravico do rabe slovenskega jezika slovenski manjšini v odnosih do varnostnih in oboroženih sil.

»(Raba slovenskega jezika v javni upravi)

1. Na območju, ki ga omenja 1. člen, je ob uradnem značaju italijanskega jezika, slovenski manjšini priznana pravica do rabe slovenščine v odnosih s krajevnimi upravnimi in sodnimi oblastmi, kakor tudi s podjetji, ki na osnovi koncesij opravljajo storitve javne koristi in imajo svoj sedež na območju, ki ga določa 1. člen in so pristojna za območja občin, ki jih določa 4. člen tega zakona. Pravico do odgovora v slovenskem jeziku imajo tudi: a) v ustnih sporočilih, praviloma neposredno ali s tolmačem; b) pri dopisovanju pa vsaj s prevodom, ki je priložen italijanskemu besedilu.

2. Določila prvega odstavka ne veljajo za oborožene in varnostne sile pri opravljanju institucionalnih dolžnosti, z izjemo upravnih postopkov - za oborožene sile samo za urade vojaških okrajev -, ki jih sprožijo slovensko govoreči državljani ter ob potrjeni veljavnosti 109. člena kazenskega postopka. Vsekakor se prvi odstavek člena ne izvaja pri upravnih postopkih, ki jih sproži osebje oboroženih sil in policije v notranjih odnosih z upravo, kateri pripadajo.«

(Zakon 38/2001 2001: 3)

V učbeniku je tudi informacija, da je bil zakon sprejet 14. 2. 2001. Po kratki razlagi izbranih členov sledi interpretacija, kaj dovoljuje zakon. Besedilo je isto kot v učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede*. V tem učbeniku poudarjajo, da je:

»Po Zakonu o globalni zaščiti slovenske manjšine /je/ Italija dolžna ščititi in priznavati slovensko manjšino. Zakon tudi določa, da pripadniki slovenske manjšine lahko dajejo otrokom in podjetjem slovenska imena, da lahko Slovenci na območjih, kjer velja zakon, poslušajo v slovenščini in da imajo pravico do uradovanja v svojem maternem jeziku (izjema so le pripadniki vojske in policije), Slovenci smejo v slovenščini govoriti tudi v izvoljenih organih.«

(Vogel; Hodak; Kastelic 2010: 84–85)

V drugi izdaji učbenika *Na pragu besedila 3* je prirejeni članek iz dnevnika *Delo*, v katerem novinar obrazloži novosti zaščitnega zakona. Omeni, da je zakon sestavljen iz 29 členov in da je bilo treba veliko pogajanj, da je bil sprejet v parlamentu 14. 2. 2001. Nato razlaga prvi člen zakona, ki ščiti manjšino v vseh treh pokrajinah in da je manjšina na Videmskem prvič uradno priznana kot slovenska. Omeni tudi razne mednarodne pogodbe in druge listine, ki jih je podpisala Italija. Navede tudi drugi člen, veliko pomembnost pa pripisuje tretjemu členu, ki predvideva sestavo paritetnega odbora, ki bo skrbel za reševanje

problemov in za upoštevanje zaščitnega zakona. V članku je natančno opisano, kako je sestavljen ta odbor, skupno je 20 članov. Zakon dovoljuje tudi, da pripadniki slovenske manjšine dajejo slovenska imena otrokom in podjetjem in da poslovenijo imena in priimke, ki so bili poitalijančeni v času fašizma, da govorijo slovensko z oblastmi. V članku je postavljeno vprašanje in izražen dvom, kje bodo slovenski napisi in koliko jih bo. Zakon priznava tudi dvojezično šolo v Špetru in Glasbeno matico. Na koncu je dodano, da zakon predvideva ohranjanje dobrih stikov s Slovenijo. Iz posnetka o slovenski manjšini v Italiji dijaki izvejo, da zaščitni zakon predvideva tudi ustanovitev slovenskega oddelka pri konservatoriju v Trstu, manjšina pa že ima slovenske glasbene šole.

Učbenik *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* na kratko povzame glavne novosti, nekatere so bile že omenjene, in izpostavi, tako kot je že prej učbenik *Slovenščina 1: z besedo do besede* in *Na pragu besedila 3*, da so prvič priznani Slovenci na Videmskem in da je dvojezična osnovna šola v Špetru Slovenov postala državna – prej je bila privatna. O tem, da Italija ni hotela priznati Beneških Slovencev kot slovenske manjšine, pišeta že Korošec in Dular v *Slovenskem jeziku 4*. Učbenik *Govorica jezika 4* ugotavlja, da se Slovenci v Videmski pokrajini še borijo za osnovne manjšinske pravice. Del novih učbenikov tudi poudarja, da je zakon iz leta 2001 še vedno v glavnem nerealiziran (*Govorica jezika 4*).

Nekateri avtorji učbenikov poudarjajo, da so pri slovenskih manjšinah jezikovne pravice deloma priznane in da nastajajo težave pri ohranjevanju slovenskega jezika. V učbeniku *Besede 5* avtorica razlaga, da bodisi italijanska ustava bodisi zaščitni zakon določata, »da ima slovenska manjšina pravico do uporabe slovenščine v javnosti, vendar se tega ne držijo povsod« (Gomboc 2015: 107). V učbenikih, delovnih zvezkih in priročnikih so pogosto obravnavane vse manjšine skupaj, saj imajo enake težave – večinski narod jih deloma priznava in manjšinam preti asimilacija – npr. v 7. vaji delovnega zvezka *Besede 1* (Gomboc 2013: 13) beremo: »/.../ Kakšen je položaj zamejskih Slovencev? Kako so bile kršene njihove pravice v preteklosti? Ali se položaj slovenskih manjšin v zamejstvu izboljšuje?« »/.../ Zamejski Slovenci v Avstriji in Italiji imajo z zakonom določene pravice do uporabe slovenskega jezika v javnosti (šole, sredstva javnega obveščanja, uradno komuniciranje). /.../ Pravice zamejskih Slovencev so marsikdaj kršene, pripadniki slovenske manjšine pa so pogosto tudi žrtve pritiska večinskega naroda.« (Gomboc 2013: 127) V priročniku *Preproste besede* (1999) je v drugi vaji na strani 38 vprašanje o položaju manjšin

in o kršenju manjšinskih pravic pri Slovencih v Italiji in Avstriji. V delovnem zvezku *Besede 3* se osredotočajo na posamezne manjšine in za Slovence v Italiji vprašajo, ali je položaj slovenskega jezika v vseh pokrajinah enak.

V vajah so pogosta vprašanja, kateri zakoni ščitijo slovensko manjšino v Italiji, pri nekaterih morajo dijaki tudi podrobneje opisati, kaj zagotavlja zaščitni zakon. V delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* (2010) so na strani 15 vprašanja o zaščiti slovenske manjšine in njeni finančni podpori: »Kaj je zagotavljalo kulturno in pravno zaščito Slovencev v Italiji po drugi svetovni vojni? Kaj se je zgodilo februarja 2001? Kaj ta zakon zagotavlja Slovencem? Kdo finančno podpira delovanje slovenske manjšine?« V rešitvah so sledeči odgovori: »Mednarodne pogodbe, italijanska ustava. Sprejet je bil zaščitni zakon za Slovence v Italiji. Za slovensko manjšino veljajo pravice, ki jih imajo vse druge manjšine v Italiji; paritetni odbor, sestavljen iz Slovencev in Italijanov, bo reševal probleme slovenske manjšine; predvidena je raba slovenščine pri poslovanju z oblastmi ... Slovenija in Italija.« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 4)

Dijakom svetujejo (npr. v *Na pragu besedila 3*), naj prebirajo novice v časopisih in poslušajo poročila po televiziji in radiu o dogajanju pri slovenskih manjšinah, da bodo seznanjeni z novostmi ali s kršitvami pravic. V učbeniku *Slovenščina 3: z besedo do besede* je tudi vprašanje, s katerimi težavami se spopadajo Slovenci v zamejstvu. V učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede* je na strani 176 vprašanje za dijake, naj predstavijo odnos večinskega naroda do manjšine. Odgovor najdejo v priloženem DVD. V delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* sprašujejo dijake o dvojezičnosti, kje je zagotovljena in kako se kaže (Križaj; Bešter; Končina; Bavdek; Poznanovič 2010: 15). Pri ohranjanju slovenskega jezika in narodne pripadnosti imajo zelo pomembno vlogo tudi druge ustanove in vsestransko delovanje v slovenščini, kot so: šole, slovenske ustanove in društva, poslovanje in politično delovanje, mediji, književnost in cerkev.

4.2.3 Šolstvo

Ko učbeniki opisujejo, kako skrbijo Slovenci v Italiji za ohranjanje slovenskega jezika in narodnostne pripadnosti, pripisujejo veliko pomembnost prav šolstvu. Na začetku osemdesetih let *Slovenski jezik in stilistika* poudarja, da se slovenske manjšine v Avstriji, Italiji in na Madžarskem sporazumevajo samo v narečju, ker otroci ne obiskujejo redno slovenskih šol, in v *Slovenskem jeziku 4* cenijo samouke, toda poudarjajo, da kljub trdom ne bodo dosegli iste ravni kot šolani ljudje prav zaradi tega, ker niso imeli možnosti obiskovanja slovenskih šol.

Učbeniki izpostavljajo razlike med Goriško, Tržaško in med Beneško Slovenijo, Rezijo in Kanalsko dolino. Kot smo že prej omenili v podpoglavju »4.1 Jezikovne razmere Slovencev v Italiji: dejansko stanje« in »4.2.1 Zgodovina in naselitev«, so te razlike nastale zaradi zgodovinskih razmer. Na Goriškem in Tržaškem so šole vseh stopenj v slovenskem učnem jeziku, v Benečiji je dvojezična osnovna šola in nižja srednja šola, v Reziji in Kanalski dolini pa ni šol, v katerih bi poučevali slovenščino. Šolski sistem Slovencev v Italiji omenijo učbeniški komplet *Na pragu besedila 1*, *Na pragu besedila 3*, učbenik *Besede 3*, *Besede 5*, v učbeniškem kompletu *Govorica jezika 1* in v samostojnem učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*. V učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede* pa samo napišejo, da Slovenci v Italiji imajo pravico do šolanja v slovenskem jeziku.

Sistem šolanja je podrobneje opisan v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*, kjer so našteje stopnje šol s slovenskim učnim jezikom na Goriškem in Tržaškem: vrtec, osnovna šola, nižja srednja šola in višja srednja šola. Izpostavljeno je, da je v Špetru Slovenov od leta 2001 prva javna dvojezična šola. Učbenik *Slovenščina 1: z besedo do besede* dodaja, da deluje »v Beneški Sloveniji dvojezični vrtec in osnovna šola v Špetru Slovenov« (Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 176). Dijaki spoznajo poimenovanja slovenskih šol v italijanski državi. V učbeniku *Besede 5* je prišlo do napake: »V Videmski pokrajini se slovenski jezik ohranja samo v neuradnih okoliščinah in v redkih dvojezičnih šolah, sicer pa je slovenščina eden od izbirnih predmetov.« (Gomboc 2015: 107) V dvojezični šoli je slovenščina ob italijanščini učni jezik, drugod pa ni na izbiro.

Poleg šolskega sistema so omenjene tudi nekatere šole, npr. v drugi izdaji učbenika *Besede 5* Državni znanstveni licej France Prešeren v Trstu in Državni izobraževalni zavod

Žiga Zois. V delovnem zvezku *Govorica jezika 1* je v 2. vaji poglavja »Slovenščina danes« na strani 24 odlomek iz predstavitve Državnega znanstvenega liceja Franceta Prešerna, ki smo ga že prej omenili. Dijaki izvejo, da ima tržaška srednja šola štiri smeri, da je pouk v slovenskem jeziku in da skrbi za razvoj jezika, kulture in slovenske narodne pripadnosti.

Poleg osnovnega izobraževanja v slovenskem jeziku ali v dvojezičnih šolah se lahko Slovenci in Neslovenci vpišejo na nekatere italijanske univerze in izberejo slovenščino kot predmet, samo na univerzah, kjer poučujejo tuje jezike in književnosti ali prevajalstvo in tolmačenje. Slovenščino je možno študirati v Trstu, Vidmu, Benetkah, Padovi, Rimu in Neaplju. To informacijo posreduje učbenik *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*. V učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede* (2010) je v neki vaji o pisanju oglasov vprašanje: »Kako bi v oglasih pokazali, da se bo vaš kandidat ob pravicah, ki so povezane z vsemi študenti, posebej zavzel tudi za sodelovanje z zamejci in z njihovimi jezikovnimi pravicami na univerzah v Trstu, Vidmu in Celovcu? Kaj menite, ali bi z zavzemanjem za te pravice prepričali študente iz zamejstva, ki študirajo v Sloveniji, da bodo volili zanj?«

Tudi v delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* (2011) so na strani 15 vprašanja o šolstvu: »Ali slovenski zamejski otroci na Tržaškem in Goriškem obiskujejo slovenske ali dvojezične šole? So te vrste šole samo osnovne ali tudi srednje? Ali obstajajo tudi slovenski vrtci? Ali imajo možnost študirati v slovenskem jeziku tudi na tržaški univerzi?« Na prva tri vprašanja so v rešitvah odgovorili: »Na Goriškem in Tržaškem obiskujejo slovenske šole, v Špetru pa dvojezično šolo. Na Tržaškem in Goriškem tudi srednje. Da.« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2011: 4) Odgovor na zadnje vprašanje pa je: »Ne.« (*prav tam*), ker je intervjuvanec iz Beneške Slovenije povedal, da je študiral v Trstu, kjer ni slovenščine. Odgovor na zadnje vprašanje ne drži popolnoma, saj imajo materni govornici slovenščine možnost študirati slovenščino na Univerzi v Trstu na Oddelku za humanistične študije, smer Tuji jeziki in književnosti, in na Oddelku za prevajalce in tolmače.

4.2.4 Ustanove

Pomembno vlogo pri ohranjanju slovenskega jezika in narodne identitete imajo tudi slovenske ustanove, ki delujejo na avtohtonem slovenskem ozemlju. Učbeniki in delovni zvezki omenjajo nekatere izmed njih. Dijaki spoznajo krovni organizaciji Svet slovenskih organizacij in Slovensko kulturno-gospodarsko zvezo v učbeniku *Na pragu besedila 3*, kjer so fotografije njunih spletnih strani. V delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* je fotografija brošure »Pravica do imena in priimka«, ki jo je pripravila SKGZ.

Najpogosteje omenjena ustanova je Slovensko stalno gledališče, ki jo srečamo v učbenikih *Besede 3*, *Besede 5*, *Slovenščina 1: z besedo do besede*, *Slovenščina 4: z besedo do besede*, *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* in v delovnem zvezku *Na pragu besedila 3*. V učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede* in v delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* je tudi fotografija spletne strani gledališča Slovensko stalno gledališče/Teatro stabile sloveno, kjer lahko preberemo spletni naslov www.teaterssg.it¹¹. Druge ustanove so založbe, Mohorjeva družba (v *Besedah 5* in *Slovenščini 1: z besedo do besede*) in založbe na splošno, npr. v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*, *Slovenščina 4: z besedo do besede*. Poleg gledališča oz. gledališč in založb so omenjene knjižnice (v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*, *Slovenščina 1: z besedo do besede*, *Slovenščina 4: z besedo do besede*), iz posnetka v učbeniškem kompletu *Na pragu besedila 3* pa dijaki izvejo, da je Narodna in študijska knjižnica v Trstu, Knjižnica Damirja Fajglja¹² v Gorici in da ima »manjšo knjižnico /.../ tudi marsikatera dvojezična občina in skoraj vsako vaško kulturno društvo.« (Križaj Ortari; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 12)

Glasbene šole so omenjene v učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* in v posnetku ter v reportaži učbeniškega kompleta *Na pragu besedila 3*. Priročnik *Na pragu besedila 3* doda informacijo, da Slovenci v Italiji prirejajo tudi strokovne

---

¹¹ Spletni naslov so spremenili, zdaj je: <https://www.teaterssg.com>

¹² V zapisu besedila je prišlo do napake pri zapisu priimka. Goriška knjižnica nosi ime pisatelja Damirja Feigla.

tečaje vsestranskega izobraževanja v slovenščini. V delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* morajo dijaki naštetati nekatere slovenske kulturne ustanove na Tržaškem, v rešitvah je odgovor: »Npr. Narodna in študijska knjižnica, Stalno slovensko gledališče ...« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2011: 4)

4.2.5 Gospodarstvo in politika

O gospodarstvu pri Slovencih v Italiji izvejo dijaki največ iz intervjuja učbeniškega kompleta *Na pragu besedila 3*: Slovenci v Italiji imajo svoje banke, trgovinske dejavnosti in slovenska podjetja. Med bankami je omenjena Zadružna banka Doberdob in Sovodnje, ki posluje z dvojezičnimi obrazci, ker so se za to odločili. V posnetku pripovedovalec podčrta, da: »Bančništvo in trgovinska dejavnost predstavljata temelj slovenskega gospodarstva v Italiji. /.../ Zaradi poznavanja slovenščine vsa uvozno-izvozna dejavnost z matično domovino še vedno poteka preko slovenskih podjetij. Slovenski podjetniki so že od nekdaj – seveda po lastnih močeh – podpirali razna športna in kulturna društva.« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 12–13) Slovensko gospodarstvo v Italiji odločilno prispeva k ohranjanju slovenskega jezika.

V delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* na strani 15 je vprašanje: »Katere banke poslujejo dvojezično?« Zahtevani odgovor je: »Slovenske.« Tudi učbeniki *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole, Slovenščina 1: z besedo do besede* in *Slovenščina 4: z besedo do besede* pri razlagi zaščitnega zakona navajajo, da lahko podjetja dajo slovenska imena; v *Besedah 2* je na primer fotografija dvojezičnih napisov Consorzio per la tutela della D.O.C. dei vini »Carso«/Konzorcij za zaščito kontroliranega porekla vin »Kras« in Green planet Società di Sviluppo per l'Ambiente e l'Agro Alimentazione s. r. l./Družba za razvoj okolja in kmetijskoprehrabene dejavnosti d. o. o.«.

O slovenskih političnih organizacijah je manj govora; iz novejših učbenikov, po letu 2000, dijaki izvejo, da se slovenščino lahko govori v izvoljenih organih, npr. slovenščino smejo govoriti v izvoljenih organih, npr. v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole, Slovenščina 1: z besedo do besede 1* in *Slovenščina 4: z besedo do besede*. Od starejših

učbenikov pa samo *Slovenski jezik 4* zastavi dijakom vprašanje, ali poznajo slovenske politične organizacije v Italiji, Avstriji in na Madžarskem.

4.2.6 Mediji

Slovenci v Italiji imajo bogato paleto medijev od časopisov do revij, od radia do televizije. Najpogosteje so omenjeni časopisi, npr. *Primorski dnevnik*, tednika *Novi Glas* in *Novi Matajur*, ki izhaja v Beneški Sloveniji, v učbeniku *Besede 5* je omenjen tudi verski list *Dom*. Omenjene so tudi revije *Mladika*, otroške revije *Pastirček* in *Galeb* (npr. v *Besedah 3*, *Pastirček* je omenjen samo v učbeniku *Besede 5*); *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* omenja, da izhajajo tudi druga kulturna, verska in politična glasila, v priročniku *Na pragu besedila 3* pa omenjajo glasila, ne poudarjajo pa, katera so. Učbeniki in delovni zvezki so tudi opremljeni s fotografijami naslovnih strani časopisov: *Primorskega dnevnika* in *Novega Matajurja – tednika Slovencev Videmske pokrajine* v učbenikih *Slovenščina 1: z besedo do besede*, v prvi izdaji učbenika *Na pragu besedila 1* in *Na pragu besedila 3*, naslovna stran *Novega glasa* pa je v učbenikih *Na pragu besedila 3* in v drugi izdaji *Na pragu besedila 1*. V prvi izdaji učbenika *Slovenščina 1: z besedo do besede* je prišlo pri razlagi, katere slovenske medije imajo Slovenci v Italiji, do napake, ker je napisano, da izhajajo »*Primorske novice* v Trstu« (Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 176). Seveda *Primorske novice* izdajajo v Kopru, v Trstu pa *Primorski dnevnik*. V učbeniškem kompletu *Na pragu besedila 3* omenjajo tudi slovenski multimedijski portal *slomedija.it*, v učbeniku je fotografija spletne strani. Iz posnetka v tem učbeniku pa dijaki izvejo, da *Primorski dnevnik* izhaja od leta 1945 in da imajo Slovenci v Italiji tudi kulturna, verska in politična glasila.

Poleg tiskanih medijev so omenjene tudi televizijske in radijske oddaje. Za televizijske oddaje ni natančnejših podatkov, medtem ko Radio Trsa A omenjata učbenika *Besede 3* in *Besede 5*. Spet je največ podatkov v posnetku v učbeniku *Na pragu besedila 3*:

»Od leta 1955 deluje na sedežu Italijanske državne radio-televizije za deželo Furlanijo-Julijsko Krajino radijski oddelek Radio Trst A. Dnevno pripravlja 12-urni informativni in kulturni spored v slovenščini ter rezijskem in beneškem narečju za poslušalce iz

videmske pokrajine. Leta 1995 pa je italijanska državna radio-televizijska hiša na osnovi zakona, sprejetega že leta 1975, uvedla tudi televizijske oddaje v slovenščini. Slovenske programe predvajajo tudi nekatere zasebne radijske in televizijske hiše.«

(Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 12)

O slovenskih medijih so tudi vaje v učbenikih in delovnih zvezkih. Najpogostejša vaja zahteva, naj dijaki napišejo imena medijev Slovencev v Italiji. V delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* na strani 15 morajo dijaki odgovoriti na vprašanja: »Kako se imenuje dnevnik slovenskih zamejcev v Italiji? Naštejte še nekaj naslovov časopisov oz. revij. Ali imajo Slovenci v Italiji možnost poslušati tudi radijski in gledati televizijski program v slovenščini? Kako se imenuje multimedijski portal, ki je na voljo zamejskim Slovincem?« Odgovori so: »*Primorski dnevnik*. Npr. *Novi Matajur*, *Galeb*, *Pastirček* ... Da. Slomedia.it.« (Križaj Ortar, Bešter Turk, Končina, Poznanovič; Bavdek 2010: 4) V učbeniku *Na pragu besedila 3* eno izmed vprašanj na strani 10 zahteva, naj dijaki poiščejo, kako pogosto izhajajo časopisi in revije, in kako dolga sta radijski in televizijski spored. V 4. vaji na strani 25 delovnega zvezka *Govorica jezika 1* morajo dijaki poiskati oddaje slovenske televizije in radia, ki so namenjene slovenskim manjšinam. Dijaki izvejo, da tudi matica pripravlja oddaje za avtohtone slovenske manjšine, in lahko spoznajo njihovo resnično stanje jezika in kulture.

V delovnem zvezku *Besede 3* je na straneh 13 in 14 prirejeni članek iz *Primorskega dnevnika* o srečanju in sodelovanju med Slovenci z Videmskega in iz Posočja. V članku poudarjajo, da se Slovenci v Italiji zelo trudijo za ohranjanje slovenske narodne identitete in jezika. Predstavljeno je tudi, takrat – leta 2014 – novo društvo Mladi Benečani, ki si želijo več izobraževanja tudi v slovenskem jeziku, da bi razvojni načrt upošteval potrebe, ki jih ima prebivalstvo v goratem območju, in povečanje čezmejnega sodelovanja. Druge tematike, ki so jih obravnavali Benečani na predstavljenem srečanju, so zavrnitev daljnovoda Okroglo–Videm, povezovanje smučišča Kanin s smučiščem na Žlebeh in zmagovalci Gujonovega priznanja.

4.2.7 Kultura, običaji in navade

Slovenci v Italiji imajo bogato kulturno dejavnost, skoraj vsaka vasica ima vsaj eno društvo, ki povezuje pripadnike manjšine. V učbenikih *Besede 3* in v *Slovenščina 1: z besedo do besede* omenjajo kulturna društva, v *Besedah 5* kulturno-umetniška društva, pevske zборе in gledališke skupine, v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* pa krajevna društva, ki prirejajo prireditve. Največ podatkov je v učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede*, kjer piše, da ima manjšina kulturna društva – kot primer je navedeno beneškoslovensko kulturno društvo Ivan Trinko –, kulturna središča in domove, postavljeno je tudi vprašanje: »Bi lahko /.../ utemeljili trditev, da si Slovenci v Italiji prizadevajo za vsestransko življenje slovenščine in slovenske kulture?« Pod vprašanjem so fotografije medijev (*Primorskega dnevnika* in *Novega Matajurja*), dveh knjig (*Alamut* in *Slovenska plemiška pisma*) in CD (*Plešta ziz nami*), spletne strani Slovenskega stalnega gledališča in kratek življenjepis Pavleta Merkuja. V priročniku *Na pragu besedila 3* izpostavljajo, da v Kanalski dolini nimajo slovenskih šol, zato se mlajša generacija uči knjižno slovenščino v Slovenskem kulturnem središču, in da prirejajo kulturne prireditve, imajo športna društva, glasbene šole in amaterske gledališke skupine. Namen društev je ohranjati slovenski jezik, kulturo in običaje ter vzbujati občutek nacionalne pripadnosti. V učbeniku *Na pragu besedila 1* je vprašanje za dijake, katere prireditve prirejajo v zamejstvu; v rešitvah ni odgovora, morajo si sami pomagati.

Slovenska manjšina ima bogato folklorno tradicijo (*Slovenščina 1*) in se zavzema za ohranjanje navad in običajev. V prvi izdaji učbenika *Slovenščina 3: z besedo do besede* je posnetek oddaje o pustovanju, v kateri so predstavljene pustne šege in navade v Reziji in na Tržaškem. Posnetek o pustovanju je sestavni del daljše oddaje o kulturni dediščini, ki je bila zrežirana v Sloveniji (torej ni nastala v zamejstvu), delili so jo na pet delov. V prvem prispevku razlagajo pustovanja, ki so etnografsko privlačnejša, v slovenskih krajih, npr. na Goričkem, na Cerkniškem, v Reziji, drugi je o pustovanju na Sardiniji, tretji je intervju s policistko, četrti o pustovanju na Ptuju, peti o kraškem pustu na Opčinah. Pustovanje v Reziji poteka v vaseh Ravanca, Osojane in Bilä, kjer prirejajo večerne plese na trgu ali v gostinskih prostorih. Glasbeno spremljavo nudijo posebna rezijanska glasbila citire in bunkule, glasbeniki se imenujejo citiravci. Pust je posebljen z lutko z nabuhlim trebuhom, ki se imenuje babač pust ali druhmič. Ob njej je rdeča steklenica vina, nekoč je bila steklenica v

trebuhu, pipa pa je molela iz ust. Iz te babačeve steklenice lahko pijejo vsi. Ob tej lutki sta lahko še dve, pustova noseča žena ali pa sin, ki uganjajo šaljive prizore. Glavno praznovanje je v sredo na pepelnični večer. Sredi vasi je sodna razprava, vedno v šaljivem duhu pustovanja, na kateri obtožijo pusta za napake, ki so jih vaščani zakrivali lani, ali da so zaradi pustovanja zapravili čas in denar in si kvarili zdravje. Kot pri vsakem procesu ima tudi rezijanski pust zagovornika, ki skuša prepričati tožnike, da pust ni grešil, toda na procesu ne zmaga, obsojen je na smrt in mora napisati oporoko. Tožilci nosijo pusta na ramenih do konca doline, ga polijejo z bencinom in sežgejo. Ob tem ritualu obljublajo, da se bodo spet srečali naslednje leto.

V petem posnetku je predstavljena pustna povorka slovenske manjšine na Opčinah. Delovanje je kar živahno, v openskem domu učenci iz Nabrežine predstavljajo svoje stvaritve, gledališka skupina Komigo igra predstavo Radioaktivni live, po vaških ulicah pa se sprehajata kralj in kraljica pusta, na povorki so poleg vozov tudi glasbena skupina Kraški ovčarji, plesna skupina Flip iz Pirana, godba Tabor; karneval poteka od Piklca do osmice na Brdini. Vozovi so iz vasic v Italiji, npr. iz Repentabra, Merč, Sovodenj, Bazovice, Medjevasi, Štivana, Praprota, Opčin, Štmavra, Škednja, Števerjana in Križa in iz raznih krajev v Sloveniji. V oddaji je poudarjeno, da pustovanje povezuje in združuje ljudi, pustne šeme povezujejo celoten slovenski etnični prostor. Dodajo, da so bili na Tržaškem zaledju drugi pustni sprevodi npr. v Škednju, na Proseku, v Bregu, Dolini, Boljuncu, Zgoniku, Kaludrovci, Saležu, Voglju, Šempolaju, Nabrežini idr. Mislijo, da ima pustovanje na Tržaškem zelo stare korenine, ki segajo v 15. stoletje. Jasno je izpostavljeno, da je pustovanje del bogate kulturne dediščine Slovencev v Italiji in prispeva k ohranjanju slovenskega jezika in kulture. Poudarjeno je tudi, da so slovenske prireditve v Italiji most s preteklostjo in Slovenijo in da bi lahko Urad za zamejce po svetu pripomogel k temu, da bi mladi spoznali manjšinske šege in navade.

Nekateri učbeniki posvečajo posebno pozornost Rezijanom, njihovemu jeziku, kulturi in glasbi. V prvi izdaji učbenika *Slovenščina 1: z besedo do besede* je v poglavju o socialnih zvrsteh slovenskega jezika primer rezijanske ljudske pesmi, v poglavju o slovenski manjšini v Italiji pa je na strani 176 fotografija zgoščenke z rezijansko ljudsko glasbo, v didaskaliji piše, da: »je obveljala za najstarejšo ohranjeno obliko slovenske ljudske glasbe.« V učbeniku *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* je besedilo »Rezijani in rezijansčina: Le redki se trudijo »dyržet orë noše rëči«/ Vsaka vas ima še vedno svoj glas,

toda rezijski jezik počasi izumira. Starejšim v mislih, mladim del tradicije.« V prirejenem članku iz *Dela* je izpostavljena pomembnost ohranjanja rezijanskega narečja, in da je treba spodbujati mlajše generacije, da ga uporabljajo. Giovanni Negro, 70-letnik, skrbnik Muzeja brusačev na Solbici, opisuje stanje rezijanskega narečja. Pravi, da razmišlja v rezijanščini, njegova žena pa je Italijanka in hčerki ne znata dobro narečja, ker se družina ne pogovarja v rezijanščini. Mlajši Sandro Quaglia, ki je vodič in dela v Muzeju rezijanskih ljudi, je začel pogosteje govoriti rezijanščino pri 15 letih, zato ne razmišlja v tem jeziku kot Negro. Quaglia poudarja, da bi morale družine govoriti rezijansko, da bi se narečje ohranilo. Novinarka v članku opisuje svoja opažanja in nekaj zanimivosti. Na mizi je italijanski časopis, ljudje pa se pogovarjajo v rezijanščini, točneje v solbaškem narečju, in uporabljajo italijansko mimiko. Novinarka obrazloži, da so bili nekoč Rezijani nomadi, kramarji in brusači, da se je to ohranjalo iz generacije v generacijo. Dijaki izvejo iz članka, kako je težko ohranjati narečje, če ga ne govorijo družine. V vajah o razumevanju besedila, morajo dijaki povedati, katera je tema članka in kaj je hotela avtorica sporočiti z besedilom. V rešitvah je odgovor, da je tema slovenski jezik v Reziji, sporočilo pa: »predstaviti vlogo slovenščine v življenju Rezijanov« (Jožef-Beg; Kostanjšek 2013: 14).

V članku je nekaj stavkov v rezijanskem narečju in dijaki jih morajo prevesti v knjižno slovenščino. V rešitvah predlagajo sledeče: »Oči kažajo,« pomeni »Učiš se, ko gledaš,« »Ja mislin po rozajonski« prevedejo v »Razmišljam po rezijansko,« »dyržet orē noše rēči,« pomeni »govorim v svojem jeziku«, v članku pa je Quaglia povedal, da pomeni »ohraniti« (*prav tam*). Na 7. vprašanje, zakaj maloštevilni Rezijani znajo knjižno slovenščino, je predlagan odgovor: »Ker živijo v mešanih družinah.« (*prav tam*) Odgovor ni povsem pravilen. Rezija je odmaknjeno območje, njeni prebivalci so bili predvsem brusači in nomadi, dolina je bila težko dostopna drugim ljudem, zato se je v tistih krajih ohranilo narečje, težko pa so vstopali drugi jeziki. Najpomembneje pa je, da se v Reziji nikoli niso učili slovenščine v šoli.

V 8. vaji morajo obkrožiti pravilne trditve, zakaj se v teh krajih ni uveljavila knjižna slovenščina.

- a) Rezija je bila zaradi geografske oddaljenosti odmaknjena od jezikovnega razvoja v osrednjem slovenskem etničnem prostoru.
- b) Med Rezijo in Republiko Slovenijo ni bilo dovolj sodelovanja na kulturnem, političnem in gospodarskem področju.

- c) Slovenci v Reziji do leta 2001 niso bili priznani kot narodna manjšina.
- č) Raba slovenščine je omejena na domače okolje, kjer se govori narečje.
- d) Zaradi močne raznarodovalne politike so bile v preteklosti knjige v knjižni slovenščini Rezijanom nedostopne.«

(Jožef-Beg; Kostanjšek 2013: 14)

Pravilni odgovori so: a) č) in d). Na vprašanje, katera trditev velja tudi za izseljence, je pravilen odgovor a).

4.2.8 Književnost

Pričakovali bi, da učbeniki za slovenski jezik ne omenjajo slovenskega literarnega ustvarjanja; literarna dela namreč omenjajo predvsem takrat, ko obravnavajo razvoj slovenskega jezika. Vendar v priročniku *Na pragu besedila 3* piše, da je pri Slovencih v Italiji bogata tudi literatura. Slovenski književniki v Italiji so prvič omenjeni leta 1981 v *Slovenskem jeziku 1*. V tem učbeniku poudarjajo pomembnost znanja narečja in pisanja v narečju. V narečju je lahko ljudska in umetna književnost, kot primer navajajo avtorico narečnih umetnih pesmi Marijo Mijot s Tržaškega. Tudi v učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede* pri obravnavi socialnih zvrsti slovenskega jezika, morajo dijaki poiskati ljudske pripovedi v narečju, lahko si pomagajo tudi s tednikom *Novi Matajur*. Najpogostejša je vaja, pri kateri je treba povezati ime države in manjšinskega književnika. V *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* sta navedena Boris Pahor in Marko Kravos, v delovnem zvezku *Slovenščina 1: z besedo do besede* pa je poleg teh dveh imenovan še Alojz Rebula.

V nekaterih učbenikih so predstavljene tudi fotografije knjig npr. v učbeniku *Na pragu besedila 3* so platnice del: *Nokturno za Primorsko* Alojza Rebule, *V znamenju skržata* Marka Kravosa, *Mesto z molom San Carlo* Miroslava Košute, *Nekropola* Borisa Pahorja in *Blagor ženskam* Alenke Rebula, v učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede* je *Alamut* Vladimirja Bartola in *Slovenska plemiška pisma družin Marenzi-Coraduzzi s konca 17. stoletja*, ki jo je sestavil Pavle Merku. V tem učbeniku je v okvirčku kratek življenjepis Merkuja in v njem je opisano, kako je sestavljal knjigo. Avtorji so napisali, da je bil Merku

»doma iz italijanskega Trsta« (Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 176). Ta stavek bi lahko razumeli kot predpostavko, da obstaja tudi slovenski Trst, torej da se mesto nahaja tudi v Sloveniji.

Druge fotografije predstavljajo Borisa Pahorja. V učbeniku *Govorica jezika 4* je njegova fotografija z didaskalijo »tržaški pisatelj Boris Pahor«; njegova fotografija je tudi v učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede*, na DVD pa je posnetek o njem v poglavju »Retorika«. V nekaterih učbeniških kompletih so tudi citati literarnih del. V 8. poglavju učbenika *Slovenščina 1: z besedo do besede* je citirana pesem tržaškega pesnika Miroslava Košute *Nekje, a kje?* in v snopiču *Pika 1: izhodiščna besedila* (2006) pa Jakoša citira pesem Miroslava Košute *Na Krasu je krasno*.

4.2.9 Cerkev

Pri opisu stanja slovenske manjšine v Italiji učbeniki redko poudarjajo pomembnost cerkve in duhovnikov za ohranjanje slovenskega jezika. V skoraj vsakem učbeniku poudarjajo pomembnost cerkve le pri Slovencih v Avstriji in na Madžarskem. Pomembno delovanje slovenskih duhovnikov v Beneški Sloveniji v času fašističnega režima omenjata avtorja v učbeniku *Slovenski jezik 4*, ko citirata Bevkovo povest *Kaplan Martin Čedermac*¹³. Maševanje v slovenskem jeziku je omenjeno samo v dveh delih: v priročniku *Na pragu besedila 3* in v učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede*.

---

¹³ Kaplan Martin Čedermac je imaginarni lik, ki ga je Bevk ustvaril po vzoru duhovnikov Antonia Cuffola in Giuseppeja Cramara, ki sta maševala v slovenskem jeziku.

4. 2. 10 Intervjuji

Učbeniki *Na pragu besedila 3, Slovenščina 1: z besedo do besede, Slovenščina 4: z besedo do besede* so opremljeni z DVD, na katerem dijaki vidijo in poslušajo, kako govorijo pripadniki slovenskih manjšin. V delovnem zvezku *Govorica jezika 4* je pa intervju, ki je bil natisnjen v *Zborniku Slavističnega društva Slovenije*.

Najbogatejša reportaža o Slovencih v Italiji je v učbeniškem kompletu *Na pragu besedila 3*. Najprej pripovedovalec predstavi avtohtono naseljeno ozemlje od Krasa do Brd, od Benečije do Režije in vse do Kanalske doline; v teh krajih slovenska manjšina zna slovenščino in govori različna narečja. Omeni tudi pokrajinsko delitev, da obstajajo razlike med pokrajinami zaradi družbenih, gospodarskih in političnih faktorjev, in omeni zaščito slovenske manjšine. Prvi intervjuvanec je takratni župan občine Sovodnje ob Soči, vasice na Goriškem, Marco Petejan. Petejan razlaga, da je na Goriškem (v občinah Sovodnje, Doberdob in Števerjan) in na Tržaškem (npr. v občinah Nabrežina, Zgonik, Repentabor in Dolina) raba dvojezičnih obrazcev dovoljena in je zagotovljena od leta 1999. Drugi javni uradi, kot so banke, pošte in v sodstvu, se lahko odločajo, če bodo uporabili ob večinskemu jeziku tudi slovenščino. O zaščitnem zakonu Petejan komentira, da se ne bo spremenilo delovanje občine, toda upa, da bo manjšina prejela več finančnih sredstev in da bo zakon zagotovil obstoj drugih organizacij in ustanov. Njegova želja je, da bi manjšina poslovala dvojezično.

O stanju slovenskega jezika v Kanalski dolini govori kulturni delavec Rudi Bartaloth¹⁴. Pravi, da slovensko narečje govorijo še v Ukvah, Žabnicah, Ovčji vasi, Lipalji vasi, v Beli Peči in v Rajblju. Starejša generacija še obvlada slovenski knjižni jezik, ker so poslušali slovensko besedo v cerkvi, mlajša generacija otrok od 6 do 18 let pa se uči slovenščino enkrat na teden v Slovenskem kulturnem središču. O rezijanščini pa spregovori v narečju kulturna delavka Silvana Paletti. Pravi, da vaščani ne znajo slovenščine, ker govorijo po »'rozajansko', delamo po 'rozajansko' ...« (Križaj Ortar, Bešter Turk, Končina,

---

¹⁴ V priročniku *Na pragu besedila 3* (2010) je v zapisu primka prišlo do napake, napisano je Barthalot (glej str. 12).

Poznanovič; Bavdek 2010: 12) Povezovalec poudarja, da je v Reziji in Kanalski dolini drugačno stanje kot v drugih krajih, kjer je boljše. Delovanje slovenske manjšine je financirano predvsem od Republike Slovenije, manj pa od Republike Italije.

Slovenci v Italiji imajo svoje založbe, ki tiskajo tudi dela zamejskih avtorjev. Druga pomembna ustanova manjšine je knjižnica. V posnetku so prikazani notranji prostori Narodne in študijske knjižnice v Trstu. Ta ni edina slovenska knjižnica, v Gorici je Knjižnica Damirja Feigla, vsaka občina, v kateri živi slovenska manjšina, ima svojo knjižnico in jo imajo tudi nekatera društva. V knjižnici je intervjuvan en dijak. Vprašajo ga, v katerih okoliščinah rabi slovenski jezik. Njegov odgovor je, da ga rabi doma, v knjižnici, na košarkarskem treningu. Drugi intervjuvanec pove, da govori slovensko, ker je Slovenec, kakšenkrat se vplete tudi kaka italijanska beseda.

Odgovorni urednik spletnega časopisa *Slomedia.it* Darko Bradassi je zelo ponosen na ta portal, ker povezuje manjšino. Pravi, da so z njim zelo zadovoljni Rezijani, Benečani in Goričani. Pozitivna plat je, da pri tem portalu sodeluje veliko mladih, toda njihova slovenščina se zaradi tehnologije spreminja, pravi, da je: »zelo skrajšana, z enim takim tehničnim žargonom, bi ga imenoval, kjer se pisni jezik nekako izgubi.« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 12)

O bančništvu spregovori Savo Ušaj, takratni direktor Zadrúžne banke Doberdob in Sovodnje. O tej banki pravi, da deluje več kot 90 let – zdaj več kot sto – na Goriškem, v Trstu pa je Zadrúžna kraška banka. Trudijo se, da bi imeli vse obrazce dvojezične, stranke pa se lahko pogovarjajo z uslužbenci v slovenskem jeziku.

Šolstvo v slovenskem jeziku se v Goriški in Tržaški pokrajini razlikuje od tistega na Videmskem. Pripovedovalec poudarja, da: »Osnovno vlogo pri ohranjanju in razvoju jezika ima od nekdaj tudi šola. Kdor se lahko šola v slovenščini, ima do svojega maternega jezika in kulture drugačen odnos od tistih, ki živijo na območjih, kjer slovenskih šol nikoli ni bilo.« (Križaj Ortar; Bešter Turk, Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 13) Zato odločitev za dvojezično šolanje v Špetru Slovenov podrobne opisuje bivša ravnateljica dvojezične večstopenjske šole Živa Gruden. Najprej opozori, da ni bilo nikoli slovenskih šol v Beneški Sloveniji – bile so samo italijanske – in da so potrebo po znanju knjižne slovenščine zadovoljevali tečaji slovenščine in aktivnosti za otroke, ki so jih prirejela društva. Po zaslugi tega društvenega delovanja so se odločili, da bodo ustanovili dvojezično šolo. Najprej sta

bila samo vrtec in petletna osnovna šola, šele potem so odprli tudi nižjo srednjo šolo. Bivša ravnateljica poudarja, da je velika omejitev te šole, da se lahko vanjo vpišejo samo otroci iz Nadiških dolin, za družine iz Terske doline, Rezije in Kanalske doline pa je predaleč. Gruden izpostavi, da je stanje šolstva v Goriški in Tržaški pokrajini boljše, ker imajo vse stopnje šolanja (od vrtca do konca srednje šole) v slovenskem jeziku in ker tak sistem predvideva zakon. Doda še, da na Goriškem in Tržaškem deluje Deželni zavod za poklicno izobraževanje, ki skrbi za strokovne tečaje v slovenskem jeziku. V intervjuju je tudi pričevanje Beneškega Slovence o šolanju v dvojezični šoli, povedal je, da je tudi višja šola dvojezična – to pa ne drži, ker so vse slovenske šole enojezične, učijo pa se tudi italijanščine – in da je univerza v Trstu samo v italijanskem jeziku.

O stanju slovenskega jezika manjšine v Italiji spregovori profesor slovenske književnosti na Univerzi v Trstu, prevajalec in pisatelj Miran Košuta. Pravi, da:

»Za razliko od rojakov v matici slovenščina za zamejce v Italiji nikakor ni nekaj danega, samoumevnega, nekaj, v kar bi bili potopljeni – kakor v zrak, ki ga dihamo –, ampak jezik, za katerega se moramo vedno znova odločati, se zanj zavestno boriti, ga izbirati.«

(Križaj Ortar, Bešter Turk, Končina, Poznanovič; Bavdek 2010: 13)

Na pripadnike slovenske narodne skupnosti zelo vpliva italijanščina, ki je jezik okolja. Manjšina odreagira na dva načina: ali je jezik kontaminiran ali pa se upira temu (*prav tam*). Profesor je zaskrbljen zaradi prepletanja slovenščine in italijanščine v vsakdanjem življenju slovenske manjšine:

»Kar se prvega tiče, bi ugotovil, da položaj slovenščine pri nas nikakor ni rožnat, ne kar se tiče jezikovnih pravic, ne šolstva, recimo ne kar se tiče tudi javne rabe slovenščine, ne kar se tiče medijev. Tu imamo na voljo celo vrsto medijev, pa vendar ti mediji posvečajo premajhno skrb jeziku. Ves ta pritisk, vse te težave sprožajo po drugi strani obrambne mehanizme, reakcijo, negovanje in kultiviranje slovenščine, ki je še posebej zaznavno na področju umetnosti in kulture, tako individualne kot seveda institucionalne. Pri tem negovanju materinščine opažam težnjo po nekem funkcionalnem purizmu, tudi pri mladini.«

(*prav tam*)

Manjšina ne uporablja angleških besed v vsakdanji govorici, zato ni kontaminirana kot osrednja slovenščina, zveni pa bolj starinsko: »Če je torej res, da je slovenščina v zamejstvu nekoliko bolj tradicionalna, okorna od osrednje slovenske, je po drugi strani tudi

res, da je veliko bolj pristna, domača, čista.« Profesor svetuje sodelovanje med matico in zamejstvom:

»Matičniki in zamejci si imamo torej veliko povedati, v jezikovnem smislu se naučiti drug od drugega, zato da ne bi osrednja slovenščina postala vse bolj internetizirana, globalizirana, poangležena, da bi bil zanjo potreben še celo zakon, naša zamejska pa ne folklorna in fosilizirana. Živ, sodoben, prožen, lep, sočen jezik je namreč temelj in predpogoj vsakršne identitete in bodočnosti, tako osebne kot nacionalne.«

(prav tam)

V delovnem zvezku *Na pragu besedila 3* se nanašajo na intervju s prof. Košuto vprašanja sklopa č). Dijake vprašajo: »Ali je po mnenju zadnjega govorca na posnetku slovenščina v italijanskem zamejstvu za tamkajšnje Slovence nekaj samoumevnega? / S čim je pojasnil to svoje mnenje? / Govorec je omenil dva jezikovna pojava t. i. onesnaževanje ("kontaminacijo") slovenščine in kljubovanje takemu onesnaževanju. Kako je razložil ta pojava? / Govorec želi, da "osrednja slovenščina" (tj. v Republiki Sloveniji) ne bi postala "internetizirana, globalizirana, poangležena", "zamejska" pa ne "folklorna" in "fosilizirana". Razložite, kaj je s tem želel sporočiti. / Ali se strinjate z njegovim mnenjem, da je "živ, sodoben, prožen, lep, sočen (materni) jezik temelj vsakršne identitete in bodočnosti, tako osebne kot nacionalne"? Utemeljite svoje mnenje.« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 15)

V rešitvah delovnega zvezka svetujejo sledeče rešitve: »Ne. / Za slovenščino se je treba zmeraj znova odločati in boriti. / Ker je vpliv italijanščine močan, prihaja do neuresničevanja jezikovnih pravic, npr. javne rabe slovenščine, tudi mediji posvečajo premajhno skrb jeziku. Te težave pa sprožajo obrambne mehanizme, npr. rabo kultivirane slovenščine. / Po smislu. / Po smislu.« (Križaj Ortar; Bešter Turk; Končina; Poznanovič; Bavdek 2010: 4)

Tudi v učbeniku *Slovenščina 1: z besedo do besede* je posnetek z intervjuji. Nastopata pisatelj Dušan Jelinčič in bivša ravnateljica Živa Gruden, ki smo jo spoznali že v učbeniku *Na pragu besedila 3*. Jelinčič se predstavi kot tržaški Slovenec. Šolsko kariero je do univerze opravil v slovenskem jeziku. Bil je novinar na *Primorskem dnevniku* in na slovenskem oddelku RAI. Spregovori o problematiki dvojezičnosti. Pravi, da je javna dvojezičnost šibko občutena, ker so redki javni dvojezični napisi in ker bo težko Slovenec v Italiji na ulici nagovoril človeka v maternem jeziku, ker ne ve, če ga bo neznanec razumel. Lahko neznanec

ne zna jezika, če ni pripadnik manjšine ali Slovenec, morda pa se jezika šele uči. Jelinčič poudari, da ima dvojezičnost večjo prožnost in da pripadniki manjšine obvladajo dva jezika. Opozori, da še vedno poteka asimilacija, predvsem tiha asimilacija, in da imajo nekateri pripadniki manjšine šibko narodno zavest, ker mislijo, da ima večinski jezik več privilegijev. Kot primer asimilacije navede nasilno italijansko politiko, ki je v 50. letih 20. stoletja priselila več kot 10.000 istrskih beguncev, da bi spremenila socialno in jezikovno podobo na Tržaškem. Kljub temu slovenščina še živi, k ohranjanju slovenskega jezika pripomorejo šole, kulturne in športne organizacije, mediji, društva, duhovniki. Jelinčič svari poslušalce, da so pripadniki manjšine »potopljeni v veliko bogastvo dveh jezikov, a je treba znati primerno plavati« (Vogel; Kastelic; Ozimek 2007).

Gruden predstavlja Slovence na Videmskem, kljub temu da se je rodila na Opčinah, v okolici Trsta. Veliko let prebiva v Sv. Lenartu v Benečiji in vodi dvojezično šolo v Špetru. Na kratko opiše zgodovinske razmere, ki so pripomogle k temu, da se je slovenščina ohranjala samo v narečju. Italijanska država je hotela to pokrajino asimilirati preko italijanskega šolstva, če so otroci govorili v slovenskem jeziku, so morali plačevati denarne kazni. Upadalo je znanje jezika tudi zaradi selitve iz hribov v dolino, v italijanskih mestih in vaseh niso imeli veliko priložnosti, da bi govorili v domačem jeziku. V zadnjih desetletjih se stanje slovenskega jezika izboljšuje, delujejo društva, prirejajo prireditve. Ohranja se še vedno narečna varianta, toda utrjujejo slovenski knjižni jezik s stiki s soško dolino. Omeni tudi, da se ne izvajajo vse jezikovne pravice, ki so našteje v zaščitnem zakonu: raba slovenščine je predvidena v izvoljenih svetih, v uradnih dokumentih, v krajevnih napisih, slovenščina je eden od kurikularnih predmetov na vseh stopnjah šole. Na Videmskem je šolanje predvsem v italijanščini, edina šola s slovenščino je dvojezična šola v Špetru. Splošni manjšinski zakon predvideva, da ima večina občin, kjer večino predstavlja slovensko prebivalstvo, dvojezične krajevne napise. Poudarja, da je to pomembno, ker napis kaže prisotnost Slovencev v teh krajih. Gruden opozori, da so se ljudje bali, da bo knjižni jezik izpodrinil narečje. Izkazalo se je, da se zaradi tega ni treba bati. Preden je dvojezična šola postala državna, so k njenemu obstoju prispevali domačini. Zdaj obiskuje šolo v Špetru polovica šoloobveznih otrok v Beneški Sloveniji.

V učbeniku *Slovenščina 4: z besedo do besede* je v poglavju »Retorika skozi čas« intervju z Borisom Pahorjem, ki razlaga, kako je bilo v času fašizma v Italiji. Omenja svoj roman *Nekropola* in govori o začetku fašizma (okrog leta 1920), ko so se zgodila prva nasilja

proti Slovencem. Takrat so črnosrajčniki sežgali Narodni dom, druga domova in slovenske knjige. Fašisti so kričali na Slovence: »Bruti ščavi, porchi ščavi« (Vogel; Hodak; Kastelic 2010). Bili so prepričani, da je slovenski narod brez jezika, da govori umazan jezik. Pahor pove tudi o svoji deportaciji, ko ga je izdala domobranska vojašnica v Trstu. Na posnetku je prikazan zemljevid poti, ki jo je naredil, ko je bil deportiran; na njem je dvojezični napis Trst/Trieste. V posnetku izpostavi, da se morajo Italijani najprej spomniti tega, kar so naredili fašisti, npr. Posebno sodišče za zaščito države/Tribunale Speciale per la Difesa dello Stato in koncentracijsko taborišče na Rabu, nato na fojbe. Ta posnetek je bil vključen v učbenik, da bi dijaki poslušali, kako govori Pahor, ker je poglavje posvečeno retoriki. Vaje so o govorništvu, ne o slovenski manjšini v Italiji.

V delovnem zvezku *Govorica jezika 4* je članek o jezikovnem preklapljanju. Intervjuvana sta dva pripadnika slovenske manjšine v Italiji. Marko je iz Števerjana in je sin Beneškega Slovenca in Furlanke. Šolal se je v Gorici, zdaj živi z družino v Novi Gorici. Jure je Tržačan in se je šolal v slovenskih šolah, diplomiral je na glasbenem konservatoriju v Trstu, kjer je učni jezik italijanščina. Žena je Italijanka in se je naučila slovenščino. V intervjuju je govor o posebnostih izgovarjave in o jezikovnem preklapljanju ter o težavah, ki sta jih imela, ko sta se znašla v okolju, v katerem je glavni jezik slovenščina, ne pa italijanščina.

5. Zaključek

Pri pouku slovenskega jezika dobijo srednješolci iz učnega gradiva veliko informacij o slovenskih manjšinah. Od leta 1965 dalje je na zemljevidih učbenikov, delovnih zvezkov, priročnikov in slovnici prikazano celotno avtohtono slovensko ozemlje, ki vključuje tudi ozemlje slovenskih manjšin. Prvi zemljevid, ki prikazuje Slovence v Avstriji, Italiji in na Madžarskem, je iz leta 1968, in sicer v *Slovenski slovnici* (1956–1973), Slovenci na Hrvaškem pa so prvič označeni na zemljevidu leta 1999 v učbeniku *Na pragu besedila 1* (1999–). Prve informacije o slovenskih manjšinah so v Toporišičevem učbeniku *Slovenski knjižni jezik 1* (1965–1979), kjer lahko beremo fonetične transkripcije slovenskih narečij, ki se govorijo za državno mejo Slovenije; prva omemba koroških Slovencev v Avstriji in v Kanalski dolini, goriških, beneških in tržaških Slovencev pa je v učbeniku *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe* (1975–1981) Vere Remic-Jager. Slovenci v Avstriji, Italiji in na Madžarskem so prvič omenjeni v učbeniku *Slovenski jezik 1*. Do leta 1985 je bil jezik slovenskih manjšin obravnavan v poglavju o socialnih zvrsteh pri narečjih, avtorji z območij, ki so danes manjšinska, pa v poglavju o razvoju slovenskega jezika. Slovenske manjšine so kot posebna učna vsebina prvič obravnavane v učbeniku *Slovenski jezik 4* (1985–1998) v poglavju »Družboslovno jezikoslovje«. Po letu 1999 so manjšine obravnavane v samostojnem podpoglavju, večkrat skupaj z izseljenci. Večkrat je naslov podoben kot v učbeniku *Na pragu besedila 3* (2000–) – »Slovenščina kot prvi jezik v zamejstvu« – ali kot v *Slovenščini 1: z besedo do besede* (2007–) – »Slovenščina v zamejstvu in izseljenstvu«. Od leta 2000 so nekateri učbeniki nadgrajeni z DVD. Dijaki lahko prisluhnejo govoru pripadnikov slovenskih manjšin in si ogledajo njihove navade in običaje. Te DVD najdemo v učbenikih *Na pragu besedila 3*, *Slovenščina 1: z besedo do besede*, *Slovenščina 3: z besedo do besede* (2009–), *Slovenščina 4: z besedo do besede* (2010–).

Ko učbeniki obravnavajo Slovence v Italiji opisujejo stanje slovenskega jezika na Goriškem, Tržaškem in v Beneški Sloveniji, redkeje pa stanje slovenske manjšine v Kanalski dolini; o Rezijanih pa poudarjajo, da govorijo zelo arhaično narečje in da ohranjajo stare navade in običaje. Ko so obravnavani Slovenci v Avstriji, so večkrat opisani samo koroški Slovenci, redkokdaj pa učbeniki poudarjajo, da so tudi štajerski Slovenci. Štajerci v Avstriji so omenjeni, npr. v učbenikih *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za*

gospodarstvo ter družbene službe in Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole; pogosteje pa so prikazani na zemljevidu, npr. v učbeniku *Slovenski jezik in sporočanje 1 ...*

Najpogostejša poimenovanja za avtohtone slovenske manjšine so: *zamejci, zamejski Slovenci, Slovenci v zamejstvu*. Ta poimenovanja se pojavljajo v poglavjih o socialnih zvrsteh slovenskega jezika, razvoju slovenskega jezika in Slovencih po svetu. Drugo najpogostejše poimenovanje je *Slovenci v/na (državi)*, npr. *Slovenci v Italiji*, ta vrsta poimenovanja se pojavlja pri opisih samo ene specifične manjšine. Izraz *manjšina* je najmanj uporabljen. To nakazuje, da pisci pojmujejo pripadnike slovenske manjšine kot del slovenske narodne skupnosti kot celote, ki živi izven mej matične države. Redkokdaj učbeniki uporabljajo poimenovanje manjšine po kraju ali pokrajini, najpogosteje se pojavlja poimenovanje koroški, porabski in Beneški Slovenci. Enkrat se pojavi oznaka štajerski Slovenci v *Slovenskem jeziku za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*, termin tržaški Slovenci se pojavlja v učbeniku *Slovenščina 3: z besedo do besede* in ga uporablja Dušan Jelinčič v posnetku za učbenik *Slovenščina 1: z besedo do besede*.

V podpoglavju 3.3 smo kronološko analizirali učbenike po avtorjih oz. po učbeniških kompletih. V skoraj vseh učbenikih je zemljevid, ki prikazuje meje slovenskega jezika (v poglavjih o slovenskem jeziku ali pri obravnavi narečja) ali avtohtono ozemlje slovenskih manjšin (v poglavjih o Slovencih v zamejstvu). Zemljevidi so bolj ali manj natančni pri navajanju krajev, na nekaterih so napisana dvojezična poimenovanja krajev npr. v učbenikih: *Slovenski jezik 4, Na pragu besedila 3, Besede 3* (2003–), *Slovenščina 1: z besedo do besede, Govorica jezika 1* (2007), *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* (2013) ...

Vsi učbeniki razvijajo pojem avtohtonosti, saj poudarjajo, da je slovenščina prvi/materni jezik pripadnikov avtohtone slovenske manjšine. Manj podatkov je o zgodovini manjšine, srečamo jih v učbenikih *Slovenski jezik 1* in *Slovenski jezik 4* za koroške Slovence in Slovence v Italiji in v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*. Demografske podatke omenjajo učbeniki *Na pragu besedila 3, Besedah 3, Besede 5, Govorica jezika 4* in v *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole* – učbeniki poudarjajo, da so to samo ocene, ker manjšine ne dovolijo preštevanja. Slovencev v Italiji naj bi bilo 80.000–100.000, v Avstriji 20.000–30.000, na Madžarskem 3000–4000 in na Hrvaškem približno 3000.

Učbeniki, ki opisujejo stanje manjšin, pišejo tudi o pravni zaščiti slovenskega jezika in navajajo celo nekatere člene zakonov – npr. učbenik *Besede 3* in delovni zvezek *Besede 5* (2005–) citirata izvleček Državne avstrijske pogodbe, *Slovenščina 1: z besedo do besede* in *Slovenščina 4: z besedo do besede* razlagata zaščitni zakon Slovencev v Italiji iz leta 2001. Omenja se, da manjšine ščitita matična država in država, v kateri imajo status manjšine, in da za njih skrbijo razna društva, krovne organizacije, Urad vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu in Evropska unija.

Učbeniki posvečajo posebno pozornost šolstvu zamejskih Slovencev. V učbenikih, ki so izšli v 21. stoletju, so opisani modeli šol, npr. za koroške Slovence pišejo, da imajo bodisi dvojezične šole, bodisi šole s slovenskim učnim jezikom; za Slovence v Italiji, da imajo vse stopnje šolanja od vrtca do mature v slovenskem jeziku, v Beneški Sloveniji pa je dvojezična osnovna šola in nižja srednja šola; Slovenci na Madžarskem imajo slovenščino samo kot izbirni predmet. Nekateri učbeniki, npr. *Besede 5*, in delovni zvezki, npr. *Govorica jezika 1*, omenjajo imena šol. Poleg šolstva opisujejo tudi prizadevanja za ohranjanje slovenskega jezika preko ustanov, društev ... Za Slovence v Italiji, Avstriji in na Madžarskem navajajo časopise, revije, glasila, radio in televizijo, ob razlagi lahko najdemo tudi fotografije časopisov in revij. O gospodarski dejavnosti piše samo učbenik *Na pragu besedila 3*. Pri Slovencih v Avstriji in na Madžarskem poudarjajo, da je cerkev pomembno vplivala na ohranjanje slovenskega jezika in narodne identitete, redko pa pripisujejo enak pomen cerkve za Slovence v Italiji, predvsem za Benečane.

V nekaterih učbenikih naletimo na podatke o slovenskem manjšinskem književnem ustvarjanju in o navadah ter običajih. V učbeniku *Na pragu besedila 3* so fotografije literarnih del Slovencev v Avstriji in v Italiji. Slovenski književniki, ki izhajajo iz manjšin, so prvič omenjeni v *Slovenskem jeziku 1*, in sicer manjšinski pesnici Marija Mijot in Milka Hartman. Najpogosteje sta omenjena Boris Pahor in Alojz Rebula, ki pripadata slovenski manjšini v Italiji. Nekateri učbeniki obravnavajo tudi slovenske običaje in navade, npr. učbenik *Slovenščina 3: z besedo do besede* predstavlja pustovanje na Tržaškem, v Beneški Sloveniji in v Reziji.

V podpoglavju 3.4 smo opazovali, če učbeniki uvajajo dijake v uporabo sociolingvističnih pojmov. Izkazalo se je, da jih dosledno uporabljajo in razlagajo. Najpogostejši izrazi so: prvi jezik/materni jezik, jezik okolja/drugi jezik, tuji jezik, dvojezičnost, asimilacija, manjšina, diglosija. Ob tem učbeniki poudarjajo, da živijo

pripadniki manjšine na avtohtonem slovenskem ozemlju, npr. učbenik *Govorica jezika 1*. Večja pozornost se posveča dvojezičnosti, predvsem v učbeniku *Slovenski jezik 4* je podrobneje obravnavana, in asimilaciji. Asimilacijo ločijo v tiho ali odkrito. V delovnem zvezku *Govorica jezika 4* (2010) je 8. poglavje posvečeno sociolingvistiki, in sicer predvsem tematiki jezikovnega preklapljanja.

Četrto poglavje je namenjeno samo Slovincem v Italiji. Podrobneje smo obravnavali podatke o zgodovini, naselitvi in demografskih spremembah, o njihovi zaščiti, šolskem sistemu, ustanovah, gospodarstvu, politiki, medijih, kulturi, običajih in navadah, književnosti in o cerkvi. Posebno podpoglavje pa smo posvetili intervjujem. Podatki so kar izčrpani. Najpogostejša napaka, ki se ponavlja na zemljevidih, je Tržič namesto Trbiž (npr. v zbirki *Besede*). V e-učbeniku *Slovenščina 1* zamenjajo pokrajino z deželo, saj je Furlanija Julijska krajina dežela. Najhujša napaka pa je interpretacija 8. člena Zaščitnega zakona, ki jo lahko beremo v učbenikih *Slovenščina 1: z besedo do besede* in v *Slovenščina 4: z besedo do besede*: »Drugi odstavek odreka pravico do rabe slovenskega jezika Slovincem, ki so pripadniki vojske in policije v odnosih do nadrejenih.« (Vogel; Kastelic; Ozimek 2007: 175) Navedena razlaga drugega odstavka 8. člena ni pravilna, saj ta člen odreka pravico do rabe slovenskega jezika slovenski manjšini v odnosih do vojske in policije.

Naša analiza kaže, da so cilji Učnega načrta 2008 v učbenikih uresničeni. Slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem izmed analiziranih učbenikov najpodrobneje in najpopolneje opisuje učbeniški komplet *Na pragu besedila 3*, vse štiri manjšine pa *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*. Učbeniki podajajo splošno sliko manjšin, kje se te nahajajo in kako skrbijo za ohranjanje slovenskega jezika preko šolstva, ustanov, društev in medijev. Vsi učbeniki izpostavljajo in podčrtujejo, da so avtohtone slovenske manjšine del slovenskega naroda in da jih od njega loči samo politična meja.

6. Compendio/povzetek v italijanščini

La tesi magistrale raccoglie e analizza le informazioni sulle minoranze slovene in Austria, Italia, Ungheria e Croazia, riportate nei libri scolastici delle scuole slovene (secondarie di secondo grado¹⁵) per la materia *lingua slovena*. I libri di testo che sono stati esaminati e che rientrano nell'elenco bibliografico accluso in appendice soddisfano i seguenti criteri: essere libri scolastici o grammatiche o manuali per l'insegnamento della lingua slovena (e non della letteratura) e risultare pubblicati in Slovenia tra il 1965 e il 2018. I libri di testo analizzati non sono necessariamente destinati agli studenti delle scuole in Slovenia, ma anche ai frequentanti delle scuole bilingui o in lingua slovena delle minoranze.

La ricerca bibliografica dei libri di testo è stata effettuata tramite il portale bibliografico *Cobiss Opac*, la *Slovenska bibliografija* ed all'interno del programma scolastico in vigore dal 2008 ("*Učni načrt. Slovenščina [elektronski vir], gimnazija, splošna, klasična, strokovna gimnazija, obvezni predmet in matura*"). L'elenco è composto da 607 libri di testo. Sono elencate tutte le edizioni e le varie ristampe. L'elenco bibliografico sostanzia l'ottavo capitolo del presente lavoro. Durante la stesura della tesi sono state analizzate e confrontate le varie edizioni dei libri in elenco allo scopo di trovare eventuali differenze o aggiunte di informazioni. Nella tesi sono citate e descritte prevalentemente le ultime edizioni.

Il 2. capitolo argomenta perché è importante che gli alunni sloveni conoscano le comunità autoctone slovene. Questa tematica è approfondita anche nel programma scolastico di lingua slovena. Ai docenti viene consigliato di trattare questo tema nell'arco dei quattro anni scolastici. Solitamente, le minoranze slovene sono descritte nei libri di testo per il primo e il terzo anno delle secondarie di secondo grado. Per gli studenti della Slovenia è di particolare importanza conoscere l'esistenza delle minoranze slovene perché fanno parte del popolo sloveno che non è interamente ricompreso entro i confini statali. Ma anche per i docenti che insegnano nelle scuole delle minoranze slovene è fondamentale spiegare agli alunni che fanno parte di un'unica nazione slovena.

---

¹⁵ Le secondarie di secondo grado in Slovenia (*srednje šole*) sono della durata di quattro anni.

Il Capitolo 3 è incentrato sulle minoranze slovene in Italia, Austria, Ungheria e Croazia. Il paragrafo 3.1 riassume storiograficamente i libri di testo in esame. Nel paragrafo 3.2 si rileva quali sono le minoranze maggiormente citate e con quali termini vengono definite nei libri. La maggior parte dei testi riporta informazioni sugli Sloveni in Austria e in Italia, esigue sono invece le opere che accennano agli Sloveni in Ungheria. Solamente dopo il 1999 si è cominciato a trattare l'argomento degli Sloveni in Croazia. I libri di testo utilizzano per le comunità nazionali slovene autoctone i seguenti termini: minoranze autoctone, Sloveni in (più il nome del paese) e Sloveni d'oltreconfine. Raramente, invece, vengono definiti come: Sloveni della Carinzia (in Austria), Sloveni della Slavia Veneta (in Italia) e Sloveni del Porabje (in Ungheria). Nel paragrafo 3.3 riportiamo le informazioni sulle minoranze slovene autoctone. Prima del 1999 non vi sono cenni di rilievo sulle comunità nazionali slovene autoctone, eccezion fatta per Toporišič che descrive anche i dialetti delle minoranze slovene nel suo libro di testo "*Slovenski knjižni jezik 1*" (1965–1979). Senza essere esplicitamente nominate o identificate nella mappa dei dialetti sloveni ivi contenuta, le minoranze slovene compaiono per la prima volta nella grammatica "*Slovenska slovnica*" (1956–1973) di Bajec, Kolarič e Rupel. Remic-Jager menziona invece per la prima volta le minoranze slovene della Carinzia, della Slavia Veneta e del Porabje nel libro di testo "*Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*" (1975–1981). "*Na pragu besedila 1*" è il primo testo a riportare informazioni più dettagliate sulle minoranze slovene in Austria, Italia, Ungheria e Croazia. Questi ultimi vengono anzi menzionati qui in assoluto per la prima volta. Il libro di testo "*Na pragu besedila 3*" (2000–) descrive nel dettaglio il territorio autoctono delle minoranze, la loro tutela e come la lingua slovena venga conservata per mezzo di strumenti quali per esempio la scuola, la pubblicistica, le associazioni, le messe in sloveno ecc. Nella maggior parte dei libri di testo vi è la rappresentazione geografica del territorio autoctono delle minoranze. Nei libri di testo "*Na pragu besedila 3*", "*Slovenščina 1: z besedo do besede*" (2007–) gli alunni hanno l'opportunità di udire anche le parlate delle minoranze. In tutti i libri di testo, manuali e grammatiche viene sottolineato il concetto di appartenenza delle minoranze slovene al popolo sloveno.

Il capitolo 3.4 tratta l'evoluzione dei termini sociolinguistici usati nei testi analizzati. I termini incontrati più frequentemente sono: minoranze autoctone, territorio autoctono, prima lingua (lingua madre o madrelingua), bilinguismo, assimilazione ecc., come spiegato

in dettaglio nel volume “*Slovenski jezik 4*” (1985-1998). Nell’eserciziario “*Govorica jezika 4*”, un intero capitolo è dedicato alla commutazione di codice. Il paragrafo 3.5 del presente lavoro riassume poi l’evoluzione dei temi trattati nei libri scolastici.

Il 4. capitolo è incentrato unicamente sul tema degli Sloveni in Italia. Nel paragrafo 4.1 viene fornita una fotografia della situazione attuale della comunità autoctona. Il paragrafo 4.2 analizza le informazioni riportate nei libri di testo riguardo alla storia, al territorio autoctono, alla tutela della minoranza, al sistema scolastico, alle istituzioni, all’economia, alla politica, ai media, agli usi e costumi, alla letteratura e all’importanza dei sacerdoti sloveni. Un paragrafo è dedicato alle interviste, poiché anch’esse ricche di spunti interessanti.

Nell’ambito di questo capitolo, le informazioni più dettagliate fornite dal repertorio librario esaminato riguardano la diffusione geografica degli Sloveni in Italia, che è descritta nei testi e raffigurata sulle mappe (nei libri di testo dopo il 2000 i nomi dei luoghi sono in italiano e sloveno). Viene anche specificato che essi vivono nelle provincie di Udine, Gorizia e Trieste, più raramente invece che risiedono nella regione Friuli Venezia Giulia. I libri di testo riportano poche informazioni storiche sulla comunità regionale slovena, tutte incentrate perlopiù sull’epoca del fascismo. Dopo il 2001 viene spesso menzionata la legge n. 38 del 23 febbraio 2001 “*Norme a tutela della minoranza linguistica slovena della regione Friuli-Venezia Giulia*”. Nei libri “*Slovenščina 1: z besedo do besede*” e “*Slovenščina 4: z besedo do besede*” viene riportata un’errata interpretazione del secondo comma dell’ottavo articolo di questa legge. Secondo gli autori dei due volumi infatti, i rappresentanti delle Forze armate e delle Forze di polizia non possono conversare in sloveno con i propri superiori. La citata legge non consente invece l’uso della lingua slovena “nei procedimenti amministrativi avviati dal personale” di entrambe le Forze “nei rapporti interni con l’amministrazione di appartenenza”.

In tutti i testi che trattano il sistema scolastico è specificato che nel Triestino e nel Goriziano ci sono scuole con lingua d’insegnamento slovena, mentre a San Pietro al Natisone (nell’ ex provincia di Udine) gli alunni possono frequentare sia la scuola primaria che la scuola secondaria di primo grado bilingue. Oltre alla scuola, le altre istituzioni menzionate spesso sono il teatro *Slovensko stalno gledališče* (Teatro stabile sloveno), le case editrici, in particolare la *Mohorjeva družba* (Società di S. Ermacora), le biblioteche e le scuole di musica.

Le uniche informazioni sull'economia degli Sloveni in Italia sono riportate nel libro di testo "*Na pragu besedila 3*", ove viene precisato che la minoranza ha le proprie banche, negozi e società. Non vengono date informazioni sulla situazione politica. Maggiori informazioni sono fornite sui media della comunità nazionale slovena in Italia. Vengono menzionati: il quotidiano "*Primorski dnevnik*", i settimanali "*Novi Glas*" e "*Novi Matajur*", la rivista "*Mladika*", le riviste per ragazzi "*Pastirček*" e "*Galeb*", il portale telematico "*Slomedia.it*", la radio slovena (*Radio Trst A*) e i programmi televisivi.

Il dialetto e la musica resiana sono spesso menzionati come caratteristiche peculiari della Val Resia, mentre il volume "*Slovenščina 3: z besedo do besede*" descrive anche il carnevale a Resia e Opicina. Sebbene i libri di testo esaminati riguardino la lingua, non mancano in essi citazioni di scrittori sloveni in Italia, quali come ad esempio: Boris Pahor, Marko Kravos, Alojz Rebula. Nel volume "*Na pragu besedila 3*" ci sono anche le copertine di alcuni loro libri. Inoltre, il libro "*Slovenščina 1: z besedo do besede*" cita la poesia "*Nekje, a kje?*" del poeta Miroslav Košuta.

La comunità autoctona conserva la lingua slovena anche partecipando alle messe celebrate da sacerdoti sloveni. I libri di testo solitamente danno poca importanza alla Chiesa, sebbene i sacerdoti sloveni durante il fascismo abbiano contribuito in modo rilevante alla tutela e alla promozione della lingua slovena. Nella Slavia Veneta è stata proprio la Chiesa a promuovere la lingua slovena, nel periodo precedente l'istituzione delle scuole bilingui.

Una fonte di informazioni è rappresentata anche dai dvd allegati ai libri di testo. Ad esempio nel manuale "*Na pragu besedila 3*" si possono trovare interviste a diversi personaggi della minoranza slovena che operano nel pubblico e nel privato. Il filmato del volume "*Slovenščina 3: z besedo do besede*", invece, descrive il carnevale della Val Resia e la sfilata di carnevale di Opicina.

Dal lavoro di tesi e dalle analisi effettuate è emerso che i libri di testo per la materia Lingua slovena, editi dal 1965 al 2018, rispettano in gran parte le direttive del programma scolastico ministeriale della Repubblica di Slovenia, in vigore dal 2008, sulle autoctone comunità nazionali slovene che vivono a ridosso dei confini statali. Le minoranze slovene in Italia, Austria e Ungheria vengono descritte dettagliatamente nel libro di testo "*Na pragu besedila 3*", tutte e quattro, invece, sono trattate nel libro di testo "*Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*". In tutti i libri di testo viene sottolineato che le minoranze

slovene fanno parte del popolo sloveno e che sono divise dai connazionali che risiedono nella Repubblica di Slovenia unicamente dai confini politici.

7. Bibliografija

7.1 Viri

Učbeniki

Bajec, Anton; Kolarič, Rudolf; Rupel, Mirko: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1973.

Berc-Prah, Dubravka; Slemenjak, Tanja; Pergar, Saša: *Barve jezika 1. Učbenik za slovenščino v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett, 2016.

Berc-Prah, Dubravka; Slemenjak, Tanja; Pergar, Saša: *Barve jezika 1. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 1. letniku gimnazij in štiriletnih srednjih strokovnih šol. Elektronski vir: 1. del*. Ljubljana: Rokus Klett, 2016.

Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila. Učbeniški komplet za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana: Rokus, 1999.

Bibič, Jožica; Dular, Janez; Kušljan, Vena; Okorn, Alenka; Zorko, Zinka; Čar, Janko; Zrimšek, Ivo; Kirn, Rafka; Mrdavšič, Vera: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence*. Ljubljana: Univerzum, 1981.

Debeljak, Dragica; Jožef-Beg, Jožica: *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*. Ljubljana: DZS, 2004.

Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor: Obzorja, 1994.

Dular, Janez; Kirn, Rafka; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo; Logar, Tine: *Slovenski jezik I. Poskusni učbenik*. Maribor: Obzorja, 1981.

Erhartič, Blanka: *V območju jezika. Priročnik za srednješolce*. Ormož: samozaložba, 2000.

Erhartič, Blanka; Štih, Aleksandra: *Z besedo na dan: poslušamo, govorimo, beremo, pišemo*. Maribor: Obzorja, 2007.

Glavan, Mihael; Gregorač, Vera; Kolar, Marija: *Slovenski jezik in književnost. Učbenik za 1. in 2. letnik skrajšanih programov*. Maribor: Obzorja, 1984.

Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2001.

Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana: DZS, 2013.

Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2002.

Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2016.

Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2003.

Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2013.

Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2004.

Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2016.

Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2005.

Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2015.

Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2012.

Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana: DZS, 2014.

Gomboc, Mateja: *Besede 4. Učbenik za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana: DZS, 2006.

Gomboc, Mateja: *Besede 4. Učbenik za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana: DZS, 2015.

Gomboc, Mateja: *Besede 5. Delovni zvezek za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana: DZS, 2018.

Gomboc, Mateja: *Besede 5. Učbenik za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana: DZS, 2006.

Gomboc, Mateja: *Besede 5. Učbenik za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS, 2015.

Gomboc, Mateja: *Mala slovnica slovenskega jezika. Priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana: DZS, 2011.

Gomboc, Mateja: *Mala vadnica slovenskega jezika. Vaje in naloge k Mali slovnici slovenskega jezika*. Ljubljana: DZS, 2015.

Gomboc, Mateja: *Preproste besede. Pisno in ustno sporazumevanje. Priročnik za jezikovni pouk v srednjih šolah*. Nova Gorica: Grafika Soča, 1999.

Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole*. Ljubljana: DZS, 2012.

Hodak, Marjana; Kastelic, Silva; Vogel, Jerca: *Slovenščina 3: z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. (Dva medija)*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009.

Jakoša, Suzana: *Pika 1. Zbirka nalog za slovenščino v 1. letniku gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja*. Ljubljana: Ataja, 2006.

Jakoša, Suzana: *Pika 1. Izhodiščna besedila*. Ljubljana: Ataja, 2006.

Jakoša, Suzana: *Veliki srednješolski priročnik*. Ljubljana: Ataja, 2001.

Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*. Ljubljana: DZS, 2013.

Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek*. Maribor: Obzorja, 1994.

Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik I. Sporočanje. Poskusni učbenik*. Maribor: Obzorja, 1981.

Korošec, Tomo; Dular, Janez: *Slovenski jezik 4. Učbenik*. Maribor: Obzorja, 1997.

Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett, 2013.

Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett, 2013.

Križaj, Martina; Bešter Turk, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Rešitve k delovnemu zvezku za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett, 2012.
Dostop na: <https://www.srednja.net/index.php?r=downloadMaterial&id=690&file=1>
(citirano: 31. 7. 2020).

Križaj Ortar, Martina; Bešter Turk, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Rešitve k učbeniku za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett, 2012.
Dostop na: <https://www.srednja.net/index.php?r=downloadMaterial&id=691&file=1>
(citirano: 31. 7. 2020).

Križaj Ortar, Martina; Bešter Turk, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Priročnik za učitelje za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett, 2009.
Dostop na: <https://www.srednja.net/index.php?r=downloadMaterial&id=689&file=1>
(citirano: 31. 7. 2020).

Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana: Rokus, 2001.

Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana: Rokus, 2001.

Križaj-Ortar, Martina; Ponikvar, Andreja: *Na pragu besedila. Učbeniški komplet za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana: Rokus, 2001.

Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett, 2010.

Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett, 2010.

Križaj Ortar, Martina; Bešter Turk, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 3. Rešitve k učbeniku za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett 2010. Dostop na: <https://www.srednja.net/index.php?r=downloadMaterial&id=1614&file=1> (citirano: 31. 7. 2020).

Križaj Ortar, Martina; Bešter Turk, Marja; Končina, Marija; Poznanovič Mojca; Bavdek Mojca: *Na pragu besedila 3. Rešitve k delovnemu zvezku za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett, 2010. Dostop na: <https://www.srednja.net/index.php?r=downloadMaterial&id=1627&file=1> (citirano: 31. 7. 2020).

Križaj Ortar, Martina; Bešter Turk, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič Mojca: *Na pragu besedila 3. Priročnik za učitelje za slovenski jezik v 3. Letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Rokus Klett, 2010. Dostop na: <https://www.srednja.net/index.php?r=downloadMaterial&id=1631&file=1> (citirano: 31. 7. 2020).

Podvršnik, Klementina; Klemenčič Glavica, Marijana; Kralj, Nataša; Črv Sužnik, Mateja: *Slovenščina 1, i-učbenik za slovenščino v 1. letniku gimnazij*. Dostop na: <https://eucbeniki.sio.si/slo1/index.html> (citirano: 31. 7. 2020).

Remic-Jager, Vera: *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. Maribor: Obzorja, 1981.

Skaza, Jože: *Žepna slovnica slovenskega jezika za vsakdanjo rabo: pravila in raba*. Ljubljana: Jutro: 2008.

- Skaza, Jože: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2010.
- Stergelj, Zdenka: *Slovenski jezik 1. Jezikovni priročnik*. Ljubljana: Srednja trgovska šola, 2001.
- Toporišič, Jože: *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Maribor: Obzorja, 1995.
- Toporišič, Jože: *Slovenski jezik in sporočanje 2*. Maribor: Obzorja, 1998.
- Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 1*. Maribor: Obzorja, 1965.
- Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 1*. Maribor: Obzorja, 1979.
- Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana: *Slovenščina 1: z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007.
- Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1: z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007.
- Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 3: z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009.
- Vogel, Jerca; Hodak, Marjana; Kastelic, Silva: *Slovenščina 4 (dva medija): z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2010.
- Zajc-Berzelak, Karla; Velikonja, Irena: *Govorica jezika 1. Slovenščina za 1. letnik gimnazij. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: Modrijan, 2007.
- Zajc-Berzelak, Karla; Velikonja, Irena: *Govorica jezika 1. Slovenščina za 1. letnik gimnazij*. Ljubljana: Modrijan, 2007.
- Zajc-Berzelak, Karla; Velikonja, Irena; Arbiter, Alenka: *Govorica jezika 1. Slovenščina za 1. letnik gimnazij. Delovni zvezek*. Ljubljana: Modrijan, 2007.
- Zajc-Berzelak, Karla; Ahačič, Kozma: *Govorica jezika 4. Slovenščina za 4. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana: Modrijan, 2010.

Zajc-Berzelak, Karla; Arbiter, Alenka; Marc, Darinka; Doljak, Irena; Velikonja, Irena: *Govorica jezika 4. Slovenščina za 4. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol. Delovni zvezek*. Ljubljana: Modrijan, 2010.

Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor: Obzorja, 1987

Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor: Obzorja, 2001.

Žagar, France: *Slovenska slovnica za vsak dan*. Celje: Celjska Mohorjeva družba; Društvo Mohorjeva družba, 2010.

Učni načrt

Poznanovič Jezeršek, Mojca; Križaj Ortar, Martina; Krakar Vogel, Boža; Končina, Marija, Krvavica, Suzana; Hedžet Krkač, Mira; Virk, Tomo; Židan, Stanislava; Ambrož, Darinka: *Učni načrt. Slovenščina [elektronski vir], gimnazija, splošna, klasična, strokovna gimnazija, obvezni predmet in matura*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo, 2008. V:

http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_slovenscina_gimn.pdf (citirano: 5. 8. 2019).

7.2 Literatura

Berruto, Gaetano: *Prima lezione di sociolinguistica*. Bari: Gius. Laterza & Figli Spa, 2004.

Berruto, Gaetano; Cerrutti, Massimo: *Manuale di sociolinguistica*. Torino: UTET Università, 2019.

Bogatec, Norina: *Šolanje, izobraževanje in raziskovanje v slovenskem jeziku v Italiji*. V: Bogatec, Norina; Vidau, Zaira (ur.): *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT; Slori, 2017.

Brezigar, Sara: *Slovenska skupnost v Italiji med preteklostjo in prihodnostjo*. V: Bogatec, Norina; Vidau, Zaira (ur.): *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT; Slori, 2017.

Jagodic, Devan: *Slovenci v Italiji: poselitveni prostor in demografsko gibanje*. V: Bogatec, Norina; Vidau, Zaira (ur.): *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT; Slori, 2017.

Jagodic, Devan; Kaučič-Baša, Majda; Dapit, Roberto: *Jezikovni položaj Slovencev v Italiji*. V: Bogatec, Norina; Vidau, Zaira (ur.): *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT; Slori, 2017.

Janežič, Adriana: *Zakon št. 38/2001 in deželni zakon št. 26/2007: stanje izvajanja zaščite*. V: *Prva deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine*. Gorica, 13. oktobra 2012. Trst: Avtonomna dežela Furlanija Julijska krajina, Deželni svet; Slori, 2013.

Kaučič-Baša, Majda: *Nekateri vidiki inkluzivnosti v šoli s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. V: Hozjan, Dejan; Strle, Marko (ur.): *Inkluzija v sodobni šoli*. Koper: Univerza na Primorskem, Annales, 2012.

Kaučič-Baša, Majda: *Ohranjanje slovenščine pri Slovencih na Tržaškem in Goriškem: Nekaj elementov za tezo o vzrokih opuščanja manjšinskih jezikov*. *Slovenščina v šoli*, IX, 2004, štev. 3.

Kaučič-Baša, Majda: *Sociolingvistični vidiki slovenskega jezika v Italiji. Predavanja pri predmetu Slovenski jezik I – magistrska stopnja*. Trst: Università degli Studi di Trieste, štud. leto 2016/17.

Košuta, Miran: *La letteratura e la cultura slovene nel Friuli – Venezia Giulia*. V: Finzi, Roberto; Magris, Claudio; Miccoli, Giovanni (ur.): *Storia d'Italia. Le regioni dall'unità a oggi. Friuli – Venezia Giulia*. Torino: Giulio Einaudi, 2002.

Sosič, Nataša; Kafol, Martina; Cossutta, Nives: *Od včeraj do jutri: kulturna prizma slovenske ustvarjalnosti*. V: Bogatec, Norina; Vidau, Zaira (ur.): *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT; Slori, 2017.

Stranj, Pavel: *La comunità sommersa. Gli Sloveni in Italia dalla A alla Ž*. Trieste: EST-ZTT, 1989.

Toporišič, Jože: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992.

Tuta, Igor: *Sredstva javnega obveščanja v slovenskem jeziku v Italiji*. V: Bogatec, Norina; Vidau, Zaira (ur.): *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT; Slori, 2017.

V šolah več znanja o izseljencih in zamejcih. (13. december 2019). *Primorski dnevnik*, str. 3.

Vidau, Zaira: *Pravni okvir zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji*. V: Bogatec, Norina; Vidau, Zaira (ur.): *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT; Slori, 2017.

Vogel, Jerca: *Podoba zamejstva in pouk slovenskega jezika v slovenski srednji šoli*. V: Košuta Miran (ur.): *Živeti mejo*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 2007.

Spletni naslovi:

<https://www.gov.si/teme/slovenci-v-italiji/> (datum konzultacije: 25. 9. 2019)

<http://sb.nuk.uni-lj.si/AdvancedSearch.aspx> (datum konzultacije: 13. 4. 2020)

<http://sb.nuk.uni-lj.si/SloBibInfo.aspx> (datum konzultacije: 13. 4. 2020)

<https://paka3.mss.edus.si/Trubar/Javno/default.aspx> (datum konzultacije: 7. 1. 2019)

<http://www.ssorg.eu/> (datum konzultacije: 25. 9. 2019)

<http://www.skgz.org/sl> (datum konzultacije: 25. 9. 2019)

<https://www.cobiss.si/> (datum konzultacije: 25. 9. 2019)

https://www.dom.it/il-cappellano-martin-cedermac_kaplan-martin-cedermac/ (datum konzultacije: 25. 6. 2020)

<http://www.slovenskaskupnost.org/downloads/2%20-%20Zakon%2038-2001.pdf> (datum konzultacije: 3. 7. 2020)

<https://www.smo-center.eu/slo/museo.php> (datum konzultacije: 20. 8. 2020)

8. Priloga

8.1 Seznam učbenikov od leta 1965 do leta 2018

1965

1. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
2. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Kako je prav. Slovarček napak v slovenskem knjižnem jeziku*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
3. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 1*. Maribor, Obzorja.

1966

4. Kocbek, Jože: *Slovenska jezikovna vadnica za poklicne šole*. Maribor, Obzorja.
5. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
6. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 2*. Maribor, Obzorja.

1967

7. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
8. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 3*. Maribor, Obzorja.

1968

9. Bajec, Anton; Kolarič, Rudolf; Rupel, Mirko: *Slovenska slovnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
10. Kocbek, Jože: *Slovenska jezikovna vadnica za poklicne šole*. Maribor, Obzorja.

11. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

12. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 1*. Maribor, Obzorja.

1969

13. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

14. Remic-Jager, Vera: *Jezikovna vadnica z berilom za poklicne šole*. Maribor, Obzorja.

1970

15. Remic-Jager, Vera: *Jezikovna vadnica z berilom za poklicne šole*. Maribor, Obzorja.

16. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 4*. Maribor, Obzorja.

1971

17. Bajec, Anton; Kolarič, Rudolf; Rupel, Mirko: *Slovenska slovnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

18. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

19. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 1*. Maribor, Obzorja.

20. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 4*. Maribor, Obzorja.

1972

21. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

22. Remic-Jager, Vera: *Jezikovna vadnica z berilom za poklicne šole*. Maribor, Obzorja.

23. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 2*. Maribor, Obzorja.

24. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 3*. Maribor, Obzorja.

1973

25. Bajec, Anton; Kolarič, Rudolf; Rupel, Mirko: *Slovenska slovnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

26. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

27. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 1*. Maribor, Obzorja.

28. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 4*. Maribor, Obzorja.

1974

29. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

30. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 2*. Maribor, Obzorja.

31. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 3*. Maribor, Obzorja.

1975

32. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

33. Remic-Jager, Vera: *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. Maribor, Obzorja.

34. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 1*. Maribor, Obzorja.

1976

35. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
36. Remic-Jager, Vera: *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. Maribor, Obzorja.
37. Remic-Jager, Vera: *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. Maribor, Obzorja.

1977

38. Bibič, Jožica; Dular, Janez; Kušljan, Vena; Okorn, Alenka; Zorko, Zinka; Zrimšek, Ivo; Čar, Janko: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence. Snopič 1*. Ljubljana, Univerzum.
39. Čar, Janko; Dular, Janez; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence. Snopič 2*. Ljubljana, Univerzum.
40. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
41. Remic-Jager, Vera: *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. Maribor, Obzorja.

1978

42. Bibič, Jožica; Dular, Janez; Kušljan, Vena; Okorn, Alenka; Zorko, Zinka: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence. Snopič 1*. Ljubljana, Univerzum.
43. Čar, Janko; Dular, Janez; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence. Snopič 2*. Ljubljana, Univerzum.
44. Kopčavar, Ileana; Kopčavar, Cene: *Jezikovna vadnica*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
45. Remic-Jager, Vera: *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. Maribor, Obzorja.
46. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 1*. Maribor, Obzorja.

47. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 2*. Maribor, Obzorja.

1979

48. Bibič, Jožica; Dular, Janez; Kušljan, Vena; Okorn, Alenka; Zorko, Zinka: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence. Snopič 1*. Ljubljana, Univerzum.

49. Čar, Janko; Dular, Janez; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence. Snopič 2*. Ljubljana, Univerzum.

50. Dular, Janez; Kirn, Rafka, Mrdavšič, Vera: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence. Snopič 2*. Ljubljana, Univerzum.

51. Remic-Jager, Vera: *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. Maribor, Obzorja.

52. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 1*. Maribor, Obzorja.

53. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 2*. Maribor, Obzorja.

54. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 3*. Maribor, Obzorja.

55. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 4*. Maribor, Obzorja.

1980

56. Dular, Janez; Kirn, Rafka: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence. Snopič 4*. Ljubljana, Dopisna delavska univerza.

57. Remic-Jager, Vera: *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. Maribor, Obzorja.

58. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 3*. Maribor, Obzorja.

1981

59. Bibič, Jožica; Dular, Janez; Kušljan, Vena; Okorn, Alenka; Zorko, Zinka; Čar, Janko; Zrimšek, Ivo; Kirn, Rafka; Mrdavšič, Vera: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence*. Ljubljana, Univerzum.
60. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo; Logar, Tine: *Slovenski jezik I. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
61. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
62. Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik I. Sporočanje. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
63. Remic-Jager, Vera: *Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe*. Maribor, Obzorja.
64. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 2*. Maribor, Obzorja.
65. Toporišič, Jože: *Slovenski knjižni jezik 4*. Maribor, Obzorja.

1982

66. Bibič, Jožica; Dular, Janez; Kušljan, Vena; Okorn, Alenka; Zorko, Zinka; Zrimšek, Ivo; Čar, Janko; Kirn, Rafka; Mrdavšič, Vera: *Slovenski jezik in stilistika. Preizkusno gradivo za učence. Snopič 3 in 4*. Ljubljana, Univerzum.
67. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
68. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
69. Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik I. Poskusni učbenik. Sporočanje*. Maribor, Obzorja.

1983

70. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik II. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
71. Kirn, Rafka; Kolar, Marija: *Slovenski jezik II. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
72. Dular, Janez; Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 3*. Maribor, Obzorja.
73. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.

1984

74. Glavan, Mihael; Gregorač, Vera; Kolar, Marija: *Slovenski jezik in književnost. Učbenik za 1. in 2. letnik skrajšanih programov*. Maribor, Obzorja.
75. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.

1985

76. Dular, Janez; Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 3*. Maribor, Obzorja.
77. Kirn, Rafka; Kolar, Marija: *Slovenski jezik II. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
78. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
79. Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 4*. Maribor, Obzorja.
80. Žagar, France; Toporišič, Jože: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

1986

81. Dular, Janez: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
82. Dular, Janez: *Slovenski jezik II. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.

83. Glavan, Mihael; Gregorač, Vera; Kolar, Marija: *Slovenski jezik in književnost. Učbenik za 1. in 2. letnik skrajšanih programov*. Maribor, Obzorja.
84. Kirn, Rafka; Kolar, Marija: *Slovenski jezik II. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
85. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja
86. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

1987

87. Dular, Janez: *Slovenski jezik II. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
88. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
89. Kirn, Rafka; Kolar, Marija: *Slovenski jezik II. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
90. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
91. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

1988

92. Dular, Janez: *Slovenski jezik II. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
93. Kirn, Rafka; Kolar, Marija: *Slovenski jezik II. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
94. Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo; Dular, Janez: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
95. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek. Poskusni učbenik*. Maribor, Obzorja.
96. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

1989

97. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik II. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
98. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo; Logar, Tine: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
99. Kirn, Rafka; Kolar, Marija: *Slovenski jezik II. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
100. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.

1990

101. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik II. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
102. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo; Logar, Tine: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
103. Dular, Janez; Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 3*. Maribor, Obzorja.
104. Kirn, Rafka; Kolar, Marija: *Slovenski jezik II. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
105. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
106. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

1991

107. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik II. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
108. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo; Logar, Tine: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
109. Dular, Janez; Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 3. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
110. Kirn, Rafka; Kolar, Marija: *Slovenski jezik II. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
111. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
112. Korošec, Tomo; Dular, Janez: *Slovenski jezik 4*. Maribor, Obzorja.
113. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

1992

114. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik II. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
115. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo; Logar, Tine: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
116. Dular, Janez; Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 3. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
117. Kirn, Rafka; Kolar, Marija: *Slovenski jezik II. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
118. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
119. Kocjan-Barle, Marta: *Abeceda pravopisa. Vaje*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
120. Kocjan-Barle, Marta: *Abeceda pravopisa. Vaje*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
121. Korošec, Tomo; Dular, Janez: *Slovenski jezik 4. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
122. Pavlin-Povodnik, Marta: *Oblikoslovje. Priročnik z vajami*. Ljubljana; Nova Gorica, Jutro.

1993

123. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
124. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
125. Pavlin-Povodnik, Marta: *Oblikoslovje. Priročnik z vajami*. Ljubljana; Nova Gorica, Jutro.
126. Pavlin-Povodnik, Marta: *Skladnja. Priročnik z vajami*. Ljubljana; Nova Gorica, Jutro.
127. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

1994

128. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik II. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
129. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
130. Dular, Janez; Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 3*. Maribor, Obzorja.
131. Kirn, Rafka; Kolar, Marija: *Slovenski jezik II. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
132. Kirn, Rafka; Zrimšek, Ivo: *Slovenski jezik I. Delovni zvezek*. Maribor, Obzorja.
133. Kocjan-Barle, Marta: *Abeceda pravopisa. Vaje*. Ljubljana, DZS.
134. Kocjan-Barle, Marta: *Abeceda pravopisa. Vaje*. Ljubljana, DZS.
135. Korošec, Tomo; Dular, Janez: *Slovenski jezik 4*. Maribor, Obzorja.
136. Pavlin-Povodnik, Marta: *Oblikoslovje. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
137. Pavlin-Povodnik, Marta: *Skladnja. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
138. Skaza, Jože: *Pravopis. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
139. Skaza, Jože: *Pravopis. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
140. Toporišič, Jože: *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Maribor, Obzorja.
141. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

1995

142. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik II. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
143. Dular, Janez; Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 3. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
144. Korošec, Tomo; Dular, Janez: *Slovenski jezik 4*. Maribor, Obzorja.
145. Skaza, Jože: *Pravopis. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
146. Toporišič, Jože: *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Maribor, Obzorja.

1996

147. Dular, Janez; Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 3*. Maribor, Obzorja.
148. Korošec, Tomo; Dular, Janez: *Slovenski jezik 4*. Maribor, Obzorja.

- 149. Pavlin-Povodnik, Marta: *Oblikoslovje. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
- 150. Pavlin-Povodnik, Marta: *Skladnja. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
- 151. Toporišič, Jože: *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Maribor, Obzorja.
- 152. Toporišič, Jože: *Slovenski jezik in sporočanje 2*. Maribor, Obzorja.
- 153. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

1997

- 154. Dular, Janez; Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 3. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
- 155. Korošec, Tomo; Dular, Janez: *Slovenski jezik 4. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
- 156. Toporišič, Jože: *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Maribor, Obzorja.
- 157. Toporišič, Jože: *Slovenski jezik in sporočanje 2*. Maribor, Obzorja.

1998

- 158. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Židan, Stanislava: *Poskusni delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazije. Del 1*. Ljubljana, Rokus.
- 159. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Židan, Stanislava: *Poskusni učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazije. Del 1*. Ljubljana, Rokus.
- 160. Dular, Janez; Kirn, Rafka; Kolar, Marija; Pogorelec, Breda: *Slovenski jezik II. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
- 161. Dular, Janez; Korošec, Tomo: *Slovenski jezik 3. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
- 162. Korošec, Tomo; Dular, Janez: *Slovenski jezik 4. Učbenik*. Maribor, Obzorja.
- 163. Pavlin-Povodnik, Marta: *Oblikoslovje. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
- 164. Pavlin-Povodnik, Marta: *Skladnja. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
- 165. Toporišič, Jože: *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Maribor, Obzorja.
- 166. Toporišič, Jože: *Slovenski jezik in sporočanje 2*. Maribor, Obzorja.

1999

167. Belšak, Aleksandra: *Priročnik za slovenščino, 3. letnik za programa srednjega strokovnega izobraževanja ekonomsko-komercialni in aranžerski tehnik*. Ljubljana, Formatisk.
168. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila. Učbeniški komplet za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
169. Gomboc, Mateja: *Preproste besede. Pisno in ustno sporazumevanje. Priročnik za jezikovni pouk v srednjih šolah*. Nova Gorica, Grafika Soča.
170. Kocjan-Barle, Marta: *Abeceda pravopisa: preglednice, vaje, rešitve*. Ljubljana, DZS.

2000

171. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
172. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
173. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Priročnik za učitelje*. Ljubljana, Rokus.
174. Erhartič, Blanka: *V območju jezika. Priročnik za srednješolce*. Ormož, samozaložba.
175. Gomboc, Mateja: *Preproste besede. Pisno in ustno sporazumevanje. Priročnik za jezikovni pouk v srednjih šolah*. Nova Gorica, Grafika Soča.
176. Kocjan-Barle, Marta: *Abeceda pravopisa. Preglednice, vaje, rešitve*. Ljubljana, DZS.

2001

177. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
178. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
179. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
180. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
181. Jakoša, Suzana: *Veliki srednješolski priročnik*. Ljubljana, Ataja.
182. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
183. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
184. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
185. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
186. Križaj-Ortar, Martina; Ponikvar, Andreja: *Na pragu besedila. Učbeniški komplet za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
187. Stergelj, Zdenka: *Slovenski jezik 1. Jezikovni priročnik*. Ljubljana, Srednja trgovska šola.
188. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

2002

189. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
190. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
191. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
192. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
193. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
194. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 4. Priročnik za učitelje*. Ljubljana, Rokus.
195. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
196. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
197. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
198. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
199. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.

200. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
201. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.

2003

202. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
203. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
204. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
205. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
206. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
207. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
208. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
209. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
210. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.

211. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
212. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
213. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
214. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
215. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
216. Pavlin-Povodnik, Marta: *Skladnja. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
217. Skaza, Jože: *Pravopis. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.

2004

218. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
219. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
220. Debeljak, Dragica; Jožef-Beg, Jožica: *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
221. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
222. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.

223. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
224. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
225. Jakoša, Suzana: *Preveri svoje znanje. Slovenščina 1. Zbirka nalog za slovenščino v 1. letniku gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja*. Ljubljana, Ataja.
226. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
227. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
228. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
229. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
230. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
231. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
232. Pavlin-Povodnik, Marta: *Oblikoslovje. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.

2005

233. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
234. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
235. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
236. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
237. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
238. Gomboc, Mateja: *Besede 4. Učbenik za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
239. Gomboc, Mateja: *Besede. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
240. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
241. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
242. Jakoša, Suzana: *Veliki srednješolski priročnik*. Ljubljana, Ataja.
243. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
244. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
245. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.

246. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
247. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.

2006

248. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
249. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
250. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
251. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
252. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
253. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
254. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
255. Gomboc, Mateja: *Besede 4. Učbenik za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
256. Gomboc, Mateja: *Besede 5. Učbenik za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
257. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 5. Delovni zvezek za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.

258. Jakoša, Suzana: *Pika 1. Zbirka nalog za slovenščino v 1. letniku gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja*. Ljubljana, Ataja.
259. Jakoša, Suzana: *Pika 1. Izhodiščna besedila*. Ljubljana, Ataja.
260. Jakoša, Suzana: *Pika 1. Rešitve*. Ljubljana, Ataja.
261. Jakoša, Suzana: *Veliki srednješolski priročnik*. Ljubljana, Ataja.
262. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Slovenski jezik. Delovni zvezek za slovenščino v poklicno-tehniških programih (1. in 2. letnik)*. Novo mesto, Šolski center, Izobraževanje odraslih.
263. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v poklicno-tehniških programih*. Novo mesto, Šolski center, Izobraževanje odraslih.
264. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
265. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
266. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
267. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
268. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
269. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
270. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.
271. Marc, Darinka; Torkar-Papež, Katarina: *Kultura govornice in zapisane besede ali Retorika za današnjo rabo*. Ljubljana, DZS.

272. Pavlin-Povodnik, Marta: *Skladnja. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
273. Skaza, Jože: *Pravopis. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.

2007

274. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
275. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
276. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
277. Erhartič, Blanka; Štih, Aleksandra: *Z besedo na dan: poslušamo, govorimo, beremo, pišemo*. Maribor, Obzorja.
278. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
279. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
280. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
281. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
282. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
283. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
284. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus.

285. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
286. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
287. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
288. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
289. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
290. Zajc-Berzelak, Karla; Velikonja, Irena: *Govorica jezika 1. Slovenščina za 1. letnik gimnazij. Priročnik za učitelje*. Ljubljana, Modrijan.
291. Zajc-Berzelak, Karla; Velikonja, Irena: *Govorica jezika 1. Slovenščina za 1. letnik gimnazij*. Ljubljana, Modrijan.
292. Zajc-Berzelak, Karla; Velikonja, Irena; Arbiter, Alenka: *Govorica jezika 1. Slovenščina za 1. letnik gimnazij. Delovni zvezek*. Ljubljana, Modrijan.
293. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

2008

294. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
295. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.

296. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
297. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
298. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
299. Gomboc, Mateja: *Besede 4. Učbenik za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega*. Ljubljana; DZS.
300. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
301. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
302. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
303. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
304. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
305. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
306. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
307. Skaza, Jože: *Žepna slovnica slovenskega jezika za vsakdanjo rabo. Pravila in raba*. Ljubljana, Jutro.
308. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

309. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol.* Ljubljana, Mladinska knjiga.
310. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. (Dva medija).* Ljubljana, Mladinska knjiga.
311. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol.* Ljubljana, Mladinska knjiga.
312. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1.* Ljubljana, Mladinska knjiga.
313. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino - jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2.* Ljubljana, Mladinska knjiga.
314. Vogel, Jerca; Ozimek, Jana; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino - jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2.* Ljubljana, Mladinska knjiga.
315. Zajc-Berzelak, Karla; Arbiter, Alenka: *Govorica jezika 2. Slovenščina za 2. letnik gimnazij. Priročnik za učitelje.* Ljubljana, Modrijan.
316. Zajc-Berzelak, Karla; Arbiter, Alenka; Hribar, Nataša: *Govorica jezika 2. Slovenščina za 2. letnik gimnazij. Delovni zvezek.* Ljubljana, Modrijan.
317. Zajc-Berzelak, Karla; Arbiter, Alenka; Hribar, Nataša: *Govorica jezika 2 in 3. Slovenščina za 2. in 3. letnik gimnazij.* Ljubljana, Modrijan.

2009

318. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Priročnik za učitelje za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Elektronski vir.* Ljubljana, Rokus Klett.
319. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Priročnik za učitelje*

- za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Elektronski vir. Ljubljana, Rokus Klett.
320. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
321. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
322. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
323. Gomboc, Mateja: *Besede 5. Učbenik za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
324. Gomboc, Mateja: *Besede. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
325. Gomboc, Mateja: *Mala slovnica slovenskega jezika. Priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana, DZS.
326. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
327. Hodak, Marjana; Kastelic, Silva; Vogel, Jerca: *Slovenščina 3 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. (Dva medija)*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
328. Jakoša, Suzana: *Veliki srednješolski priročnik*. Ljubljana, Ataja
329. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
330. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
331. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
332. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.

333. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
334. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
335. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Posodobljena izdaja*. Ljubljana, Rokus Klett.
336. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
337. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
338. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
339. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 3 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
340. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
341. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
342. Zajc-Berzelak, Karla: *Govorica jezika 3. Slovenščina za 3. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol. Delovni zvezek*. Ljubljana, Modrijan.
343. Zajc-Berzelak, Karla: *Govorica jezika 3. Slovenščina za 3. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol. Priročnik za učitelje*. Ljubljana, Modrijan.
344. Žagar, France: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor, Obzorja.

2010

345. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 3. Priročnik za učitelje za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Elektronski vir*. Ljubljana, Rokus Klett.
346. Debeljak, Dragica; Jožef-Beg, Jožica: *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
347. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
348. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
349. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
350. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
351. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
352. Gomboc, Mateja: *Besede. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
353. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
354. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Bavdek, Mojca; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
355. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
356. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
357. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.

358. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
359. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
360. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Posodobljena izdaja*. Ljubljana, Rokus Klett.
361. Skaza, Jože: *Slovenska slovnica*. Ljubljana, Cankarjeva založba.
362. Vogel, Jerca; Hodak, Marjana; Kastelic, Silva: *Slovenščina 4 (dva medija) z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
363. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. (Dva medija)*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
364. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 3 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
365. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 4 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
366. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
367. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
368. Zajc-Berzelak, Karla; Ahačič, Kozma: *Govorica jezika 4. Slovenščina za 4. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Modrijan.
369. Zajc-Berzelak, Karla; Arbiter, Alenka; Marc, Darinka; Doljak, Irena; Velikonja, Irena: *Govorica jezika 4. Slovenščina za 4. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol. Delovni zvezek*. Ljubljana, Modrijan.

370. Zajc-Berzelak, Karla; Velikonja, Irena; Arbiter, Alenka: *Govorica jezika 1. Slovenščina za 1. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol. Delovni zvezek*. Ljubljana, Modrijan.
371. Žagar, France: *Slovenska slovnica za vsak dan*. Celje, Celjska Mohorjeva družba; Društvo Mohorjeva družba.

2011

372. Bešter, Marja; Križaj, Martina; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Priročnik za učitelje za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol Elektronski vir*. Ljubljana, Rokus Klett.
373. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
374. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
375. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
376. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
377. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
378. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
379. Gomboc, Mateja: *Mala slovnica slovenskega jezika. Priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana, DZS.
380. Gomboc, Mateja: *Mala vadnica slovenskega jezika. Vaje in naloge k Mali slovnici slovenskega jezika*. Ljubljana, DZS.
381. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
382. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek*. Ljubljana, Rokus Klett.

383. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
384. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
385. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
386. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
387. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
388. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
389. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
390. Pavlin-Povodnik, Marta: *Skladnja. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
391. Skaza, Jože: *Pravopis. Priročnik z vajami*. Ljubljana, Jutro.
392. Vogel, Jerca; Hodak, Marjana; Kastelic, Silva: *Slovenščina 4 (dva medija) z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
393. Vogel, Jerca; Hodak, Marjana; Kastelic, Silva: *Slovenščina 4 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
394. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

395. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2.* Ljubljana, Mladinska knjiga.
396. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1.* Ljubljana, Mladinska knjiga.
397. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2.* Ljubljana, Mladinska knjiga.

2012

398. Debeljak, Dragica; Jožef-Beg, Jožica: *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja.* Ljubljana, DZS.
399. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol.* Ljubljana, DZS.
400. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol.* Ljubljana, DZS.
401. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol.* Ljubljana, DZS.
402. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol.* Ljubljana, DZS.
403. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol.* Ljubljana, DZS.
404. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol.* Ljubljana, DZS.
405. Gomboc, Mateja: *Besede 4. Učbenik za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja.* Ljubljana, DZS.
406. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja.* Ljubljana, DZS.
407. Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 1 (elektronski vir) za prvi letnik srednje šole. 1, jezik v prostoru in času.* Ljubljana, DZS.

408. Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 1 (elektronski vir) za prvi letnik srednje šole. 2, glasovna in pisna stran jezika*. Ljubljana, DZS.
409. Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 1 (elektronski vir) za prvi letnik srednje šole. 3, sporazumevanje*. Ljubljana, DZS.
410. Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 1 (elektronski vir) za prvi letnik srednje šole. 4, besedilo*. Ljubljana, DZS.
411. Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 1 za prvi letnik srednje šole*. Ljubljana, DZS.
412. Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 2 (elektronski vir) za drugi letnik srednje šole. 1, jezikovni priročniki*. Ljubljana, DZS.
413. Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 2 (elektronski vir) za drugi letnik srednje šole. 2, Beseda*. Ljubljana, DZS.
414. Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 2 (elektronski vir) za drugi letnik srednje šole. 3, oblikovna stran besed*. Ljubljana, DZS.
415. Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 2 (elektronski vir) za drugi letnik srednje šole. 4, besedilo*. Ljubljana, DZS.
416. Gomboc, Mateja; Jožef-Beg, Jožica: *Obvladam. Slovenščina 2 za drugi letnik srednje šole*. Ljubljana, DZS.
417. Kocmut, Aleksandra: *Pravipis, zbirka pogostih pravopisnih kavljev z nekaj napotki za brskanje po e-slovarjih*. Ljubljana, Modrijan.
418. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana; Rokus Klett.
419. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
420. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
421. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.

422. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
423. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
424. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
425. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
426. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
427. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
428. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 4 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
429. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

2013

430. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
431. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.

432. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
433. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku poklicnega izobraževanja (elektronski vir)*. Ljubljana, DZS.
434. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
435. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
436. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
437. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 5. Delovni zvezek za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
438. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Obvladam. Slovenščina 3 (elektronski vir) za tretji letnik srednje šole. 1, Jezik v prostoru in času*. Ljubljana, DZS.
439. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Obvladam. Slovenščina 3 (elektronski vir) za tretji letnik srednje šole. 2, Skladnja*. Ljubljana, DZS.
440. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Obvladam. Slovenščina 3 (elektronski vir) za tretji letnik srednje šole. 3, Besedilo*. Ljubljana, DZS.
441. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Obvladam. Slovenščina 3 za tretji letnik srednje šole*. Ljubljana, DZS.
442. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Obvladam. Slovenščina 4 (elektronski vir) za četrti letnik srednje šole. 1, Slovenščina v času in prostoru*. Ljubljana, DZS.
443. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Obvladam. Slovenščina 4 (elektronski vir) za četrti letnik srednje šole. 2, Besedilo*. Ljubljana, DZS.
444. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Obvladam. Slovenščina 4 (elektronski vir) za četrti letnik srednje šole. 3, Jezik – pregled jezikovnih ravnin*. Ljubljana, DZS.
445. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Obvladam. Slovenščina 4 za tretji (!) letnik srednje šole*. Ljubljana, DZS.
446. Kocmut, Aleksandra: *Pravipis, zbirka pogostih pravopisnih kavljev z nekaj napotki za brskanje po e-slovarjih*. Ljubljana, Modrijan.
447. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana, Rokus Klett.

448. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
449. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
450. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
451. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
452. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
453. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
454. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
455. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
456. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
457. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
458. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

459. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
460. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol (dva medija)*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
461. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
462. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
463. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
464. Zajc-Berzelak, Karla: *Govorica jezika 3. Slovenščina za 3. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol. Delovni zvezek*. Ljubljana, Modrijan.

2014

465. Debeljak, Dragica; Jožef-Beg, Jožica: *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
466. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
467. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
468. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
469. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
470. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.

471. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
472. Gomboc, Mateja: *Mala slovnica slovenskega jezika. Priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana, DZS.
473. Gomboc, Mateja: *Mala vadnica slovenskega jezika. Vaje in naloge k Mali slovnici slovenskega jezika*. Ljubljana, DZS.
474. Gomboc, Mateja: *Mala vadnica slovenskega jezika. Vaje in naloge k Mali slovnici slovenskega jezika*. Ljubljana, DZS.
475. Gomboc, Mateja; Ačko, Anica; Sterle, Mirjam: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
476. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
477. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
478. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
479. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
480. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
481. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
482. Vogel, Jerca; Hodak, Marjana; Kastelic, Silva: *Slovenščina 4 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

483. Vogel, Jerca; Hodak, Marjana; Kastelic, Silva: *Slovenščina 4 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
484. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 3 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
485. Zajc-Berzelak, Karla; Arbiter, Alenka; Hribar, Nataša: *Govorica jezika 2. Slovenščina za 2. letnik gimnazij. Delovni zvezek*. Ljubljana, Modrijan.
486. Zajc-Berzelak, Karla; Velikonja, Irena; Arbiter, Alenka: *Govorica jezika 1. Slovenščina za 1. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol. Delovni zvezek*. Ljubljana, Modrijan.

2015

487. Debeljak, Dragica; Jožef-Beg, Jožica: *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
488. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
489. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
490. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
491. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
492. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
493. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
494. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
495. Gomboc, Mateja: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.

496. Gomboc, Mateja: *Besede 4. Učbenik za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
497. Gomboc, Mateja: *Besede 5. Delovni zvezek za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
498. Gomboc, Mateja: *Besede 5. Učbenik za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
499. Gomboc, Mateja: *Mala slovnica slovenskega jezika. Priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana, DZS.
500. Gomboc, Mateja: *Mala vadnica slovenskega jezika. Vaje in naloge k Mali slovnici slovenskega jezika*. Ljubljana, DZS.
501. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
502. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
503. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
504. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
505. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
506. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana; Rokus Klett.
507. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.

508. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
509. Skaza, Jože: *Žepna slovnica slovenskega jezika za vsakdanjo rabo. Pravila in raba*. Ljubljana, Jutro.
510. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
511. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
512. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
513. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
514. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Ozimek, Jana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

2016

515. Berc-Prah, Dubravka; Slemenjak, Tanja; Pergar, Saša: *Barve jezika 1. Učbenik za slovenščino v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
516. Berc-Prah, Dubravka; Slemenjak, Tanja; Pergar, Saša: *Barve jezika 1. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 1. letniku gimnazij in štiriletnih srednjih strokovnih šol. Elektronski vir: 1. del*. Ljubljana, Rokus Klett.
517. Berc-Prah, Dubravka; Slemenjak, Tanja; Pergar, Saša: *Barve jezika 1. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 1. letniku gimnazij in štiriletnih srednjih strokovnih šol. Elektronski vir: 2. del*. Ljubljana, Rokus Klett.

518. Berc-Prah, Dubravka; Slemenjak, Tanja; Pergar, Saša: *Barve jezika 1. Učbenik za slovenščino v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Elektronski vir*. Ljubljana, Rokus Klett.
519. Berc-Prah, Dubravka; Slemenjak, Tanja; Pergar, Saša: *Barve jezika. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 1. letniku gimnazij in štiriletnih srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
520. Debeljak, Dragica; Jožef-Beg, Jožica: *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
521. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
522. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
523. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
524. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
525. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
526. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
527. Gomboc, Mateja: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
528. Gomboc, Mateja: *Besede 4. Učbenik za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
529. Gomboc, Mateja: *Mala slovnica slovenskega jezika. Priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana, DZS.
530. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
531. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.

532. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
533. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
534. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
535. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
536. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
537. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
538. Vogel, Jerca; Hodak, Marjana; Kastelic, Silva: *Slovenščina 4 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
539. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
540. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
541. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
542. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 2*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

543. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
544. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 3 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Del 1*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

2017

545. Ahačič, Kozma: *Slovnica na kvadrat. Slovenska slovnica za srednjo šolo*. Ljubljana, Rokus Klett.
546. Ahačič, Kozma: *Slovnica na kvadrat. Slovenska slovnica za srednjo šolo*. Ljubljana, Rokus Klett.
547. Berc-Prah, Dubravka; Slemenjak, Tanja; Pergar, Saša: *Barve jezika. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 1. letniku gimnazij in štiriletnih srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
548. Debeljak, Dragica; Jožef-Beg, Jožica: *Slovenski jezik. Učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
549. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
550. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
551. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
552. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
553. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
554. Gomboc, Mateja: *Besede 4. Delovni zvezek za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
555. Gomboc, Mateja: *Besede 5. Učbenik za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.

556. Gomboc, Mateja: *Mala slovnica slovenskega jezika. Priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana, DZS.
557. Gomboc, Mateja: *Mala vadnica slovenskega jezika. Vaje in naloge k Mali slovnici slovenskega jezika*. Ljubljana, DZS.
558. Jožef-Beg, Jožica; Kostanjšek, Sanja: *Slovenski jezik. Delovni zvezek za slovenščino v poklicno-tehniških programih*. Novo mesto, Šolski center; Enota za izobraževanje odraslih.
559. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
560. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
561. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
562. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
563. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
564. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja; Berc-Prah, Dubravka: *Barve jezika. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
565. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja; Berc-Prah, Dubravka: *Barve jezika 2. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Elektronski vir 1. del*. Ljubljana, Rokus Klett.
566. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja; Berc-Prah, Dubravka: *Barve jezika 2. Učbenik za slovenščino v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Elektronski vir*. Ljubljana, Rokus Klett.

567. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja; Berc-Prah, Dubravka: *Barve jezika 2. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Elektronski vir: 2. del.* Ljubljana, Rokus Klett.
568. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja; Berc-Prah, Dubravka: *Barve jezika. Učbenik za slovenščino v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol.* Ljubljana, Rokus Klett.
569. Vogel, Jerca; Hodak, Marjana; Kastelic, Silva; Puc, David: *Slovenščina 3 z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol.* Ljubljana, Mladinska knjiga.
570. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 1 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol.* Ljubljana, Mladinska knjiga.
571. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana; Puc, David: *Slovenščina 3 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol.* Ljubljana, Mladinska knjiga.
572. Zajc-Berzelak, Karla: *Govorica jezika 3. Slovenščina za 3. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol. Delovni zvezek.* Ljubljana, Modrijan.
573. Zajc-Berzelak, Karla; Arbiter, Alenka; Hribar, Nataša: *Govorica jezika 2 in 3. Slovenščina za 2. in 3. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol.* Ljubljana, Modrijan.

2018

574. Ahačič, Kozma: *Slovnica na kvadrat. Slovenska slovnica za srednjo šolo.* Ljubljana, Rokus Klett.
575. Berc-Prah, Dubravka; Slemenjak, Tanja; Pergar, Saša: *Barve jezika. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 1. letniku gimnazij in štiriletnih srednjih strokovnih šol.* Ljubljana, Rokus Klett.
576. Debeljak, Dragica; Jožef-Beg, Jožica: *Slovenski jezik. Delovni učbenik za slovenščino v 1. in 2. letniku nižjega poklicnega izobraževanja.* Ljubljana, DZS.
577. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku poklicnega izobraževanja.* Ljubljana, DZS.

578. Gomboc, Mateja: *Besede 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
579. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku poklicnega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
580. Gomboc, Mateja: *Besede 2. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
581. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
582. Gomboc, Mateja: *Besede 3. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku triletnih poklicnih šol*. Ljubljana, DZS.
583. Gomboc, Mateja: *Besede 4. Učbenik za slovenski jezik za 1. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
584. Gomboc, Mateja: *Besede 5. Delovni zvezek za slovenski jezik za 2. leto poklicno-tehniškega izobraževanja*. Ljubljana, DZS.
585. Gomboc, Mateja: *Mala slovnica slovenskega jezika. Priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana, DZS.
586. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Izdaja s plusom. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
587. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Izdaja s plusom. Samostojni delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
588. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Izdaja s plusom. Priročnik za učitelje. Elektronski vir*. Ljubljana, Rokus Klett.
589. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
590. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca; Ambrož, Darinka; Židan, Stanislava: *Na pragu besedila 1. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.

591. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 2. Delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
592. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Bavdek, Mojca; Poznanovič, Mojca: *Na pragu besedila 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
593. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
594. Križaj, Martina; Bešter, Marja; Končina, Marija; Poznanovič, Mojca; Bavdek, Mojca: *Na pragu besedila 4. Delovni zvezek za slovenski jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
595. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja: *Barve jezika 3. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Elektronski vir: 1. del*. Ljubljana, Rokus Klett.
596. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja: *Barve jezika 3. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Elektronski vir: 2. del*. Ljubljana, Rokus Klett.
597. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja: *Barve jezika. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
598. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja: *Barve jezika. Učbenik za slovenščino v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
599. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja: *Barve jezika. Učbenik za slovenščino v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Elektronski vir*. Ljubljana, Rokus Klett.
600. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja: *Barve jezika. Učbenik za slovenščino v 3. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
601. Slemenjak, Tanja; Premru Kampuš, Katja; Berc-Prah, Dubravka: *Barve jezika. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Rokus Klett.
602. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana: *Slovenščina 2 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

603. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana; Puc, David: *Slovenščina 4 z besedo do besede. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
604. Vogel, Jerca; Kastelic, Silva; Hodak, Marjana; Puc, David: *Slovenščina 4: z besedo do besede. Učbenik za slovenščino – jezik v 4. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
605. Zajc-Berzelak, Karla; Arbiter, Alenka; Hribar, Nataša: *Govorica jezika 2. Slovenščina za 2. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol. Delovni zvezek*. Ljubljana, Modrijan.
606. Zajc-Berzelak, Karla; Velikonja, Irena; Arbiter, Alenka: *Govorica jezika 1. Slovenščina za 1. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol. Delovni zvezek*. Ljubljana, Modrijan izobraževanje.

Prosto dostopen učbenik na spletu

607. Podvršnik, Klementina; Klemenčič Glavica, Marijana; Kralj, Nataša; Črv Sužnik, Mateja: *Slovenščina 1, i-učbenik za slovenščino v 1. letniku gimnazij*. Dostop na: <https://eucbeniki.sio.si/slo1/index.html>.